МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ФОРУМ
«ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ:
МІЖГАЛУЗЕВИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ТА ПОТЕНЦІАЛИ РОЗВИТКУ»

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО ФОРУМУ

«ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: МІЖГАЛУЗЕВИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ТА ПОТЕНЦІАЛИ РОЗВИТКУ»

Частина ІІ

11 квітня 2025 року
м. Одеса, Україна

1256 1233 1996 LIHA-PRES
Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

УДК [338.246.8+341.38](477)(062.552)
В 42

Друкується відповідно до рішення
Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
Протокол № 8 від 25 березня 2025 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова:
Сергій КІВАЛОВ – *д.ю.н., професор, заслужений юрист України, академік НАПрН України, президент Міжнародного гуманітарного університету.*
Заступники голови:
Костянтин Громовенко *– д.ю.н., професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету;*
Василь Лефтеров *– д.психол.н., професор, перший проректор Міжнародного гуманітарного університету.*

Члени редколегії:
Г.В. Адамова *– к.пед.н., декан факультету лінгвістики і перекладу Міжнародного гуманітарного університету;*
В.Б. Бедан *– начальник відділу аспірантури та науково-дослідної роботи Міжнародного гуманітарного університету;*
О.В. Дашкантюк *– к.т.н., доцент, декан факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму Міжнародного гуманітарного університету;*
Л.Н. Єфременкова *– д.мед.н., завідувач кафедри внутрішніх хвороб Міжнародного гуманітарного університету;*
О.Л. Заградська *– к.мед.н., доцент, декан факультету стоматології Міжнародного гуманітарного університету;*
Н.В. Кравець *– декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету;*
В.Н. Кукушкін *– к.мед.н., доцент, декан факультету медицини та громадського здоров'я Міжнародного гуманітарного університету;*
Д.Г. Манько *– д.ю.н., професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету;*
К.С. Нестерова *– к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Міжнародного гуманітарного університету;*
О.А. Панченко *– д.мед.н., д.держ.упр., професор, академік АПН України, заслужений лікар України, генеральний директор Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр Міністерства охорони здоров'я України»;*
І.В. Стрелковська *– д.т.н., професор, декан факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук Міжнародного гуманітарного університету;*
О.О. Тарабрін *– д.мед.н., професор завідувач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Міжнародного гуманітарного університету;*
Я.В. Тицька *– к.ю.н., доцент, декан факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету;*
Ю.Г. Чумакова *– д.мед.н., професор, професор кафедри загальної стоматології Міжнародного гуманітарного університету;*
Ю.В. Шарапановська *– доктор філософії, директор фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету;*
Н.М. Шкворченко *– д.філол.н., професор, завідувач кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов Міжнародного гуманітарного університету;*
Alejandro Castillo-Maldonado – PhD, професор, Університет Монтеррея, Мексика.

В 42 **Відновлення України: міжгалузевий теоретико-прикладний аналіз та потенціали розвитку** : Міжнародний науково-практичний форум, 11 квітня 2025 року, м. Одеса. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – Ч. 2. – 388 с.

ISBN 978-966-397-491-0

До збірника матеріалів увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників Міжнародного науково-практичного форуму «Відновлення України: міжгалузевий теоретико-прикладний аналіз та потенціали розвитку», який відбувся 11 квітня 2025 року на базі Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса). Збірник зібраний та підготовлений до друку відділом аспірантури та науково-дослідної роботи Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на науковців, науково-педагогічних працівників, практиків, представників органів публічної влади, бізнесу, громадських організацій, здобувачів вищої освіти та інших зацікавлених осіб.

УДК [338.246.8+341.38](477)(062.552)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2025
ISBN 978-966-397-491-0 © Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2025

ЗМІСТ

НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА ЛІКУВАННЯ ДОРОСЛОГО І ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Метаболічні процеси дітей з гіперактивністю та роль мікроелементного гомеостазу, шляхи корекції порушень
Андрусишина І. М., Дмитруха Н. М. **14**

Модель комплексної медичної, соціальної, психологічної та духовної підтримки тяжкохворих громадян – паліативної допомоги – в Україні
Вольф О. О. **17**

Порівняння земельного та гідропонного методів вирощування рослин
Гавенко М. М., Гріченіченко Ю. Д. **20**

Особливості нейро-ендокринної регуляції функції нирок
Іщенко В. С. **23**

Коморбідність при остеоартрозі кистей у віковому аспекті
Рудой Д. О., Єфременкова Л. Н. **25**

Вплив війни проти російської воєнної агресії на захворюваність дорослого населення України на лептоспіроз
Слабкий Г. О., Білак-Лук'янчук В. Й., Лопіт В. В. **27**

Вплив війни проти російської воєнної агресії на захворюваність цивільного дорослого населення України на хвороби, які передаються переважно статевим шляхом
Слабкий Г. О., Біляк М. В. **31**

Вплив вимушеного переселення викликаного війною проти російської воєнної агресії на спосіб та якість життя: за результатами соціологічного дослідження
Слабкий Г. О., Погоріляк Р. Ю., Шень Г. Ю. **35**

Мікроваскулярна ішемія міокарда та патологічна звивитість коронарних артерій
Туренко І. О., Єфременкова Л. Н., Якименко К. Г. **39**

НАПРЯМ 7. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ АНЕСТЕЗІОЛОГІЇ, ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ, НЕВІДКЛАДНИХ СТАНІВ СИМУЛЯЦІЙНОЇ ТА ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

Порівняння ефективності НОАК та Еноксапарину на коагуляційну ланку системи гемостазу в післяопераційному періоді каротидної ендартеректомії
Єрмолаєва Д. Д. **42**

Зміни показників низькочастотної п’єзоелектричної тромбоеластографії у пацієнток хворих на генітальний ендометріоз на пневмоперитоніуму під час лапароскопічних втручань
Суслов О. С. 45

Патофізіологічні аспекти гемостатичних порушень у пацієнтів з політравмою
Тарабрін О. О., Кірпічнікова К. П., Бугаєнко Є. П. 48

Вибір оптимального методу тромбопрофілактики у хворих, яким виконується рукавна резекція шлунка
Тарабрін О. О., Сухонос Р. Є., Суслов О. С. 51

НАПРЯМ 8. МЕДИЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Застосування методу радіочастотної абляції для лікування больового синдрому колінного суглобу
Бугайов О. В. 55

Інноваційні стратегії у діагностиці, лікуванні та профілактиці тромбо-геморагічних ускладнень у пацієнтів із політравмами та критичними станами
Кошарський Д. В. 59

Інклюзивні підходи в соціально-психологічній реабілітації студентів з інвалідністю, постраждалих внаслідок війни
Османова А. М. 61

Інтегративний підхід до медичної та соціально-психологічної реабілітації осіб, постраждалих внаслідок війни
Пугач Є. О. 64

НАПРЯМ 9. ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ПІДХІД ДО СТОМАТОЛОГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ДОКАЗОВОЇ МЕДИЦИНИ ЯК ГАРАНТІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТА

Цифрова оцінка необхідного обсягу інтрузії молярів після сплінт-терапії при плануванні ортодонтичного лікування
Борченко Н. А., Передереєва Л. Ю. 67

Обґрунтування використання індивідуально-технологічного підходу при ортопедичній реабілітації за допомогою дентальних імплантів
Заградська О. Л., Альбакр Ахмед 69

Відновлення конгруентності базисів повних знімних протезів
Заградська О. Л., Горбунов А. А. **71**

Папіломавірусна інфекція: медико-соціальна проблема сучасності, прояви у ротовій порожнині
Чумакова Ю. Г., Чернець В. С. **74**

НАПРЯМ 10. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД В ІТ-ТЕХНОЛОГІЯХ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

Вплив електромагнітних завад на якість мобільного зв'язку
Вакарчук А. О., Кравчина В. В. **78**

Кібербезпека у контексті формування міждисциплінарних підходів використання іт-технологій для відновлення України
Гайдур Г. І., Гахов С. О., Скибун О. Ж. **81**

Дослідження комбінованого сенсора оптичного випромінювання для мереж інтернету речей
Горбачов В. Е., Озимлевський О. О. **84**

Використання математичної статистики в сучасних задачах інформаційних технологій
Григор'єва Т. І., Крохмаль М. В. **87**

Цикл розробки мобільного застосунку
Ілляшенко О. М. **90**

Розробка автоматизованого комплексу контролю якості роботи систем відеоспостереження
Йона Л. Г., Чебанюк О. Д. **93**

Кібергігієна та цифрова грамотність як основа безпеки у майбутньому розвитку України
Ковальчук Д. А. **97**

Міждисциплінарний підхід в ІТ-технологіях для відновлення та розвитку України через інноваційні стратегії та практичні рішення
Лавров А. В. **101**

Novel IT: What is Q3C?
Luntovskyy A. O. **102**

Дослідження застосування засобів M5Stamp Pico для побудови мережевих пристроїв
Мазур Г. Д., Нагірний Н. В. **108**

Адаптивні rag-системи з агентним управлінням знаннями для еволюції програмних продуктів
Проценко М. М. **111**

Кібербезпека як складова національної безпеки
Прядка С. А. **113**

Віртуальна лабораторія для програмування мікроконтролерів MC LAB
Русу О. П., Лазарєв К. О., Каранга Р. А. **117**

Система автоматизованого догляду за рослинами FloweX
Русу О. П., Панков І. О., Іванов В. А. **119**

Розробка лабораторії для дослідження штучного інтелекту
Русу О. П., Протченко С. В. **122**

Система контролю стану сільськогосподарських рослин на основі штучного інтелекту
Русу О. П., Хнюнін С. Г., Цурка А. О. **124**

Прогнозування показників надійності комп'ютерних систем
Салагор В. І. **127**

Програмна модель трафіку стандарту stanag-4677 в автоматизованих системах управління
Стрелковська І. В., Золотухін Р. В., Стрелковська Ю. О. **130**

Збереження конфіденційності шляхом маскування передачі інформації
Тріль Д. Д. **134**

Електронні комунікації крокують у майбутнє
Уривський Л. О. **137**

Ensuring the Security of Information Systems in Distributed Enterprises in Conditions of Unstable Communication System Operations
Khniunin S. H., Shvedu M. I. **144**

НАПРЯМ 11. ІНТЕГРАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩУ ОСВІТУ ТА МЕДІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

До Діалогу культур шляхом вивчення іноземних мов
Варєшкіна Н. В., Ковбасюк С. В. **147**

Міжнародні освітні програми та академічна мобільність українських студентів
Воронова А. С. **150**

Multicultural training of students at high schools
Zhaboruke I. A. **152**

Наукові гуртки як платформа для поглибленого вивчення іноземних мов та інноваційні підходи
Жукова А. Р., Матіїв Ю. В., Дзюба Я. П. **155**

Міжкультурна компетенція як ключовий фактор успіху українсько-китайського співробітництва у відбудові України
Златовласова О. В. **158**

Media Literacy and English Proficiency for Ukraine's Post-War Reconstruction
Ishchuk A. A., Ishchuk O. M. **161**

Інтеграція німецької мови у вищу освіту як вектор міжнародної співпраці у відбудові України
Кривда Л. Р. **163**

Foreign Language Integration in Higher Education and Media: A Strategic Framework for Ukraine's Post-War International Cooperation
Lichman L. Yu., Kononets' O. M., Mykhailenko L. A. **165**

Іноземні мови як інструмент міжкультурного діалогу в медійному просторі
Ніколаєску Е. В. **168**

Англійська – мова міжкультурної комунікації
Оренчак О. О., Звягінцева К. В. **170**

Філологія і відновлення України
Приходько Г. І., Приходченко О. О. **173**

Вимоги до рівня володіння англійською мовою міжнародних студентів: порівняльний аналіз британської та української систем вищої освіти
Свиридюк О. В. **175**

Teaching mathematics in English: integrative relations between components of bilingual subject competence
Snizhko N. V. **178**

Multimedia presentation functions in foreign language education
Talanova L. G. **180**

Полілінгвізм у післявоєнній Україні: стратегія мовної освіти для майбутнього
Шарапановська Ю. В. **183**

Медіаосвіта та багатомовність: синергія міжнародної взаємодії у відновленні освітнього простору України
Шкворченко Н. М. **186**

НАПРЯМ 12. ДУХОВНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ ТА МИСТЕЦТВО В ПОЛІДИСКУРСІ ВІДНОВЛЕННЯ

Дитячий музичний театр і національний культурний контекст: аспекти взаємодії
Богоєва Т. П., Татарнікова А. А. 189

Людиноцентризм у сучасній українській літературі: гуманістичний вимір слова
Боровська С. О. 192

Онтологічний зміст війни за українську ідентичність
Горбань Р. А. 195

Історичні аспекти формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва
Горожанкіна О. Ю. 199

Розвиток онлайн-жанрів та їх вплив на формування сучасного аудіовізуального простору
Даниленко С. А. 202

Генетичні основи духовної цінності: біологічні чинники моральної поведінки людини
Корольова Т. О. 205

Музичні фестивалі в Україні: соціокультурний аспект
Кочиашвілі А. В. 209

Освітні ініціативи у сфері музики: формування нової генерації митців у посткризовий період
Кравець Н. В. 211

Транскордонне співробітництво ЄС-України в культурній сфері: основні аспекти та механізми співпраці
Мельник Ю. П. 213

Discover the remarkable legacy of Ukraine's musical maestro, Viktor Kosenko, whose genius has greatly enriched national vocal heritage
Novak M. G. 217

Переклад в аспекті міжкультурної комунікації: українсько-англійський дискурс
Оренчак О. О. 220

Комунікаційні технології виконання проєкту в полідискурсі відновлення України
Петінова О. Б., Ковра К. О. 223

Еволюція ритму кіномонтажу: від класичного голлівуду до цифрової ери
Рувинов Л. Р. **226**

Мюзикл як сучасна та ефективна форма популяризації української культури
Рудий Д. Ю. **229**

Репрезентація жіночої особистості в сучасній українській літературознавчій науці
Світлицька В. Р. **231**

Історичність у дискурсивно-рефлексівній єдності
Семко Я. С. **234**

До питання про духовно-релігійний базис української культури
Татарнікова А. А. **237**

Перспективи ноосферного буття у вченнях В. І. Вернадського та П. Теяра де Шардена: етико-аксіологічний вимір
Ханжи В. Б. **239**

Ціннісна саморегуляція як ресурс творчого потенціалу людини
Чорна А. В. **243**

Образ козацької жінки у творчості Т. Г. Шевченка
Шмалько Ю. В. **246**

НАПРЯМ 13. ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Творчість В. Прісовського крізь призму часу
Андріянова О. В. **250**

Становлення художньої освіти Одеси в закладах педагогічного спрямування
Величко Д. О. **252**

Темброво-семантичні аспекти звучання інструментів духової групи у контексті гендерної теорії
Гавриленко Л. В. **254**

Візуальна ідентичність України через дизайн: формування національного стилю у глобальному контексті
Гладушевська О. М. **256**

Сучасний дизайн і технології у відновленні України: аналіз і перспективи
Гончаров В. О. **258**

Роль мистецтва у відновленні України в умовах воєнного стану
Горовенко М. Г., Роменський Ю. М., Архіпова Н. Є. **261**

Музично-просвітницька діяльність вчителя мистецтв в умовах Нової української школи
Горожанкіна О. Ю., Шевченко Н. А. ... **263**

Освітній потенціал мистецтва і дизайну
Ємельова А. П. ... **265**

Феномен музичного простору та його трансформація в камерно-інструментальній музиці сучасної епохи
Зима Л. В. ... **268**

Духовно-терапевтичні можливості музичного мистецтва
Каплун Т. М. ... **270**

Джаз як інструмент культурного відродження сучасної України
Костандова Ю. В. ... **272**

Духовний і творчий потенціал конкурсів та фестивалів у сучасному українському мистецькому просторі
Кочиашвілі А. В. ... **274**

«Трансформери: Прайм» – тріумф анімації та спадщина франшизи
Ктейман В. Ю. ... **277**

Знакові елементи стилю Євгена Станковича у виконанні його камерних мініатюр
Лаврик Н. І. ... **280**

Конфронтація і мистецькі стереотипи екранізацій на шляху політичного порозуміння
Лупій Я. В. ... **283**

Роль візуальних мистецтв у формуванні нового суспільного сприйняття в умовах постконфліктного відновлення України
Мараховська К. Д. ... **287**

«Тарас Шевченко» (1926) – флагман Одеської кінофабрики (до 100-річчя фільму «Тарас Шевченко»)
Мислављський В. Н. ... **289**

Редизайн та брендінг у медіапросторі в контексті відновлення України
Петухова Т. А., Романенко О. Ю. ... **292**

Методика викладання дизайну в закладі вищої освіти в контексті відновлення України
Петухова Т. А. ... **295**

Сучасні українські митці як кріейтори культурного коду нації
Пєшкова В. А. ... **297**

Психологічний вплив соціального плакату в умовах відновлення України
Рябінова І. М., Ямроз Л. С. ... **300**

Поетика думи в контексті академічної традиції бандурного виконавства (на прикладі творчості М. Дремлюги)
Сакали В. А. **303**

Застосування методів теорії рішення винахідницьких завдань для розвитку інтерпретаційно-мистецьких навичок майбутніх художників
Сімак А. І., Лагаєва Т. І. **304**

Розробка методики формування в студентів навичок у процесі створення текстильного дизайну одягу та оздоблення
Сімак А. І., Рябенький Є. Г. **307**

Актуальні тенденції та інновації вищої художньої освіти
Сімак А. І. **310**

Творчий потенціал концепції індуктивної логіки в дизайні виставок та масових заходів у контексті міжгалузевої взаємодії в умовах відновлення України
Токарєв О. В. **312**

Комунікативні стратегії проблематика та мистецтво жанру інтерв'ю сучасного медіапростору
Тоцька О. В. **315**

Провідні принципи адаптації національних музичних традицій і мови до сучасних трендів
Чернишева С. М. **317**

Особливості використання засобів акторської виразності в діяльності майбутніх вчителів
Швець І. Б., Бучинська Б. О. **319**

НАПРЯМ 14. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ, УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ

Стресостійкість як передумова професійного здоров'я майбутніх лікарів
Астахов В. М., Бацилєва О. В. **322**

Ментальне здоров'я особистості: виклики та напрями розвитку
Балабанова Л. М. **325**

Українськомовна адаптація «Опитувальника загального стану здоров'я»
Барко В. І., Барко В. В. **328**

Проблеми збереження психічного здоров'я особистості в умовах війни
Бедан В. Б. **331**

Психологічна підтримка курсантів в умовах війни за допомогою фізичних вправ: резельєнтний підхід
Бондаренко І. В. **334**

До проблеми збереження психологічного здоров'я українців
Гарькавець С. О. **337**

Features of the Psychological Health of Displaced Children
Hnidoi I. M., Melenchuk N. I., Yermakova S. S. **340**

Ментальне здоров'я сучасного психолога в системі освіти: теоретичні аспекти вивчення
Ендеберя І. В. **343**

Арттерапія для школярів: шлях до покращення психологічного благополуччя
Зуєва А. П. **346**

Особливості діагностики мотиваційної сфери сучасної молоді
Каткова М. Т., Сімченко Д. Д. **348**

Психологічне здоров'я школярів та мотивація до навчання: виклики і перспективи вдосконалення психологічних послуг
Кіриченко С. В. **350**

Психологічне відновлення та духовне відродження українців
Лефтеров В. О. **352**

Психологічні особливості професійного становлення молоді
Логінова М. А., Харчук А. М. **356**

Prioritization of Psychological Recovery Skills
Lupanov K. V. **359**

Факторна модель суб'єктивного благополуччя молоді в Україні
Олефір В. О., Боснюк В. Ф. **362**

Гендерні особливості індивідуально-психологічних особливостей сучасної молоді
Пасхін Г. І. **365**

Можливості використання соціально-психологічного тренінгу для реабілітації учасників бойових дій
Перелигіна Л. А., Швалб А. Ю. **368**

Питання переписування життєвого сценарію у реабілітаційному процесі
Слободенюк Д. А. **371**

**НАПРЯМ 15. ТРАВМА ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Травма війни та її вплив на психологічне здоров'я українського суспільства в умовах невизначеного майбутнього
Адамова О. С. 375

Специфіка діяльності клінічного психолога у роботі з дітьми, які зазнали травматичного стресу в умовах війни
Кабанцева А. В. 378

Травма війни у ментальному вимірі
Панченко О. А. 381

НАПРЯМ 16. СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПОЛІТИКА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ УСПІШНОЇ ПРАКТИКИ

Соціальна інклюзія як чинник формування сприятливого освітнього середовища: досвід України
Сурело Є. А. 384

НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ ТА ЛІКУВАННЯ ДОРОСЛОГО І ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-1

МЕТАБОЛІЧНІ ПРОЦЕСИ ДІТЕЙ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ ТА РОЛЬ МІКРОЕЛЕМЕНТНОГО ГОМЕОСТАЗУ, ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ

Андрусишина І. М.
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії медико-біологічних критеріїв професійних та екологічних впливів
ДУ «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва Національної академії медичних наук України»
м. Київ, Україна

Дмитруха Н. М.
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії промислової токсикології і гігієни праці при використанні хімічних речовин імені академіка НАМН України Трахтенберга Ісаака Михайловича
ДУ «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва Національної академії медичних наук України»
м. Київ, Україна

Вступ. Війна завдає тривалої фізичної та психологічної шкоди не тільки дорослим, але і дітям. Статистика ВООЗ свідчить, що через збройні конфлікти в світі близько 10 % людей, які пережили означені події, матимуть у подальшому серйозні проблеми із психічним здоров'ям, ще у 10% людей спостерігаються поведінкові зміни, які заважатимуть раціональному і ефективному функціонуванню у соціумі. За даними соціологічного дослідження, проведеного влітку 2022 року, одним із наслідків повномасштабної війни РФ в Україні є порушення ментального здоров'я у понад 70% українців [1, 2]**.**

Раціональне та здорове харчування сприяє нормальному розвитку дітей, профілактиці захворювань, їх адаптації до навколишнього природного середовища. Моніторинг якості харчування сучасної людини свідчить про невідповідність її фізіологічним потребам та хронічний дефіцит багатьох незамінних компонентів, таких як макро– та мікроелементи (МаЕ, МЕ) [3, 4]. Токсичні метали, такі як Pb, Cd, Hg віднесені до небезпечних забруднювачів, що спричиняють нейротоксичну дію, пригнічують імунітет. Тоді як есенційні МЕ (Mg, K, Mn, Se, Zn) є важливими регуляторами роботи нервової, ендокринної та імунної систем організму [2, 3, 6-8].

З урахуванням зазначеного, моніторинг вмісту токсичних металів та есенційних мікроелементів у біологічних середовищах є одним із пріоритетних етапів оцінки ризику їхнього впливу на здоров'я, а також профілактики та лікування хронічних захворювань.

Мета дослідження – проведення порівняльної оцінки навантаження організму токсичними металами та есенційними мікроелементами у дітей з різними порушеннями розвитку.

Матеріали та методи. Обстежено 332 дітей віком 2-16 років з порушенням розвитку: з діагнозом аутизм, затримкою психомоторного розвитку мовлення та гіперактивністю за період 2020-2024 рр. Вміст токсичних металів та есенційних мікроелементів (Al, Ca, Mg, Fe, Mn, Cu, Cd, Cr, Fe, Ni, Se, Pb, Zn, Si) визначали за допомогою методу оптико-емісійної спектрометрії з індуктивно зв'язаною плазмою (ОЕС-ІЗП) на приладі «Optima 2100 DV» фірми PerkinElmer (США) згідно МР 72.14/133.14. у цільній крові та волоссі, які відбирали згідно загальноприйнятих методів відбору проб [9].

Результати дослідження. Встановлено, що вміст деяких токсичних металів у цільній крові обстежених дітей був значно вищий за межі «норми». Зокрема, підвищений вміст Pb – у 20%, Cd – 10, Al – у 30 %, As – у 10% осіб. У волоссі дітей середня концентрація Al склала 12,10±1,71 мкг/г, тоді як норма 1-10,0 мкг/г; Fe – 25,86±5,47 мкг/г при нормі 5,0-25,0 мкг/г; Ni – 0,34±0,12 мкг/г, норма 1-10,0 мкг/г. При цьому спостерігали дефіцит ряду мікроелементів, таких як K, Se та Zn. За даними літератури, збільшення токсичних елементів Pb, Cd, As та Al в крові та волоссі дітей, свідчить про експозицію цими токсикантами, та їх потенційний негативний вплив на нервову систему, що може призводити до затримки розвитку, впливати на їх поведінку та інтелект [5-7].

Застосування вітаміно-мінерального комплексу, до складу якого входять вітаміни D і C, Омега-3, Mg, Zn, Se, сприяло ефективному виведенню з організму дітей токсичних елементів та зменшенню їхнього вмісту в крові та волоссі (Pb на 35,0% і 46,%); Cd на 60,0% і 29,0%); Al (на 27,0% і 28,0%), As (на 72,0% і 300,0%), Ni (на 50,0% і 44,0%) відповідно. А також сприяло підвищенню концентрації есенційних МаЕ та МіЕ в крові

та волоссі порівняно з початковими, зокрема Ca (на 3,0% і у 2,8 разу); K (на 20,0% і у 2,1 разу); Se (у 2,5 і 1,6 рази).

Висновки. Отримані результати дослідження дозволяють дійти висновку, що порушенням розвитку обстежених дітей може бути наслідком інтоксикації нейротоксичними елементами Al, As, Cd і Pb та дисбалансом ключових для нервової системи мікроелементів Ca, Mg, Se та Zn. Виведення токсичних металів за умови застосування профілактичних засобів може покращити роботу нервової та екдокринної систем обстежених дітей.

Використання мікронутрієнтів, може впливати на регулювання обмінних процесів і нормалізувати функції окремих органів та систем. При цьому необхідно враховувати, що між максимальною фізіологічною потребою та мінімальною токсичною дозою для деяких з них можуть існувати дуже невеликі інтервали через те, що існує різна межа їх токсичності. Розуміння впливу харчування на метаболічні шляхи і гомеостатичний контроль та механізми його регуляції та дерегуляції може призвести до науково обґрунтованих стратегій, які будуть спрямовані на відновлення здоров'я та профілактики захворювань у дітей.

Література:

1. Andrusyshyna I.M., Nagorna A.M., Dmytrukha N.M Public health and its determinants in Ukraine during the war // J.Hygiena Phraga//2023 № 2, C. 4-5.
2. До проблеми забруднення довкілля токсичними металами з відходів зброї: ризики для здоров'я людини (огляд літератури). /І.М.Андрусишина, І.О.Голуб, О.Г.Лампека, Н.А.Барикін, В.Г.Цапко // Актуальні питання транспортної медицини. 2023. -№ 2(68). – С. 27-38 [https://doi.org//zenodo.org/record/6814950].
3. Оберлис Д. Биологическая роль макро- и микроэлементов у человека и животных [Д. Оберлис, Б. Харланд, А. Скальный].СПб.: Наука, 2008. 544 с.
4. Food selectivity in children with autism spectrum disorders and typically developing children. / L. G. Bandini, S. E. Anderson, C. Curtin,[et al]. JournalPediatr. 2010. № 157 P. 259–264. [https://doi.org/10.1016/j.jpeds. 2010.02.013]
5. Association of autism with toxic metals: A systematic review of case-control studies. /C.N. Amadi, Ch.N. Orish, Ch. Frazzoli, O.E. Orisakwe//*Pharmacology Biochemistry and Behavior*. 2022. V. 212. P.17313 [https://doi.org/10.1016/j.pbb.2021.173313]
6. Aluminium in brain tissue in autism/M. Mold, D. Umar, A.King, Ch. Exley//Journal of trace elements in medicine and biology, 2018. № 46. P.76-82 [https://doi.org/10/1016j.jtemb.2017.11.012]
7. The relationship between mercury and autism: A comprehensive review and discussion/J.K. Kern, D.A. Crier, L.K. Sykes, B.E. Haley, M.R. Geier // *Journal of trace elements in medicine and biology*. 2016. № 37. P. 8-24.

8. Використання методології біомоніторингу для оцінки експозиції металами населення та працюючих./ Андрусишина І.М., Голуб І.О., Воробйов Є.І., Демченко В.Ф., Лампека О.Г.// *Український журнал з проблем медицини праці*,2020 т.16, № 3. С. 210-222.

9. Методичні рекомендації (111)72.14/133.14 «Оцінка порушень мінерального обміну у професійних контингентів за допомогою методу атомно-емісійної спектрометрії з індуктивно зв'язаною плазмою» [І.М. Андрусишина, О.Г. Лампека, І.О. Голуб, І.П. Лубянова, Т.Д. Харченко]. К.: Авіцена, 2014.– 60 с. ISBN 978-966-2144-72-7.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-2

МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОЇ МЕДИЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ, ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ДУХОВНОЇ ПІДТРИМКИ ТЯЖКОХВОРИХ ГРОМАДЯН – ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ – В УКРАЇНІ

Вольф О. О.
кандидат політичних наук,
голова правління
Благодійна організація «Асоціація паліативної та хоспісної допомоги»
м. Київ, Україна

Паліативна допомога – це комплексна медична, соціальна, психологічна та духовна підтримка тяжкохворих громадян. Як мінімум 200-300 тисяч сімей в Україні мають одночасно потребу в цьому виді допомоги. Необхідність розвитку паліативної допомоги є однією за актуальних соціальних вимог [3, с. 311].

Питання розвитку паліативної допомоги в Україні залишається відкритим через низку соціально-економічних, політичних та етичних викликів. Відсутність державної стратегії у цій сфері свідчить про те, що уряд розглядає паліативну допомогу ситуативно, а не як пріоритетну сферу медицини та соціального захисту. Наявність значної кількості установ, що надають паліативну допомогу (близько 1200 закладів охорони здоров'я станом на 2025 р.), формально створює ілюзію розвиненої системи, яка, однак, має суттєві проблеми з якістю послуг, відсутністю соціальної складової та комплексного підходу до пацієнтів та їхніх родин і це суперечить міжнародному стандарту цього виду допомоги.

Оптимальна модель палліативної допомоги в Україні має враховувати наявні соціально-політичні та соціально-економічні реалії та обмеження. Одним із ключових аспектів є економічний фактор: слабка податкова база, відсутність медичного страхування та обмежене державне фінансування не дозволяють створити систему на кшталт європейських країн. В умовах олігархічної економічної моделі та корупції ризики комерціалізації паліативної допомоги є високими, що може призвести до нерівного доступу до неї.

Враховуючи низький рівень довіри до державних інституцій, доцільним може бути розвиток державно-громадського партнерства, де громадські організації та благодійні фонди відіграватимуть ключову роль у створенні та підтримці таких послуг. Проте, таке партнерство в Україні не розвинено, хоча й в науковій літературі йдеться постійне обговорення цієї теми, а Міністерством економіки було розроблено Концепцію розвитку такого партнерства в Україні на 2013-2018 рр. [2].

На нашу думку, однією з головних перепон розвитку в Україні ефективної системи (моделі) паліативної допомоги є традиційне прагнення на державному рівні до впровадження так званої активної соціально-ринкової політики. Як відомо, це політика, за якої держава активно втручається в економіку та соціальну сферу, аби забезпечувати стабільність, перерозподіл доходів і захист громадян. При чому держава бере (прагне брати) на себе відповідальність за рішення соціальних проблем.

Соціальний вимір паліативної допомоги в Україні потребує переосмислення. Наразі система, не залучаючи в повній мірі потенціал недержавних організацій, орієнтована на медичний компонент, залишаючи поза увагою роботу з родинами, соціальну підтримку та психологічну допомогу. Всупереч міжнародним стандартам, паліативна допомога в Україні закінчується зі смертю пацієнта. У європейській практиці значну роль у цій сфері відіграють соціальні працівники, волонтери, капелани, психологи, проте в Україні вони фактично виключені з процесу ухвалення рішень і надання підтримки у закладах або принаймні їхня участь є обмеженою. Ситуація ускладнюється тим, що медсестри, які в усьому світі є ключовими виконавцями паліативного догляду, в Україні мають суто виконавчі функції, не беручи участі в розробці планів догляду за пацієнтами. Представники всіх вищеперерахованих спеціальностей також виключені з процесів розробки стандартів надання допомоги, критеріїв її оцінки, формуванні вимог на кшталт специфікацій Національної служби здоров'я України, програм, стратегій розвитку паліативної допомоги на місцевому рівні тощо. Це наслідок патерналістської медичної традиції, що залишилася з радянських часів і прагнення держави та представників державних закладів освіти й медичних закладів, які отримують державне фінансування, активно регулювати соціальну політику.

Враховуючи високий рівень довіри до церкви в Україні та розвиток інституту медичного капеланства, можливим варіантом є залучення релігійних організацій до надання соціальних послуг у сфері палліативної допомоги. Однак відсутність механізмів фінансування таких організацій та небажання держави передавати їм соціальні функції створює значні бар'єри.

У зв'язку з цим вважаємо, що необхідно, щоб в Україні більше розвивалася «активуюча» соціально-ринкова політика, коли основний наголос робиться на самостійності та відповідальності громадян, а держава не просто підтримує людей, але створює умови, в яких вони мають проявляти ініціативу. Адже важливою передумовою розвитку ефективної системи паліативної допомоги є забезпечення участі громадськості в ухваленні рішень. Наразі пацієнтські організації та громадські активісти фактично виключені з цього процесу, що призводить до ситуації, коли державні рішення не відповідають реальним потребам населення.

З урахуванням наведених умов, найбільш реалістичною та оптимальною моделлю паліативної допомоги для України може стати гібридна децентралізована модель з акцентом на можливості громадського контролю й розвиток паліативної допомоги вдома.

Основні риси моделі:

1. В Україні склалася практика надання паліативної допомоги на базі первинної медицини, що характеризується браком мультидисциплінарної співпраці. Сімейні лікарі та медичні сестри повинні продовжувати навчання з паліативної допомоги, включаючи комунікацію з родинами та соціальну роботу. Проте мають існувати чіткі стандарти надання цієї допомоги, з можливістю громадського контролю за якістю її надання. У 2025 р. на надання цього виду допомоги Урядом планується надати 122 млрд грн [2]. В попередні роки також виділялися значні суми. Проте, в умовах воєнного стану, надання таких значних коштів на просте доповнення медичної допомоги на первинному рівні, без якісних змін, навряд чи може бути доцільним. В будь-якому разі, паліативна допомога має бути пов'язана з програмами реабілітації, оскільки це є ключовим пріоритетом реформування охорони здоров'я.

2. Мережева модель надання допомоги («кластерна» модель). Централізація є неможливою через слабкість державного апарату, тому доцільно розвивати мережеві структури. На регіональному рівні можуть функціонувати координаційні центри або громадські ради, що об'єднують медичні заклади, соціальні служби, капеланів, громадські організації та волонтерів.

Література:

1. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр. URL : https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-

UA&id=2ad2bd1f-908a-4b10-a090b7179649a0ea&title=KontseptsiiaRozvitku Derzhav noprivatnogo PartnerstvaVUkrainiNa2013-2018-Roki (01.02.2025).

2. Уряд визначив механізм реалізації Програми медичних гарантій у 2025 р. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vyznachyv-mekhanizm-realizatsii-prohramy-medychnykh-harantii-u-2025-rotsi (07.03.2025).

3. O.Volf, The influence of NGOs on the palliative and hospice care policies in Ukraine in 2011–2024, Baltic Journal of Legal and Social Sciences, 2024 No. 4, C. 311-319.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-3

ПОРІВНЯННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ГІДРОПОННОГО МЕТОДІВ ВИРОЩУВАННЯ РОСЛИН

Гавенко М. М.
здобувач освіти 3 курсу факультету «Медицина»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Гріченіченко Ю. Д.
здобувач освіти 3 курсу факультету «Медицина»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

70% продуктів харчування це продукти рослинного походження тому проблеми вирощування екологічно чистих продуктів і проблеми с/г безпосередньо пов'язані з проблемами здоров'я населення. На сьогоднішній день з'явився новий напрямок у вирощуванні продуктів харчування рослинного походження який має назву гідропоніка. Проблеми досліджень гідропоніки та процесу вирощування рослинних продуктів близько 10 років але перспективи цього напрямку величезні.

Розуміння гідропоніки та її відмінності від класичного землеробства

Гідропоніка – це інноваційний метод вирощування рослин, що використовує мінеральні поживні розчини у водному середовищі замість ґрунту, забезпечуючи точний контроль харчування та водопостачання [1]. За даними досліджень, цей метод підвищує врожайність і якісний склад продукції завдяки оптимальному регулюванню біологічно активних речовин [2]. Дослідники зазначають, що гідропоніка є особливо ефективною для культивування лікарських рослин, оскільки сприяє підвищенню концентрації корисних сполук [3]. Крім того, гідропонічні

системи можуть застосовуватися в урбанізованих районах завдяки використанню вертикальних ферм, світлодіодного освітлення (LED) та роботизованих технологій [1]. Це дозволяє адаптуватися до глобальних викликів, таких як зміни клімату, зростання міського населення та необхідність раціонального використання ресурсів. Завдяки своїй гнучкості та ефективності гідропоніка забезпечує отримання якісної продукції навіть у несприятливих умовах, сприяючи сталому розвитку аграрного сектору.

Користь гідропоніки для здоров'я

Гідропоніка має значні переваги для здоров'я людини, оскільки дозволяє контролювати склад поживних речовин у вирощуваних продуктах, забезпечуючи їх вищу харчову цінність. Завдяки точному регулюванню живильного середовища такі овочі містять більше вітамінів, мінералів та біоактивних сполук, зокрема антиоксидантів, які сприяють зміцненню імунної системи та зменшенню ризику розвитку хронічних захворювань [2]. Крім того, відсутність контакту з ґрунтом знижує ризик забруднення важкими металами, патогенами та залишками пестицидів, що часто накопичуються у традиційно вирощених продуктах [3]. Це робить гідропонічні овочі безпечнішими для споживання, особливо для груп із підвищеними потребами в якісному харчуванні, таких як діти, люди похилого віку та особи з ослабленим імунітетом. Висока якість та чистота таких продуктів роблять гідропоніку перспективним методом у сфері здорового харчування та профілактики захворювань. Таким чином, гідропонічне вирощування сприяє покращенню загального стану здоров'я населення, забезпечуючи безпечну та поживну продукцію.

Методологія

У рамках проведеного дослідження, яке ми розглядали, було створено два паралельних вирощувальних середовища для тестування та порівняння гідропонічного методу і традиційного землеробства з використанням томатів (Solanum lycopersicum L.). Томати були обрані в якості об'єкта дослідження через їхню широку репрезентативність у аграрних дослідженнях та велику адаптивність до різних умов вирощування. Як розповіли вчені дослідження проводилося у два етапи: (у поліетиленовому тунелі, та у скляній теплиці). Це було зроблено для вивчення впливу різних кліматичних умов на зростання та розвиток рослин. У гідропонічних системах використовувалися кубики з інертного матеріалу (кам'яна вата та губка), що сприяло кращій аерації коріння та забезпеченню рівномірного розподілу поживних речовин. У грунтовій системі томати висаджували в ґрунт, що був однорідно збагачений поживними речовинами для вирівнювання умов з іншими вирощувальними системами. За даними вчених Verdoliva et al. у 2021р., під час експериментів вимірювалася вологість, температура, світловий режим та інші важливі агрокліматичні параметри. Обидва експерименти включали в себе дві системи: систему краплинного зрошення (DI) та систему глибоководної культури (DWC), які

використовувались для порівняння з традиційним грунтовим методом. У кожній системі використовувались однакові рівні ключових поживних речовин, а саме азоту (N), фосфору (P), калію (K), кальцію (Ca), магнію (Mg) та сірки (S), що дозволяло стандартизувати умови вирощування та забезпечити адекватне порівняння врожайності та якості рослин [1].

Аналіз на вміст лікопену та β-каротену проводився методом спектрофотометрії. Згідно з результатами,наданними вченими, томати, вирощені в системі DWC, мали вміст лікопену 4.3 мг на 100 мл, тоді як у томатах, вирощених у ґрунті та системі DI, показники були нижчими 3.2 мг на 100 мл. Значення β-каротену також були вищими в DWC 2.1 мг на 100 мл порівняно з 1.7 мг на 100 мл в інших системах [1].

Визначення загальних розчинних твердих речовин (TSS), які відображають солодкість томатів, проводилося за допомогою рефрактометра, показали, що рівні TSS становили 5.5% в томатах з DWC, в порівнянні з рівнями в томатах з інших систем, де показники становили 5.3%. Хоча метод вирощування впливає на певні аспекти харчової якості, солодкість залишається відносно стабільною.

Аналіз антиоксидантної активності (TAA) виконувався за допомогою колориметричного аналізу з використанням DPPH, який показав, що антиоксидантна активність у зразках з DWC була вищою, досягаючи 2.5 ммоль тролоксу на грам продукту, у порівнянні з 2.0 ммоль в томатах з ґрунту та DI. Ці дані підкреслюють потенціал гідропоніки у підвищенні антиоксидантного потенціалу томатів порівняно з традиційними методами вирощування [1].

Висновки. Гідропоніка має значні переваги над традиційним землеробством завдяки ефективному використанню води, оптимальному живленню рослин і можливості контролю умов вирощування. Це сприяє підвищенню якості врожаю, зменшенню використання пестицидів і збільшенню вмісту корисних речовин, таких як лікопен і β-каротин. Гідропоніка є перспективною альтернативою традиційному сільському господарству, особливо в умовах обмежених природних ресурсів. Крім того, вона забезпечує чистіші та більш поживні продукти, що позитивно впливає на здоров'я населення. Подальший розвиток гідропонічного методу вирощування фруктів і овочів допоможе Україні швидко відновитися в післявоєнний період завдяки тому, що: врожай можна знімати кілька разів на рік, поживне середовище не земля, яка після війни насичена різними отруйними речовинами та шкідливими бактеріями.

Література:

1. Controlled comparisons between soil and hydroponic systems reveal increased water use efficiency and higher lycopene and β-carotene contents in hydroponically grown tomatoes / S. G. Verdoliva та ін. *Scientia Horticulturae*. 2021. Т. 279. С. 109896. URL: https://doi.org/10.1016/j.scienta.2021.109896 (дата звернення: 12.03.2025).

2. Aires A. Hydroponic Production Systems: Impact on Nutritional Status and Bioactive Compounds of Fresh Vegetables. *Vegetables – Importance of Quality Vegetables to Human Health*. 2018. URL: https://doi.org/10.5772/intechopen.73011 (дата звернення: 12.03.2025).

3. Atherton H. R., Li P. Hydroponic Cultivation of Medicinal Plants–Plant Organs and Hydroponic Systems: Techniques and Trends. *Horticulturae*. 2023. Т. 9, № 3. С. 349. URL: https://doi.org/10.3390/horticulturae9030349 (дата звернення: 12.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-4

ОСОБЛИВОСТІ НЕЙРО-ЕНДОКРИННОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ФУНКЦІЇ НИРОК

Іщенко В. С.
здобувач 2-го курсу ступеня доктора філософії
за спеціальністю 222 – Медицина
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Регуляторна система нирок є однією з найскладніших і найважливіших в організмі людини. Вона забезпечує підтримку гомеостазу, регулюючи баланс води, електролітів, кислотно-лужний баланс та виведення продуктів метаболізму. Однак для того, щоб зрозуміти, як ця система працює, необхідно враховувати взаємодію декількох важливих складових, зокрема нервової та ендокринної систем. З традиційної точки зору основну роль у регуляції функцій нирок виконують саме ендокринні механізми, які через гормони здійснюють вплив на функціонування нирок. Проте сучасні дослідження показують, що функціонування нирок вимагає значної взаємодії між нервовою та ендокринною системами, особливо в умовах стресу або фізіологічних змін.

У реальних умовах, наприклад, під час хронічного стресу, таких як в умовах війни, де фізичний і психологічний стан пацієнтів може сильно змінюватися, роль цієї взаємодії є критично важливою. У пацієнтів, які перебувають у стані хронічного стресу, часто спостерігаються порушення в роботі нирок, тому розуміння механізмів, які регулюють цю діяльність, стає важливим для вибору правильних підходів до терапії. Цей фактор є особливо важливим для лікування військових і цивільних осіб, що пережили травми або психічний стрес, оскільки ефективне лікування має

включати не лише фізичні аспекти, але й враховувати емоційний та психологічний стан пацієнта.

З метою глибшого розуміння нейроендокринної регуляції ниркових функцій було проведено дослідження серед 44 добровольців, які страждали на хронічний пієлонефрит у фазі ремісії. Це захворювання, яке характеризується запаленням нирок, є одним з найпоширеніших захворювань сечовивідних шляхів, що призводить до порушення нормального функціонування нирок. У цьому дослідженні була застосована бальнеотерапія, яка є одним із методів фізіотерапії, що використовує мінеральні води для лікування різних захворювань. Бальнеотерапія допомогла вивчити зміну показників ниркової функції у пацієнтів до і після курсу терапії, що дозволило виявити ефективність такого лікування у контексті нейроендокринної регуляції.

У процесі дослідження вимірювали рівень сечової кислоти та креатиніну в добовій сечі та сироватці крові пацієнтів. Ці показники є важливими для оцінки функціонування нирок, оскільки вони можуть вказувати на порушення у фільтраційній здатності нирок. Для оцінки діяльності нервової системи використовували методи, що дозволяють вимірювати варіабельність серцевого ритму, а також електроенцефалографію, яка дає змогу оцінити функцію головного мозку. Ці методи допомагають виявити, як нервова система взаємодіє з іншими системами організму та який вплив вона має на функціонування нирок.

Проведене дослідження показало, що для нормальної регуляції функцій нирок важлива не лише ендокринна система, але й нервова система. І, якщо ендокринна система відповідає за довгострокову регуляцію та підтримання рівноваги в організмі, то нервова система відіграє важливу роль у більш короткострокових реакціях на стрес, які активують ендокринні механізми. Зокрема, нервова система реагує на стресові ситуації, ініціюючи активацію гормонів, що стимулюють нирки для більш ефективного виведення відходів і збереження водно-електролітного балансу. Це дозволяє організму адаптуватися до зміни навколишніх умов або фізіологічних порушень, зокрема, під час хвороби чи стресу.

Таким чином, дослідження показало, що регуляція всіх функцій нирок відбувається за активної участі як нервової, так і ендокринної систем. Це взаємодія є необхідною для того, щоб організм міг швидко реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх умов. Нервова система ініціює перші адаптаційні реакції, а ендокринна система бере на себе довготривалу підтримку і стабільність. Важливо зазначити, що для пацієнтів, що переживають хронічний стрес або перебувають у складних умовах, таких як війна, важливо враховувати обидва ці механізми для того, щоб розробити ефективну стратегію лікування.

З огляду на отримані результати, необхідно продовжувати дослідження специфіки взаємодії нервової та ендокринної систем у регуляції функцій нирок. Це дослідження є важливим для розвитку методів лікування пацієнтів з порушеннями ниркової діяльності, особливо для тих, хто стикається з хронічним стресом. Врахування цієї взаємодії дозволить розробити нові підходи до терапії, які зможуть бути ефективними в умовах війни, коли кількість пацієнтів з порушеннями ниркової функції та психоемоційним стресом продовжує зростати.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-5

КОМОРБІДНІСТЬ ПРИ ОСТЕОАРТРОЗІ КИСТЕЙ У ВІКОВОМУ АСПЕКТІ

Рудой Д. О.
аспірант кафедри внутрішніх хвороб
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса

Єфременкова Л. Н.
доктор медичних наук,
завідуюча кафедрою внутрішніх хвороб
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса

Остеоартроз (ОА) – найпоширеніше хронічне захворювання суглобів, яке характеризується деградацією суглобового хряща, ураженням субхондральної кістки та патологічними змінами в білясуглобових тканинах. Поширеність ОА в загальній популяції становить близько 6% і зростає з віком. Клінічно маніфестні форми ОА реєструються у 12% населення світу. Актуальна ця проблема й для України [1]: поширеність ОА постійно зростає, збільшується кількість хворих працездатного віку (більше 60% хворих молодше 60 років). Крім того, ОА є найпоширенішою причиною стійкої втрати працездатності.

Первинний ОА вражає опорні суглоби (колінні та кульшові) і суглоби кистей. І якщо дослідженню ОА колінних і кульшових суглобів присвячено значну кількість робіт, то ОА суглобів кистей не привертає такої уваги [2, 3]. Тому дане дослідження присвячене вивченню особливостей коморбідності у хворих на ОА кистей.

Обстежено 24 хворих, всі жінки, з ОА проксимальних і дистальних міжфалангових суглобів кистей. В залежності від віку хворих розділили на 3 групи: 50-60 років (8 хворих), 61-70 років (9 хворих) і старше 70 років (7 хворих). У всіх хворих реєструвалась коморбідна патологія. Найчастіше це були артеріальна гіпертензія, надмірна маса тіла та ожиріння, ішемічна хвороба серця та цукровий діабет другого типу. Виявлено також захворювання шлунково-кишкового тракту: гастрити, виразкову хворобу шлунка та дванадцятипалої кишки, хронічний гепатит. Реєструвалась хронічна хвороба нирок, хронічна обструктивна хвороба легень та захворювання щитоподібної залози. Таким чином, у переважної кількості хворих спостерігались декілька хвороб (мінімум1-2) поряд з ОА суглобів кистей. Проаналізовано поширеність комор бідної патології у віковому аспекті і виявлено, що у хворих старших вікових категорій поширеніші артеріальна гіпертензія, ішемічна хвороба серця, ожиріння, цукровий діабет, хронічна хвороба нирок, хронічна обструктивна хвороба легень та захворювання щитоподібної залози. Поширеність хвороб шлунково-кишкового тракту з віком значно не змінювалась. Висока поширеність у хворих на ОА надмірної маси тіла та ожиріння може свідчити про невипадковий характер такої коморбідності [4-6].

У 5 хворих спостерігався ОА суглобів кистей, що супроводжувався активним синовітом та швидким прогресуванням змін суглобового хряща і субхондральної кістки. У цих хворих була коморбідна патологія у вигляді артеріальної гіпертензії, надмірної маси тіла або ожиріння у всіх хворих, а також у 3-х хворих – тиреоїдит Хашимото, у 2-х – хронічний гастрит типу А, який у одної хворої супроводжувався В-12 дефіцитною анемією, і у 1-ї хворої виявлено хворобу Шегрена.

Таким чином, ОА суглобів кистей характеризується вираженою коморбідністю, причому із збільшенням віку хворих поширеність коморбідної патології збільшується. У 5хворих (20,8%) спостерігався виражений запальний процес в уражених ОА суглобах, який асоціювався з наявністю коморбідної патології з аутоімунним патогенезом (тиреоїдит Хашимото, гастрит типу А, хвороба Шегрена), що, можливо відіграє роль в неконтрольованій активації імунної системи і прогресуванні ураження суглобів кистей.

Література:

1. Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідеміологічну ситуацію за 2021 р. Київ, 2023 р. 23. https://moz.gov.ua/storage/uploads/d8718889-1326-4060-a2fe-5f7e6359426

2. Дубкова А.Г., Крилова А.С., Цимбалюк Т.С. Сучасні аспекти лікування та моніторингу остеоартрозу кистей. Український

ревматологічний журнал. 2021. №85(3). DOI: 10.32471/rheumatology.2707-6970.85.16375

3. Plotz B, Bomfim F, Sohail MA, Samuels J. Current Epidemiology and Risk Factors for the Development of Hand Osteoarthritis. Curr Rheumatol Rep. 2021;23(8):61. DOI: 10.1007/s11926-021-01025-7. PMID: 34216294

4. Li G, Yin J, Gao J, Cheng TS, Pavlos NJ, Zhang C, Zheng MH. Subchondral bone in osteoarthritis: insight into risk factors and microstructural changes. Arthritis Res Ther. 2013;15(6):223. DOI: 10.1186/ar4405. PMID: 24321104.

5. Cao JJ. Effects of obesity on bone metabolism. J Orthop Surg Res. 2011;6:30. DOI: 10.1186/1749-799X-6-30. PMID: 21676245;

6. Batushansky A, Zhu S, Komaravolu RK, South S, Mehta-D'souza P, Griffin TM. Fundamentals of OA. An initiative of Osteoarthritis and Cartilage. Obesity and metabolic factors in OA. Osteoarthritis Cartilage. 2022;30(4):501-15. DOI: 10.1016/j.joca.2021.06.013. PMID: 34537381.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-6

ВПЛИВ ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ НА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЛЕПТОСПІРОЗ

Слабкий Г. О.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри громадського здоров'я
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Білак-Лук'янчук В. Й.
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри наук про здоров'я
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Лопіт В. В.
аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Війна проти російської воєнної агресії негативно вплинула на стан громадського здоров'я населення України та медико-демографічну ситуацію

в країні [1-3]. За оцінками експертів негативними наслідками війни стане зростання захворюваності населення на інфекційні хвороби [4, 5].

Нами було проведене вивчення та аналіз захворюваності дорослого населення України в регіональному аспекті на лептоспіроз. Лептоспіро́з відноситься до гострих інфекційних хвороб групи зоонозів, яка перебігає з гарячкою, загальною тяжкою інтоксикацією з ураженням нирок, печінки, нервової систем, системи кровообігу та геморагічним синдромом. При цьому резервуаром лептоспір у природі є дикі і домашні тварини, в яких інфекція може перебігати латентно або різної форми тяжкості. До таких тварин найчастіше відносяться гризуни з ряду мишоподібних.

Базою дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за період 2020, 2021 (передвоєнний період) та 2022, 2023 (період війни) роки в регіональному аспекті. Статистичні дані отримано із територій, які на час звіту були підконтрольні Україні.

Отримані узагальнені для аналізу статистичні дані наведено в таблиці.

Таблиця

Захворюваність дорослого населення України на лептоспіроз, 2020-2023 роки, показник в розрахунку на 100000 дорослого населення

Регіон України	2020		2021		2022		2023	
	Абс	Показ	Абс	Показ	Абс	Показ	Абс	Показ
м. Київ	9	0,38	4	0,17	5	0,21	5	0,21
Області								
Вінницька	9	0,71	4	0,32	9	0,72	8	0,65
Волинська	1	0,13	1	0,13	2	0,25	8	1,02
Дніпропетровська	5	0,19	3	0,12	5	0,19	15	0,59
Донецька	-	-	-	-	-	-	-	-
Житомирська	2	0,20	-	-	-	-	3	0,32
Закарпатська	22	2,29	19	1,98	9	0,94	144	15,11
Запорізька	-	-	-	-	--	-	1	0,07
Івано-Франківська	5	0,46	15	1,38	8	0,74	33	3,06
Київська	2	0,14	4	0,28	7	0,49	23	1,62
Кіровоградська	4	0,52	6	0,79	6	0,80	17	2,30
Луганська	-	-	-	-	-	-	-	-
Львівська	5	0,25	11	0,55	31	1,55	28	1,41
Миколаївська	7	0,76	20	2,19	4	0,44	12	1,34
Одеська	2	0,11	3	0,16	3	0,16	9	0,48
Полтавська	1	0,09	2	0,17	4	0,35	3	0,27
Рівненська	1	0,11	2	0,23	2	0,23	8	0,92
Сумська	1	0,11	2	0,22	2	0,23	2	0,23
Тернопільська	4	0,47	7	0,83	5	0,60	14	1,69
Харківська	1	0,04	-	-	1	0,05	11	0,51
Херсонська	7	0,83	3	0,36	6	0,73	4	0,49
Хмельницька	10	0,97	4	0,39	18	1,78	22	2,20
Черкаська	4	0,40	3	0,30	6	0,61	9	0,93
Чернівецька	3	0,42	7	0,98	2	0,28	7	0,99
Чернігівська	5	0,60	-	-	2	0,25	22	2,75
Україна	110	0,32	120	0,35	137	0,40	408	1,21

Проведений аналіз даних таблиці вказує на те, що у 2023 році кількість дорослих, які захворіли на лептоспіроз в цілому Україні у зрівнянні з 2020 роком збільшилася у 3,7 разу і склала 408 осіб, що вказує на зниження рівня дератизації. Збільшення кількості захворілих зареєстровано на території 20 (80,0%) регіонів країни. Найвищий рівень збільшення кількості захворілих зареєстровано в Закарпатській – 6,5 разів, Львівській – 5,6 разів та Кіровоградській – 4,3 разів областях. На територіях частково тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей за період дослідження випадків захворюваності населення на лептоспіроз зареєстровано не було. Дане може свідчити про зниження доступності та якості медичної допомоги населенню в даних регіонах.

Більш достовірно провести аналіз дозволяє використання не абсолютних даних про захворюваність населення, а розрахованих показників. Але необхідно наголосити, що в даному випадку розраховані показники за 2022 і 2023 роки не є коректними в зв'язку із неконтрольованим переселенням населення із зони активних бойових дій на більш безпечні території. Однак в галузевій статистичній звітності вказані показники розраховані і ми наводимо їх аналіз.

Аналіз отриманих статистичних даних вказує на зростання у 2023 році в 3,8 разу показника захворюваності та лептоспіроз з рівнем 1,21 з рівнем в 2020 році – 0,32 в розрахунку на 100 тис дорослого населення.

Необхідно відмітити, що зростання показника захворюваності дорослого населення зареєстровано на території 12 (48,0%) регіонів України.

При цьому найвищий рівень зниження показника захворюваності населення на лептоспіроз зареєстровано в Херсонській області що становить 8,2 разу: від 4,01 в розрахунку на 100 тис дорослого населення до 0,49.

Гранична різниця рівня захворюваності населення на лептоспіроз в розрізі регіонів України в 2020 році становила 57,25 рази: від 0,04 в Харківській області до 2,29 в Закарпатській області. При цьому гранична різниця рівня захворюваності дорослого населення на лептоспіроз в 2023 році в розрізі регіонів становила 215,9 разів: від 0,07 в Запорізькій до 15,11 в Закарпатській області.

Проведений аналіз дає підставу для констатації негативного впливу війни проти російської воєнної агресії на захворюваність дорослого населення України на лептоспіроз.

Література:

1. Миронюк І.С. Слабкий Г.О., Щербінська О.С., Білак-Лук'янчук В.Й. Наслідки війни з російською федерацією для громадського здоров'я України. Україна. Здоров'я нації. 2023. № 3 – С. 100-105.

2. Слабкий Г. О., Шафранський В. В. Негативний вплив війни з рф на стан громадського здоров'я в Україні // Progressive research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2023. P. 176-182.

3. Mironyuk Ivan, Slabkiy Hennadiy, Bilak-Lukianchuk Victoria, Lopit Victor. The impact of the war with Russia on the medical and demographic situation in Ukraine (Вплив війни з рф на медико-демографічну ситуацію в Україні). Zborník z IX. Medzinárodnej vedeckej konferencie, Humanitárna pomoc pre Ukrajinu a intervencie (skúsenosti) profesionálnych a dobrovoľníckych tímov s utečencami z Ukrajiny, Michalovce 11. november 2022. P. 186-194.

4. Махота Л.С., Слабкий Г.О., Білак – Лук'янчук В.Й., Ластовецький С.В. Вплив війни проти російської військової агресії на санітарно-епідемічну ситуацію, захворюваність населення на інфекційні хвороби та стан організації спеціалізованої медичної допомоги хворим на інфекційні хвороби: Харківська область. Сучасні медико-демографічні проблеми України та шляхи їх вирішення: колективна монографія / за заг. ред. проф. І.С. Миронюка та проф. Г.О. Слабкого. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2025. – С. 155-165.

5. ПТСР та загострення хронічних хвороб: як війна вплине на здоров'я українців. Доступно на: https://www.slovoidilo. ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-ta-zahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv?utm_ source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

6. Савчук Р. М., Слабкий Г.О., Медведовська Н.В., Фейса І.І. Вплив війни проти російської військової агресії на санітарно-епідемічну ситуацію, захворюваність населення на інфекційні хвороби та стан організації спеціалізованої медичної допомоги хворим на інфекційні хвороби: Івано-Франківська область. Сучасні медико-демографічні проблеми України та шляхи їх вирішення: колективна монографія / за заг. ред. проф. І.С. Миронюка та проф. Г.О. Слабкого. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2025. С. 174-185.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-7

ВПЛИВ ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ НА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ХВОРОБИ, ЯКІ ПЕРЕДАЮТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО СТАТЕВИМ ШЛЯХОМ

Слабкий Г. О.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри громадського здоров'я
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Біляк М. В.
аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

З 2014 року Україна потерпає від російської воєнної агресії, яка з 2022 року має форму повномасштабного воєнного вторгнення. Війна стала причиною масштабного вимушеного переселення населення, руйнування інфраструктури системи охорони здоров'я, що знизило доступність для населення медичної допомоги та зниження рівня здоров'язберігаючої поведінки [1-3].

Нами проведене дослідження впливу війни проти російської воєнної агресії на захворюваність цивільного дорослого населення України на хвороби, які передаються переважно статевим шляхом, як хвороби інфікування на які є результатом безвідповідальної статевої поведінки.

Для проведення аналізу використані статистичні дані галузевої статистичної звітності за 2021 та 2023 роки [4, 5].

На першому етапі дослідження були вивчені та проаналізовані статистичні дані про захворюваність цивільного дорослого населення на хвороби, які передаються переважно статевим шляхом та 2021 (передвоєнний період) та 2023 (другий рік війни) роки. Отримані дані наведено в табл.1.

Аналіз наведених в табл.1 даних вказує на зростання за період дослідження показників захворюваності цивільного дорослого населення на сифіліс у 1,3 рази. На інші хвороби, які передаються переважно статевим шляхом зареєстровано зниження показника. Так, зареєстрований показник зниження захворюваності на урогенітальний мікоплазмоз в 1,9 разу, на хламідійну лімфогранульому та інші хламідійні хвороби в 1,6 разу, на гонококову інфекцію в 1,3 разу.

Таблиця 1

Захворюваність цивільного дорослого населення на хвороби, які передаються переважно статевим шляхом, 2021, 2023 рр (на 100000 дорослого населення)

Найменування	Всього		Чоловіки		Жінки	
	2021	2023	2021	2023	2021	2023
Сифіліс – всього	4,5	6,0	6,1	8,8	3,1	3,8
Ранній сифіліс	2,9	3,6	4,5	5,7	1,6	2,0
в т.ч.:ранній латентний	1,3	2,1	1,7	3,2	1,1	1,3
Пізній сифіліс	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5
Інші та неуточнені форми	1,0	1,9	1,1	2,5	0,9	1,4
Гонококова інфекція	3,8	2,9	5,6	4,3	2,2	1,7
в т.ч.:хронічна	1,5	1,3	2,0	1,5	1,0	1,0
Хламідійна лімфогранульома та інші хламідійні хвороби	16,4	10,0	11,9	8,1	20,1	11,6
Трихомоніаз	47,5	27,8	22,5	15,7	68,1	37,9
Урогенітальний мікоплазмоз	26,2	13,5	15,6	9,7	35,0	16,6

При цьому динаміка рівнів зміни показників захворюваності чоловіків і жінок на хвороби, які передаються переважно статевим шляхом має суттєві відмінності.

Враховуючи зростання показника захворюваності цивільного дорослого населення на сифіліс наступним кроком дослідження було вивчення та проведення аналізу показника захворюваності цивільного дорослого населення на сифіліс за роки дослідження в розрізі регіонів України. Отримані результати наведено в табл. 2.

Аналіз наведених в табл.2 даних вказує на те, що за період дослідження зростання вказаного показника зареєстровано на території 15 (60,0%) регіонів, його зменшення на території 9 (36,0%) регіонів, а на території Запорізької області він залишився без змін – 7,0.

Таблиця 2

Захворюваність цивільного дорослого населення на всі форми сифілісу, 2021, 2023 рр (на 100000 дорослого населення)

Регіон України	2021	2023	2023 до 2021
Області			
Вінницька	3,0	4,0	+ 1,0
Волинська	4,1	8,7	+ 4,6
Дніпропетровська	2,1	3,1	+ 1,0
Донецька	2,6	-	- 2,6
Житомирська	9,9	8,2	- 1,7
Закарпатська	4,7	4,5	- 0,2
Запорізька	7,0	7,0	-
Івано-Франківська	2,8	4,3	+ 1,5
Київська	2,7	3,8	+ 1,1
Кіровоградська	10,0	7,2	- 2,8
Луганська	3,2	0,4	- 2,8
Львівська	2,4	3,0	- 0,6
Миколаївська	1,3	2,5	+ 1,2
Одеська	4,8	7,3	+ 2,5
Полтавська	1,8	1,6	- 0,2
Рівненська	7,0	17,7	+ 10,7
Сумська	2,6	3,3	+ 0,7
Тернопільська	3,2	4,8	+ 1,6
Харківська	4,3	3,5	- 0,8
Херсонська	1,1	0,1	- 1,0
Хмельницька	6,9	12,4	+ 5,5
Черкаська	1,1	1,2	+ 0,1
Чернівецька	4,4	19,7	+ 15,3
Чернігівська	2,7	7,1	+ 4,4
Міста			
Київ	18,6	25,7	+ 7,1
Україна	**4,5**	**6,0**	**+ 1,5**

Найбільший рівень зростання вказаного показника зареєстровано на території Чернівецької (+15,8), Рівненської (+10,7) областей та м. Києва (+ 7,1).

Найбільший рівень зниження вказаного показника зареєстровано на території Кіровоградської та Луганської (-2,8) областей.

В 2021 році гранична різниця вказаного показника відрізнялася в 16,9 разів: від 1,1 в Херсонській і Черкаській областях до 18,6 в м. Києві.

В 2023 році гранична різниця вказаного показника відрізнялася в 257,0 разів: від 0,1 в Херсонській області до 25,7 в м. Києві.

В 2023 році на підконтрольній Україні території Донецької області випадків захворюваності цивільного дорослого населення на сифіліс зареєстроване не було.

Проведений аналіз статистичних даних вказує на зростання захворюваності цивільного дорослого населення на сифіліс, яке зареєстровано на території 15 (60,0%) регіонів і відрізнялася в розрізі регіоні країни в 257,0 разів. Аналіз динаміки захворюваності цивільного дорослого населення на інші хвороби, які передаються переважно статевим шляхом вказує на зниження звертальності населення за медичною допомогою.

Література:

1. Ivan S. Myronyuk, Gennadiy O. Slabkiy, Victoria J. Bilak-Lukianchuk, Valeria V. Brych, Vitalii I. Kondratskyi The attitude of certain categories of the population of Ukraine to personal health during the war against russian aggression// Wiadomości Lekarskie Medical Advances, Volume LXXVI, ISSUE 8, August 2023.– P. 1883-1887

2. Верещук назвала кількість зареєстрованих і незареєстрованих переселенців в Україні. https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3727098-veresuknazvala-kilkist-zareestrovanih-i-nezareestrovanih-pereselenciv-v-ukraini.html

3. Слабкий Г.О., Білак-Лук'янчук В.Й., Горват А. Вплив війни проти російської воєнної агресії на стан здоров'я населення України. Практика управління медичним закладом. 2024. № 5 – С. 11-16.

4. Показники лікувально – профілактичної допомоги хворим шкірними і венеричними захворюваннями в Україні у 2021 році. ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». Київ. 2022. – 101 с.

5. Показники лікувально – профілактичної допомоги хворим шкірними і венеричними захворюваннями в Україні у 2023 році. ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». Київ. 2024. – 103 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-8

ВПЛИВ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ ВИКЛИКАНОГО ВІЙНОЮ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ НА СПОСІБ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ: ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Слабкий Г. О.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри громадського здоров'я
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Погоріляк Р. Ю.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри громадського здоров'я та гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Шень Г. Ю.
аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Негативним наслідком війни проти російської воєнної агресії є вимушене переселення населення із зони активних бойових дій на більш безпечні території проживання [1-3]. За даними інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% складають жінки (2 782 325), 40,1% – чоловіки (1 864 410 осіб)та близько 906 тисяч дітей. Серед переселенців найбільше людей віком від 61 до 70 років – понад 729 тисяч. Кількість переселенців віком 31-40 років становить понад 654 тисяч осіб, а віком від 41 до 50 років – понад 585 тисяч [4]. За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців станом на 15 лютого 2024 року 6 479 700 українців, які виїхали після 24 лютого 2022-го, проживали в різних країнах світу в тому числі 6 004 100 осіб у країнах Європи осіли, та 475 600 осіб в інших частинах світу [5].

Враховуючи вище наведене нами було досліджено вплив вимушеного переселення викликаного війною проти російської воєнної агресії на спосіб та якість життя вказаних людей. Дослідження проводилося методом

соціологічного опитування вимушених переселенців до Закарпатської області. Дані про респондентів наведено в табл.1.

Таблиця 1

Характеристика опитаних вимушених переселенців

Характеристика	абс	%
Всього	127	100,0
Чоловіки	39	30,7
Жінки	88	69,3
У віці до 30 років	21	16,5
31-59 років життя	38	29,9
60 років і старше	68	53,6
Переселені із тимчасово окупованої території	84	66,1
Переселені із зони активних бойових дій	43	33,9
Термін переселення менше року	19	14,9
Термін переселення 1-3 роки	43	33,8
Термін переселення більше 3 років	65	51,3
Під час переселення працевлаштований	29	22,8
Під час переселення живе за рахунок пенсії	65	51,2
Під час переселення живе за рахунок соціальної допомоги	18	14,2
Має інші ресурси для проживання	15	11,8

Наступним кроком дослідження було вивчення впливу вимушеного переселення викликаного війною проти російської воєнної агресії на спосіб життя респондентів. Отримані дані наведено в табл.2.

Таблиця 2

Вплив вимушеного переселення на спосіб життя

Характеристика впливу	абс	%
Залежність від перегляду інформаційних Інтернет каналів	72	56,7
Зниження якості умов проживання	109	85,8
Зниження якості харчування	84	66,1
Самолікування, в тому числі при станах, що несуть загрозу життю	51	40,1
Початок тютюнопаління	47	37,0
Початок зловживання алкоголем	21	16,5
Початок регулярного вживання алкоголю	35	27,6
Зниження рівня поведінки, скерованої на профілактику захворювань	39	30,7
Зниження рівня відповідального ставлення до здоров'я як до особистого пріоритету	31	24,4
Відсутність умов для здорового способу життя	114	89,8

Аналіз наведених в табл. 2 результатів соціологічного дослідження вказує на те, що у 85,8% респондентів відбулося зниження якості умов проживання, у 56,7% – сформувалася залежність від перегляду

інформаційних Інтернет каналів; 66,1% опитаних вказали на Зниження якості харчування, 37,0% за період переселення почали палити, а 27,6% почали регулярно вживати алкогольні напої, а 16,5% – зловживати ними. При цьому значна частка опитаних (30,7%) знизили рівень здоров'я зберігаючої поведінки.

Далі було статистично опрацьовано та проаналізовано результати соціологічного дослідження щодо вплив вимушеного переселення викликаного війною проти російської воєнної агресії на якість життя респондентів. Отримані дані наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Вплив вимушеного переселення на якість життя

Характеристика впливу	абс	%
Порушення комфортного стилю щоденного життя	119	93,7
Постійний страх за життя та здоров'я рідних людей	57	44,9
Трагічна втрата близьких людей	39	30,7
Вимушений розрив сімей	93	73,2
Втрата зв'язку з рідними	32	25,2
Порушення якості сну	108	85,0
Життя тривалий час без доступу до енергетичних ресурсів забезпечення життєдіяльності	75	59,1
Зниження рівня санітарного благополуччя навколишнього середовища	34	26,8
Низький рівень мобільного зв'язку або його повна відсутність (вимушена ізоляція)	52	40,9
Значне зниження доступу до лікарських засобів	42	33,1
Значне зниження доступу до медичних послуг	39	30,7
Зниження регулярного доступу до об'єктивної інформації	69	54,3
Втрата соціального статусу	58	45,7
Втрата власного житла	62	48,8
Втрата роботи	48	37,8
Зниження рівня економічного забезпечення	97	76,4
У холодний період року певний час вимушене життя при низькій температурі	61	48,0

Аналіз наведених в табл.3 даних вказує на те, що до основних показників негативного впливу вимушеного переселення на якість життя респондентів являються наступні:

– порушення комфортного стилю щоденного життя – 93,7%;

– порушення якості сну – 85,0%;

– зниження рівня економічного забезпечення – 76,4%;

– вимушений розрив сімей – 73,2%;

– життя тривалий час без доступу до енергетичних ресурсів забезпечення життєдіяльності – 59,1%;

– зниження регулярного доступу до об'єктивної інформації – 54,3%.

Таким чином отримані в ході соціологічного дослідження результати вказують на значне погіршення способу та якості життя вимушених переселенців, що є негативним детермінантом формування стану їх здоров'я.

Література:

1. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії російської федерації. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 2(48). С. 37–57. DOI: https://doi. org/10.15407/dse2022.02.037

2. Наслідки війни з російською федерацією для охорони здоров'я України. Миронюк І.С., Слабкий Г.О., Щербінська О.С., Білак-Лук'янчук В.Й. Репродуктивне здоров'я жінки. 2022 – № 8 – С. 26–31.

3. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб / Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/news/15904.html

4. Мінсоцполітики оприлюднило статистику про кількість ВПО в Україні за областями 23 жовтня 2024. URL: https://acmc.ua/minsoczpolityky-oprylyudnylo-statystyku-pro-kilkist-vpo-v-ukrayini-za-oblastyamy/

5. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-zakordon-cerez-vijnu.html

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-9

МІКРОВАСКУЛЯРНА ІШЕМІЯ МІОКАРДА ТА ПАТОЛОГІЧНА ЗВИВИТІСТЬ КОРОНАРНИХ АРТЕРІЙ

Туренко І. О.
студент 6 курсу
за спеціальністю 222 – Медицина
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Єфременкова Л. Н.
доктор медичних наук,
завідувач кафедри «Внутрішніх хвороб»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Якименко К. Г.
студентка 6 курсу
за спеціальністю 222 – Медицина
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Лідер за причиною смертності та інвалідизації дорослого населення – захворювання серцево-судинної системи, які є причиною високого рівня смертності не тільки у всьому світі, а й в Україні [1, 2]. За статистикою 2021 року, основними причинами зростання кількості серцево-судинних захворювань є прискорення ритму життя, стрес, погіршення якості харчування, тютюнопаління та зловживання алкоголем.

Порівняння з Європейським Союзом щодо летальності від серцево-судинних катастроф показує різницю: в Україні цей показник становить 16,7 на 100 тис., тоді як у ЄС – 6,7 на 100 тис [1, 2]. [1, 2]. Одним з лідерів серед серцево-судинних захворювань є ішемічна хвороба серця (ІХС), зокрема мікросудинна стенокардія.

Мікросудинна стенокардія характеризується болем (ангіозним), ішемією міокарда та нормальним станом коронарних артерій. Вона виникає у 10-20% пацієнтів із стенокардією загалом[3]. Основними групами ризику є жінки (70%) в перименопаузі чи постменопаузальному періоді, середній вік яких складає 50 років, що є нижчим за середній вік пацієнтів із стенокардією, викликаною атеросклерозом, морфологічним субстратом якої є атеросклеротична бляшка.

Етіопатогенез мікроваскулярної стенокардії включає:

– порушення коронарної мікроциркуляції, пов'язане з дисфункцією ендотелію

– збільшення вивільнення аденозину без попередньої ішемії міокарда (аденозин може стимулювати больові рецептори)

– гіперсимпатикотонія та посилена реакція на β-адренергічну стимуляцію

– надмірна чутливість до болю (синдром чутливого серця).

Клінічна картина мікроваскулярної стенокардії схожа на стабільну стенокардію, пов'язану зі стенозами коронарних артерій. Основна відмінність – це реакція на нітрогліцерин, яка відрізняється від типового синдрому Х. У ході розвитку мікроваскулярної стенокардії може виникати гострий коронарний синдром (ГКС) та нестабільна стенокардія, попри те, що значущих ангіографічних звужень артерій немає[4, 5].

Діагностика та критерії включають:

зміни на ЕКГ (в тому числі ЕКГ з навантаженням)

– коронарографія, яка є золотим стандартом діагностики демонструє, стан артерій в межах норми або з незначущими стенозами

– функціональні дослідження під час коронарографії.

Лікування включає модифікацію способу життя та медикаментозну терапію[6]. Схема лікування визначається індивідуально, з врахуванням клінічної картини пацієнта.

Прогноз та рекомендації – рання діагностика та своєчасне лікування можуть значно поліпшити прогноз для пацієнтів з мікросудинною стенокардією [7-9].

Окрім цього, важливою причиною порушення коронарного кровообігу та ішемії міокарда є патологічна звивистість коронарних артерій (ПЗКА). Це одна з найбільш невивчених неатеросклеротичних причин ішемії міокарда. Клінічна картина ПЗКА часто схожа на серцеві напади або інші серцево-судинні патології. Основним методом діагностики є коронароангіографія, де 75% оклюзія артерії відповідає клініці гострого коронарного синдрому, але без атеросклеротичної бляшки. Лікування ПЗКА може бути як консервативним, так і хірургічним[9]. При питанні консервативної терапії можемо розглядати препарати, такі як статини. При неефективності консервативного лікування, мусимо розглядати хірургічне втручання з подальшим ендопротезуванням при аортокоронарному шунтуванні. Прогнози залежать від своєчасності діагностики та вибору лікувальної стратегії.

Висновки: серцево-судинні захворювання, зокрема мікроваскулярна стенокардія та патологічна звивистість коронарних артерій, є важливими медичними проблемами, які потребують уваги з боку лікарів і пацієнтів.

Вчасне виявлення та корекція факторів ризику можуть значно покращити результати лікування та зменшити рівень смертності і інвалідизації.

Література:

1. Crea F, Bairey Merz CN, Beltrame JF, Berry C, Camici PG, et al. Mechanisms and diagnostic evaluation of persistent or recurrent angina following percutaneous coronary revascularization. Eur Heart J. 2019;40(29):2455–62. doi: 10.1093/eurheartj/ehy857.

2. Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідеміологічну ситуацію за 2021 р. Київ, 2023 р. 23 с. https://moz.gov.ua/storage/uploads/ d8718889-1326-4060-a2fe-5f7e6359426

3. Sara JD, Widmer RJ, Matsuzawa Y, Lennon RJ, Lerman LO, Lerman A. Prevalence of coronary microvascular dysfunction among patients with Chest pain and nonobstructive coronary artery disease. JACC Cardiovasc Interv. 2015;8(11):1445–53. doi: 10.1016/j.jcin.2015.06.017.

4. Knuuti J, Wijns W, Saraste A, Capodanno D, Barbato E, Funck-Brentano C, et al. 2019 ESC Guidelines for the diagnosis and management of chronic coronary syndromes. Eur Heart J. 2020.41(3).407–77. doi: 10.1093/eurheartj/ehz425.

5. Ong P, Camici PG, Beltrame JF, Crea F, Shimokawa H, Sechtem U, et al. International standardization of diagnostic criteria for microvascular angina. Int J Cardiol. 2018;250:16–20. doi: 10.1016/j.ijcard.2017.08.068.

6. Марушко, Є., Маньковський, Г., Зубович, І. Комплексний підхід до лікування ішемічної хвороби серця у пацієнтів з кардіоренальним метаболічним синдромом. Сімейна Медицина. Європейські практики. 2024. № 4. 95–99. https://doi.org/10.30841/2786-720X.4.2024.320819

7. Radico F, Zimarino M, Fulgenzi F, Ricci F, Di Nicola M, Jespersen L, et al. Determinants of long-term clinical outcomes in patients with angina but without obstructive coronary artery disease: a systematic review and meta-analysis. Eur Heart J. 2018;39(23):2135–46. doi: 10.1093/eurheartj/ehy185.

8. Себов Д.М. Віддалений клінічний прогноз пацієнтів з коронарним синдромом Х. Медичні перспективи. 2015. Т. XX. № 3. С. 32-37.

9. Себов Д.М. Коронарний синдром Х. Передумови для формування нових підходів щодо діагностики та патогенетичного лікування. Збірник наукових робіт співробітників НМАПО ім. П.Л. Шупіка. 2015. Вип. 24(4). С. 411-417.

НАПРЯМ 7. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ АНЕСТЕЗІОЛОГІЇ, ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ, НЕВІДКЛАДНИХ СТАНІВ СИМУЛЯЦІЙНОЇ ТА ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-10

ПОРІВНЯННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НОАК ТА ЕНОКСАПАРИНУ НА КОАГУЛЯЦІЙНУ ЛАНКУ СИСТЕМИ ГЕМОСТАЗУ В ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ КАРОТИДНОЇ ЕНДАРТЕРЕКТОМІЇ.

Єрмолаєва Д. Д.
аспірант 2 курсу кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Тарабрін О. О.***
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Стеноз сонної артерії (ССА) – один з головних факторів виникнення гострого ішемічного інсульту, що становить приблизно чверть випадків тромботичних катастроф [1].

Інсульт є третьою провідною причиною смерті та найпоширенішою причиною тривалої інвалідності. Сильне звуження (стеноз) сонної артерії є важливою причиною інсульту. Хірургічне лікування (каротидна ендартеректомія (КЕ) може зменшити ризик інсульту, але несе ризик хірургічних ускладнень. КЕ знизила ризик рецидивуючого інсульту для людей зі значним стенозом. Ендартеректомія показала ефективність у пацієнтів з симптоматичним стенозом від 50% до 69% і високу ефективність у 70% до 99% стенозу [2]. Каротидна ендартеректомія (КЕА) є стандартним методом лікування реваскуляризації симптоматичного важкого атеросклеротичного стенозу каротиди [3-6]. Оцінка системи гемостазу особливо важлива у пацієнтів з ССА, це дозволяє не лише тримати

контроль, а й спостерігати ланки коагуляції в динаміці, розробити та вчасно виконати схему профілактики та корекції тромботичних ускладнень.

Мета. Визначити та оцінити стан системи гемостазу у хворих на атеросклероз сонних артерій (АСА) в післяопераційному періоді на фоні прийому двох схем корекції та профілактики тромботичних ускладнень: еноксапарин та ривароксабан на коагуляційну ланку гемостазу за допомогою низькочастотної п'єзоелектричної тромбоеластографії (НПТЕГ), та визначити найбільш ефективний підхід в питанні корекції та профілактиці тромботичних ускладнень у хворих на АСА.

Матеріали та методи. Дослідження базується на порівняльній характеристиці системи гемостазу, що визначалась у хворих на стенозуючий атеросклероз сонних артерій (АСА) (n = 18) в післяопераційному періоді на тлі антикоагулянтної терапії НОАК (1 група) та еноксапарином (2 група) та практично здорових добровольцях (n = 10) методом низькочастотної п'єзоелектричної тромбоеластографії (НПТЕГ). Пацієнтам досліджуваної (1-ї) групи (n = 9) забезпечувалось регіонарне знеболення протягом оперативного втручання та в післяопераційному періоді епідуральним введенням бупівакаїну, також в їх схему профілактики входив еноксапарин 0,4 мл (4000 анти-Ха МО) 2 рази на добу підшкірно в передню поверхню черевної стінки з першої післяопераційної доби протягом 7 діб. Хворі порівняльної (2-ї) групи (n = 9) знеболювались протягом оперативного втручання та після операції введенням бупівакаїну епідурально, але в їх схему тромбопрофілактики входив ривароксабан 15 мг per os 2 рази на добу з першої післяопераційної доби протягом 7 діб. Було досліджено такі показники: інтенсивність контактної фази коагуляції (ІКК), як показник активності початкової, контактної фази згортання крові та інтенсивність коагуляційного драйву (ІКД), як загальну інтенсивність коагуляційного процесу, що відображає швидкість і ефективність утворення фібринового згустка в плазмі крові. Реєстрація показників системи гемостазу здійснювалась за допомогою НПТЕГ на 3, 5 та 7 добу після операції.

Результати. В порівнянні показників досліджуваної групи з групою здорових добровольців спостерігалось збільшення ІКД на 97,3 %. У досліджуваній групі до початку лікування спостерігалися схожі зміни гемокоагуляції з групою здорових добровольців. ***На 3 добу*** після оперативного втручання в обох групах ми статистично відмічали зсув в бік гіперкоагуляції з помірною динамікою нормалізації показників. Вказувало на активацію тромбоцитарного компонента гемостазу збільшення ступеня показників ІКК на 65,75% 1-й групі та 18,22 % у 2-й групі у порівнянні з показниками здорових добровольців. Порівнюючи отримані результати із групою здорових добровольців, зафіксовано такі дані: збільшення індексу коагуляційного драйву (ІКД) на 77,71 % 1-й групі та на 54,06 % у 2-й групі. Виходячи з отриманих результатів, після 3-ї післяопераційної доби, у хворих 1-ї групи на тлі активації судинно-тромбоцитарної ланки гемостазу

спостерігається більш виражена структурна і хронометрична гіперкоагуляція на відміну від групи № 2. ***На 5 післяопераційну добу***, у порівняльній групі зареєстровано динаміку, що більше відрізняється від отриманих результатів здорових добровольців. Більше наближеними до показників норми стали результати досліджуваної групи, що демонструє прогресуючі позитивні показники у бік нормалізації у пацієнтів групи № 2. Зареєстроване значення показника інтенсивності контактної фази коагуляції (ІКК) 127,841,87 відн. од. (1-ша група), норма – 84,310,91 відн. од., такі результати свідчать про те, що гіперагрегація ще зберігається, на тлі того, що динаміка пацієнтів досліджуваної групи №1 свідчить про нормалізацію. Також зафіксоване збереження змін амплітудних і часових констант гемокоагуляції. Порівнюючи результати із групою здорових, зазначені наступні дані: індекс коагуляційного драйву ІКД на 53,33% у порівняльній групі. У досліджуваній групі виявлено вірогідні зміни у бік нормалізації показників зі збереженням помірної гіперкоагуляції: показники, які визначають гемокоагуляційний потенціал крові ІКД та ІКК, які визначають агрегаційну здатність тромбоцитів. За результатами спостереження на 3 добу після операції, у хворих другої групи відмічається виражена тенденція в бік нормалізації всіх показників системи гемостазу за збереженням незначної гіперкоагуляції та гіперагрегації. ***На 7 добу*** спостерігались відмінності від нормальних показників у порівняльній групі, а саме: збереження помірної гіперкоагуляції. У пацієнтів групи № 2 реєструється нормалізація всіх показників системи гемостазу. Зареєстрована амплітуда показника інтенсивності контактної фази коагуляції (ІКК) 114,742,79 відн. од.(1-ша група), норма 84,310,91 відн. Од. Порівнюючи результати із групою здорових, отримані наступні дані: збільшення індексу коагуляційного драйву ІКД на 3,27 % у порівняльній Аналізуючи тенденції показників в обох групах між собою, можемо зазначити хронометрично більшу та позитивнішу динаміку у бік нормалізації у пацієнтів досліджуваної групи. Так, наприклад, початковий показник агрегатного стану крові на 7 добу у пацієнтів досліджуваної групи був на 39,7 % менше, ніж у пацієнтів порівняльної групи. Показник ІКК теж проявив себе на 26,4% менше у досліджуваній групі, ніж у порівняльній.

Висновки. За результатами аналізу, зміни в системі гемостазу вказують на суттєві зміни в сторону нормалізації у пацієнтів у досліджуваній групі № 2, які у якості терапії приймали ривароксабан, на відміну від результатів змін системи гемостазу порівняльної групи № 1, які у якості терапії отримували еноксапарин.

Література:

1. R. Arasu, A. Arasu, J. Muller. Carotid artery stenosis: An approach to its diagnosis and management. Australiar Journal of General. Practice Volume 50, Issue 11, Nov.2021.

2. A. Rerkasem, S. Orrapin, D. PJ Howard, K. Rerkasem. Carotid endarterectomy for symptomatic carotid stenosis. Cochrane Database of Systematic rewiews, review – intervention. Version published: 12 Sept. 2020.

3. Brott T, Halperin J, Abbara S, et al. 2011 ASA guideline on the management of patients with extracranial carotid and vertebral artery disease: executive summary. A report of the American College of Cardiology Foundation. 2011;124:e54–e130.

4. Noronen K, Vikatmaa P, Sairanen T, Lepäntalo M, Venermo M. Decreasing the delay to carotid endarterectomy in symptomatic patients with carotid stenosis – outcome of an invervention. Eur J Vasc and Endovasc Surg. 2012;44:261–266.

5. Kakisis J, Avgerinos E, Antonopoulos C, et al. The European Society for Vascular Surgery guidelines for carotid intervention: an update independent assessment and literature review. Eur J Vasc and Endovasc Surg. 2012;44:238–243.

6. Ricotta J, Aburahma A, Ascher E, Eskandari M, Faries P, Lal BK. Updated society for vascular surgery guidelines for management of extracranial carotid disease. J Vasc Surg. 2011;54:e1–e31.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-11

ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ НИЗЬКОЧАСТОТНОЇ П'ЄЗОЕЛЕКТРИЧНОЇ ТРОМБОЕЛАСТОГРАФІЇ У ПАЦІЄНТОК ХВОРИХ НА ГЕНІТАЛЬНИЙ ЕНДОМЕТРІОЗ НА ПНЕВМОПЕРИТОНІУМУ ПІД ЧАС ЛАПАРОСКОПІЧНИХ ВТРУЧАНЬ

Суслов О. С.
аспірант кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
за спеціальністю 222 Медицина
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Ендометріоз – це патологія, яка визначається як наявність тканини ендометрію поза маткою, і, згідно з науковими дослідженнями, вражає значну частину жінок репродуктивного віку, приблизно 30-50 % у всьому світі [1, с. 1; 2].

Встановлено, що підвищений внутрішньочеревний тиск, що виникає внаслідок пневмоперитонеуму, у поєднанні з положенням Тренделенбурга, яке використовується під час лапароскопічних втручань у гінекології, а також типове розміщення ніг пацієнток у зігнутому положенні з фіксацією ще більше посилює зміни у системі регуляції агрегатного стану крові у бік гіперкоагуляції, стискаючи звужені вени нижніх кінцівок, заочеревинні та

клубові вени, – це усе сприяє сповільненню кровотоку та розвитку тромбозу глибоких вен нижніх кінцівок [3, с. 607; 4, с. 511].

Серед основної досліджуваної групи (n = 32), яку склали пацієнтки віком 20-35 років у котрих за даними лабораторно-інструментальних тестів виявлено генітальний ендометріоз, за допомогою низькочастотної п'єзоелектричної тромбоеластографії (НПТЕГ) оцінювалася реакція системи регуляції агрегатного стану крові (РАСК) на патологію та лікування. На початковому етапі дослідження проводилася оцінка реакції системи гемостазу на тест з локальною двократною гіпоксією верхньої кінцівки як варіант безпечного моделювання стану ішемізації тканини та оцінки компенсаторних механізмів організму у відповідь. За класифікацією реакції системи РАСК на тест пацієнток можна віднести до типу 2 (субкомпенсований) – стан помірної гіпокоагуляції з можливістю розвитку порушення у вигляді ДВЗ-синдрому. Отримані результати з результатами характерними для здорових добровольць наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники НПТЕГ вихідного стану системи РАСК у здорових добровольць та пацієнток з генітальним ендометріозом при проведенні тесту з локальною двократною гіпоксією верхньої кінцівки

Показник	Здорові доброволиці		Досліджувана група (n = 32)	
	До проби	Після проби	До проби	Після проби
Агрегатний стан крові (A0)	231,67±12,22	204,02±14,07	232,24±15,33	212,13±17,53
Час контактної фази коагуляції (Rt1)	2,35±0,23	2,24±0,11	2,33±0,14	3,13±0,18
Інтенсивність контактної коагуляції (ІКК)	82,82±1,04	76,01±1,14	84,32±1,01	79,34±1,07
Константа тромбінової активності (КТА)	14,37±0,41	13,21±0,31	15,23±0,32	17,24±0,33
Час згортання крові (t3)	8,17±0, 21	8,89±0, 19	8,45±0,18	8,63±0,21
Інтенсивність коагуляційного драйву (ІКД)	21,11±0, 39	20,09±0, 54	21,11±0,60	20,24±0,50
Інтенсивність полімеризації згустку (ІПЗ)	13,98±0, 48	13,21±0, 39	14,44±0,42	13,62±0,43
Максимальна щільність згустку (МА)	522, 22 ±26,98	508,52±30,79	525,42±30,50	492,23±30,64
Інтенсивність ретракції та лізису згустку (ІРЛЗ)	16,81±0,37	19,64±0,55	16,43±0,40	18,26±0,42

Під час проведення лапароскопічного втручання у даних пацієнток після індукції анестезії та інтубації до моменту пневмоперитонеому проведено

оцінку системи РАСК за допомогою НПТЕГ; оцінка НПТЕГ проводилася після надання пацієнтці положення Тренделенбурга до 30º та пневмоперитонеуму до тиску 12 см. вод. ст. через 6 хвилин. Отримані результати порівнювалися з показниками вихідного стану гемостазу до проведення стрес-тесту у цій групі, та наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Показники НПТЕГ у пацієнток з генітальним ендометріозом: вихідні дані та під час оперативного втручання (пояснення у тексті)

Показник	Вихідний стан	Через 6 хв після початку втручання
Агрегатний стан крові (A0)	232,24±15,33	210,23±4,34
Час контактної фази коагуляції (Rt1)	2,33±0,14	3,31±0,26
Інтенсивність контактної коагуляції (ІКК)	84,32±1,01	77,55±1,04
Константа тромбінової активності (КТА)	15,23±0,32	18,19±0,19
Час згортання крові (t3)	8,45±0,18	8,67±0,18
Інтенсивність коагуляційного драйву (ІКД)	21,11±0,60	20,31±0,47
Інтенсивність полімеризації згустку (ІПЗ)	14,44±0,42	12,34±0,12
Максимальна щільність згустку (МА)	525,42±30,50	491,21±24,12
Інтенсивність ретракції та лізису згустку (ІРЛЗ)	16,43±0,40	17,94±0,22

Отримані дані відповіді системи РАСК за НПТЕГ на подразник у вигляді лапароскопічного хірургічного втручання демонструють схожу динаміку щодо відповіді на стрес-тест з двократною локальною гіпоксією.

Наведені дані підтверджують гіпотезу про можливість прогнозування порушень у системі гемостазу досліджуваних пацієнток на початковому етапі хірургічного втручання за допомогою стрес-тесту, їх приналежність до субкомпенсованого варіанту таких змін.

Проте вплив динаміка цих змін, тривалості хірургічного втручання, препаратів що використовуються у періопераційному періоді, методів профілактики порушень – так само як і режиму моніторингу цих змін, – лишаються відкритими для дослідження та дискусії.

Література:

1. Acien, P., Velasco, I. Endometriosis: a disease that remains enigmatic. ISRN Obstet. Gynecol. 2013; 2013: 1–12

2. Дані статистики ВООЗ за 24 березня 2023 р. WHO Endomethriosis. Посилання https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/endometriosis (дата останнього входу: 11.01.2025 р.).

3. Sugiura-Ogasawara, Mayimi et al. Endometriosis and Recurrent Pregnancy Loss as New Risk Factors for Venous Thromboembolism during Pregnancy and

Post-Partum: The JECS Birth Cohort. Thromb Haemost. 2019 Apr;119(4):606-617. [PubMed] doi: 10.1055/s-0039-1677733. Epub 2019 Feb 5.

4. Wiegers, H.M.G. et al. Risk of venous thromboembolism in women with endometriosis. Thrombosis Research. 2022 Aug 01;217:104-106. https://doi.org/10.1016/j.thromres.2022.07.014 Burney, R.O., Giudice, L.C. Pathogenesis and pathophysiology of endometriosis. Fertil. Steril. 2012; 98: 511–519

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-12

ПАТОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕМОСТАТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ПАЦІЄНТІВ З ПОЛІТРАВМОЮ

Тарабрін О. О.
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Кірпічнікова К. П.
кандидат медичних наук,
доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Бугаєнко Є. П.
викладач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Політравма залишається головною причиною глобальної захворюваності і є причиною понад 10 % смертей. Одним із найтяжчих ускладнень у пацієнтів із політравмою є неконтрольована посттравматична кровотеча, яка в третини цих пацієнтів ускладнюється коагулопатією. На коагулопатію, індуковану травмою, впливають різні фактори – дисфібриногенемія, гіперфібриноліз, ендотеліальна дисфункція, порушення функції тромбоцитів. Критичну роль при гемостазі відіграють тромбоцити,

а їх низький рівень прогнозує смертність від травми. Прогрес у розумінні патогенетичних та клінічних особливостей дозволяє стверджувати, що коагулопатія внаслідок політравми – це окремий особливий синдром, що й досі є важливою діагностичною та терапевтичною проблемою. Для нормального згортання крові потрібні як мінімум 4 компоненти – кровоносні судини, тромбоцити, здатність крові до згортання та фібриноліз. Визначення таких компонентів, як показники внутрішньосудинної активації тромбоцитів, може стати важливим кроком оцінювання порушень тромбоцитарної ланки гемостазу в пацієнтів із політравмою [1].

Рання індукована травмою коагулопатія (ТІК) – це багатофакторний первинний стан, що є результатом поєднання шоку, спричиненого кровотечею, утворення комплексу «тромбін – тромбомодулін», пов'язаного з пошкодженням тканин, і активації антикоагулянтних і фібринолітичних ланок системи гемостазу. Посттравматична кровотеча є не єдиним наслідком ТІК, адже через генетично опосередковані взаємозв'язки між коагуляцією і системною відповіддю організму на запалення розвиваються несприятливі запальні й імунні наслідки, що впливають на розвиток ранніх травматичних коагулопатій, включно з дисфункцією органів і тромбоемболічними ускладненнями. Переохолодження, зокрема, порушує синтез фібриногену. Остання фаза після ресусцитації часто є прокоагуляційним фенотипом з підвищеним ризиком тромбоемболічних ускладнень. Однак у пацієнтів із серйозними травмами може виникнути гострий фенотип, нещодавно названий фібринолітичним припиненням, внаслідок швидких тимчасових змін фібринолітичної активності й активності протеїну С, утворення тромбіну й виділення ендотеліального глікокаліксу. Перехід від гіпокоагуляції до гіперкоагуляції відбувається дуже швидко – приблизно між 6 і 24 год після отримання травми, причому в 90 % і більше пацієнтів показники гемостазу нормалізуються або змінюються на гіперкоагуляційний фенотип уже впродовж перших 24 год після травми, незалежно від розвитку травмоіндукованої коагулопатії [2].

Причинами смерті при тяжких травмах є як ушкодження, несумісні з життям, так і тяжкі кровотечі з розвитком геморагічного шоку. Коагулопатію, асоційовану з травмою, виявляють дуже рано після травмування: у 46 % пацієнтів вже на місці події та у 60 % пацієнтів при надходженні на лікування. Ці факти вказують на те, що гемостатична ресусцитація повинна розпочинатися якомога швидше, що і було підтверджено ще понад 10 років тому в CRASH-2 Trial. Незважаючи на детальне вивчення змін коагуляційної ланки гемостазу при травмі, зміни в судиннотромбоцитарній ланці не мають достатньо широкого висвітлення в наукових публікаціях. Хоча очевидним є факт, що судинно-тромбоцитарні порушення будуть тісно пов'язані зі зниженням рівня загального фібриногену у пацієнтів з травмою та розвитком коагулопатії споживання

як одного з етапів розвитку синдрому дисемінованого внутрішньосудинного згортання крові [3].

У роботі Дітцеля та ін. (2020) розглянуто аспект гіпокальціємії, що виникає при травмах і трансфузіях, а також пропонується змінити традиційну концепцію «летальної тріади» (гіпотермія, ацидоз і коагулопатія) на більш розширену модель «летального діаманту», яка включає також гіпокальціємію. Цей підхід є важливим, оскільки гіпокальціємія, яка часто спостерігається в травматичних і трансфузійних ситуаціях, значною мірою впливає на порушення гемостазу та по-дальші клінічні наслідки для пацієнтів. Також Петрос (2019) підтверджує, що травми, зокрема пошкодження тканин, активують численні каскади, що ведуть до коагулопатії. Це вказує на наявність загальних механізмів активації запальних і гемостатичних реакцій в організмі після травм. Роботи Шпан, Петрос, Леджервуд і Лукас підтримують ідею про важливість раннього виявлення коагулопатії. Шпан та ін. (2019) рекомендують моніторинг коагуляційного профілю на ранніх етапах травматичного шоку, особливо перед введенням великих обсягів рідин. Подібно Петрос (2019) підкреслює, що раннє виявлення коагулопатії може допомогти в корекції порушень і зниженні ризику розвитку органної дисфункції. Точність діагностики коагулопатії є вирішальною для ефективного лікування. Мартіні та ін. (2008) показали, що тромбоеластографія (TEG), в тому числі низькочастотна п'єзоелектрична тромбоеластографія (LPTEG), є більш чутливим інструментом для оцінки гемостазу після гіпотермії та шоку порівняно з традиційними теста-ми, такими як ПТЧ, АЧТЧ і активований час згортання. Вони наголошують, що TEG може виявляти навіть мінімальні зміни в згортальній функції, дозволяючи проводити ранню корекцію [4].

Висновки. Політравма призводить до системного запального та тромботичного процесу, що прояв-ляється порушеннями ланок системи гемостазу. Необхідно застосовувати комплексну діагностику коагулопатії у пацієнтів з важкими травмами, яка буде включати показники тромбоцитарно-судинного гемостазу на додаток до рутинного визначення показників коагуляційного гемостазу. Нові методи діагностики (TEG, PLTEG) більш інформативні щодо порушень процесів згортання ніж стандартні тести.

Література:

1. Вишинська М.Б. Зміни функціонального стану тромбоцитів у пацієнтів із політравмою. *Медицина невідкладних станів*. 2021.Том 17. № 1. С. 66-71. DOI https://doi.org/10.22141/2224-0586.17.8.2021.245580:

2. Вишинська М.Б. Особливості коагуляційного гемостазу в пацієнтів з політравмою. *Emergency Medicine (Ukraine).* ISSN 2224-0586 .2023. V.19. № 1. С 38-41. DOI: https://doi.org/10.22141/2224-0586.19.1.2023.1553

3. Філик О.В., Вишинська М.Б Гемостаз та запалення у пацієнтів із політравмою. *Медицина невідкладних станів*. ISSN 2224-0586. 2021. Том 17. № 8. С. 66-72. DOI: https://doi.org/10.22141/2224-0586.19.1.2023.1553

4. Кошарський Д.С., Сухонос Р.Є., Тарабрін О.О. Сучасні підходи до діагностики, лікування та профілактики ускладнень у пацієнтів із політравмами та критичними станами. *Clinical Anesthesiology, Intensive Care and Emergency Medicine*. 2024. № 2 (21). С. 25-33. DOI https://doi.org/10.32782/2411-9164.21.2-4

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-13

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО МЕТОДУ ТРОМБОПРОФІЛАКТИКИ У ХВОРИХ, ЯКИМ ВИКОНУЄТЬСЯ РУКАВНА РЕЗЕКЦІЯ ШЛУНКА

Тарабрін О. О.
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сухонос Р. Є.
асистент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Суслов О. С.
аспірант кафедри анестезіології, інтенсивної терапії
та медицини невідкладних станів
за спеціальністю 222 Медицина
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Ожиріння є однією з ключових проблем 21 століття і призводить до зростання захворюваності, смертності та інвалідності.

В даний час існує багато методів лікування ожиріння, але є багато випадків, коли ожиріння не лікується жодними консервативними методами, тому все більшої популярності набуває баріатрія – розділ загальної хірургії, спрямований на зниження надлишкової маси тіла шляхом проведення операцій на шлунково-кишковому тракті у пацієнтів з масо-ростовим індексом маси тіла (IMT) більше 35.

Пацієнти з морбідним ожирінням (МО) мають дуже високий ризик інтра– та післяопераційної венозної тромбоемболії (ВТЕ). Існує високий ризик тромбоемболічних ускладнень у пацієнтів з ожирінням, особливо у хворих під час баріатричних втручань. Ожиріння порушує внутрішні та зовнішні шляхи згортання крові, а також механізми антикоагуляції, що призводить до гіперкоагуляції. Концентрація фібриногену, фактора фон Віллебранда та фактора VII у плазмі значно підвищується у пацієнтів із ожирінням, тоді як агрегація тромбоцитів посилюється лептином.

Мета. Дослідити вихідних рівень тромбонебезпеки у пацієнтів з морбідним ожирінням, що є об'єктами баріатричного виду оперативного втручання – рукавної резекції шлунка; встановити оптимальний метод тромбопрофілактики хворих, яким виконується рукавна резекція шлунка.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 63 пацієнти з МО.

Усі пацієнти були розділені на 3 групи залежно від виду операції:

1 група (n-23) за дві доби до операції отримувала комбіновану терапію еноксипарином натрію по 0,4 мл підшкірно кожні 12 годин та пентоксифіліном по 100 мг кожні 12 годин.

2 група (n-37) отримувала монотерапію Еноксіпарин натрію по 0,4 мл підшкірно кожні 12 годин за дві доби до операції.

3 група (n-3) – хворі, яким була виконана рукавна резекція шлунка і не отримували специфічної профілактичної терапії .

Дослідження системи гемостазу проводили методом низькочастотної п'єзоелектричної тромбоеластографії (LPTEG) відразу після госпіталізації та через 1, 3, 5 днів після операції .

Перевіряли такі константи згортання крові:

– Інтенсивність контактної коагуляції (CCI),
– Інтенсивність коагуляції (ICD),
– Максимальна щільність згустку (MA) і фібринолітична активність
– Індекс ретракції та лізису тромбу (ICRL).

Результати. У всіх групах до початку терапії ICC зріс на 24,22 %, ICD був вище норми на 37,54 %, MA збільшився на 74,52 %, ICRL на 92,12 % вище норми (рис. 1).

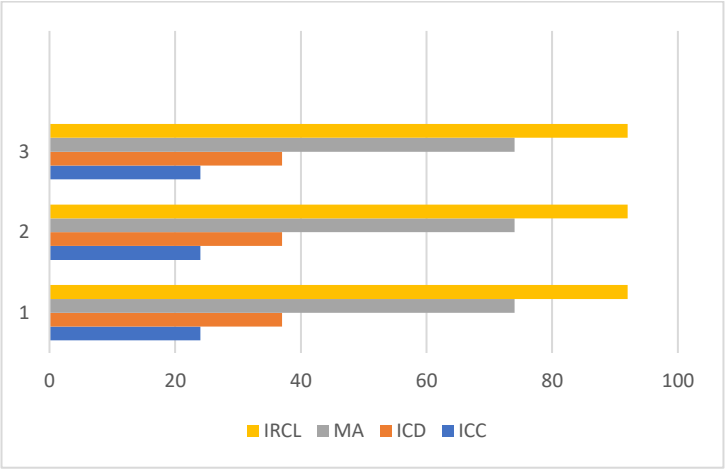

Рис. 1. Порівняння результатів дослідження LPTEG до початку терапії

У 1 групі на 5-ту добу відмічено зниження ІСС на 13,2 % від норми, у 2 групі – зниження ІСС на 13,2 % від норми; Показники коагуляції та фібринолізу були в межах норми. У 3 групі ІКК збільшився на 15,33 %, ICD – на 17,66 %, MA – на 24 %, IRCL – на 22,2 % порівняно з даними при надходженні (рис. 2).

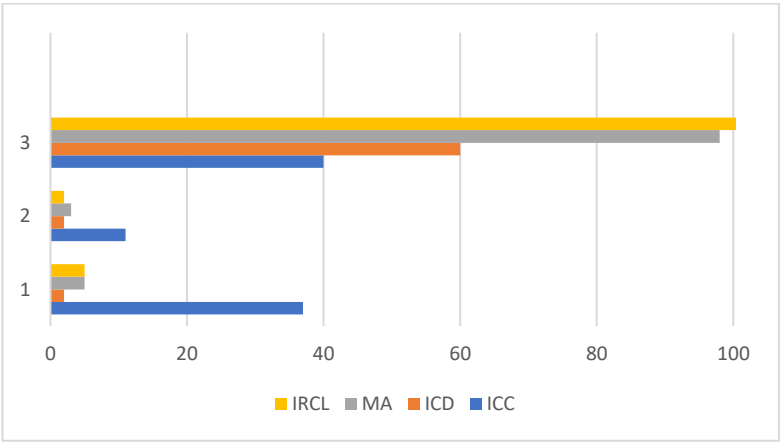

Рис. 2. Порівняння результатів дослідження LPTEG на 5-ту добу

Наприкінці дослідження у пацієнтів 1 та 2 групи ВТЕ не було, у пацієнтів 3 групи – 1 епізод тромбоемболії дрібних гілок легеневої артерії. У хворих 1 групи був один епізод післяопераційної кровотечі.

Висновки. Для профілактики ВТЕ під час рукавної резекції шлунка комбінація антикоагулянтів і антиагрегантів є більш ефективною, ніж монотерапія антикоагулянтами.

Відсутність будь-якої профілактичної терапії у пацієнтів, які перенесли рукавну гастректомію, може призвести до тромботичних ускладнень і збільшити ризик смертності в періопераційному періоді.

НАПРЯМ 8. МЕДИЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-14

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ РАДІОЧАСТОТНОЇ АБЛЯЦІЇ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ БОЛЬОВОГО СИНДРОМУ КОЛІННОГО СУГЛОБУ

Бугайов О. В.
здобувач наукового ступеня PhD за спеціальністю анестезіологія
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Тарабрін О. О.***
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Больовий синдром є одним із ключових чинників дезадаптації при ураженні колінного суглоба. Гострий або хронічний біль у коліні може виникати через низку ортопедичних або судинних патологій. Причинами розвитку багатьох захворювань опорно-рухового апарату можуть бути інфекційно-запальні, аутоімунні, трофічні, пухлинні та дистрофічні процеси [1]. Лікування ОА колінного суглоба починається з консервативного лікування та переходить до тотального ендопротезування. Незважаючи на значні успіхи в ендопротезуванні, вирішення питання лікування хронічного болю в післяопераційному період залишається відкритим. Ендопротезування при якому замішуються елементи колінного суглоба тобто зруйновані суглобові поверхні стегнової кістки і великогомілкової, відновлює рухливість в суглобі. Але за даними фахівців усього світу – післяопераційний період супроводжується появою нейропатичного болю, який за механізмом виникнення не піддається лікуванню традиційною аналгетичною терапією. Для успішного лікування больового синдрому необхідно встановити джерело болю. На сьогодні часто застосовують подовжену регіонарну блокаду, знеболюючі препарати, глюкокортикоїди, нестероїдні протизапальні, які усувають больовий запальний синдроми. Тривале їх застосування стає причиною багатьох ускладнень. Питання впливу на больові точки до сьогодні залишаються на рівні початкових

розробок і часто застосовується мануальними терапевтами без протоколів лікування. В останні роки позитивно зарекомендувала себе методика лікування гонартрозу з урахуванням міофасціального больового синдрому з застосуванням радіочастотної абляції [3, 4].

Мінімально інвазивна радіочастотна абляція (РЧА) сенсорних нервів під візуальним контролем стала варіантом лікування болю та набряку, пов'язаних із вираженою симптоматичною дегенерацією суглобів та хребта, щоб подолати розрив між оптимальною медикаментозною терапією та хірургічним лікуванням. РЧА суглобових чутливих нервів та базивертебрального нерва використовує черезшкірні підходи під візуальним контролем, що призводить до швидшого відновлення та мінімальних ризиків [5]. Ця стаття має на меті оцінити ефективність радіочастотної нейроабляції для зниження інтенсивності болю та покращення функціональної активності колінного суглоба, а також розглянути можливі переваги та обмеження цього методу в порівнянні з традиційними підходами.

Метою нашого дослідження було оцінити ефективність і безпечність застосування методу радіочастотної нейроабляції у лікуванні хронічного больового синдрому колінного суглобу.

Матеріали та методи. Дослідження було проведене в медичному центрі з липня 2023 до липень 2024 року. В дослідженні взяли участь 60 пацієнтів з хронічним больовим синдромом колінного суглоба, які отримували медикаментозне лікування і фізіотерапевтичні процедури, які були неефективними і не принесли покращення стану пацієнтів.

Результати дослідження. Застосування методу РЧНА на показники інтенсивності больового синдрому за шкалою ВАШ представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати застосування радіочастотної абляції при лікуванні хронічного болю колінного суглоба

Показники	До лікування (M ± SD)	Через 1 місяць (M ± SD)	Через 3 місяці (M ± SD)	Через 6 місяців (M ± SD)
Інтенсивність болю (ВАШ)	7,4 ± 1,2	3,2 ± 1,1*	2,9 ± 0,9*	2,5 ± 0,8*

*Примітка: * – достовірність результатів (p<0,01), порівняно із результатами до лікування.*

Зменшення хронічного больового синдрому після проведення РЧНА відзначено у всіх пацієнтів, які пройшли процедуру. Середній показник ВАШ до лікування становив 7,4 ± 1,2. Через місяць після процедури біль знизився до 3,2 ± 1,1, через 3 місяці – до 2,9 ± 0,9, а через 6 місяців – до 2,5 ± 0,8. У 85% пацієнтів було досягнуто значне полегшення больового синдрому (зниження болю на 50% і більше). Отримані результати мали високу ступінь достовірності і знаходились на рівні p<0,01.

При визначенні функціональної активності колінного суглоба у пацієнтів, які пройшли лікування РЧА за шкалою KOOS відзначалось зниження больового відчуття і отримані зміни мали високу ступінь достовірності $p<0,01$ (Таблиця 2).

Через один, три і через шість місяців показники пацієнтів, які отримали курс лікування були достовірно вищими за всіма субшкалами: «симптоми» ($p<0,01$); «спорт, активний відпочинок» ($p<0,01$); «якість життя» ($p<0,01$) і за сумарними показниками по шкалі KOOS порівняно ($p<0,01$)До лікування і через місяць показники шкали KOOS: «болю», «симптоми ураження», «щоденна» та «спортивна активність», «якість життя» покращились порівняно з показниками до лікування в 1,4 рази, 1,3 рази, в 1,2 рази, в 3,5 рази та 2,3 рази, відповідно, але через шість місяців ці показники залишались практично на такому ж рівні, що і показники після трьох місяців лікування. Застосування методу РЧА при лікуванні уражень колінного суглоба показало стійке покращення функціонального стану колінного суглоба і цей ефект був стійким і мав тенденцію до покращення і через 6 місяців за всіма субшкалами. Через два місяці після лікування показники «болю» покращились в 1,4 рази, а через шість місяців цей показник був вищим за показники до лікування в 1,44 рази. За субшкалою «симптоми ураження» через два місяці відбулось покращення показників в 1,32 рази, через шість місяців цей показник практично не змінився. Показник «щоденна активність» через 2 місяці зріс в 1,2 рази і через шість місяців залишився на тому ж рівні. Показник «спортивна активність» зріс в 3,17 разів, через 6 місяців зріс в 3,28 рази порівняно з показниками до лікування. Покращились показники «якість життя» в 2,25 рази і тенденція до зростання зберігалась і через шість місяців і була в 2,33 рази вищою порівняно з показниками до лікування.

Таблиця 2

Вплив радіочастотної нейроабляції на показники стану колінного суглоба по шкалі KOOS

Показники шкали і сумарна оцінка по шкалі				
Субшкали	**До лікування**	**Через 1 місяць**	**3 місяці після лікування**	**6 місяців після лікування**
Біль	64,4(51,9; 86,1)	88,4 (82,4;90,9)*	88,1 (87,8; 90,9) *	88,1 (87,8; 90,9) *
Симптоми ураження	68,1 (51,1; 83,1)	84,3 (79,4; 94,3) *	82,5 (78,15; 90,2) *	82,5 (78,15; 90,2) *
Щоденна активність	78,1 (52,1;90,9)	87,3 (72,3; 94,3) *	88,1 (80,1; 90) *	88,1 (80,1; 90) *
Спортивна активність	24,8 (9,8; 69,8)	74,0 (71,3; 82,3) *	72,4 (71,5; 80,0) *	72,4 (71,5; 80,0) *
Якість життя	36,9 (30,8; 54,9)	79,8 (75; 79,9) *	70,4 (65,8; 80,3) *	70,4 (65,8; 80,3) *
КООС	58,1 (39,8; 75,1)	72,2 (78,8; 89,5) *	72,7 (80,4; 83,1) *	72,7 (80,4; 83,1) *

Висновки. Проведене нами дослідження продемонструвало, що метод радіочастотної нейроабляції маю високу ефективність у зниженні хронічного болю в колінному суглобі та покращенні функціональної активності суглоба. Цей метод є малоінвазивним і не викликає суттєвих ускладнень, що дає підстави розглядати його, як перспективний методо лікування для пацієнтів з остеоартрозом або після травм коліна, які не отримали належного ефекту від традиційних методів лікування. Застосування методу радіочастотної абляції потребує додаткового вивчення, так як за даними літератури ефект процедури може тривати до 6 місяців. Як впливає повторна процедура, дає вона такий же тривалий ефект, чи є вона безпечною для пацієнта при повторному застосуванні, на ці питання ще необхідно відповісти, що відкриває перспективи для подальших досліджень.

Література:

1. Gwen Sascha Fernandes, Ana Marie Valdes, David Andrew Walsh, Weiya Zhang. Neuropathic-like knee pain and associated risk factors: a cross-sectional study in a UK community sample. Arthritis Res Ther. 2018; 20: 215., doi: 10.1186/s13075-018-1717-6.

2. Kumar J, Patel T, Sugandh F, Dev J, Kumar U, Adeeb M, et al. Innovative Approaches and Therapies to Enhance Neuroplasticity and Promote Recovery in Patients With Neurological Disorders: A Narrative Review. Cureus 2023;15. https://doi.org/10.7759/CUREUS.41914.

3. Tran J, Agur A, Peng P. Revisiting the anatomical evidence supporting the classical landmark of genicular nerve ablation. Reg Anesth Pain Med 2019;45(5):393–4.

4. Головаха М.Л., Білих Є.О. Радіочастотна нейроабляція як метод лікування больового синдрому в консервативному лікуванні гонартрозу. Ортопедия, травматология и протезирование. 2019. №3 С. 32-45.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-15

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ У ДІАГНОСТИЦІ, ЛІКУВАННІ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ ТРОМБО-ГЕМОРАГІЧНИХ УСКЛАДНЕНЬ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ПОЛІТРАВМАМИ ТА КРИТИЧНИМИ СТАНАМИ

Кошарський Д. В.
аспірант кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна
лікар-анестезіолог відділення політравми
КНП «Свято-Михайлівська клінічна лікарня м. Києва»
м. Київ, Україна

Політравма – це комплекс тяжких травм в пацієнта, який є однією з провідних причин смертності чи інвалідизації серед пацієнтів. Згідно з щорічним звітом про стан здоров'я населення України та епідемічну ситуацію за 2022 рік, опублікованим Міністерством охорони здоров'я України. У цьому звіті наведено дані про смертність від зовнішніх причин, включаючи травми. Зокрема, зазначається, що до повномасштабного вторгнення, у 2021 році 4,0% від загальної кількості смертей припадало на зовнішні причини.

В свою чергу, одним з найчастіший тяжких ускладнень при політравмі, являєть посттравматична коагулопатія (ПК). Згідно міжнародних даних, вона виникає у 40% таких хворих і значно ускладнює перебіг лікування пацієнтів з травмою та подовжує перебування у лікувальному закладі [1]. ПК розвивається як результат гіпоперфузії тканин, активації системи гемостазу та порушення стабільності та балансу між коагуляцією і фібринолізом [2].

Основні механізми розвитку посттравматичної коагулопатії

Активація коагуляційного каскаду виникає внаслідок травматичного пошкодження судин та м'яких тканин, що активує тромбоцити та коагуляційні фактори, що запускає розвиток дисемінованого внутрішньосудинного згортання (ДВЗ-синдром) [3].

Фібринолітична активність проявляється гіперфібринолізом, який може спричинити неконтрольовані кровотечі. Якщо цей процес не зупинити, він призводить до мікросудинного тромбозу та поліорганної недостатності [4].

Гостра коагулопатія травматичного шоку (ACOTS) пов'язана із системною гіпокоагуляцією, викликаною активацією білка С [5].

Лікувальні підходи до корекції коагулопатії

Рання діагностика включає використання коагулограм та тромбоеластографії, які є чутливими методами оцінки гемостазу [6].

Терапевтичні стратегії передбачають компонентну терапію з використанням еритроцитів, плазми та тромбоцитів у співвідношенні 1:1:1 [7]. Доведено, що застосування транексамової кислоти у перші 3 години після травми знижує ризик розвитку ПК [8]. У тяжких випадках використовується рекомбінантний фактор VIIa (rFVIIa) [9].

Корекція метаболічних порушень включає контроль гіпотермії, ацидозу та гіпокальціємії [10]. Гіпокальціємія є ключовим компонентом «летального діаманту» та потребує коригування [11].

Висновки. Політравма супроводжується значними змінами гемостазу, що потребує комплексного підходу до діагностики та лікування. Рання діагностика коагулопатії, індивідуалізоване лікування та застосування сучасних терапевтичних стратегій можуть значно покращити прогноз пацієнтів. Подальші дослідження необхідні для розробки ефективних методів корекції коагуляційних порушень.

Література:

1. World Health Organization (WHO). Injuries and violence: the facts. Geneva: WHO Press; 2010.

2. Gando S. Hemostasis and thrombosis in trauma patients. Semin Thromb Hemost. 2015.

3. Gando S. Disseminated intravascular coagulation in trauma patients. Semin Thromb Hemost. 2001.

4. Brohi K, Singh J, Heron M, Coats T. Acute traumatic coagulopathy. J Trauma. 2003.

5. Gando S, Wada H, Thachil J. Differentiating disseminated intravascular coagulation (DIC) with the fibrinolytic phenotype from coagulopathy of trauma and acute coagulopathy of trauma-shock (COT/ACOTS). J Thromb Haemost. 2013.

6. Martini WZ, Cortez DS, Dubick MA, Park MS, Holcomb JB. Thrombelastography in trauma patients. J Trauma. 2008.

7. Spahn DR, Bouillon B, Cerny V, et al. The European guideline on management of major bleeding and coagulopathy following trauma: fifth edition. Crit Care. 2019.

8. Vyshynska M. Features of coagulation hemostasis in patients with polytrauma. EMERGENCY MEDICINE. 2023.

9. Rossaint R, Cerny V, Coats TJ, et al. Key issues in advanced bleeding care in trauma. Shock. 2006.

10. Ditzel RM Jr, Anderson JL, Eisenhart WJ, et al. A review of transfusion–and trauma-induced hypocalcemia. J Trauma Acute Care Surg. 2020.

11. Burggraf M, Polan C, Husen M, Mester B, et al. Trauma induced clotting factor depletion in severely injured children. World J Emerg Surg. 2020.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-16

ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Османова А. М.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціології
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

Інклюзивні підходи в соціально-психологічній реабілітації студентів з інвалідністю, постраждалих внаслідок війни є надзвичайно важливою в умовах сучасної соціально-психологічної ситуації в Україні, де війна створює численні виклики для людей, які зазнали фізичних, психічних і соціальних травм. Студенти з інвалідністю, особливо ті, що постраждали внаслідок війни, потребують особливого підходу до їхньої реабілітації, включаючи аспекти інклюзії та адаптації до умов навчального процесу.

Актуальність інклюзивних підходів полягає у тому, що вони сприяють соціальній інтеграції осіб з інвалідністю, що є важливим етапом у їх реабілітації. Соціальна інтеграція дозволяє зменшити ізоляцію, підвищити рівень самооцінки та самоповаги таких осіб, що є особливо важливим після травм, отриманих унаслідок війни. Війна призводить до значних змін у житті постраждалих осіб, не лише через фізичні травми, а й через психологічні стреси, депресії та соціальну ізоляцію. Для таких осіб участь у навчальному процесі та інших соціальних ініціативах може стати потужним чинником у відновленні емоційного стану та здатності до активної соціальної участі.

В умовах війни особи з інвалідністю часто стикаються з додатковими викликами, такими як необхідність відновлення після травм, що не лише змінюють їх фізичний стан, а й значною мірою впливають на їх психоемоційну сферу. Інклюзивні підходи у реабілітації дозволяють не лише забезпечити рівність можливостей для цих осіб у контексті доступу до освіти, але й сприяють формуванню нових соціальних ролей, адаптації до зміненої реальності, зменшенню тривоги та стресу через інтеграцію в активне соціальне середовище.

Ураховуючи це, інклюзивні підходи в соціально-психологічній реабілітації студентів з інвалідністю постають не лише як вимога законодавства, але й як важливий елемент комплексного відновлення осіб, які пережили важкі фізичні та психологічні травми. Вони допомагають таким студентам не лише повернутися до активної участі в освітньому процесі, а й відновити свою соціальну ідентичність, що є критичним

аспектом для їхнього повноцінного відновлення та інтеграції в суспільство після пережитих труднощів.

Як зазначають численні дослідники, серед яких К. Кравченко, О. Якубовська та М. Левченко, інклюзивний підхід є важливим елементом забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, оскільки він створює умови, які максимально адаптовані до їхніх специфічних потреб. Згідно з дослідженням К. Кравченко (2020), інклюзивне середовище передбачає не тільки фізичну доступність, але й психологічну підтримку, соціальну інтеграцію, а також адаптацію навчальних програм, що забезпечує повноцінну участь осіб з інвалідністю у освітньому процесі. Важливими аспектами інклюзії є також доступ до спеціалізованих технологій, таких як програмне забезпечення для людей з порушеннями зору чи слуху, а також корекційні засоби для розвитку когнітивних і емоційних здібностей [2, с. 47].

О. Якубовська (2018) наголошує, що інклюзивний підхід полягає у створенні такого середовища, яке не лише надає фізичні умови для навчання та розвитку, але й формує підтримуючу соціальну атмосферу. Це включає створення умов для активної участі осіб з інвалідністю в усіх аспектах суспільного життя, що сприяє їхній психологічній реабілітації та соціальній інтеграції. За її словами, інклюзія є не просто правом, а важливим чинником для подолання ізоляції та розвитку соціальної взаємодії серед осіб з обмеженими можливостями [4, с. 5].

М. Левченко (2019) підкреслює важливість міждисциплінарного підходу в процесі реабілітації, який передбачає інтеграцію зусиль психологів, медичних працівників, соціальних працівників та педагогів для надання комплексної допомоги особам з інвалідністю [3, с. 27]. Такий підхід дозволяє врахувати всі аспекти потреб осіб з інвалідністю: від фізичних до психологічних і соціальних. Спільна діяльність фахівців різних галузей дає змогу забезпечити комплексну реабілітацію, спрямовану на максимально ефективне відновлення фізичних, емоційних та соціальних функцій, що є необхідними для повноцінної участі осіб у житті суспільства.

Згідно з дослідженнями, інклюзивна реабілітація студентів з інвалідністю має значний позитивний вплив не лише на їхню психологічну адаптацію, але й на соціальну інтеграцію, що є важливим аспектом їхнього відновлення після травм або інших обмежень. Як зазначає Дмитрієва І. А. (2021), інклюзивні підходи допомагають створити умови для повноцінної участі студентів з інвалідністю в освітньому процесі, що забезпечує не тільки академічну, але й соціальну адаптацію [1, с. 14]. Важливим аспектом є те, що інклюзія в освітньому середовищі сприяє розвитку не тільки навчальних, але й професійних навичок, що дозволяє студентам з інвалідністю досягати високих результатів у кар'єрі та активно інтегруватися в суспільство. Вони отримують можливість реалізовувати свій потенціал, налагоджувати соціальні зв'язки і отримувати важливі для подальшого життя навички, які сприяють їхній особистісній та професійній самореалізації.

В умовах війни, коли велика частина населення зазнала фізичних і психологічних травм, застосування інклюзивних підходів у реабілітації має ще більшу актуальність. Постраждалі від бойових дій особи потребують не лише медичної допомоги, але й всебічної підтримки на рівні соціальної адаптації, освіти та професійного розвитку. Війна залишає глибокі психологічні та фізичні травми, що можуть стати суттєвими бар'єрами на шляху до повноцінного включення у суспільне життя. Студенти з інвалідністю, які пережили травми війни, стикаються з додатковими складнощами, такими як соціальна ізоляція, стрес, депресії та труднощі у налагодженні соціальних контактів. Інклюзивна реабілітація допомагає зменшити ці бар'єри, надаючи підтримку, яка включає не лише фізичну адаптацію до навчального процесу, але й психологічну допомогу для подолання травм і відновлення емоційного балансу.

Інклюзивні підходи забезпечують створення середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожного студента, дозволяючи їм не лише здобувати освіту, але й адаптуватися до нових соціальних умов, що є важливим для їхнього соціального та професійного зростання. В умовах післявоєнної відбудови, коли необхідно адаптувати не лише фізичну інфраструктуру, а й соціальні системи, інклюзивні практики сприяють формуванню сталих і інтегрованих соціальних зв'язків, що значно підвищує ефективність реабілітаційних процесів. Це дозволяє людям з інвалідністю відновити свою соціальну і професійну роль у суспільстві, а також повернутися до активного, самодостатнього життя, що є критично важливим для їхнього подальшого розвитку.

Таким чином, інклюзивний підхід вимагає комплексного підходу, що поєднує як фізичну адаптацію середовища, так і психоемоційну підтримку. Він є важливим етапом у реабілітації осіб з інвалідністю, оскільки допомагає створити сприятливі умови для їхнього відновлення та соціальної інтеграції, що є особливо важливим для осіб, постраждалих від травм війни.

Література:

1. Дмитрієва І. А. Психологічна реабілітація в умовах війни: інклюзивні практики. Журнал соціальної психології, 6(3), 14-22. 2021.
2. Кравченко К. В. Інклюзивні підходи у реабілітації осіб з інвалідністю. Соціальна психологія, 5(2), 45-53. 2020.
3. Левченко М. В. Міждисциплінарний підхід у реабілітації осіб з інвалідністю: досвід і практики. Український соціальний журнал, 4(1), 26-32. 2019.
4. Якубовська О. М. Інклюзивна освіта: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Освіта України. 2018.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-17

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО МЕДИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Пугач Є. О.
лікар-методист
Державний заклад «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України»
м. Київ, Україна

Україна на сьогоднішній день перебуває у стані війни та потребує консолідації усіх ресурсів для підтримки морального духу, обороноздатності та соціальної стабільності.

Внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України значна частина цивільного населення зазнала суттєвої шкоди фізичному і психічному здоров'ю і наразі продовжує відчувати на собі стрес, пов'язаний із втратою домівки, майна, матеріальними труднощами, що викликає розвиток постстресових розладів, загострення хронічних захворювань серцево-судинної та нервової систем, опорно-рухівного апарату. Тільки спеціалізованої медико-психологічної допомоги потребують близько 1млн. внутрішньо переміщених осіб (10-20%).

Перед державою та Міністерством охорони здоров'я на часі стоїть завдання забезпечити кваліфікованою, якісною та ефективною медичною та психосоціальною реабілітацією тих, хто постраждав внаслідок воєнного конфлікту. Сфера реабілітації відіграє важливу роль у відновленні здоров'я, працездатності та якості життя людей, які постраждали від травм, хвороб або мають фізичні обмеження [1, 3]. Всесвітня організація охорони здоров'я неодноразово наголошує, що через зростання поширеності хронічних неінфекційних захворювань та кількості осіб із наслідками травм спостерігатиметься збільшення попиту на реабілітаційні послуги [2].

В умовах обмежених кадрових ресурсів вкрай важливим є системний, інтегративний підхід до сфери реабілітації, пов'язаний з ефективним використанням потенціалу фахівців. Організація клінічної реабілітації повинна ґрунтуватися на дотриманні технологічності на всіх етапах медичної допомоги, мультидисциплінарному («командному») принципі організації реабілітаційної, медико-психологічної допомоги, наявності сертифікованих спеціалістів, здатних реалізовувати комплекс реабілітаційних технологій, інформаційному супроводі реабілітаційного процесу [4].

Надання Державним закладом «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України» (далі – Заклад) спеціалізованої медичної, клінічної реабілітаційної й абілітаційної, медико-психологічної та стоматологічної допомоги особам, постраждалим внаслідок війни, який також має 33-річний досвід роботи з постраждалими внаслідок аварії на ЧАЕС, відповідає викликам сьогодення. Запроваджений у закладі мультидисциплінарний підхід, який передбачає тісну взаємодію між клінічними спеціалістами та фахівцями з реабілітації, дозволяє проводити реабілітацію як після спеціалізованого лікування, так і під час надання спеціалізованого лікування (кардіологічного, неврологічного, психіатричного, ендокринологічного, стоматологічного). Своєрідний ланцюг, який складається із діагностичних та лікувально-реабілітаційних заходів, формує систему динамічного спостереження за хворим.

Контингент, який звертається до Закладу по медичну допомогу, складається із осіб, що постраждали внаслідок війни і зазнали суттєвої шкоди фізичному і психічному здоров'ю. Це: ветерани, учасники бойових дій, професійні рятувальники, біженці та переселенці, інваліди, жертви насильницьких дій, різні категорії постраждалих від надзвичайних ситуацій. Значна частина пацієнтів страждає на хронічні захворювання серцево-судинної, нервової системи, опорно-рухівного апарату та має постстресові розлади, стоматологічні захворювання. Також бойові дії на території України руйнівним чином впливають і на психічне здоров'я дітей, викликаючи тривожність, втому, психічне перевантаження, агресію, інші психологічні та емоційні проблеми.

Певні категорії населення в структурі відвідувань до лікарів ДЗ «НПМ РДЦ МОЗ України» у 2024 року склали: внутрішньо переміщені особи (дорослі) – 9732 (17,9%), внутрішньо переміщені особи (діти) – 5339 (9,8%), особи з інвалідністю – 4076 (7,5%), учасники ЛНА на ЧАЕС – 1462 (2,7%), учасники ЛНА на ЧАЕС (жителі району) – 120 (0,2 %), жителі району – 3548 (6,5%), діти – 7490 (13,8 %), діти (жителі району) – 1153 (2,1%), ЗСУ – 291 (0,5%), ветерани війни – 356 (0,7%), професійні рятувальники – 45 (0,1%), біженці з територій активних бойових дій (не мають статус ВПО) – 5960 (10,9%), пенсіонери – 10135 (18,6%).

Запроваджена в Державному закладі «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України» модель клінічної реабілітації включає оцінку соматичного стану та психологічного благополуччя особистості.

На етапі об'єктивізації долучаються профільні спеціалісти з кардіології, неврології, ендокринології, психіатрії, стоматології, спеціалісти з функціональної, ультразвукової та лабораторної діагностики тощо. Здійснюється психологічна діагностика та психокорекція клінічними психологами. В комплексному лікуванні пацієнтів з коморбідними станами

залучаються фахівці з реабілітації (лікарі ФРМ, фізичні терапевти, асистенти фізичного терапевта/ерготерапевта, терапевти мови і мовлення), по завершенню проводиться оцінка ефективності реабілітаційних заходів.

Заклад приймає участь у міжнародних науково-практичних заходах, що дозволяє обмінюватися досвідом і знаннями у сфері медичної та соціально-психологічної реабілітації, забезпечує платформу для налагодження нових контактів та впровадження інноваційних ідей у діагностичний, лікувальний та реабілітаційний процеси. Співробітництво охоплює освітню та наукову діяльність, спільні дослідження та публікації, сприяє формуванню єдиного європейського реабілітаційного простору.

Державний заклад «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України» здійснює міжнародну співпрацю з провідними професорами Європи: Zbigniew Śliwiński, Tomasz Kostka, Aleksander Sieroń, Joanna Kostka, Małgorzata Kilon, Jolanta Jaworek, Elzbieta Miller, Klaudia Marek, Stanisław Głuszek, Santos Sastre Fernandez.

Інтегративний підхід до медичної та соціально-психологічної реабілітації осіб, постраждалих внаслідок війни, здатний забезпечити не тільки своєчасну допомогу, але й сприяє професійній адаптації та інтеграції у суспільне та економічне життя, що зміцнює державу в її зусиллях щодо відновлення та подолання наслідків війни.

Література:

1. Боряк О.В. Центри реабілітації в Україні: реалії та перспективи. *Inclusion and Diversity*. 2024. № 3. С. 10-14.

2. Брич В. В. Зміцнення реабілітації як стратегії охорони здоров'я: погляд Всесвітньої організації охорони здоров'я. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України.* 2021. № 4 (90). С. 31-37.

3. Мисула І.Р., Бакалюк Т.Г., Голяченко А.О., Сидлярук Н.І., Мисула Ю.І., Мисула М.С., Завіднюк Ю.В. Система реабілітації в Україні та шляхи її вдосконалення. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2019. № 3. С. 177-182.

4. Панченко О.А., Кабанцева А.В. Клінічна реабілітація в умовах інформаційно-психологічної війни. *Перспективи розвитку медичної та фізичної реабілітації на різних рівнях надання медичної допомоги:* матеріали щорічної науково-практична конференція з міжнародною участю (Тернопіль, 23-24 вересня 2021 року). Тернопіль: ТНМУ, 2021. С. 63-65.

НАПРЯМ 9. ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ПІДХІД ДО СТОМАТОЛОГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ДОКАЗОВОЇ МЕДИЦИНИ ЯК ГАРАНТІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТА

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-18

ЦИФРОВА ОЦІНКА НЕОБХІДНОГО ОБСЯГУ ІНТРУЗІЇ МОЛЯРІВ ПІСЛЯ СПЛІНТ-ТЕРАПІЇ ПРИ ПЛАНУВАННІ ОРТОДОНТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ

Борченко Н. А.
кандидат медичних наук,
викладач кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Передереєва Л. Ю.
магістр медицини,
аспірантка кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Відкритий прикус є поширеною патологією в ортодонтичній практиці, яка може виникати внаслідок шкідливих звичок, таких як смоктання пальця, порушень носового дихання або вертикального патерну розвитку обличчя.

У деяких випадках відкритий прикус спостерігається після сплінт-терапії як тимчасовий етап. Це не є наслідком інтрузії фронтальних зубів, а відображає ротацію нижньої щелепи за годинниковою стрілкою. Така ротація обумовлена зміною позиції суглобової голівки під час сплінт-терапії з дистальної на верхню або передньо-верхню.

У філософії Рота-Вільямса важливим етапом ортодонтичного лікування після сплінт-терапії є інтрузія бокової групи зубів. Проте інтрузія молярів верхньої щелепи може бути ускладнена через недостатній обсяг кісткової тканини під дном верхньощелепного синусу.

Часто корені молярів проникають у порожнину синусу, що ускладнює їх переміщення, незважаючи на тонкий шар кісткової тканини, який їх оточує.

Мета дослідження. Оцінити ступінь відкриття прикусу після сплінт-терапії у групі пацієнтів та оцінити необхідний об'єм інтрузії молярів для досягнення адекватного вертикального перекриття.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 52 особи обох статей віком від 17 до 37 років, які мали симптоми дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба (біль у м'язах, дискомфорт при жуванні, клацання або блокування суглоба). У всіх пацієнтів були проведені виміри вертикального співвідношення зубів у фронтальній ділянці до та після сплінт-терапії. Виміри проводилися між ясенними сосочками верхніх та нижніх різців. Всім пацієнтам було проведено цифрове планування подальних ортодонтичних переміщень за допомогою програми Medit Ortho Simulation. Статистичну обробку отриманих даних проводили за допомогою програми XLSTAT 2023.3.1.1416.

Результати та обговорення. У 45 пацієнтів після сплінт-терапії спостерігалося відкриття прикусу в середньому на 4,4±0,6 мм. Цифрове планування подальшого ортодонтичного лікування показало, що пацієнти потребували інтрузії або редукції молярів в середньому на 2,1±0,2 мм. Враховуючи анатомічні особливості верхньощелепного синусу та можливі ускладнення, необхідно ретельно планувати ортодонтичне лікування та враховувати індивідуальні особливості кожного пацієнта.

Висновки. Відкритий прикус після сплінт-терапії є поширеним явищем, що вимагає подальшої ортодонтичної корекції. Інтрузія молярів верхньої щелепи може бути ускладнена анатомічними особливостями верхньощелепного синусу, тому необхідно застосовувати індивідуальний підхід при плануванні та проведенні ортодонтичного лікування.

Література:

1. Proffit, W. R., Fields, H. W., Larson, B. E., & Sarver, D. M. *Contemporary Orthodontics* (6th ed.). Elsevier, 2019. 133p.

2. Deguchi, T., Kuroda, S., & Yamashiro, T. Biomechanics of skeletal anchorage for open bite treatment: A systematic review. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics.* 2021. N. 159(4). P. 457-469.

3. Park, J. H., Kim, J. H., & Yu, H. S. Clinical applications of temporary anchorage devices in orthodontics: A review of current literature. *Seminars in Orthodontics.* 2020. N. 26(3). P. 232-245.

4. Kim, Y. J., Hyun, H. K., & Jang, K. I. Skeletal anchorage-assisted treatment of open bite with severe arch length discrepancy. *Journal of Clinical Orthodontics.* 2018. N. 52(6). P. 342-350.

5. Daimaruya T, Takahashi I, Nagasaka H, Umemori M, Sugawara J, Mitani H. Effects of maxillary molar intrusion on the nasal floor and tooth root using the skeletal anchorage system in dogs. *Angle Orthodontic.* 2003. N.73. P. 66-158

6. Wehrbein H, Bauer W, Schneider B, Diedrich P. Experimental bodily tooth movement through the bony oor of the nose – a pilot study. *Fortschr Kieferorthop.*1990. N. 51. P. 6-221.

7. Wehrbein H, Diedrich P. The initial morphological state in the basally pneumatized maxillary sinus–a radiological-histological study in man. *Fortschr Kieferorthop.* 1992. N. 53. P. 62– 254.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-19

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ПРИ ОРТОПЕДИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ДЕНТАЛЬНИХ ІМПЛАНТІВ

Заградська О. Л.
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Альбакр Ахмед
аспірант кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Зростаючий інтерес лікарів та пацієнтів до використання імплантатів як опори для ортопедичних конструкцій сприяв появі на ринку величезної кількості різних систем дентальних імплантатів. За останніми підрахунками, у світі зараз щорічно встановлюється понад 2 млн. імплантатів [2, с. 148].

Незадовільні результати дентальної імплантації (близько 6% випадків) фахівцями переважно пояснюється недостатньою остеоінтеграцією імплантатів, для моніторингу та прогнозу якої розроблено адекватний набір діагностичних методик [3, с. 130].

Метою нашого **дослідження** було підвищення якості застосування дентальних імплантів за рахунок індивідуально-технологічного підходу.

Матеріали та методи. На базі кафедри загальної стоматології Міжнародний гуманітарний університету був обгрунтований та розроблений індивідуальний підхід до формування оклюзійних поверхонь ортопедичних стоматологічних конструкцій з опорою на внутрішньокісткові імплантати, що забезпечує кращі показники в період адаптації до протезів і менший ризик пізніх запальних ускладнень дентальної імплантації.

Також був розроблений комплекс діагностики на етапах лікування незнімними ортопедичними конструкціями з опорою на внутрішньокісткові імплантати та їх подальшою експлуатацією (доповнює дослідження стоматологічного статусу та рентгенологічну картину даними рентгеноденситометрії, фізико-хімічного та біохімічного дослідження ротової рідини з розрахунком) остеоінтеграції та прогнозувати ризик пізніх ускладнень дентальної імплантації у цього контингенту пацієнтів.

Результати. Нами були отримані результати ефективності використання індивідуально-типологічного підходу (конкретно – особливостей функціонального оклюзійного рельєфу бічних зубів) у сумарному успіху результатів дентальної імплантації та ортопедичного лікування з опорою на ці імплантати (75 пацієнтів у клінічних групах та 35 волонтерів у референтній групі), що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Загальний обсяг та характер досліджень, структурований за етапами та використовуваними методами індивідуально-типологічного підходу

Характер досліджень	Групи методик	Обстежено пацієнтів
Індивідуально-типологічний підхід до стратегії та тактики стоматологічний ортопедичної допомоги	Визначення оклюзійного рельєфу та функціональних показників оклюзії бічних зубів у референтній групі. Оклюзографія. Електроміографія. Гнатодинамометрія.	35
	Те саме в групі з установкою імплантатів, абатментів та незнімних конструкцій. Динамічна оцінкаостеоінтеграції, стоматологічного статусу, адаптації до конструкцій.	40
	Те саме при відтворенні індивідуальноїтипології оклюзійного рельєфу бічних зубів привиготовлення незнімних конструкцій.	35

Висновки. У лікуванні пацієнтів незнімними стоматологічними конструкціями із опорою на дентальні імплантати доцільно використовувати індивідуально-типологічний підхід. Для цього до комплексу лікувально-діагностичних заходів у пацієнтів з частковою відсутністю зубів та патологією твердих тканин зубів необхідно включити процедуру комп'ютерної оклюзографії, яка передбачає послідовне отримання оцифрованого зображення рельєфу оклюзійних поверхонь зубів, розрахунок функціональних показників оклюзії та визначення.

Література:

1. Brechlichuk, P. P., and P. O. Maistruk. «Ендодонто-ендоосальна імплантація у сучасній стоматології: можливості, проблеми та перспективи застосування методу (огляд літератури).» *Клінічна Стоматологія* 4: 10-17.

2. Kang, D. Y., Duong, H. P., & Park, J. C. Application of deep learning in dentistry and implantology. *Journal of implantology and applied sciences*. 2020. *24*(3), 148-181.

3. Sailer, I., Karasan, D., Todorovic, A., Ligoutsikou, M., & Pjetursson, B. E. Prosthetic failures in dental implant therapy. *Periodontology 2000*, *88*(1), 130-144.

4. Литовченко, Н. М., & Воловар, О. С. Введення в дентальну імплантацію. Історія дентальної імплантації. Матеріали, що використовуються при дентальній імплантації. Морфологія загоєння кісткової рани, приживлення імплантатів із титану, приживлення автокістки, аллокістки, ксенокістки та біокераміки. Оцінка функціонального стану організму та підготовка до дентальної імплантації. Місцева діагностика при дентальній імплантації. Аналіз даних рентгенологічних досліджень. (методичні рекомендації). 2024.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-20

ВІДНОВЛЕННЯ КОНГРУЕНТНОСТІ БАЗИСІВ ПОВНИХ ЗНІМНИХ ПРОТЕЗІВ

Заградська О. Л.
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Горбунов А. А.
аспірант кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Проблема відтворення конгруентності базисів повних знімних протезів (ПЗЗП) в контексті анатомічних особливостей протезного ложа та слизової оболонки порожнини рота є надзвичайно важливою у сучасній стоматології [1, с. 262]. Повна втрата зубів є поширеною проблемою, що суттєво впливає на якість життя пацієнтів, їхню здатність до жування, мовлення та естетичний вигляд. Невідповідна фіксація протезів призводить до дискомфорту, болю та обмеження функціональних можливостей, що може спричиняти соціальну ізоляцію та психологічні проблеми [2, с. 1350]. Успішне відновлення функції та естетики у пацієнтів, які користуються ПЗЗП, залежить від точності виготовлення та адаптації протезів до

індивідуальних анатомічних особливостей кожного пацієнта [3, с. 31; 4, с. 114]. Невідповідність базисів протезів може призвести до асиметрії м'язів, порушення мікроциркуляції та інших негативних наслідків, що у свою чергу впливають на загальний стан здоров'я пацієнтів [5, с. 54]. Таким чином, дослідження, спрямовані на оптимізацію процесу виготовлення та адаптації повних знімних протезів, є актуальними для покращення якості ортопедичного лікування.

Мета роботи – максимально точно відтворення конгруентності базисів повних знімних протезів враховуючи анатомічні особливості протезного ложа та слизової оболонки порожнини рота.

Матеріали та методи. На базі стоматологічного відділення Міжнародного гуманітарного університету на кафедрі загальної стоматології, нами було обстежено 73 пацієнта з беззубими верхньою та нижньою щелепами, зі скаргами на порушення фіксації їх конструкцій. Всі пацієнти мали раніше виготовлені повні знімні зубні протези (ПЗЗП), якими користувались до 1 го року, які були розділені на групи відповідно до типу атрофії альвеолярного відростка. Після обстеження нами було проведено відновлення меж базисів даних конструкцій клінічним методом по запропонованою нами методикою. Критерієм оцінки якості проведеного ортопедичного лікування були показники електроміографічних досліджень жувальних м'язів та показники мікроциркуляції.

Результати. Нами було виконане клінічне перебазування 40 (54,79%) ПЗЗП на верхню щелепу та 33 (45,21%) ПЗЗП на нижню щелепу. Результати дослідження показують, що протягом року використання повних знімних протезів у беззубих щелепах пацієнти II групи мали кращі показники симетрії скроневих та жувальних м'язів (POCtemp – 69-73%, POCmass 69-74%). Найнижча сумарна активність жувальних м'язів (1100mV/sec) спостерігалася у пацієнтів I групи. Найбільша асиметрія в роботі м'язів була у IV групи (POCtemp – 65-69%, POCmass 64-70%). У всіх групах зберігалося превалювання активності скроневих м'язів (Attiv негативний), без суттєвих відмінностей між групами.

Індекс бічної напруги нижньої щелепи був найвищим у III (Tors 18-22%) та IV групах (Tors 17-21%), тоді як у II групі – найнижчим (15-18%). Активність жувальних м'язів переважала над активністю скроневих. Індекс активності (ATTIV) був позитивним у всіх групах: I група – 3%-6%, II група – 2%-5%, III та IV групи – 3%-7% та 3%-8% відповідно. Показник IMP (сумарний м'язовий біопотенціал) зріс у всіх групах, з найнижчим значенням у II групі (1400mV/sec) та максимальними показниками у III (1520mV/sec) та IV групах (1550mV/sec).

У результаті дослідження в контрольній групі пацієнтів показник мікроциркуляції зріс з 17,39 п.о. до 22,71 п.о. на першу добу ($p<0,01$), але згодом дещо знизився через компенсаторні реакції. У основній групі показник зріс з 17,78 п.о. до 24,81 п.о. Індекс флаксмоцій у контрольній групі зменшився з 2,57 до 2,23 на першу добу, потім зростав, але не досяг

початкового рівня. В основній групі індекс поступово збільшувався, без достовірних змін між етапами. Через 3 і 6 місяців в основній групі виявлено достовірну різницю ($p<0,05$). Показники внутрішньосудинного опору варіювали від 4,02% до 5,32%. У контрольній групі спостерігалося достовірне зниження ($p<0,05$), тоді як в основній групі змін не було. Судинний тонус у контрольній групі зменшувався, а в основній – знизився на добу, але відновився далі.

Висновки. Дослідження показало, що повні знімні протези покращують функцію жувальних і скроневих м'язів у беззубих щелепах. Найкращі результати спостерігалися у II групи, тоді як I група мала найнижчу активність. Переважання активності скроневих м'язів підкреслює важливість моніторингу оклюзії. Позитивні значення індексу активності (ATTIV) підтверджують наявність центру оклюзії, а зростання IMP вказує на покращення м'язової функції. Дослідження показало, що проведене перебазування призвело до значного підвищення мікроциркуляції у пацієнтів основної групи, що свідчить про покращення перфузії судин. Індекс флаксмоцій у основній групі показав поступове збільшення без значущих змін. Достовірні відмінності між групами через 3 і 6 місяців підтверджують ефективність виконаного клінічного перебазування.

Література:

1. Скрипников П.М., Скрипнікова Т.П., Шинкевич В.І., Коломієць С.В., Білоус СВ. Вікові особливості анатомії слизової оболонки порожнини рота: значення в діагностичному процесі. Вісник проблем біології і медицини. 2016;1(128):261-266
2. Yaishen I.V., Andrienko K.Y., Pereshivaylova I.O., Salia L.G., Berezhna E.O. Evaluation of patient's quality life with joint and muscle dysfunction. Wiad Lek. 2020;73(7):1350-1354. PMID: 32759418.
3. Горбунов АА., Заградська ОЛ. Причини порушення якості фіксації та стабілізації часткових знімних конструкцій зубних протезів за результатами аналізу амбулаторних карт стоматологічних пацієнтів. Інновації в стоматології. 2024;3:31-35. DOI https://doi.org/10.35220/2523-420X/2024.3.5.
4. Заградська О.Л., Горбунов А.А. Аналіз причин впливаючих на фіксацію та стабілізацію повних знімних конструкцій зубних протезів. Вісник стоматології. 2024;4(129):114-118. DOI https://doi.org/10.35220/2078-8916-2024-54-4.20
5. Гаврильців СТ, Палій АВ, Угляр ІМ, Комнацький БЮ. Особливості адаптації до повних знімних зубних пластинкових протезів хворих із різними індивідуально-психологічними особливостями та вплив на показники їх якості життя. Via Stomatologiae. 2024;1(3):54–61. https://doi.org/10.32782/3041-1394.2024-3.6.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-21

ПАПІЛОМАВІРУСНА ІНФЕКЦІЯ: МЕДИКО-СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ, ПРОЯВИ У РОТОВІЙ ПОРОЖНИНІ

Чумакова Ю. Г.
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної стоматології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Чернець В. С.
доктор філософії
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

На цей час папіломавірусна інфекція є однією з найактуальніших і соціально значущих проблем медицини. Існують дані, що вірусом папіломи людини (ВПЛ) інфіковано майже три чверті сексуально активних дорослих людей у всьому світу [1]. Шляхи інфікування, висока контагіозність ВПЛ, онкогенні властивості збудника зумовлюють потенційну небезпеку щодо інфікування для кожної людини [2].

Вірус папіломи людини (англ.: Human papilloma virus, HPV) проявляє специфічний тропізм до плоского епітелію, здатний інфікувати клітини кератиноцитів та реплікуватися у ядрі інфікованої епітеліальної клітини і тому сприяє розвитку багатьох доброякісних, потенційно злоякісних та злоякісних уражень епітелію шкіри і слизової оболонки аноурогенітальної області, верхніх дихальних шляхів, рідше – порожнини рота, стравоходу, прямої кишки, кон'юнктиви ока у людини [2, 3].

Залежно від онкогенного потенціалу виділяють групи ВПЛ низького ризику (типи 6, 11, 13, 32, 40, 42-44, 54, 55 та ін.) і високого ризику (типи 16, 18, 31, 33, 35, 39, 45, 51, 52, 56, 58, 59 та ін). Типи ВПЛ високого онкогенного ризику відрізняє наявність трансформуючого по відношенню до клітини потенціалу, що ініціює розвиток дисплазії епітелію помірного і важкого ступеня та подальшу злоякісну трансформацію з переходом у плоскоклітинний рак [3, 4]. Зараз вже ідентифіковано понад 200 фенотипів ВПЛ, з яких більше 30 видів можуть вражати слизову оболонку ротової порожнини. При ВПЛ-асоційованому плоскоклітинному раку голови і шиї більше 90% випадків пов'язані з HPV-16 [1, 5].

Основним шляхом передачі ВПЛ є статевий. Ризик інфікування при однократному статевому контакті становить 60-75%, при повторному – майже 99%. Безпрецедентне поширення папіломавірусної інфекції на початку XXI століття пов'язують з тенденцією до раннього початку статевого життя і великою кількістю статевих контактів зі зміною

сексуальних партнерів. Інфікування ВПЛ також може відбуватися контактним шляхом при безпосередньому контакті зі шкірою хворої людини або слизовими оболонками (через мікротравми). Описана можливість передачі низькоонкогенних типів ВПЛ через нижню білизну, рушники, хірургічні рукавички, інструменти для біопсії та інші предмети, контаміновані ВПЛ. Ще один спосіб зараження ВПЛ – аутоінокуляція – самозараження або поширення інфекції з первинного вогнища на тілі в інші місця (під час гоління, епіляції, розчісування шкіри) [2].

Інкубаційний період при папіломавірусній інфекції складає від 3 тижнів до 2 років (в середньому 3 міс). ВПЛ-інфекція може бути з клінічними ознаками, перебігати субклінічно (безсимптомно) або бути у латентному стані (безсимптомне вірусоносійство), який може тривати декілька десятиріч. У більшості людей ВПЛ-інфекція протікає безсимптомно, без клінічних проявів. За даними різних авторів, у 80-90% інфікованих відбувається очищення від ВПЛ (самовилікування) в перші 2 роки завдяки імунним механізмам, а приблизно у 10% інфекція стає персистуючою та при відповідних умовах може викликати потенційно злоякісні та злоякісні ураження [1, 6].

Маніфестація клінічних проявів ВПЛ-інфекції виникає переважно внаслідок впливу соціальних, інфекційних та імунних чинників. Пусковим механізмом до появи клінічних ознак можуть бути такі фактори, як стрес, психоемоційне напруження, депресія, перенесені вірусні та/або бактеріальні захворювання, значне фізичне стомлення, виснаження організму, паління, вживання алкоголю, оперативні втручання, наприклад у жінок – введення внутрішньоматкової спіралі, велика кількість пологів та абортів [2, 7].

До ВПЛ-асоційованих доброякісних уражень ротової порожнини відносять бородавку вульгарну (verruca vulgaris), плоскоклітинну папілому (squamous papilloma), кондилому гострокінцеву (condyloma acuminatum) і мультифокальну епітеліальну гіперплазію (хвороба Хека). Усі ці ураження мають свої клінічні і гістологічні відмінності та, як правило, асоційовані з ВПЛ низького ризику (HPV-2, 4, 6, 11, 13, 32) [1, 8].

До інших ВПЛ-асоційованих уражень слизової оболонки рота належать такі потенційно злоякісні захворювання, як лейкоплакія, особливо проліферативна верукозна лейкоплакія (HPV-16), червоний плоский лишай (HPV-6, 11, 16) та еритроплакія (HPV-16), а також злоякісне захворювання – плоскоклітинний рак (HPV-16) [1, 9, 10].

За період 2020-2024 р.р. в Університетській клініці Міжнародного гуманітарного університету було діагностовано папіломи у 14 осіб жіночої статі, серед яких 2 дівчинки 15 і 17 років та 12 дорослих жінок віком від 18 до 54 років, та у 5 чоловіків віком від 38 до 70 років. Середній вік пацієнтів з папіломой склав 35,1±3,9 років.

Поодинокі папіломи розміром від 3 мм до 1,2 см спостерігали у 17 пацієнтів. Множинні папіломи (папіломатоз) або мультифокальне

папіломатозне ураження визначено у 2 жінок. За локалізацією папіломи найчастіше виявляються на яснах (41,2%), на язику (23,5%) та на м'якому піднебінні (17,6%).

До основних методів лабораторної діагностики папіломавірусної інфекції відносяться молекулярні методи (генотипування ДНК вірусу), цитологічна діагностика та гістологічне дослідження біоптату, спрямовані на виявлення клітин, змінених під впливом вірусу або трансформованих вірусом. Койлоцитоз є специфічною ознакою ВПЛ-інфекції [2, 11].

Патоморфологічне підтвердження впливу ВПЛ на розвиток плоскоклітинної папіломи, а саме наявність койлоцитів, отримано в 29,4% ексцизійних біоптатів. У 5 пацієнтів (26,3%) виявлено значне зроговіння покровного епітелію, і цей стан визначено як «кератопапілома». У 7 жінок (36,8%) виявлена методом ПЛР наявність різних типів ВПЛ, у тому числі високого онкогенного ризику (HPV-16, 18, 56, 66, 68).

Відповідно до світових стандартів, терапія клінічних проявів ВПЛ-інфекції повинна відповідати таким вимогам: деструкція, попередження розвитку ускладнень, зменшення числа рецидивів, поліпшення якості життя пацієнтів [2]. Оскільки на теперішній час повна елімінація ВПЛ не можлива, лікування повинно бути спрямоване на усунення клінічних ознак ВПЛ, тобто на хірургічне видалення папіломи.

Вагоме значення у профілактиці та лікуванні папіломавірусної інфекції має вакцинація. Порядок профілактичних щеплень регламентований Наказом МОЗ України №595 від 16.09.2011 р. (в редакції від 01.10.24 р.) «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів». У січні 2025 року на громадське обговорення представлено проєкт наказу МОЗ «Про внесення змін до Календаря профілактичних щеплень в Україні». Головна зміна стосується введення обов'язкової та безоплатної однократної вакцинації проти ВПЛ для дівчат віком 12-13 років, перехід на комбіновані вакцини та уточнення схем вакцинації за віком.

Наразі в Україні доступні 3 вакцини для профілактики ВПЛ: Церварикс, Гардасил, Гардасил 9, що забезпечують захист від найбільш розповсюджених типів ВПЛ (6, 11, 16, 18, 33, 45, 52, 58). Вакцину найефективніше вводити до початку статевого життя, а можливо і після. Курс імунізації може складатися з двох або трьох щеплень (відповідно інструкції до препарату).

Таким чином, проведені дослідження та аналіз літературних джерел свідчать, що при виявленні папіломи (папіломатозу) ротової порожнини потрібно розглядати їх, як ВПЛ-асоційовані, та обов'язково проводити гістологічне дослідження ексцизійного біоптату і додаткові лабораторні тести з метою уточнення діагнозу, попередження рецидиву новоутворення, визначення ризику малігнізації.

Література:

1. Neville B. W., Damm D. D., Allen C. M., Chi A. Oral and Maxillofacial Pathology, Fifth edition. St. Louis, MO: Elsevier Health Sciences, 2023. 992 p.
2. Дзюблик І. В., Ковалюк О. В. Папіломавірусна інфекція: погляд на проблему лікаря-вірусолога. *Укр. хіміотерапевтичний журнал*. 2012. № 1-2. С. 98-106.
3. Graham S. V. The human papillomavirus replication cycle, and its links to cancer progression: a comprehensive review. *Clinical science*. 2017. Vol. 131, N. 17. P. 2201-2221.
4. Khanal S., Trainor P. J., Zahin M., et al. Histologic variation in high grade oral epithelial dysplasia when associated with high-risk human papillomavirus. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol*. 2017. Vol. 123, N. 5. P. 566-585.
5. Candotto V., Lauritano D., Nardone M., et al. HPV infection in the oral cavity: epidemiology, clinical manifestations and relationship with oral cancer. 2017. *Oral Implantol (Rome)*. Vol. 10, N. 3. P. 209-220.
6. D'Souza G., Clemens G., Strickler H. D., et al. Long-term persistence of oral HPV over 7 years of follow-up. *JNCI Cancer Spectr.* 2020. Vol. 4, N. 5: pkaa047 (8p.).
7. Shigeishi H., Sugiyama M. Risk factors for oral human papillomavirus infection in healthy individuals: a systematic review and meta-analysis. *J Clin Med Res.* 2016. Vol. 8, N. 10. P. 721-729.
8. Betz S. J. HPV-related papillary lesions of the oral mucosa: a review. *Head Neck Pathol.* 2019. Vol. 13. N. 1. P. 80-90.
9. Коленко Ю. Г., Каленська О. В. Зв'язок вірусу папіломи людини з малігнізацією передракових захворювань слизової оболонки порожнини рота. *Сучасна стоматологія*. 2016. № 2. С. 38-41.
10. Syrjänen S. Oral manifestations of human papillomavirus infections. *Eur J Oral Sci.* 2018. Vol. 126 (Suppl. 1). P. 49-66.
11. Blioumi E., Chatzidimitriou D., Pantzartzi C., et al. Detection and typing of human papillomaviruses (HPV) in malignant, dysplastic, nondysplastic and normal oral epithelium by nested polymerase chain reaction, immunohistochemistry and transitional electron microscopy in patients of northern Greece. *Oral oncology*. 2014. Vol. 50, N. 9. P. 840-847.

НАПРЯМ 10. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД В ІТ-ТЕХНОЛОГІЯХ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-22

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНИХ ЗАВАД НА ЯКІСТЬ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Вакарчук А. О.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерної інженерії та інноваційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Кравчина В. В.
здобувач 4 курсу за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія»
факультету кібербезпеки, прогрманої інженерії та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасні мобільні мережі відіграють ключову роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни, забезпечуючи ефективну комунікацію, доступ до інформації та підтримку цифрових технологій. З розвитком технологій мобільного зв'язку, зростають вимоги до їхньої надійності та швидкості відновлення після збоїв. На етапі відновлення мобільного зв'язку наша країна стикається саме з такими проблемами [1, 2]. Отже, одним із основних чинників, що впливають на якість та стабільність мобільного зв'язку, є завадова обстановка, яка включає природні, техногенні та антропогенні фактори.

Вплив завадової обстановки на мобільні мережі є критично важливим аспектом, оскільки вона може значно знижувати якість сигналу, спричиняти перебої у зв'язку та ускладнювати процес його відновлення. Дослідження цих факторів дозволяє розробити ефективні методи компенсації завад, що забезпечує стабільність та безперебійність зв'язку. Це, у свою чергу, сприяє розвитку інформаційних технологій, цифрової економіки та загальному прогресу держави.

У даних тезах розглядається вплив завадової обстановки на процес відновлення зв'язку в мобільних мережах, а також аналізуються можливі шляхи підвищення ефективності роботи мобільного зв'язку в умовах завад.

Вплив перешкод формує враження від використання мобільного зв'язку, тому усунення завад є ключовим завданням для забезпечення стабільної та якісної роботи мереж.

Внутрішньосистемні завади виникають у низхідному каналі зв'язку, коли сигнали сусідніх базових станцій впливають на мобільні пристрої, а у висхідному – коли мобільні станції створюють завади для базових станцій у сусідніх стільниках [2, 3]. Також слід відзначити геофізичні фактори, такі як атмосферні умови, дощ, сніг та туман, перешкоджають передаванню сигналу. Інтермодуляційні завади можуть виникати через несправність обладнання або помилки у фільтрації, що впливає на якість сигналу та спричиняє його накладання. Відбиття сигналу від земної поверхні, будівель та інших об'єктів також може призводити до його спотворення. Окрім цього, зовнішні джерела завад, наприклад, пристрої, що працюють на схожих частотах, створюють радіочастотні завади, що знижує якість зв'язку.

Якість мобільного зв'язку визначається рівнем сигналу між оператором і мобільною станцією (МС). Під час проектування мобільних мереж використовується шестикутна структура поділу зон, у центрі кожної з яких розташована базова станція, що забезпечує зв'язок із мобільними пристроями [1]. Така модель є оптимальною, оскільки дозволяє мінімізувати інтерференцію між сусідніми станціями.

Внутрішньосистемні завади поділяються на дві категорії. Перешкоди, що виникають у низхідній лінії зв'язку, називають downlink – це передача даних від мережі до користувача, наприклад, завантаження відео або отримання повідомлення. Завади у висхідній лінії зв'язку називають uplink – вони виникають під час передачі даних від користувача до мережі, наприклад, коли завантажується фото у соцмережі або надсилається повідомлення[3]. Щоб зменшити вплив таких завад, застосовують методи збільшення кластерів або секторизацію базових станцій, що сприяє покращенню якості сигналу та загальної ефективності мобільного зв'язку.

Як відомо, боротьба з внутрішньосистемними завадами у мобільному зв'язку здійснюється кількома основними шляхами. Перш за все самим відомим є секторизація базових станцій, тобто поділ зони покриття на окремі сектори з використанням вузькоспрямованих антен дозволяє зменшити рівень інтерференції між сусідніми станціями.

Другим за популярністю вважається збільшення кількості кластерів – використання більшої кількості частотних кластерів дозволяє зменшити повторне використання частот у сусідніх комірках, що сприяє зниженню рівня взаємних перешкод. Наступним шляхом є динамічне управління

потужністю – зниження передавальної потужності мобільних пристроїв і базових станцій у зонах з високою щільністю користувачів допомагає мінімізувати рівень внутрішньосистемних завад.

При використанні адаптивне планування частот, використання алгоритмів частотного планування дозволяє оптимізувати розподіл каналів між базовими станціями, мінімізуючи інтерференцію.

Технології розширеного спектра – застосування методів, таких як CDMA (кодовий багаторазовий доступ) або OFDMA (ортогональний частотний поділ каналів), допомагає ефективно розподіляти частоти та зменшувати завади [4].

Масиви MIMO (Multiple Input Multiple Output) – використання технології багатьох антен на передавачі та приймачі дозволяє підвищити якість зв'язку, збільшуючи пропускну здатність та зменшуючи вплив перешкод.

Фільтрація та придушення інтермодуляційних завад – застосування фільтрів високої якості та технологій активного придушення перешкод дозволяє зменшити накладання сигналів.

Використання малих стільників (Small Cells) – встановлення додаткових мікро-, піко- та фемтосот у місцях із високим навантаженням дозволяє розвантажити мережу та зменшити внутрішньосистемні перешкоди.

Комбінація цих методів дозволяє значно покращити якість мобільного зв'язку, забезпечуючи стабільний сигнал навіть у складних умовах. Саме таких рішень потребує наша держава.

Література:

1. Сукачов Е.О., Поспєлова А.О. Дослідження змінювання завадової обстановки під час руху мобільної станції. *Зв'язок*. 2014. № 3 (109). С. 47–50.

2. Sukachev E.A., Vakarchuk A.A. Uplink capacity in cellular networks with code division multiple access. *IEEE Міжнародна конференція з інформаційно-телекомунікаційних технологій та радіоелектроніки*: збірник матеріалів науково-технічної конференції (Київ, 11-15 вересня 2017 р.). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. p. 377–380/ 2017.

3. Sukachev E.A., Vakarchuk A.A., Siden S. V., Pyliavskyi V.V. Analysis of cell capacity in the reverse CDMA channel *14th International Conference on Advanced Trends in Radioelectronics, Telecommunications and Computer Engineering (TCSET 2018)* (Lviv-Slavske, Ukraine 20-24 February 2018). Lviv-Slavske, 2018. p. 1078–1081.

4. Сукачов Е.О., Вакарчук А.О. The dynamics of the interference situation in the downlink direction of the mobile communication network with CDMA technology. *Цифрові технології*. 2019. № 26. С. 61–68.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-23

КІБЕРБЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ПІДХОДІВ ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Гайдур Г. І.
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри Систем та технологій кібербезпеки
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна

Гахов С. О.
кандидат військових наук, доцент,
доцент кафедри Систем та технологій кібербезпеки
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна

Скибун О. Ж.
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри Систем та технологій кібербезпеки
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна

Війна з рф, яка продовжується вже третій рік, завдає суспільству моральних та фізичних страждань, а також призводить до руйнувань міст, інфраструктури, природи та всього, що складало країну до початку бойових дій. На тлі обговорень питань миру та перемоги все частіше постають роздуми про відбудову країни після війни. Вирішення завдань з подолання наслідків агресії є вкрай складним і вимагає ґрунтовного науково-філософського підходу. Адже для того щоб почати практично відновлювати країну, необхідно чітко бачити мету. Перед суспільством, владою та народом постає багато викликів і запитань, які не мають простих та однозначних відповідей.

Перш за все це повинно гуртуватися на сучасному цивілізаційному підґрунті, науково-технічному прогресові та зовсім новому суспільстві, які сформувалося на сучасних цінностях, іншому життєвому світові та людському бутті.

Це пов’язано з тим, що традиційні методи, механізми та інструменти не допоможуть нашій країні зробити якісний стрибок уперед, адже ми живемо в епоху цифрового суспільства, де інформація виступає товаром та стратегічним ресурсом, а економіка орієнтована на надання послуг.

Насамперед мова йде про те, що відбудову нашої країни необхідно здійснювати у контексті реалізації положень навіть не третьої промислової революції (Industry 3.0), а вже четвертої (Industry 4.0) і п'ятої (Industry 5.0) промислових революцій. Адже тільки так наша країна може розраховувати на реальний прогрес у побудові сучасної конкурентоспроможної економіки, де виробництво має високий рівень додаткової вартості, що в свою чергу може гарантувати зростання ВВП та наявність вільних ресурсів для подальшої розбудови країни.

Допомогти в цьому нам зможе ґрунтовний міждисциплінарний, мультикультурний, міжнаціональний та міжцивілізаційний підхід до розроблення відповідної Національної концепції/стратегії відновлення країни та відповідних Планів заходів, де окремими розділами повинні бути Освіта та Кібербезпека.

Особливістю сьогодення є те, що подальші промислові революції характеризуються кардинальною зміною парадигми формування структури самої економіки та підходів до її побудови. Так, «характерними рисами Індустрії 4.0» є: «повністю автоматизовані виробництва, на яких керівництво всіма процесами здійснюється в режимі реального часу та з урахуванням мінливих зовнішніх умов»; «кіберфізичні системи створюють віртуальні копії об'єктів фізичного світу, контролюють фізичні процеси і приймають децентралізовані рішення», а також ці системи «здатні об'єднуватися в одну мережу, взаємодіяти в режимі реального часу, самоналагоджуватися і самонавчатися», де «важливу роль відіграють інтернет-технології, що забезпечують комунікації між персоналом та машинами», а «підприємства виробляють продукцію відповідно до вимог індивідуального замовника, оптимізуючи собівартість виробництва» [1]. Таким чином можна говорити про те, що розвиток цифрових, інформаційно-комунікаційних та комунікативних технологій стає важливим елементом процесу відновлення України. Для здійснення якісно нового цивілізаційного «стрибка» постає питання необхідності підготовки нової генерації спеціалістів різних сфер, використовуючи нові підходи, методики, методи та інструменти. Перш за все це стосується набуття паралельно разом із професійними знаннями, уміннями, компетентностями цифрових, ІКТ знань, умінь та компетентностей, використання елементів штучного інтелекту, промислового Інтернету речей, основ програмування та використання спеціалізованих програмних продуктів. Усе це потребує формування та впровадження міждисциплінарних підходів використання ІТ-технологій.

Важливим маркером сьогодення є зростання рівня послуг, робіт у віртуальному просторові на основі широкого впровадження програм та проєктів з інформатизації, подальшої автоматизації виробничих процесів та

автоматизації питань управління як на об'єктовому, такі і на галузевому рівнях із залученням елементів штучного інтелекту та робототехніки.

При цьому необхідно зважати на те, що разом з цим зростає і кількість кіберзагроз та кіберінцидентів, що створює нові виклики для захисту інформації, даних та інфраструктури (в першу чергу критичної). В таких умовах питання кіберзахисту та кібербезпеки набувають ваги та актуальності. Особливістю сьогодення є те, що до питань забезпечення високого рівня кібербезпеки залучаються не лише вузькопрофільні спеціалісти з кібербезпеки, а й усі інші спеціалісти, які в обов'язковому порядку повинні володіти базовим рівнем кіберграмотності та кібергігієни. Це пов'язано з тим, що все більша кількість спеціалістів у своїй професійній діяльності використовує цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, працює з корпоративною інформацією та даними, які циркулюють в корпоративних мережах/інформаційних системах/ інформаційно-комунікаційних системах, а тому і питання інформаційної безпеки та кібербезпеки стосуються усіх суб'єктів інформаційних процесів. Також постійно зростає рівень проникнення віртуальної реальності у фізичні процеси. Все це формує новий сучасний тип спеціаліста, який в обов'язковому порядку повинен володіти комп'ютером на рівні упевненого користувача, основами програмування, роботою з базами даних, Інтернетом речей та штучним інтелектом. Все це накладає вимогу до сучасних спеціалістів в усіх сферах у дотриманні основ кібербезпеки та кіберзахисту, що потребує наявності відповідних знань, умінь, навичок та компетентностей.

Тому кібергамотність та кібергігієна стають важливими компетентностями, які на сьогодні формують запит на нові міждисциплінарні підходи до використання новітніх цифрових, комп'ютерних, ІТ технологій в освітніх процесах для усіх спеціальностей. Саме такі підходи повинні відображатися і в стандартах якості освіти.

Таким чином подальший розвиток цифрового суспільства та побудова нової економіки України (на основі четвертої та п'ятої промислових революцій) вимагають обов'язкового включення кібербезпеки у формування міждисциплінарних підходів використання ІТ-технологій як для підготовки спеціалістів, так і для відбудови країни. Оскільки будувати нову економіку може тільки нова формація спеціалістів.

Література:

1. Industry 4.0. https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/ artificial-intelligence.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-24

ДОСЛІДЖЕННЯ КОМБІНОВАНОГО СЕНСОРА ОПТИЧНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ ДЛЯ МЕРЕЖ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Горбачов В. Е.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Озимлевський О. О.
здобувач 4 курсу за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Джерелами всієї інформації мереж інтернету речей (IoT) є датчики, і від їх коректної роботи залежить функціонування всієї системи. Один сучасний процесор може обробляти дані тисяч датчиків, а це означає, що датчики є найбільшою групою пристроїв у мережах IoT. Тому вони виділяються в окрему групу пристроїв під назвою «сенсорна мережа», де датчики є кінцевими пристроями, а базова станція є вузловим пристроєм для збору інформації.

Швидкість і щільність передачі інформації по оптичних каналах зв'язку в сотні разів вище, ніж по радіоканалах. У зв'язку з цим протягом десятиліть ведуться дослідження щодо розробки технології побудови оптичної бездротової локальної мережі Li-Fi [1], яка б стала альтернативою використанню поширеного радіоканалу бездротової локальної мережі Wi-Fi. мережі. Такі фірми, як General Electric (США), Koninklijke Philips NV (Нідерланди), OSVD-comm (Франція), pure LiFi Limited (Велика Британія), Panasonic Corporation (Японія), Acuity Brands, Inc. (США), Light Pointe Communications Inc. (США), Light Bee Corporation (США), FSONA Networks (Великобританія) вже виробляють обладнання для побудови оптичних бездротових локальних мереж.

Основою організації та функціонування цифрових сенсорних мереж є вимоги до ефективності датчиків фізичних величин. Однією з основних вимог є низьке енергоспоживання і низька вартість сенсорів. Стрімкий розвиток мереж інтернету речей у промисловості, медицині, освоєнні космосу, у повсякденному житті вимагає постійного вдосконалення конструкцій сенсорів оптичного випромінювання. З іншого боку, використання датчиків в цифрових мережах накладає особливі вимоги до характеристик сенсорів. Однак, існуючі датчики оптичного

випромінювання задовольняють далеко не всім таким вимогам, зокрема всі вони є аналоговими, а це означає, що для їх роботи в цифрових мережах потрібні додаткові підсилювачі, аналогово-частотні перетворювачі, коректори лінійності та стабілізатори напруги. А це значно підвищує вартість такого датчика та збільшує його енергоспоживання. Тому дослідження зі створення недорогих ефективних датчиків світла з низьким енергоспоживанням для мереж інтернету речей на сьогодні є актуальними.

В електроніці часто використовується технічний прийом створення приладу із заданими характеристиками на базі кількох окремих блоків. Метою роботи є дослідження що до можливості створення комбінованого датчика оптичного випромінювання на базі кількох недорогих промислових сенсорів, якій би задовольняв особливим вимогам до характеристик сенсорів в мережах інтернету речей.

В даний час в техніці є тільки напівпровідникові датчики світла, через менше енергоспоживання порівняно з вакуумними. Напівпровідникові датчики світла використовуються в якості чутливих елементів в усіх відеокамерах, датчиках руху, датчиках полум'я, пірометрах, світлових індикаторах у фотореле у системах вуличного освітлення, тепловізорах, люксметрах, приладах нічного бачення, як джерело напруги в сонячних батареях. Вони є невід'ємною частиною всієї системи оптичного зв'язку, яка приймає корисний оптичний сигнал та перетворює його в електричний.

Конструктивно сенсори оптичного випромінювання поділяються на фоторезистори (в найпростішому випадку – це напівпровідникова пластина з двома омічними контактами), фотодіоди (*p*-*n*-перехід із прозорим вікном у корпусі приладу для надходження світла на базу приладу), фото транзистори (транзистор із відкритим вікном в корпусі прибору для влучення падаючого світла на базу транзистора). Крім того існують спеціальні конструкції фотодіодів для реєстрації оптичного випромінювання – це *p*-*i*-*n*-фотодіоди і лавинні фотодіоди. Усі ці сучасні промислові сенсори оптичного випромінювання є аналоговими, тобто використовують в якості інформаційного параметра напругу або силу струму, які змінюються при зміні освітленості.

В даний час всі сигнали обробляються в цифровому вигляді, для цього необхідно, щоб вихідний сигнал датчика був частотним, тобто у вигляді частоти, яка залежить від вимірюваного параметра. Таке перетворення усуває всі недоліки аналогових датчиків: низьку вихідну напругу (мілівольти), низьку чутливість, паразитний вплив вимірювальних каналів один на одного, нестабільність у роботі, необхідність використання підсилювальних пристроїв і аналого-цифрових перетворювачів при наступних обробках вимірюваної інформації.

Вже відомі конструкції оптичних перетворювачів з частотним виходом, наприклад, у статті [2] повідомляється про першу демонстрацію

інфрачервоного (ІЧ) датчика на основі мікро механічного фото перемикача (МПС) з можливістю вимірювання частоти потужності інфрачервоного випромінювання. У конструкції використовується ефект вузько смугового ІЧ датчика МПС для контролю подій. Завдяки вбудованому тепловому зворотному зв'язку вперше доступний інфрачервоний датчик майже з нульовим споживанням енергії в режимі очікування. Датчик може виявляти рівні потужності інфрачервоного випромінювання понад порогове значення 600 нВт, одночасно генеруючи імпульсний вихідний сигнал, частота якого є функцією потужності падаючого інфрачервоного випромінювання. Однак представлена конструкція датчика, крім своєї складності, має ще й механічні робочі частини, що завжди скорочує термін служби пристрою.

В електроніці існує можливість зібрати генератор релаксаційних коливань на основі лише одного одноперехідного транзистора. Цей транзистор є чутливим до потрапляння на нього оптичного випромінювання, при цьому вихідна частота генератора буде змінюватися. Таким чином, можна отримати сенсор оптичного випромінювання з частотним виходом, який зібраний лише на одному транзисторі. Однак, хоча такий сенсор і має частотний вихід, інші його характеристики не задовольняють вимогам роботи в цифрових мережах.

У даній роботі досліджується можливість додавання в конструкцію релаксаційного генератора інших недорогих промислових сенсорів, чутливих до оптичного випромінювання, для покращення його характеристик, які необхідні для ефективної роботи в цифрових мережах інтернету речей.

Практичне значення досліджень полягає в тому, що методи дослідження параметрів датчиків та засоби порівняння їх характеристик дозволяють приймати правильні рішення при роботі з цифровими сенсорними мережами на виробництві, а застосований метод комбінації окремих промислових сенсорів дозволяє знайти можливості використання пристроїв серійного виробництва замість дорогих спеціальних систем, що значно заощаджує витрати на організацію та роботу цифрових мереж.

Література:

1. Mahajan T. Li-Fi (Light Fidelity): The 5G technology in wireless Communication / A. S. Bhide // International Journal of Emerging Technologies. – 2017. – V. 5. – No. 5. – P. 125–128

2. V. Rajaram, S. Kang, S. D. Calisgan, A. Risso, Z. Qian and M. Rinaldi, «A Zero Standby Power MEMS BKitch-based Infrared Sensor with Frequency Output,» 2020 Joint Conference of the IEEE International Frequency Control Symposium and International Symposium on Applications of Ferroelectrics (IFCS-ISAF), 2020, pp. 1-3, doi: 10.1109/IFCS-ISAF41089.2020.9234827

3. Горбачов В. Е. Напівпровідникові дозиметри для сенсорних цифрових мереж / Попазов В.Г. // Тези IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених», 15 грудня 2023р., Одеса, Україна. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-357-9-120.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-25

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ В СУЧАСНИХ ЗАДАЧАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Григор'єва Т. І.
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна
Паскаленко В. М.
викладач кафедри інформаційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна
Крохмаль М. В.
здобувач освітньо-наукового ступеня
за спеціальністю «Комп'ютерна інженерія»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасному інформаційному суспільстві математична статистика відіграє важливу роль у вирішенні широкого спектра задач, пов'язаних з аналізом даних, розпізнаванням закономірностей та прийняттям рішень [1]. В умовах зростаючих обсягів інформації, які потребують швидкої обробки та аналізу, статистичні методи забезпечують надійність і точність результатів.

Математична статистика є потужним інструментом для аналізу даних та прийняття рішень у різних галузях, включаючи інформаційні технології. З розвитком ІТ-сектору зростає обсяг даних, які необхідно обробляти та аналізувати, що робить статистичні методи невід'ємною частиною сучасних технологічних рішень. В роботі розглядаються методи математичної статистики та їх застосування у сфері інформаційних технологій, а також висвітлюються основні задачі, які можуть бути вирішені

за допомогою статистичних методів, та приклади їх успішного застосування у сучасних технологічних проектах.

Методи математичної статистики, такі як описова статистика, регресійний аналіз, дисперсійний аналіз та гіпотезне тестування, дозволяють ефективно збирати та аналізувати дані для отримання загальної картини, вивчення залежності між змінними, оцінки впливу різних факторів на результати та перевірки статистичних гіпотез для визначення значимості результатів.

У сучасних задачах інформаційних технологій математична статистика знаходить широке застосування. Наприклад, в аналізі великих даних статистичні методи допомагають обробляти великі обсяги даних, виявляти закономірності та робити прогнози. У машинному навчанні статистичні методи використовуються для навчання моделей та покращення точності прогнозів, а в Інтернеті речей (IoT) – для збору та аналізу даних з великої кількості сенсорів з метою моніторингу та управління процесами в режимі реального часу. У сфері кібербезпеки математична статистика допомагає аналізувати дані для виявлення аномалій та вразливостей в системах інформаційної безпеки.

Отже, математична статистика відіграє важливу роль у вирішенні сучасних задач інформаційних технологій, дозволяючи ефективно аналізувати дані, приймати обґрунтовані рішення та вдосконалювати технологічні процеси. Це сприяє розвитку галузі та підвищенню її конкурентоспроможності.

Методи математичної статистики дозволяють досліджувати закономірності у великих масивах даних, знаходити статистично значущі залежності та будувати прогнозні моделі. Основними інструментами виступають кореляційний та регресійний аналіз, методи оцінювання параметрів, статистичне тестування гіпотез, кластеризація та методи машинного навчання.

Значний вплив математична статистика має на аналіз соціальних мереж, де вона використовується для виявлення трендів, визначення ключових впливових вузлів та прогнозування поведінки користувачів. Наприклад, методи аналізу часових рядів та факторного аналізу [2] застосовуються для передбачення змін у популярності контенту в таких платформах, як Twitter і Facebook.

У сфері кібербезпеки статистичні методи дозволяють виявляти аномалії в мережевому трафіку, що є важливим для виявлення кібератак. Наприклад, алгоритми Байєсівської класифікації та аналізу головних компонент (PCA) допомагають розпізнавати відхилення у звичайних патернах трафіку та ідентифікувати потенційні загрози [3].

У фінансових технологіях статистичні моделі використовуються для прогнозування змін ринкових індикаторів та управління ризиками. Методи

Монте-Карло дозволяють оцінити фінансові ризики та моделювати можливі сценарії коливання валютних курсів і цін на активи.

В умовах сучасного розвитку інформаційних технологій ефективне використання статистичних методів дозволяє підвищити якість аналізу та оптимізувати процес прийняття рішень.

Математична статистика має ключове значення для студентів, які вивчають інформаційні технології, оскільки вона забезпечує необхідні інструменти та методи для аналізу, інтерпретації та прийняття рішень на основі даних. Основні аспекти застосування математичної статистики для студентів інформаційних технологій включають аналіз великих даних, машинне навчання, роботу з базами даних, кібербезпеку та оптимізацію процесів. Описова статистика допомагає студентам зрозуміти загальну картину даних, використовуючи такі показники, як середнє значення, медіана та дисперсія. Регресійний аналіз дозволяє вивчати залежності між змінними та прогнозувати майбутні значення на основі наявних даних.

Отже, у сучасному світі технологій, де обсяги даних збільшуються в геометричній прогресії, здатність ефективно працювати з цими даними є важливою складовою успішної кар'єри в сфері ІТ. Математична статистика відіграє ключову роль у створенні ефективних алгоритмів, що забезпечують точність і надійність інформаційних систем.

Література:

1. Стрелковська І.В., Золотухін Р.В., Григор'єва Т.І. Узагальнена модель оцінки показників функціонування низькошвидкісних мереж зв`язку автоматизованих систем управління. Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології. 2022. № 1 (03). С. 138-153.

2. Федоренко О.Д., Малайчук В.П. Дослідження та оцінка статистичної однорідності автокорелюваних вимірювань. / International scientific and technical conference Information Technologies in Metallurgy and Machine building – ITMM 2024, С. 165-169.

3. Калініна І.О, Гожий О.П. Прогнозування нелінійних нестаціонарних процесів на основі байєсівського підходу. «Ольвійський форум – 2023. Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі». Технічні науки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023, С. 170-176.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-26

ЦИКЛ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ

Ілляшенко О. М.
аспірант за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Вакарчук А. О.***
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерної інженерії
та інноваційних технологій факультету кібербезпеки,
програмної інженерії та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Виклики що постали перед Україною сьогодні, потребують комплексного підходу для її відновлення і розвитку. IT-технології є одним з ключових рушіїв змін, адже вони дозволяють оптимізувати, автоматизувати та масштабувати різні аспекти державних послуг, освіти, медицини, оборони та інших сфер. Цифрова трансформація, яка триває останніми роками, довела свою важливість і ефективність, значно спростивши взаємодію громадян із державними органами та прискорила бюрократичні процеси. Особливе місце займають мобільні рішення, такі як «Дія» [1] (скорочення від «Держава і я»), котрі дозволяють користувачам отримувати доступ до важливих сервісів у будь-який час і в будь-якому місці. Оскільки це потужний інструмент, який можна застосовувати в багатьох сферах, важливе значення має оптимізація процесів розробки зі збереженням високої якості кінцевих продуктів.

Рис. 1. Схема циклу розробки мобільного застосунку

Дослідження. Цей етап є основою для всього подальшого процесу проектування та допомагає визначити, наскільки необхідне це програмне забезпечення. Бажано залучати експерта з предметної області, для якої планується розробка, він допоможе краще зрозуміти цільову аудиторію, переваги і недоліки конкурентів, основні проблеми, які потрібно вирішити.

Планування. Визначає функціональність, архітектуру, стек технологій, бізнес-логіку та розподіл завдань у команді. Функціонал можна розділити на критичний, важливий, бажаний і непотрібний. Спираючись на цей розподіл, слід обрати, що входитиме до MVP [2], і на основі цього визначити підходящу архітектуру і стек технологій. Неправильно обрана архітектура може призвести до технічних обмежень, нераціонального використання часу, низької якості, що може мати критичні наслідки для продукту.

Сьогодні одними з найпопулярніших підходів у розробці мобільних застосунків є: Native development (Swift/Kotlin), React Native, Flutter та Kotlin Multiplatform [3]. Вибір одного з підходів залежить від кількох факторів, таких як вимоги до продуктивності, часу на розробку, бюджету, технічних навичок команди, а також специфіки самого проєкту.

Дизайн (UX/UI). Добре продуманий UI/UX значно покращує взаємодію користувачів із застосунком і впливає на успіх продукту. На основі результатів попереднього етапу потрібно розробити навігацію і взаємодію з елементами інтерфейсу. Спершу потрібно створити sitemap для розуміння взаємодії між екранами і вайрфрейми для візуалізації інтерфейсу. Вони допоможуть виявити недоліки UX на ранніх етапах розробки. Далі потрібно переходити до інтерактивних прототипів і роботи над UI (кольорова палітра, компоненти, шрифти, анімації). Для виконання описаних задач підходить онлайн-інструмент Figma.

Розробка. Для спрощення процесу розробки, модифікації і підтримки необхідно притримуватись загальних принципів, таких як: S.O.L.I.D, KISS, DRY, YAGNI [4]. Інтегрувати DI [5] для меншої зв'язаності коду, більшої гнучкості у розширенні і спрощення тестування. Використовувати патерни проектування: породжувальні, структурні, поведінкові [6]. Це покращить якість коду і спростить комунікацію між розробниками.

Для спрощення супроводу проєкта і покращення стабільності бажано покривати код unit-тестами і інтеграційними тестами.

Залежно від обраного підходу та складності застосунку, потрібно застосовувати відповідні архітектурні рішення, які є оптимальними для конкретної технології. В Android Native – використовувати MVVM та Clean Architecture. У React Native та Flutter – застосовувати стейт-менеджмент бібліотеки, такі як MobX, Redux (React Native), BLoC (Flutter).

Тестування. Для впевненості в працездатності застосунку потрібно провести серію тестів: від перевірки загального функціоналу (smoke-тестування, функціональне тестування, тестування продуктивності) до

специфічних безпекових тестів для збереження конфіденційних даних (перехоплення та шифрування даних, реверс інжиніринг, безпечність API). Якщо тестування показує незадовільні результати, формується список проблем і застосунок відправляється на доопрацювання. Цей етап повторюється кожен раз при підготовці нової версії до публікації. Для економії часу і спрощення цього етапу можна використовувати фреймворки для автоматизації тестування, це потребує більше часу на початковому етапі, але заощадить його в майбутньому.

Публікація та підтримка. Перед публікацією застосунку в App Store/Google Play необхідно його підготувати для подальшої підтримки. Необхідно інтегрувати інструменти для моніторингу збоїв і збирання логів, такі як: Firebase Crashlytics, Bugfender, Sentry. Реалізувати Force Update для можливості примусового оновлення. Це необхідно для підтримки безпеки, стабільності і сумісності версій. Окрім цього, потрібно налаштувати збирання аналітики за допомогою Google Analytics чи AppsFlyer для відстеження поведінки користувачів.

Ефективна розробка мобільних застосунків вимагає комплексного підходу, де кожен етап впливає на наступний і на кінцеву якість продукту. Важливо правильно обирати технології та архітектуру, бо це вплине на зручність використання, стабільність, безпеку і популярність.

Література:

1. Diia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Diia
2. MVP: Minimum Viable Product. URL: https://medium.com/@r.b.srikanth/mvp-minimum-viable-product-223e07b92a63
3. Native vs cross-platform mobile app development. URL: https://circleci.com/blog/native-vs-cross-platform-mobile-dev
4. Solid Dry Kiss Yagni – Engineering Principles. URL: https://medium.com/geekculture/solid-dry-kiss-yagni-engineering-principles-c1e73610db4c
5. Dependency injection. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Dependency_injection
6. Рефакторинг.Гуру. URL: https://refactoring.guru/uk

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-27

РОЗРОБКА АВТОМАТИЗОВАНОГО КОМПЛЕКСУ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ РОБОТИ СИСТЕМ ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ

Йона Л. Г.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерної інженерії
та інноваційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Чебанюк О. Д.
бакалавр за спеціальністю 014 «Середня освіта
(Інформатика та програмування)»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Системи відеоспостереження застосовуються в найрізноманітніших сферах для забезпечення безпеки, контролю діяльності та оптимізації робочих процесів.

Для ефективного виконання всіх зазначених функцій, системи відеонагляду повинні працювати безперебійно. Будь-які технічні збої можуть призвести до втрати важливих даних, що унеможливить аналіз ситуацій та знизить рівень безпеки. Саме тому необхідно регулярно проводити обслуговування обладнання, оновлювати програмне забезпечення та впроваджувати сучасні технології для підвищення ефективності відеомоніторингу.

Розглянемо основні причини відмов систем відеоспостереження, а також методи діагностики їх працездатності. Можливі несправності можна поділити на три групи залежно від методів їхньої діагностики.

1. Діагностика через опитування API реєстратора чи камер

Отримання системної інформації від обладнання:

– Поломка блоків живлення – відсутність відгуку пристрою;
– Відмова жорсткого диска (HDD/SSD) – критичні показники SMART;
– Збої мережі – втрата з'єднання;
– Пошкодження кабелів та з'єднань – втрати сигналу;
– Проблеми з ПЗ – зависання, помилки в логах, некоректні оновлення, відсутність відгуку пристрою.

2. Аналіз за допомогою алгоритмів обробки відео та даних

Автоматизоване виявлення візуальних спотворень:

– маскування камери – різке зниження контрастності;

– визначення деградації якості зображення – зростання шуму, втрата різкості.

3. Аналіз за допомогою нейромереж

Глибока обробка відеопотоку та виявлення складних аномалій:

– виявлення змін сцени – навмисне перекриття камери, затемнення;

– розпізнавання типових несправностей – класифікація збоїв характерними спотвореннями;

– комахи та павутиння – визначення характерних об’єктів на об’єктиві;

– зміна напрямку камери – аналіз усунення статичних об’єктів у зоні огляду.

В якості сервера, що здійснює контроль, вибрано мікрокомп’ютер Raspberry Pi 4 під керуванням операційної системи Raspberry OS (Debian). Для розробки комплексу використовували мову програмування Python, а також бібліотеки комп’ютерного зору OpenCV, Scikit-image та YOLO [1].

В якості системи оповіщення обрано кросплатформовий месенджер Telegram і бібліотека aiogram3 а також світлова індикація через інтерфейс GPIO в Raspberry pi. Система відеоспостереження виробництва компанії Hikvision представлена на рис. 1 [2]. Для вирішення задачі періодичного опитування системи відеоспостереження в основному циклі асинхронного фреймворку aiogram організовано цикл опитування з різною частотою отримання інформації. Раз на хвилину виконується GET-запит для перевірки стану обладнання.

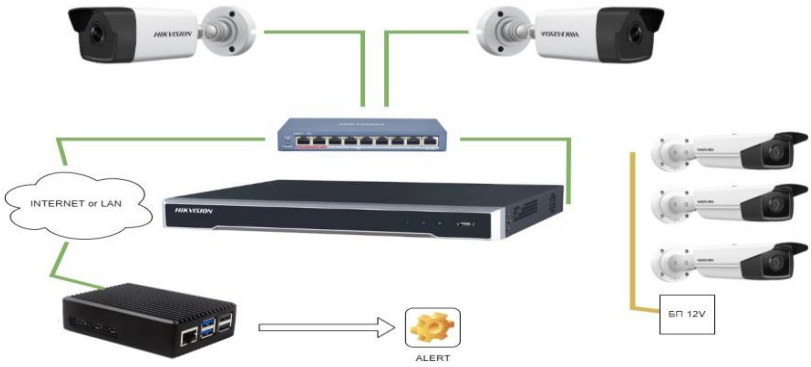

Рис. 1. Схема організації системи відеоспостереження Hikvision

Для аналізу якості зображення раз на дві хвилини за допомогою потокового протоколу реального часу (RTSP) отримуємо кадр зображення з усіх камер системи. Кожен кадр проходить кілька етапів перевірки.

Перший етап – аналіз за допомогою алгоритмів Лапласіан (Laplace) для швидкого визначення втрати різкості зображення. Метод добре визначає проблеми з поганим фокусуванням об’єктива, маскування камери за допомогою фарби або сторонніх предметів.

Другий етап – аналіз за допомогою згорткових нейронних мереж для детекції об’єктів у режимі реального часу.

1. Аналіз зміщення камери.

Для визначення зміщення камери необхідно визначити контрольні точки розташування об’єктів, які зазвичай не змінюють своє положення у просторі та не затуляються іншими об’єктами. Навчена нейромережа визначає координати централей статичного об’єкта.

На рис. 2 показано процес пошуку статичних об’єктів.

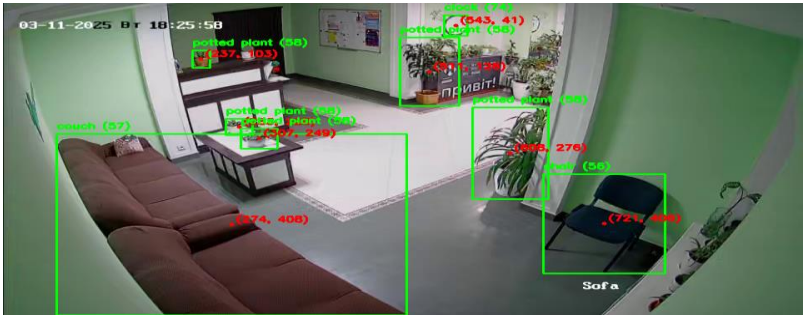

Рис. 2. Пошук статичних об’єктів

2. Пошук зображень із забрудненнями

Однією з найпоширеніших проблем є забруднення камер комахами, найчастіший випадок – засвічення павутинням. Навчена нейронна мережа автоматично виявляє цю проблему, дозволяючи оперативно реагувати та усувати перешкоди. За допомогою генерації схожих перешкод було створено датасет для навчання нейромережі. На рис. 3 показано приклад реального та згенерованого зображення.

Рис. 3. Приклад реального та згенерованого зображення

3. Пошук зображень з артефактами та типовими перешкодами.

Розроблений комплекс забезпечує автоматизований контроль систем відеоспостереження, оперативно виявляючи несправності та візуальні спотворення. Використання API-опитування, алгоритмів обробки відео та нейромережевого аналізу підвищує точність діагностики. Система оповіщення та контролю побудована на Telegram bot. Інтеграція з Telegram-ботом дозволяє швидко інформувати про збої, а Raspberry Pi 4 робить систему доступною та енергоефективною. Рішення підвищує безпеку, знижує ризики відмов та спрощує обслуговування обладнання.

Література:

1. Ultralytics YOLO Docs. URL: https://docs.ultralytics.com/ (дата звернення: 19.02.2025)

2. Device Network SDK. URL: https://www.hikvision.com/us-en/support/download/sdk/ (дата звернення: 19.02.2025)

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-28

КІБЕРГІГІЄНА ТА ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА БЕЗПЕКИ У МАЙБУТНЬОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ковальчук Д. А.
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового рівня)
за спеціальністю 125 Кібербезпека
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасний світ стає дедалі більш цифровим, і Україна активно рухається в напрямку цифрової трансформації. Проте зростання використання інформаційних технологій супроводжується підвищенням кіберзагроз, що ставлять під удар як окремих громадян, так і державні структури та бізнес. Атаки на банківські системи, державні реєстри, персональні акаунти громадян, маніпуляції через соціальні мережі та масові фішингові кампанії стали звичайним явищем.

Одним із головних способів зниження ризиків у кіберпросторі є формування культури кібергігієни та підвищення рівня цифрової грамотності населення. Кібергігієна – це комплекс заходів, які дозволяють користувачам безпечно взаємодіяти з цифровими технологіями, захищати свої персональні дані та уникати потенційних загроз.

Мета цієї роботи – проаналізувати сучасний стан цифрової грамотності в Україні, визначити основні виклики, що стоять перед громадянами та організаціями, а також запропонувати ефективні стратегії впровадження кібергігієни в суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Окреслити поняття кібергігієни та цифрової грамотності.
2. Визначити основні загрози, що виникають через низький рівень кіберсвідомості.
3. Дослідити міжнародний досвід у сфері цифрової освіти.
4. Запропонувати практичні рекомендації для громадян, бізнесу та держави щодо підвищення цифрової безпеки.

Забезпечення цифрової грамотності та кібергігієни є не лише особистою відповідальністю кожного громадянина, а й важливим фактором національної безпеки, що сприятиме сталому розвитку України в умовах сучасних кіберзагроз.

Визначення кібергігієни та цифрової грамотності

Кібергігієна – це сукупність правил та практик, спрямованих на захист інформаційних систем, персональних даних та цифрових ресурсів

користувача. Подібно до особистої гігієни, вона вимагає регулярних дій, що мінімізують ризики цифрових загроз.

Цифрова грамотність, у свою чергу, охоплює не лише безпечне користування цифровими технологіями, а й уміння критично оцінювати інформацію, захищати свої дані та усвідомлювати потенційні загрози в кіберпросторі. Високий рівень цифрової грамотності є основою для ефективного впровадження кібергігієни.

Основні компоненти кібергігієни

Забезпечення кібергігієни вимагає дотримання певних принципів та правил. Основними з них є:

– **Використання надійних паролів** – застосування унікальних та складних паролів, використання менеджерів паролів.

– **Багатофакторна автентифікація (MFA)** – додатковий рівень захисту для облікових записів.

– **Оновлення програмного забезпечення** – регулярне встановлення оновлень для операційних систем та програм.

– **Обережність у соціальних мережах** – контроль за публічною інформацією, розпізнавання фейкових акаунтів.

– **Захист електронної пошти** – ідентифікація фішингових атак, уникнення підозрілих посилань та вкладень.

– **Безпечне користування публічним Wi-Fi** – використання VPN при підключенні до відкритих мереж.

– **Резервне копіювання даних** – регулярне створення резервних копій важливої інформації.

Основні компоненти цифрової грамотності

Цифрова грамотність охоплює ширший спектр компетенцій, які виходять за межі кібергігієни. До них належать:

– **Розпізнавання дезінформації** – вміння аналізувати інформацію та перевіряти її достовірність.

– **Розуміння принципів роботи алгоритмів соцмереж** – усвідомлення, як формуються стрічки новин і на що вони впливають.

– **Знання про персональні дані** – які дані збирають онлайн-сервіси та як їх обмежити.

– **Основи кіберетики** – правильна поведінка в цифровому середовищі, уникнення кібербулінгу.

– **Здатність працювати з цифровими сервісами** – онлайн-банкінг, електронний документообіг, цифрові ідентифікатори.

Формування культури кібергігієни та цифрової грамотності є критично важливим у сучасному суспільстві, оскільки нехтування цими аспектами може призвести до втрати даних, фінансових збитків та навіть загроз національній безпеці.

Основні кіберзагрози в Україні та світі

З розвитком цифрових технологій кіберзлочинці застосовують дедалі складніші методи атак, що загрожують не лише окремим користувачам, а й бізнесу, державним установам та критичній інфраструктурі. Найпоширенішими кіберзагрозами є:

– **Фішингові атаки** – зловмисники надсилають електронні листи або повідомлення, що імітують офіційні ресурси, щоб викрасти персональні дані.

– **Шкідливе програмне забезпечення (малваре, віруси, трояни, рансомваре)** – програми, що крадуть дані або блокують доступ до інформації з вимогою викупу.

– **Соціальна інженерія** – маніпулювання людьми з метою отримання конфіденційної інформації (наприклад, телефонні шахраї, які представляються співробітниками банку).

– **Витік персональних даних** – хакери викрадають дані користувачів з онлайн-сервісів або через слабкі паролі.

– **DDoS-атаки** – масовані запити до серверів, що спричиняють збої у роботі вебресурсів та онлайн-сервісів.

– **Атаки на мобільні пристрої** – шкідливі додатки, перехоплення повідомлень та дзвінків, використання заражених смартфонів для атак на інші системи.

Наслідки нехтування кібергігієною

Ігнорування правил кібербезпеки може мати серйозні наслідки як для окремих осіб, так і для держави загалом.

Для громадян:

– Викрадення персональних даних, що може призвести до фінансових втрат, шантажу або несанкціонованого доступу до облікових записів.

– Втрата коштів через шахрайські схеми (наприклад, зламані банківські акаунти).

– Поширення шкідливого програмного забезпечення через власні пристрої.

Для бізнесу:

– Злами корпоративних систем, що ведуть до витоку конфіденційних даних клієнтів та фінансових втрат.

– Репутаційні ризики – втрата довіри клієнтів через кібератаки або витоки даних.

– Вимагання викупу за заблоковані дані у разі атак типу рансомваре.

Для держави:

– Атаки на критичну інфраструктуру (енергосистеми, банківські установи, медичні та державні сервіси).

– Використання цифрових технологій для поширення дезінформації, що загрожує національній безпеці.

– Зниження довіри громадян до цифрових сервісів та державних онлайн-платформ.

Проблема нехтування кібергігієною в Україні є особливо актуальною в умовах кіберконфліктів, де інформаційна безпека відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності держави.

Стратегії та методи підвищення цифрової грамотності

Підвищення рівня цифрової грамотності є ключовим фактором у забезпеченні кібербезпеки населення та держави. Основні стратегії включають:

– **Освітні ініціативи** – впровадження курсів з кібергігієни в шкільну та університетську освіту, розробка навчальних матеріалів для дорослих.

– **Державні програми** – створення національних кампаній із цифрової безпеки, популяризація використання багатофакторної автентифікації та надійних паролів.

– **Роль бізнесу** – обов'язкове навчання працівників основам кібербезпеки, впровадження політик цифрового захисту в компаніях.

– **Міжнародний досвід** – адаптація успішних моделей цифрової освіти (наприклад, програми ЄС та США) для українських реалій.

Практичні рекомендації для громадян та бізнесу

Для ефективного підвищення кібергігієни необхідно:

Громадянам:

– Використовувати складні паролі та двофакторну автентифікацію.

– Бути обережними з електронною поштою та підозрілими посиланнями.

– Оновлювати ПЗ та робити резервні копії важливих даних.

Бізнесу:

– Запровадити навчання з кібербезпеки для співробітників.

– Використовувати корпоративні політики доступу до даних.

– Регулярно перевіряти безпеку інформаційних систем.

Висновки та перспективи. Підвищення цифрової грамотності та впровадження кібергігієни є критично важливими для безпечного розвитку України. Від цього залежить не лише безпека окремих користувачів, а й стійкість державних інституцій та бізнесу до сучасних кіберзагроз. Спільні зусилля держави, освітніх установ та приватного сектору допоможуть створити надійний цифровий простір та мінімізувати ризики інформаційних атак у майбутньому.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-29

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД В ІТ-ТЕХНОЛОГІЯХ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

Лавров А. В.
студент за спеціальністю 122 «комп'ютерний науки»
Міждународний гуманірний університет
м. Одеса, Україна

Сучасний світ вимагає інноваційного підходу до вирішення економічних, соціальних та інфраструктурних викликів. Відновлення України після війни потребує не лише фінансових ресурсів, а й ефективного використання сучасних технологій. Міждисциплінарний підхід в ІТ є ключовим фактором для створення стійкої та розвиненої держави.

Інноваційні стратегі

Одним із основних напрямів є впровадження цифрових технологій у державне управління. Електронний уряд, автоматизація бюрократичних процесів та цифровізація адміністративних послуг дозволять значно скоротити корупцію та підвищити ефективність управління державою. Такі платформи, як «Дія», вже демонструють успішність цифрових реформ.

Також важливим є розвиток технологій штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих даних, що допоможе у прогнозуванні економічного розвитку, оптимізації витрат на відбудову та ефективному управлінні ресурсами.

Практичні рішення

Розвиток ІТ-освіти та перекваліфікація кадрів. Навчальні програми з ІТ, створення безкоштовних онлайн-курсів та партнерства з технологічними компаніями сприятимуть швидкому навчанні спеціалістів.

Цифровізація бізнесу та підтримка стартапів. Запровадження грантових програм для підприємців, стимулювання розвитку стартапів у сферах кібербезпеки, фінтеху та агротехнологій сприятиме економічному зростанню.

Розбудова смарт-міст. Використання ІТ для управління інфраструктурою, транспортом, енергетикою та екологією дозволить оптимізувати використання ресурсів та підвищити якість життя громадян.

Кібербезпека. У сучасних умовах війни та гібридних загроз критично важливим є захист інформаційних систем та розвиток національної кіберстратегії.

Висновки. Міждисциплінарний підхід в IT-технологіях відкриває великі можливості для відновлення та розвитку України. Впровадження інноваційних стратегій та практичних рішень сприятиме швидкому економічному зростанню, ефективному управлінню державними ресурсами та підвищенню рівня життя громадян. Взаємодія науки, технологій та бізнесу дозволить створити стійку екосистему, яка забезпечить країні конкурентоспроможність на світовому рівні.

Література

1. Бесараб А. Емоційний інтелект як чинник розвитку життєстійкості студентів-психологів під час воєного стану. URL: https://er.nau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/580ccca4-cd05-4e91-9cb5-b09697b69323/content

2. Федорів Л. Міждисциплінарний підхід як один із найефективніших підходів до викладання філософських дисциплін (Огляд міжнародного стажування за освітньо-науковою програмою «Філософія та економіка» Університету Байройта, Німеччина). URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21665/fedoriv6366_0.pdf

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-30

NOVEL IT: WHAT IS Q3C?

Luntovskyy A. O.
DHSN Dresden Dual University
Saxony Academy
Dresden, Germany

Motivation: Novel IT in the Mid-Term

Novel IT in the mid-term means deployment of Q3C: Quantum Computing, Communication and Cryptography. The next few years will be decisive for the establishment of Q3C in both industry and scientific research. Despite existing challenges, numerous research institutions are optimistic that quantum computers will progress significantly in the next 20 years. So, the field Q3C is divided into the following main areas [1-5]:

Quantum Computing/Hardware and Quantum Algorithms/ Programming

Distributed Quantum Communication (connecting quantum computers via conventional channels such as fiber optics and quantum channels)

Quantum Cryptography (with challenges for Post-Quantum Cryptography).

Q3C: what does it mean in other words?

The future QC will be more powerful than the world-wide clusters from Top10 Ranking of Most Powerful Computing Clusters worldwide (based on the status of Nov. 2024 by Top500.org) [2, 6, 7, 8]. Q-computers are computer-technical units that exploit the principles of quantum mechanics (superposition, entanglement, uncertainty, refer to Fig. 1).

Unlike conventional computers, they do not work based on macroscopic states of electronic circuits but based on Q-states of suitable systems. This makes it possible to generate superposition and entanglement states during the calculation, both of which are crucial for information processing in Q-computers (Fig. 1). Still, the technology is in development nowadays. Examples are as follows: [1-5, 9 -11].

Architectures for Q3C

Large companies such as D-Waves, Google, IBM, Rigetti, and IonQ as well as leading research institutes worldwide are working intensively [9-11] on the development of physical element bases for quantum computers (refer to Table 1). In 2019, Google demonstrated so-called «quantum supremacy» for the first time. Nanostructured semiconductors provide electrons in quantum dots using established semiconductor technologies. D-Wave Systems is one of the best-known companies that offers quantum annealers commercially.

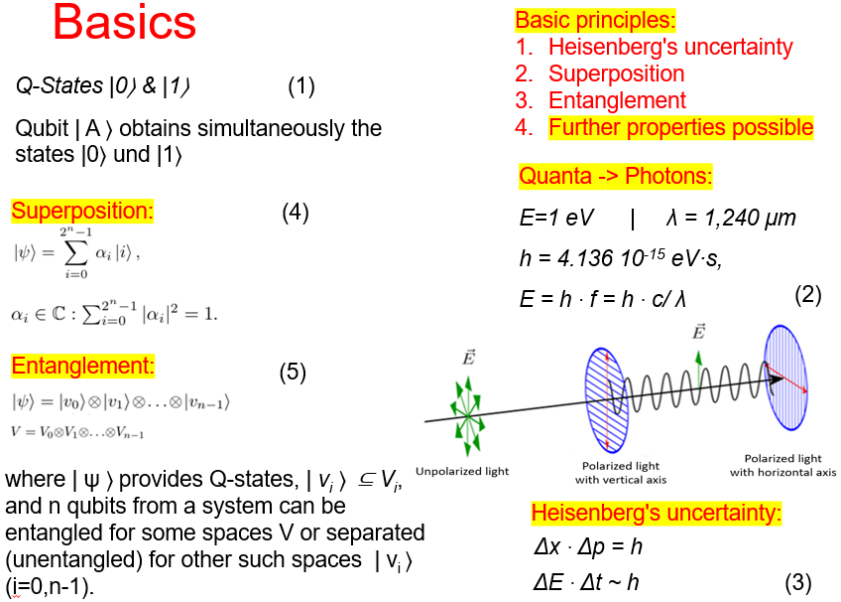

Fig. 1. Q-physical basics for Q3C

Another promising approach is the deployment of «anyons» to create qubits in 2D structures, or «thin layers», which provide high robustness to decoherence. However, research in this area is still in its early stages. The most powerful Q-chips are developed in 2019-2025 (Fig. 2): Google Sycamore in 2019; Google Willow in 2024; MS Majorana 1 in 2025.

Table 1

Cutting-Edge Companies in Q3C (status on 2025, based on [1-5])

#	Company and location	Content
1.	IBM Quantum (USA)	Leader in the development of superconducting qubits and cloud-based quantum solutions (IBM Q Experience, Qiskit).
2.	Google Quantum AI (USA)	Development of the Sycamore and Willow QPU chips, which first demonstrated quantum supremacy.
3.	Microsoft Quantum (USA)	Focus on topological qubits with potentially higher error resistance. Development of Majorana 1 QPU.
4.	Rigetti Computing (USA)	Specialized in hybrid quantum-classical systems and the Quil programming language.
5.	D-Wave Systems (Canada)	Market leader for quantum annealers, specializing in optimization problems.
6.	IonQ (USA)	Focused on ion trap quantum computers with long coherence times.
7.	Quantinuum (UK/USA)	Fusion of Honeywell Quantum and Cambridge Quantum, with a focus on quantum algorithms.
8.	Pasqal (France)	Leader in neutral atom-based quantum computers.
9.	Xanadu (Canada)	Develops photonic quantum computers with PennyLane as an open-source framework.

a) Microsoft Q-chip Majorana 1, based on 2D-topological qubits and superconducting circuits

b) Google Q-chip «Sycamore», based on superconducting circuits for «Q-Supremacy» (right)

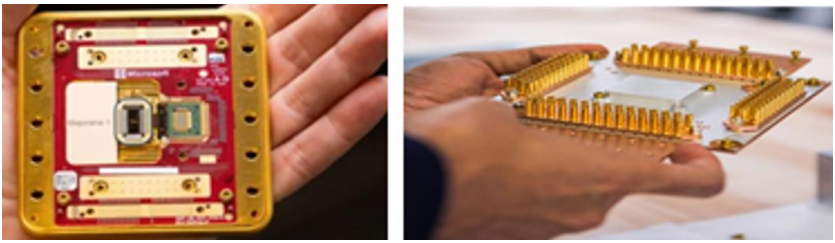

Fig. 2. Q-chips by Google (2019) and Microsoft (2025) [9-11]

There are various Q-architectures and implementations (refer to Table 2). Still only a few quantum algorithms are at the heart of Q3C. Therefore, the main challenge is development of Q-algorithms! Notable examples include:

Shor's algorithm (prime numbers factorization of n = pq)

Grover's algorithm (search in a large DB with a primary key)

BB84, E91, and B92 protocols in Q-cryptography.

Further algorithms are concerning to:

Quantum Machine Learning (QML), which integrates machine learning with quantum computing

Several algorithms address specific applications in simulating quantum physics, solving optimization problems, and addressing differential equations.

Table 2

Various Q-architectures [1-5, 9-11]

#	Implementation	Short description
1.	Quantum annealers	Quantum annealers let us use multiple qubits
2.	Ion traps	Ions are captured in electromagnetic traps and held in a vacuum.
3.	Superconducting qubits	They use macroscopic circuits made of materials such as niobium or tantalum, which become superconducting at extremely low temperatures.
4.	Electrons in quantum dots	Quasi-zero-dimensional semiconductor structures with discrete electron states. Manufactured using established semiconductor technologies.
5.	Spin qubit computers	Nuclear spins of foreign atoms in silicon or nitrogen-vacancy centers in diamonds are particularly promising under so-called nuclear-magnetic resonance (NMR).
6.	Anyons, or 2D-topological qubits	Anyons are exotic quasiparticles that could also be used as qubits in 2D, which is very useful for industrial production.
7.	Photonic quantum computers	Photonic systems are essential in quantum communication because they enable the secure transmission of quantum information over long distances.

Photonic Communication

Hybrid Q-Internet in Boston at Harvard University:

Harvard University demonstrated the first Q-network in Boston. So-called Q-internet is aimed at transmitting data securely and extremely. This hybrid network is based on existing optical fibers. The deployment of such a solution was a significant step forward in the realization of a Q-internet [1, 5].

These are two small QPUs made of diamond disks with special defects: so-called silicon vacancy centers. Q-Node A and Q-Node B are placed in these centers and then connected via 35 km of conventional fibers.

These both nodes contain 2 qubits. They use the electron spin for communication, while a longer-lived nuclear spin acts as a storage qubit.

The researchers controlled both spins with microwave pulses. The diamond devices are only a few millimeters in size and housed in cooling units under temperatures by ~10 mK.

Photonic networks: Q-Teleportation

In the walls of Oxford University, the photonic networks are developed. They are well suited as a reconfigurable interconnection layer for distributed Q-Computing. Remote entanglement shared between matter qubits across the network enables logical connectivity through quantum gate teleportation [1, 4].

Challenges, Limitations, and Problems

The following challenges, limitations and problems are to be mentioned for Q3C (refer to Table 3):

Table 3

Challenges for Q3C [1-5, 9-11]

#	Tasks and measures	Content
1.	Improving qubit stability	Developing robust qubit technologies (e.g. topological qubits).
2.	Expanding the quantum internet	Connecting quantum computers via global networks.
3.	Optimizing error correction algorithms	Using surface codes and new correction methods.
4.	Developing hybrid systems	Combination of classical and quantum processors for realistic applications.
5.	Promoting quantum computing education	Establishing academic programs to train skilled workers.

Further technical problems are as follows:

Decoherence and error correction: A central problem in the construction of quantum computers is decoherence, because quantum objects lose their quantum mechanical properties when they interact with their environment. This causes superpositions and entanglements to collapse, which can massively affect computing performance. To counteract this, a redundant arrangement of physical qubits is necessary to generate stable logical qubits.

Energy consumption: Cooling systems for superconducting quantum computers are extremely energy-intensive for mK-area.

Scalability: Building quantum computers with the required 10^6 of qubits remains difficult.

Quantum software: Lack of standardization of quantum programming languages and frameworks.

Security risks in convenient IT: Post-quantum cryptography must be developed to replace classical encryption.

Conclusion and Outlook

Novel IT is undergoing a major quantum revolution. While its theoretical foundations have been explored for decades, recent advancements in qubit

implementation, quantum annealing, photonic teleportation and quantum cryptography are bringing practical applications nearer.

The key strengths of Q3C lie in parallel processing, high-speed transmission enabled by Q-superposition and Q-entanglement, and secure communication. One of the biggest challenges in building quantum computers is decoherence – the loss of quantum mechanical properties when quantum objects interact with their environment. To preserve these properties, quantum computers must operate at extremely low temperatures, often near absolute zero.

Another critical challenge is extreme resource consumption, which must be addressed for future advancements.

The integration of AI and Q3C is becoming increasingly important, unlocking the synergy and great potential in the next 20 years.

Bibliography:

1. Jens Marre. Quantencomputer, Freies Online Buch: http://www.quantencomputer-info.de/.

2. Top 500 of clusters (online): https://www.top500.org/.

3. Gianfranco Cariolaro. Quantum Communications, Springer, 2015, 673 p.

4. Angela Sara Cacciapuoti, Marcello Caleffi, Rodney Van Meter, Lajos Hanzo. When Entanglement Meets Classical Communications: Quantum Teleportation for the Quantum Internet, IEEE invited paper, University of Birmingham, May 10, 2020, IEEE Transactions on Communications, 26 p.

5. D. Main, P. Drmota, D. P. Nadlinger, E. M. Ainley, A. Agrawal, B. C. Nichol, R. Srinivas, G. Araneda, and D. M. Lucas. Distributed quantum computing across an optical network link. Nature volume 638, pages383–388 (2025, https://doi.org/10.1038/s41586-024-08404-x): https://www.nature.com/articles/s41586-024-08404-x.

6. Future Intent-Based Networking: On the QoS Robust and Energy Efficient Heterogeneous Software Defined Networks, 2022, Part of the book series: Lecture Notes in Electrical Engineering (LNEE, volume 831): https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-92435-5, Editors: Mikhailo Klymash, Mykola Beshley, Andriy Luntovskyy.

7. Emerging Networking in the Digital Transformation Age: Approaches, Protocols, Platforms, Best Practices, and Energy Efficiency, 2023, Part of the book series: Lecture Notes in Electrical Engineering (LNEE, volume 965): https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-24963-1, Editors: Mikhailo Klymash, Andriy Luntovskyy, Mykola Beshley, Igor Melnyk, Alexander Schill.

8. Digital Ecosystems: Interconnecting Advanced Networks with AI Applications, August – September 2024, Part of the book series: Lecture Notes in Electrical Engineering (LNEE, volume 1198), https://link.springer.com/book/9783031612206, Editors: Andriy Luntovskyy, Mykhailo Klymash, Igor Melnyk, Mykola Beshley, Alexander Schill.

9. Dougal Main. Q-Processing Nature Magazine (online): https://t3n.de/news/durchbruchquanten-internet-technologie-qubits-silizium-t-center-1486323/.

10. Electrical Properties of Quantum Dot Systems, Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften (online): https://www.fkf.mpg.de/.

11. Katherine Tangalakis-Lippert. Microsoft stellt Quantenchip vor, der aus einer neuen Materie besteht – und die Aktie steigt, Business Insider (Online 20.02.2025): https://www.businessinsider.de/wirtschaft/microsofts-stellt-neuen-quantenchip-vor-und-laesst-aktie-steigen/.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-31

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ M5STAMP PICO ДЛЯ ПОБУДОВИ МЕРЕЖЕВИХ ПРИСТРОЇВ

Мазур Г. Д.
викладач кафедри комп'ютерної інженерії
та інноваційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Нагірний Н. В.
здобувач 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Розвиток технологій Інтернету речей (IoT) набуває дедалі більшого значення в сучасному цифровому світі, де процеси автоматизації та інтелектуалізації техніко-інформаційних систем стають визначальними напрямками науково-технічного прогресу [1, с. 12]. Особливої уваги заслуговують мініатюрні мікроконтролерні платформи, які здатні забезпечувати ефективну комунікацію та управління у складних мережевих архітектурах. Саме тому дослідження можливостей таких компактних апаратних рішень, як M5Stamp Pico, становить значний науковий та практичний інтерес для фахівців у галузі вбудованих систем та Інтернету речей. Проблемне поле дослідження концентрується навколо питань оцінки потенціалу мікроконтролерних модулів для побудови надійних, енергоефективних та високоінтегрованих мережевих пристроїв, здатних функціонувати в різноманітних умовах з мінімальними апаратними витратами.

Метою даного наукового дослідження є комплексний аналіз технічних характеристик, архітектурних особливостей та практичних можливостей мікроконтролерного модуля M5Stamp Pico для розроблення інноваційних мережевих рішень в контексті концепції інтернету речей [2].

Мікроконтролерний модуль M5Stamp Pico є надзвичайно компактним та потужним апаратним рішенням, розробленим для забезпечення ефективної інтеграції в складні мережеві системи Інтернету речей Архітектура модуля базується на використанні сучасного мікроконтролера ESP32-S3, який має вбудовані механізми підтримки Wi-Fi та Bluetooth комунікацій, що принципово розширює можливості пристрою щодо бездротової взаємодії [3]. Надзвичайно малі фізичні розміри модуля – лише 24x19 мм – дозволяють реалізовувати мініатюрні електронні пристрої з високим рівнем функціональності. Конструктивні особливості M5Stamp Pico передбачають наявність low-power мікроконтролера, достатню кількість цифрових та аналогових портів введення-виведення, Support для програмування через Arduino IDE та MicroPython, що робить його привабливим рішенням для розробників та дослідників у сфері вбудованих систем.

Для всебічної оцінки потенціалу M5Stamp Pico було проведено детальне порівняння його технічних характеристик з іншими популярними мікроконтролерними платформами для IoT-застосувань. Результати порівняння (таблиця 1) демонструють, що M5Stamp Pico має низку суттєвих переваг, зокрема високу енергоефективність, компактність конструкції та широкі комунікаційні можливості.

Порівняльна таблиця 1 демонструє ключові технічні характеристики провідних мікроконтролерних модулів для IoT-застосувань. M5Stamp Pico виділяється серед представлених рішень низкою переваг. Зокрема, він має найвищу тактову частоту процесора – 240 МГц, що забезпечує високу продуктивність обчислень. Обсяг оперативної пам'яті (512 КБ) також є одним з найбільших у порівнянні з іншими модулями, що дозволяє реалізовувати більш складні алгоритми та програмні рішення.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця технічних характеристик мікроконтролерних модулів для IoT

Характеристика	M5Stamp Pico	ESP8266	Arduino Nano 33 IoT	Raspberry Pi Pico W
Мікроконтролер	ESP32-S3	ESP8266	SAMD21	RP2040
Тактова частота	240 МГц	80 МГц	48 МГц	133 МГц
Flash-пам'ять	4 МБ	1-4 МБ	256 КБ	2 МБ
RAM	512 КБ	80 КБ	32 КБ	264 КБ
Wi-Fi	Так	Так	Так	Так
Bluetooth	BLE 5.0	Ні	BLE	BLE 5.0
Розміри (мм)	24x19	24x16	45x18	51x21
Споживання струму	80-160 мА	170-330 мА	50-120 мА	100-200 мА
Діапазон напруги	3.3-5В	3.0-3.6В	3.3-5В	1.8-5.5В
Цифрові вх/вих	18	11	14	26

Порівняння показує, що M5Stamp Pico має збалансований набір характеристик, який дозволяє ефективно використовувати його в різноманітних проектах Інтернету речей – від побутової автоматизації до промислових застосувань. Його технічні параметри перевершують або знаходяться на рівні аналогічних мікроконтролерних модулів за ключовими показниками продуктивності, комунікативності та енергоефективності.

Практичний потенціал M5Stamp Pico в контексті побутової автоматизації розкривається через множину інноваційних сценаріїв впровадження. Зокрема, модуль може бути ефективно використаний для створення інтелектуальних систем кліматичного контролю, де здійснюється моніторинг температурних показників, вологості та якості повітря з подальшою автоматизованою корекцією мікроклімату. Не менш цікавим напрямком є розроблення систем розумного освітлення, здатних адаптивно змінювати яскравість та колірну температуру світлових приладів залежно від денного часу, зовнішньої освітленості та активності користувачів у приміщенні. Перспективним є також використання M5Stamp Pico в системах безпеки, зокрема для віддаленого моніторингу приміщень, контролю доступу та інтеграції з охоронними датчиками руху, відкриття вікон та дверей.

Проведене дослідження переконливо демонструє високий потенціал мікроконтролерного модуля M5Stamp Pico для побудови сучасних мережевих пристроїв в парадигмі інтернету речей. Компактність, висока функціональність, низьке енергоспоживання та розвинені комунікаційні можливості роблять цей модуль перспективним інструментом для реалізації складних технологічних рішень. Подальші наукові розробки варто зосередити на поглибленому вивченні алгоритмів оптимізації енергоспоживання, розширенні спектру протоколів бездротової комунікації та розробці спеціалізованих апаратно-програмних інтерфейсів для спрощення інтеграції модуля в різноманітні IoT-екосистеми. Перспективними напрямками досліджень також є питання підвищення відмовостійкості та розширення діапазону робочих температур мікроконтролерних платформ подібного класу.

Література:

1. Пулеко І. В. Єфіменко А. А. Архітектура та технології Інтернету речей: навч. посіб. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 234 с.

2. Офіційна документація M5Stack. URL: https://docs.m5stack.com/en/core/StampS3 (дата звернення: 07.03.2025).

3. ESP32 Technical Reference Manual/Espressif Systems. URL: https://www.espressif.com/sites/default/files/documentation/esp32_technical_reference_manual_en.pdf (дата звернення: 07.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-32

АДАПТИВНІ RAG-СИСТЕМИ З АГЕНТНИМ УПРАВЛІННЯМ ЗНАННЯМИ ДЛЯ ЕВОЛЮЦІЇ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

Проценко М. М.
здобувач вищої освіти третього (аспірантського рівня)
за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
Науковий керівник: ***Мірошник М. А.***
доктор технічних наук, професор
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасному світі програмне забезпечення стає дедалі складнішим, а вимоги до нього постійно зростають. Проведене дослідження показує, що традиційні методи розробки та еволюції програмних продуктів часто не справляються з цими викликами. Великі мовні моделі (LLM) та технології доповненої генерації з використанням пошуку (RAG) створюють нові можливості для програмної інженерії, але навіть традиційні RAG-системи демонструють обмеження при обробці складних програмних артефактів. Інтеграція агентного управління знаннями в RAG-системи представляє інноваційний підхід, що створює адаптивні системи для еволюції програмних продуктів [1].

Традиційні RAG-системи, поєднуючи генеративні можливості LLM із механізмами пошуку в зовнішніх джерелах даних, показують покращення продуктивності на 27% порівняно з базовими LLM при тестуванні на бенчмарку BigCodeBench. Проте аналіз досліджень виявив, що при вирішенні багатоетапних задач рефакторингу точність таких систем знижується на 32%, а при роботі з великими кодовими базами час відгуку збільшується на 78% з падінням точності на 24%. Основними проблемами постають обмежена контекстуальна інтеграція та відсутність ітеративного міркування [2].

Для подолання цих обмежень у статті розглядаються адаптивні RAG-системи з агентним управлінням знаннями. Аналіз даних з набору HotpotQA показав, що такі системи перевершують традиційні на 34% при вирішенні завдань, що вимагають багатоетапного міркування. У ході дослідження було виявлено чотири ключові патерни, що забезпечують ефективність агентних RAG-систем. Рефлексія дозволяє агентам критично оцінювати власні рішення, виявляючи помилки. Дослідження системи Self-Refine показало зменшення синтаксичних помилок у згенерованому коді на 42%. Планування надає агентам можливість створювати структуровані

послідовності дій. Аналіз системи ReAct виявив скорочення часу планування рефакторингу на 51% при збереженні якості результату. Використання інструментів розширює можливості агентів через взаємодію із зовнішніми API та системами. Інтеграція з GitHub підвищила точність аналізу коду на 28%. Мультиагентна співпраця дозволяє спеціалізованим агентам розподіляти завдання між собою. Мультиагентні системи демонструють на 44% вищу точність при декомпозиції монолітних систем.

На основі аналізу літератури та дослідження існуючих рішень було виділено шість архітектурних варіантів агентних RAG-систем, кожен з яких оптимізований для різних аспектів еволюції програмного забезпечення. Одноагентна архітектура використовує єдиного інтелектуального агента, що ефективно для локалізованих задач. Мультиагентна архітектура розподіляє роботу між спеціалізованими агентами, що прискорює обробку різних аспектів кодової бази. Ієрархічна архітектура організовує агентів у багаторівневу структуру, де верхні рівні координують стратегічні рішення. Коративна архітектура впроваджує механізми самоперевірки та ітеративного покращення, що критично для завдань з високими вимогами до якості та безпеки. Адаптивна архітектура динамічно регулює стратегію роботи залежно від складності запиту, оптимізуючи використання ресурсів. Графова архітектура представляє знання у вигляді графа, що особливо ефективно для аналізу залежностей між компонентами системи [3].

У дослідженні було проаналізовано результати експериментів на бенчмарках BEIR та HotpotQA, які продемонстрували, що агентні RAG-системи значно покращують релевантність та точність відповідей порівняно з традиційними підходами. На HotpotQA агентні системи правильно відповідають на запитання в 75% випадків, тоді як традиційні моделі досягають лише 67% точності.

У різних аспектах еволюції програмних продуктів агентні RAG-системи демонструють вражаючі результати. У генерації коду системи з механізмом рефлексії створюють на 37% менше помилок та на 42% краще дотримуються архітектурних принципів. При виявленні дефектів агентні системи знаходять на 42% більше проблем та пропонують на 36% ефективніші виправлення. Аналіз даних показав, що в одному з досліджуваних проєктів мультиагентна система виявила 89% проблем продуктивності у 500,000 рядків коду [4].

Для рефакторингу архітектури ієрархічна агентна система досягла 88% точності при декомпозиції монолітної системи, що на 34% перевищує традиційні підходи. Дослідження показало, що така система успішно аналізує 2.3 млн рядків коду, пропонуючи плани, які зменшують зв’язність між компонентами на 47% та покращують когезію на 56%.

У документуванні коду агентні RAG-системи створюють на 61% точнішу документацію. Аналіз тестування на 100 API-методах показав

оцінку 4.3/5 за точність порівняно з 2.8/5 для традиційних підходів. У сфері архітектурних рішень агентні системи на 54% частіше рекомендують рішення, що відповідають довгостроковим вимогам проєкту.

Результати дослідження переконливо доводять, що адаптивні RAG-системи з агентним управлінням знаннями є потужним інструментом для прискорення еволюції програмних продуктів. Поєднуючи можливості LLM, механізми пошуку та агентне управління, ці системи ефективно вирішують складні задачі розробки, оптимізації та підтримки програмного забезпечення. Проаналізовані експериментальні дані демонструють значне покращення ефективності порівняно з традиційними підходами, що робить адаптивні RAG-системи перспективним напрямком для подальших досліджень та практичного застосування в індустрії програмного забезпечення.

Література:

1. Singh A., Ehtesham A., Kumar S., Talaei Khoei T. Agentic Retrieval-Augmented Generation: A Survey on Agentic RAG. arXiv Computer Science, 2025. URL: https://arxiv.org/html/2501.09136v1 (дата звернення: 02.03.2025).

2. Wang L., Ma C., Feng X., Zhang Z. A Survey on Large Language Model Based Autonomous Agents. Frontiers of Computer Science, 2024. Vol. 18(6). URL: https://arxiv.org/abs/2308.11432 (дата звернення: 01.03.2025).

3. Jeong S., Baek J., Cho S., Hwang S.J., Park J.C. Adaptive-RAG: Learning to Adapt Retrieval-Augmented Large Language Models through Question Complexity. arXiv Computer Science, 2024. URL: https://arxiv.org/html/2403.14403v1 (дата звернення: 09.03.2025).

4. Yan S-Q., Gu J-C., Zhu Y., Ling Z-H. Corrective Retrieval Augmented Generation. arXiv Computer Science, 2024. URL: https://arxiv.org/html/2401.15884v1 (дата звернення: 04.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-33

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Прядка С. А.
магістр
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Кібербезпека є ключовим елементом національної безпеки України. У 2015 році було ухвалено Стратегію національної безпеки, яка визначає

захист критичної інфраструктури як один із пріоритетів державної політики, а у 2016 році – Стратегію кібербезпеки. Їхнє ухвалення зумовлене безпрецедентними подіями, зокрема численними кібератаками: у 2014 році зафіксовано 1240 зовнішніх втручань у критичну інфраструктуру, у 2015 році – 865, у 2016 році – понад 200. У першому кварталі 2019 року кількість кіберінцидентів в Україні зросла до 1 582 054.

Критична інфраструктура є основою функціонування будь-якої країни, охоплюючи оборону, промисловість, енергетику, охорону здоров'я, виробництво стратегічних товарів, водопостачання та транспорт. В Україні триває формування власної системи кіберзахисту в умовах протистояння російській агресії, з урахуванням передового досвіду НАТО, ЄС та міжнародних практик.

Розробка нових методів боротьби з кіберзагрозами українськими фахівцями має значення не лише для України, а й для міжнародних партнерів. Кіберзлочинність все частіше використовується не лише для фінансового вимагання, а й як інструмент дестабілізації та геополітичного впливу, що вимагає спільних зусиль у сфері кібербезпеки на глобальному рівні [1, с. 494-495].

Кіберзахист включає систему організаційних, правових та технічних заходів, спрямованих на запобігання кіберзагрозам та ліквідацію їх наслідків. Деякі дослідники вважають, що ми вступили в фазу кібервійн, оскільки кількість небезпечних дій в кіберпросторі зростає. Кіберінтервенція – це комплекс суспільно небезпечних дій, які завдають шкоди важливим сферам держави та суспільства.

В Україні кількість кібератак значно зросла з 2014 року. Кожен третій комп'ютер в Україні заражений шкідливими програмами. Тому одним із важливих завдань держави є встановлення рівнів захисту інформації, таких як запобігання, виявлення, обмеження та відновлення.

Створення безпечного кіберпростору передбачає впровадження системи заходів на декількох рівнях: політичному, юридичному, міжнародному, освітньому та науково-технічному. З кожним роком органи публічного управління все більше залежать від технологій, що потребує якісної взаємодії з громадянами та цифрової грамотності.

Україна має орієнтуватись на кращі зарубіжні практики зі створення ефективної системи кіберзахисту та розширювати міжнародну співпрацю. В 2005 році була ратифікована Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, яка передбачає настання відповідальності за правопорушення проти конфіденційності та цілісності комп'ютерних даних та систем.

Нормативно-правову базу кібербезпеки в Україні складають Конституція, Стратегія кібербезпеки, закони «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про

захист персональних даних» та інші. Однак дослідники вказують на наявність багатьох проблем, таких як застаріла нормативна база, відсутність чіткого правового механізму залучення громадянського суспільства та недостатня обізнаність громадян.

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, включаючи вдосконалення законодавства, розширення міжнародної співпраці, просвітницькі кампанії та активні дії з боку держави. Важливим кроком є створення єдиної інтелектуальної системи кібербезпеки та розвиток освіти в цій сфері.

З жовтня 2020 року реалізується спільний проєкт CRDF Global із МНТУ та ДІТМ МНТУ. Першим етапом співпраці стало проведення безкоштовного онлайн-курсу «Базові правила безпеки у цифровому середовищі», у якому взяли участь 300 студентів. Курс, присвячений основам кібергігієни, здобув популярність серед українських студентів і поширився в інших країнах. У доступній формі він пояснює особливості кіберпростору, діяльність хакерів, їхні цілі, а також надає рекомендації щодо захисту особистих даних і безпечного використання інформаційних ресурсів.

Студенти різних спеціальностей, які пройшли курс, успішно склали підсумкове тестування та отримали сертифікати. Після завершення першого етапу було проведено опитування, яке показало високу оцінку користі курсу. Учасники залишили позитивні відгуки про таку практику підвищення обізнаності у сфері кібербезпеки [2, с. 89-91].

Місцеві органи влади в Україні традиційно мають слабший рівень кіберзахисту порівняно з центральними, які користуються підтримкою ключових кібербезпекових структур. Важливо приділити увагу зміцненню кібербезпеки на місцевому рівні, зокрема шляхом розробки базових рекомендацій для таких організацій. Досвід США та Великої Британії свідчить, що хакери дедалі частіше атакують саме ці об’єкти, включно з підприємствами водного сектору, щоб завдати шкоди на локальному рівні [3, с. 30].

Для місцевих організацій варто створити більше інструментів самооцінки кібербезпеки, наприклад, на основі рекомендацій CISA Cybersecurity Performance Goals. Це дасть змогу впроваджувати найкращі практики та самостійно оцінювати рівень захисту.

Україна практично не володіє точною інформацією про стан кібербезпеки місцевих органів влади, їхні потреби та можливості. Необхідно ініціювати оцінку цих потреб для формування ефективної державної політики в цій сфері.

Підготовка нового покоління кіберфахівців є пріоритетом для багатьох країн. У процесі розробки проєкту Стратегії кібербезпеки на період після 2025 року Україні варто визначити власний підхід до цього питання. Це

можна оформити як окремий розділ у новій Стратегії кібербезпеки або створити спеціальний документ, наприклад, Стратегію розвитку кадрів у сфері кібербезпеки.

Як і більшість країн, Україна стикається з нестачею кваліфікованих фахівців, особливо в державному секторі, і має шукати ефективні шляхи вирішення цієї проблеми. Корисним може бути досвід США, де розширюють навчальні програми, залучаючи нові цільові групи, зокрема жінок, військовослужбовців та державних службовців, що проходять перекваліфікацію. Крім того, у США спрощують вимоги до посад у сфері кібербезпеки, що сприяє залученню ширшого кола спеціалістів [3, с. 31-32].

Міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки потребує подальшої систематизації. У 2022–2023 роках Україна налагодила партнерство з ENISA (ЄС) та CISA (США). ENISA має глибоку експертизу в аналітиці та дослідженнях, а CISA спеціалізується на розширенні кіберсервісів для різних стейкхолдерів. Для ефективного використання цих напрацювань Україні варто розробити чіткі плани співпраці з конкретними цілями.

Україна неминуче зіткнеться з питанням захисту виборчого процесу, пов'язаного з активним використанням ІТ. Вже зараз слід активізувати взаємодію з CISA, переймаючи їхній досвід кіберзахисту виборів і, водночас, надаючи експертну підтримку через обмін інформацією про кіберзагрози.

Євроінтеграція залишається ключовим зовнішньополітичним пріоритетом України, проте в частині кібербезпеки цей процес потребує більшої прозорості та систематизації. Необхідно чітко визначити європейські нормативні акти, що підлягають імплементації в Україні, та оцінити стан їх виконання. Це також передбачає постійний моніторинг змін у законодавстві ЄС і визначення оптимальних термінів для їх впровадження в українське законодавство [3, с. 32].

Література:

1. Кібербезпека як складова національної безпеки та кіберзахист критичної інфраструктури України. URL: https://www.researchgate.net/publication/337725857_KIBERBEZPEKA_AK_SKLADOVA_NACIONALNOI_BEZPEKI_TA_KIBERZAHIST_KRITICNOI_INFRASTRUKTURI_UKRAINI

2. Шляхи удосконалення системи кібербезпеки в Україні. URL: https://www.researchgate.net/publication/358597497_Slahi_udoskonalenna_sistemi_kiberbezpeki_v_Ukraini

3. Річний аналітичний огляд: ключові події, тенденції та виклики у сфері кібербезпеки у 2024 році. URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2024/NATIONAL_CYBER_SCC/20250109/Year%20in%20review_UKR_upd.pdf

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-34

ВІРТУАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ ДЛЯ ПРОГРАМУВАННЯ МІКРОКОНТРОЛЕРІВ MC LAB

Русу О. П.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Лазарєв К. О.
здобувач 3-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 122 – Комп'ютерні науки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Каранга Р. А.
здобувач 3-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 122 – Комп'ютерні науки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Мікроконтролери є основою для створення самого різноманітного електронного обладнання: побутової техніки, мобільних телефонів, смартфонів, систем автоматизації, пристроїв Інтернету речей та роботів [1]. Протягом останніх років запит на спеціалістів, що володіють навичками програмування мікроконтролерів, значно збільшився. Однак створення програмного забезпечення для мікроконтролерів істотно відрізняється від написання програм, наприклад, для персональних комп'ютерів чи смартфонів.

Мікроконтролер завжди працює у режимі реального часу і керує реальними фізичними об'єктами. Це означає, що перевірити працездатність створеного програмного коду можна лише одним шляхом – завантаженням його в реальну фізичну мікросхему, що керує реальними фізичними вузлами. Це ускладнює процес навчання програмуванню мікроконтролерів, особливо в умовах карантинних обмежень та воєнного стану – коли частина здобувачів навчається дистанційно. В таких умовах навчання можливість перевірки працездатності створеного програмного коду без фізичного доступу до спеціалізованих лабораторій значно обмежена.

Віртуальна лабораторія MC LAB, створена викладачами та здобувачами факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук Міжнародного гуманітарного університету, дозволяє вирішити цю

проблему та перевірити працездатність створеного програмного коду на віртуальних симуляторах, що максимально наближені до реальних електронних схем [2].

Віртуальна лабораторія MC LAB розроблена у вигляді вебзастотсунку (рис. 1), що дозволяє створювати, перевіряти та компілювати код, а також перевіряти його працездатність на віртуальних електронних схемах.

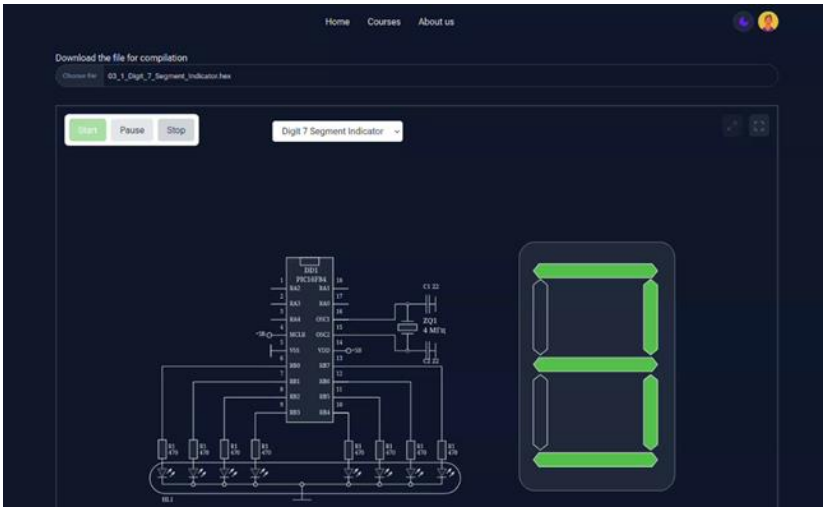

Рис. 1. Зовнішній вигляд вебінтерфейсу MC LAB

Головні особливості MC LAB:

– повністю дистанційне навчання програмуванню без прив'язки до фізичного обладнання;

– перевірка створеного коду на наявність помилок;

– перевірка працездатності програмного коду у реальному часі;

– вбудовані інтерактивні навчальні матеріали.

MC LAB дозволяє здобувачам працювати у сучасному веб-середовищі із готовими електронними макетами плат з мікроконтролером. Наразі створено низку віртуальних схем для перевірки працездатності коду, серед яких світлодіодні пристрої, світлофори, електромеханічні годинники та інші складні електронні системи.

Використання MC LAB дозволяє навчати здобувачів програмуванню мікроконтролерів в умовах як очного, так і дистанційного навчання і максимально наблизити навчальний процес до реальних умов.

Література:

1. Ben Lutkevich What is a Microcontroller and How Does it Work? URL: https://www.techtarget.com/iotagenda/definition/microcontroller

2. Русу О.П., Маркітан А.С., Султанзаде Н.Р. Віртуальна лабораторія для програмування мікроконтролерів. *Матеріали IX всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії». Одеса, Україна, 12 травня 2023 р.* С. 214–216.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-35

СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОГО ДОГЛЯДУ ЗА РОСЛИНАМИ FLOWEX

Русу О. П.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Панков І. О.
здобувач 2-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Іванов В. А.
здобувач 1-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 121 – Інженерія програмного забезпечення
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Майже у кожної людини вдома або в офісі є кімнатні рослини, які треба періодично поливати. Однак аналіз опитувань, проведених авторами проекту, показує, що регулярний полив кімнатних та офісних рослин забезпечується далеко не завжди. Такі результати обґрунтовані як людським фактором – коли людина може просто забути про необхідність поливу, так і особливостями режиму роботи власників рослин, що містить часті відрядження. У деяких випадках приміщення, де розташовані кімнатні рослини, можуть на кілька тижнів взагалі залишитись без нагляду, наприклад, коли уся сім'я виїжджає на відпочинок. Також не всі не до кінця розуміють скільки води зараз потребує рослина з урахуванням усіх

факторів, наприклад віку, температури навколишнього середовища та вологості.

Ґрунтуючись на цьому, команда викладачів та здобувачів факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук Міжнародного гуманітарного університету розпочала стартап FloweX – систему автоматизованого догляду за рослинами.

Проект передбачає три версії автоматизованої системи. В базову версію (рис. 1, *а*) входить резервуар для води з вбудованим модулем керування та один канал для контролю насосу, що забезпечує полив рослини. Керування здійснюється через мобільний застосунок. Система працює від батарейок або акумуляторів, що робить її повністю автономною на довгий період часу за рахунок низьких енергопотреб.

Розширена версія (рис. 1, *б*) має два канали керування, датчик температури та датчики вологості ґрунту, що дозволяє краще поливати рослини.

В максимальну (рис. 1, *в*) версію продукту додається фітолампа з датчиками освітленості, для того щоб рослина отримувала достатню кількість світла протягом доби.

Рис. 1. Система FloweX: *а* – базова версія, *б* – розширена версія, *в* – максимальна версія

Система побудована на основі мікроконтролерів STM8 [1], що забезпечує її найменшу вартість. Крім того для здешевлення подальшого серійного виробництва в апаратній частині передбачено використання готових модулів, таких як модулі бездротового зв'язку та модуль датчика вологості ґрунту [2].

В основу системи покладено принцип «зроби сам». Тобто систему можна модернізувати під конкретні потреби шляхом додавання до неї нових необхідних модулів.

Перевагами системи FloweX є:

– забезпечення необхідних умов для росту рослини, зокрема, забезпечення достатньою кількістю води та світла;

– мобільність – власник рослини має можливість залишити рослину, без переймань про неналежний нагляд за нею;

– створення приємної та затишної атмосфери вдома або в офісі за рахунок естетичного вигляду здорових рослин;

– система FloweX може стати чудовим подарунком.

Подальшим розвитком проекту може стати як приватна, так і промислова агросфера та сіті-фермерство. Крім того, командою проекту планується розробка асистента-доглядача за рослинами на основі штучного інтелекту, який буде слідкувати за показниками рослини за допомогою додаткових датчиків, давати рекомендації по догляду за рослинами. Також планується інтеграція проекту FloweX в системи розумного будинку шляхом використання технології інтернет-речей. На основі модульної системи FloweX можна створювати навчальні конструктори для дітей.

Література:

1. STM8S Series – 8-bit Microcontrollers (MCU). URL: https://www.st.com/en/microcontrollers-microprocessors/stm8s-series.html

2. Ардуіно в Україні. URL: https://arduino.ua

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-36

РОЗРОБКА ЛАБОРАТОРІЇ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Русу О. П.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Протченко С. В.
здобувач 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Штучний інтелект сьогодні є однією з найперспективніших і найбільших інноваційних технологій. Він активно змінює різні сфери життя, від медицини до фінансів, і має величезний потенціал для розвитку в Україні та в усьому світі. Для того щоб зрозуміти, як працюють нейронні мережі та як вони навчаються, потрібні інтерактивні інструменти, що дозволяють користувачам безпосередньо взаємодіяти з моделями ШІ.

Лабораторія для дослідження ШІ, розроблена з використанням Delphi(FMX), дає змогу не тільки досліджувати нейронні мережі на різних платформах, а й експериментувати з базовими моделями ШІ для виконання простих завдань.

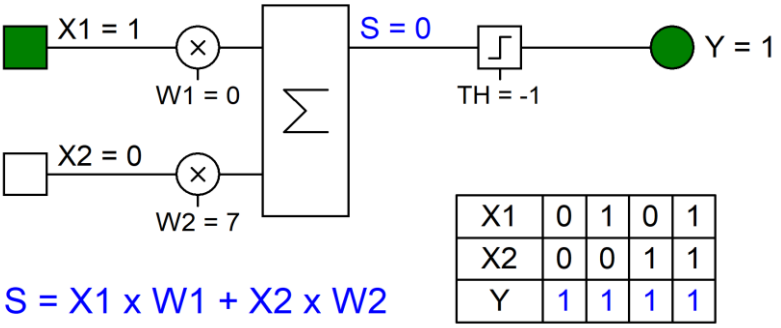

Рис. 1. Дослідження штучного нейрону

Проста модель штучних нейронів (рис. 1), в якій студенти можуть побачити загальний математичний процес роботи мережі.

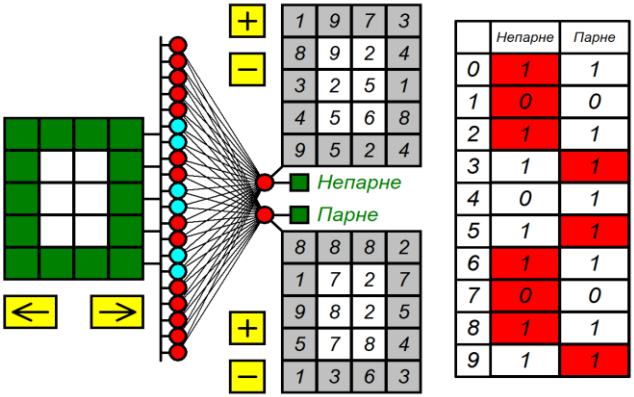

Рис. 2. Навчання нейронної мережі

Друга модель (рис. 2) представляє собою нейронну мережу із розпізнавання цифр, де основний акцент робиться саме на вагових коефіцієнтах, для того щоб мати загальне уявлення, як мережа навчається через маніпуляції з коефіцієнтами розпізнавати цифри від 0 до 9.

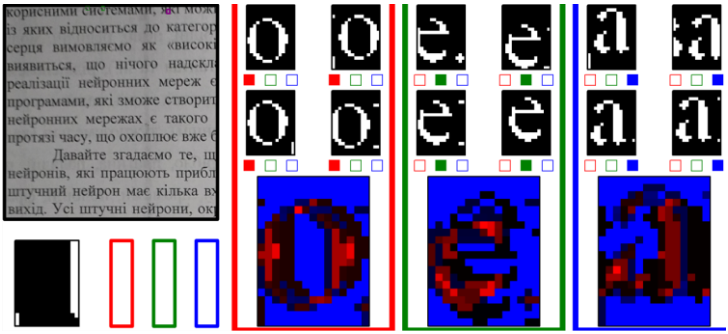

Рис. 3. Розпізнавання тексту

Третя модель (рис. 3) є більш складною нейронною мережею, яка дозволяє кожному побачити, як працює оптичне розпізнавання символів. Акцент у цій моделі зроблено на ітераціях та їхній взаємодії. Користувачі

також матимуть змогу навчити свою нейронну мережу розпізнавати конкретні символи.

Таким чином лабораторія для дослідження штучного інтелекту, розроблена на Delphi є потужним інструментом для навчання та дослідження нейронних мереж. Вона дає можливість користувачам на практиці познайомитися з основними принципами роботи ШІ, навчатися на прикладах простих моделей та спостерігати за результатами у реальному часі. Кросплатформеність цієї лабораторії дозволяє працювати із за стосунком на різних пристроях, що робить його зручним та доступним для більшості користувачів.

Література:

1. Embarcadero Delphi 11. URL: https://www.embarcadero.com/products/rad-studio/fm-application-platform

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-37

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Русу О. П.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Хнюнін С. Г.
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Цурка А. О.
здобувач 2-го курсу першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 125 – Кібербезпека та захист інформації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Малі та середні підприємства (МСП) є ключовим сегментом ринкової економіки України. Вони забезпечують економічну стабільність країни, наповнюють державні та місцеві бюджети, створюють робочі місця та

насичують ринок товарами та послугами. В Україні МСП створюють найбільше робочих місць у сільському господарстві, промисловості та будівництві [1]. Наприклад, за рахунок переміщення МСП, що працюють в аграрному секторі, з окупованих територій в інші райони у 2023 році вдалося відновити виробництво овочів на 20%, а в 2024 році – ще на 6% [2].

Критично важливою умовою успішної роботи аграрних МСП є впровадження сучасних інформаційних технологій, що стримується лише недостатнім розумінням конкурентних переваг цифровізації, зокрема штучного інтелекту (ШІ). Використання ШІ дозволяє підвищити врожайність та покращити якість сільськогосподарської продукції шляхом підвищення рівнів ефективності, економічності та екологічності процесу виробництва за рахунок автоматизації рутинних завдань та прийняття обґрунтованих рішень в невизначених умовах [3]. ШІ-технології на основі комп'ютерного зору дозволять проводити моніторинг здоров'я рослин, що вирощуються, та формувати рекомендацій для їх профілактики та лікування.

Структурна схема системи контролю стану сільськогосподарських рослин, яку створюють викладачі та здобувачі факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук Міжнародного гуманітарного університету, зображена на рис. 1. Принцип роботи системи полягає у періодичному фотографуванні рослин на камери смартфонів, вебкамер або сільськогосподарських дронів з подальшою обробкою отриманих зображень за допомогою штучного інтелекту. Результатом обробки є рекомендації по кількості хімічних речовин, які необхідні рослинам для нормального розвитку та захисту від хвороб та шкідників.

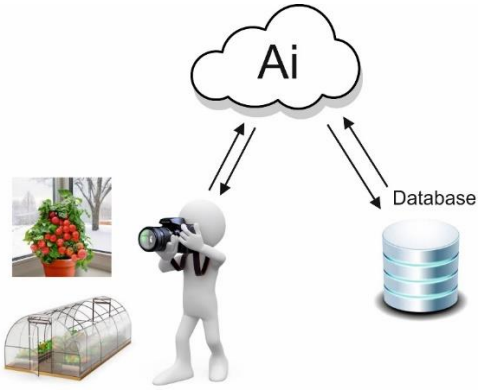

Рис. 1. Структурна схема системи контролю стану сільськогосподарських рослин

Очікуваним результатом роботи системи є зменшення рівня захворюваності рослин, скорочення витрат на хімічні речовини, що використовуються для вирощування рослин, зокрема на добрива, вакцини та лікувальні препарати.

Центральним елементом системи є система комп'ютерного зору на основі штучних нейронних мереж, яка використовується для діагностики поточного стану рослин та розробки рекомендацій щодо їх покращення. Збереження та доступ до інформації про стан рослин, та методів його покращення забезпечується за допомогою хмарних технологій. Крім того в системі планується використовувати технології Інтернету речей – для автоматизованого збору інформації про стан рослин на великих територіях, а також наземні та повітряні роботизовані засоби – для дистанційного збору інформації та автоматизованого внесення необхідних речових у потрібні ділянки території.

Рекомендації будуть створюватися з урахуванням температури, вологості, освітленості та фертильності ґрунту. Крім того будуть враховуватися вік рослин, погодні умови, астрономічні цикли та інша інформація, актуальна для здоров'я рослин. Важливою особливістю рекомендацій, що будуть створені системою, є конкретна кількість хімічних речовин, що необхідні для покращення стану їх здоров'я конкретної рослини, з урахуванням дати та часу їх введення на конкретній території.

Література:

1. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak (дата звернення: 25.02.2025).

2. 2025 року аграрії нарощуватимуть обсяги виробництва овочів. URL: https://agroportal.ua/news/eksklyuzivy/u-2025-r-agrariji-naroshchuvatimut-obsyagi-virobnictva-ovochiv (дата звернення: 25.02.2025).

3. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021-2030 / Інститут проблем штучного інтелекту НАН України. Київ, 2021. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf (дата звернення: 25.02.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-38

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ НАДІЙНОСТІ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Салагор В. І.
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
за спеціальністю 123 – Комп'ютерна інженерія
факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Надійність комп'ютерних систем є одним із ключових параметрів їх ефективного функціонування, особливо в критично важливих галузях, таких як медицина, авіація, фінансовий сектор та наукові обчислення. Надійність визначається здатністю системи виконувати задані функції без збоїв протягом певного часу. Аналіз надійності включає математичне моделювання, статистичні методи прогнозування та емпіричні підходи, що дозволяють оцінити тривалість безвідмовної роботи та ймовірність відмов.

Основними статистичними методами аналізу надійності є регресійні моделі, багатофакторний аналіз, методи Байєсівського прогнозування та Марковські процеси [1, 2].

Загальний підхід до оцінки надійності базується на визначенні ймовірності безвідмовної роботи $R(t)$, інтенсивності відмов $\lambda(t)$ та середнього часу безвідмовної роботи (*MTBF*– Mean Time Between Failures). Функція надійності визначається як

$$R(t) = P(T > t) = 1 - F(t)\,,$$

де $F(t)$ – функція розподілу ймовірностей відмов. Для систем із експоненційним законом розподілу часу до відмов функція надійності має вигляд

$$R(t) = e^{-\lambda t},$$

де λ – середня інтенсивність відмов, що визначається як

$$\lambda = \frac{1}{MTBF}.$$

Для більш складних систем часто використовується закон Вейбулла $W(\beta, \eta)$, який має гнучкіший характер:

$$R(t) = e^{-(t/\eta)^{\beta}},$$

де η – параметр масштабу, а β – параметр форми, який визначає характер розподілу відмов.

Одним із важливих статистичних підходів є регресійні методи прогнозування надійності. Якщо відмови залежать від певних зовнішніх факторів, то можна використовувати логістичну регресію або методи машинного навчання для моделювання ймовірності відмови як функцію часу та експлуатаційних умов. Для багатофакторного аналізу використовується модель Кокса:

$$h(t) = h_0(t)e^{\beta^T X},$$

де $h_0(t)$ – базова функція ризику, X – випадковий вектор, β – параметр регресії.

Марковські процеси використовуються для аналізу станів відмов, коли комп'ютерна система може переходити між різними режимами роботи, включаючи часткові збої. Система описується матрицею ймовірностей переходів

$$P = \{p_{ij}\},$$

де p_{ij}– ймовірність переходу системи зі стану i у стан j. Важливим параметром є середній час перебування в кожному стані перед переходом у наступний.

Байєсівські методи дозволяють уточнювати прогноз надійності в міру накопичення даних про відмови. Якщо початкова оцінка інтенсивності відмов мала апріорний розподіл $\pi(\lambda)$, а після збору нових даних спостерігається n відмов за час T, то оновлений розподіл визначається як

$$\pi(\lambda|n,T)) \propto L(n,T \mid \lambda)\pi(\lambda),$$

де $L(n,T \mid \lambda)$– функція правдоподібності.

Практичне застосування статистичних методів прогнозування надійності включає аналіз історичних даних про збої, прогнозування залишкового ресурсу системи та оптимізацію технічного обслуговування. Таким чином, статистичні методи дозволяють не лише оцінити поточну надійність комп'ютерних систем, а й будувати прогнози щодо їхньої подальшої експлуатації, що є критично важливим для галузей з підвищеними вимогами до безпеки та безперервності роботи.

Аналіз наукової літератури показує, що найбільш ефективними підходами до прогнозування надійності комп'ютерних систем є моделі, що враховують як статистичні методи, так і машинне навчання. Наприклад, нейронні мережі та методи глибокого навчання застосовуються для аналізу великих масивів даних, що дозволяє ідентифікувати приховані залежності між параметрами роботи системи та її надійністю. Роботи, присвячені використанню штучного інтелекту в оцінці надійності [3] демонструють, що алгоритми глибокого навчання можуть забезпечувати точність прогнозування на рівні 90% і вище, що значно перевищує традиційні регресійні моделі.

Дослідження [4] підтверджують ефективність гібридних підходів, що комбінують традиційні моделі надійності з алгоритмами машинного навчання. Автор зазначає, що поєднання методів Вейбулла з нейронними мережами дозволяє адаптивно оновлювати оцінки надійності в умовах змінного навантаження на систему.

Підсумовуючи, прогнозування надійності комп'ютерних систем є багатовимірною задачею, що вимагає комплексного підходу. Використання класичних математичних моделей у поєднанні з сучасними алгоритмами машинного навчання дозволяє досягти високої точності прогнозування та ефективного управління ризиками відмов. Враховуючи багатовимірність моделей доцільно застосовувати тензорні методи. Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на розробку адаптивних систем моніторингу на основі аналізу великих даних та вдосконалення методів оцінки інтенсивності відмов у реальному часі.

Література:

1. Калініна І.О, Гожий О.П. Прогнозування нелінійних нестаціонарних процесів на основі байєсівського підходу. «Ольвійський форум – 2023. Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі». Технічні науки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023, С. 170-176.

2. Кукуш О.Г., Чернова О.О. Критерій згоди в моделі Кокса із пропорційними ризиками та похибками вимірювання. / Теорія ймовірностей та математична статистика, Вип. 2 (99), 2018, С. 113-122.

3. Taye M.M. Understanding of Machine Learning with Deep Learning: Architectures, Workflow, Applications and Future Directions. Computers 2023, 12, 91. https:// doi.org/10.3390/computers12050091

4. Estonilo C.G. Festijo E.D. Evaluation of the Deep Learning-Based m-Health Application Using Mobile App Development and Assessment Guide. In Proceedings of the 2022 IEEE 12th Annual Computing and Communication Workshop and Conference, CCWC 2022, Las Vegas, NV, USA, 26–29 January 2022; pp. 435–440.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-39

ПРОГРАМНА МОДЕЛЬ ТРАФІКУ СТАНДАРТУ STANAG-4677 В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ

Стрелковська І. В.
доктор технічних наук, професор
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Золотухін Р. В.
аспірант за спеціальністю 121 Інженерія програмного забезпечення
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Стрелковська Ю. О.
кандидат юридичних наук, доцент
Вортінгський коледж
Вортінг, Велика Британія

Автоматизовані системи управління (АСУ) державного рівня низової ланки управління, що працюють у мережах зв'язку на базі ультракороткохвильових (УКХ) радіостанцій з активним переміщенням користувачів, широко використовують спеціалізований протокол JDSS стандарту STANAG 4677 [1, 2]. Протокол JDSS стандарту STANAG 4677 використовується в УКХ радіомережах з низькою швидкістю та великою затримкою передачі даних, великим джитером затримки передачі даних, великою ймовірністю втрати даних в радіоканалі [3].

В процесі планування мереж зв'язку для АСУ використовуються математичні та програмні моделі трафіку для оцінки якості обслуговування користувачів, але на сьогоднішній день відсутні моделі трафіку протоколу JDSS щодо розрахунку показників якості обслуговування в низькошвидкісних мереж зв'язку. В роботі [1] розроблено програмне забезпечення для моделювання телекомунікаційних компонентів АСУ державного рівня низової ланки управління з активним переміщенням користувачів з використання мови програмування C# та фреймворку .NET, отримано показники трафіку щодо стандарту STANAG 4677 та визначено, що щільність розподілу проміжку часу між моментами надходження пакетів на обслуговування відповідає розподілу Вейбула. В роботі [4] запропоновано алгоритм роботи імітаційного моделювання радіомереж АСУ з використанням недетермінованих генераторів випадкової величини «random_device» бібліотеки boost для генерації інтервалів між вимогами на обслуговування.

Метою роботи є реалізація програмної моделі трафіку стандарту STANAG 4677 в автоматизованих системах управління, що дозволить отримати показники функціонування низькошвидкісної радіомережі ще на проектування та планування системи зв'язку АСУ.

Відповідно до роботи [1] щільність розподілу проміжків часу між моментами надходження пакетів на обслуговування підпорядковується розподілу Вейбула:

$$f(x) = \frac{k}{\lambda}(\frac{x}{\lambda})^{k-1}e^{-(\frac{x}{\lambda})^k}, x \geq 0, \quad (1)$$

де k – параметр форми кривої,

λ – параметр масштабу,

x – проміжок часу між вимогами на обслуговування.

Функція розподілу Вейбула описується формулою [13, 14]:

$$F(x) = 1 - e^{-(\frac{x}{\lambda})^k}, x \geq 0. \quad (2)$$

Отримані в роботі [1] дані показують, що параметр форми кривої k ≈ 0,43, а параметр розподілу випадкової величини $\lambda \approx 0{,}34$. Використовуючи формули (1),(2) та параметри розподілу отримуємо:

$$f(x) \approx 0{,}68x^{-0{,}57}e^{-1{,}59x^{0{,}43}}, x \geq 0, \quad (3)$$

$$F(x) = 1 - e^{-1{,}59x^{0{,}43}}, x \geq 0. \quad (4)$$

Використовуючи формулу (3) та недетермінований генератор випадкової випадкової величини «random_device» бібліотеки boost можливо реалізувати програмну модель трафіку протоколу JDSS стандарту STANAG 4677. Реалізація генератору проміжків часу між моментами надходження пакетів на обслуговування на основі бібліотеки boost передбачає використання мови програмування C++. В якості фреймворку застосуємо QT Creator версії 15.0.0. Використаємо програмний код, що показано на рис.1, в результаті отримуємо генератор випадкових проміжків часу, що підпорядковується розподілу Вейбула та має k ≈ 0,43 і $\lambda \approx 0{,}34$.

```cpp
#include "mainwindow.h"
#include "ui_mainwindow.h"
#include <boost/random.hpp>
#include <boost/random/normal_distribution.hpp>
#include <boost/random/weibull_distribution.hpp>
#include <boost/random/random_device.hpp>

MainWindow::MainWindow(QWidget *parent): QMainWindow(parent), ui(new Ui::MainWindow)
{
    ui->setupUi(this);
    QVector<double> quantity(32), relativeFrequency(32), histogramHeights(32),
        probabilityFunction(32), realFrequency(32), realProbabilityFunction(32), realQuantity(32), x(32);
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        x[i] = 0.25*i;
    }
    int countOfCicles = 10000;
    double criteriaPirson = 0.0;
    boost::random_device rngDevice;
    boost::random::weibull_distribution<> weibullDist(0.43, 0.34);
    double mysumm = 0.0;
    for(int i = 0; i < countOfCicles; ++i)
    {
        double randomNumber = weibullDist(rngDevice);
        mysumm+=randomNumber;
        if(randomNumber < 7.75){
            quantity[int(randomNumber/0.25)]++;
        }else if (randomNumber <= 8.0){
            quantity[31]++;
        }
    }
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        relativeFrequency[i] = quantity[i]/countOfCicles;
        histogramHeights[i] = relativeFrequency[i]/(x[1] - x[0]);
    }
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        if(i == 0){
            probabilityFunction[i] = 0;
        }else{
            for(int j = 0; j < i; j++){
                probabilityFunction[i]+= relativeFrequency[j];
            }
        }
    }
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        realProbabilityFunction[i] = 1 - exp(-1*pow(x[i]/0.34, 0.43));
    }
    for(int i = 0; i < 31; i++){
        realFrequency[i] = realProbabilityFunction[i+1] - realProbabilityFunction[i];
    }
    realFrequency[31] = 1 - exp(-1*pow(8.0/0.34, 0.43)) - realProbabilityFunction[31];
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        realQuantity[i] = countOfCicles*realFrequency[i];
    }
    for(int i = 0; i < 32; i++){
        criteriaPirson+=pow(quantity[i]-realQuantity[i],2)/realQuantity[i];
```

Рис. 1. Лістинг програмного коду реалізації генератору проміжків часу

Використовуючи програмний код, що показано на рис.1, змоделюємо 10000 пакетів трафіку протоколу JDSS стандарту STANAG 4677. Побудуємо гістограму випадкової величини та графік функції розподілу випадкової величини (рис.2).

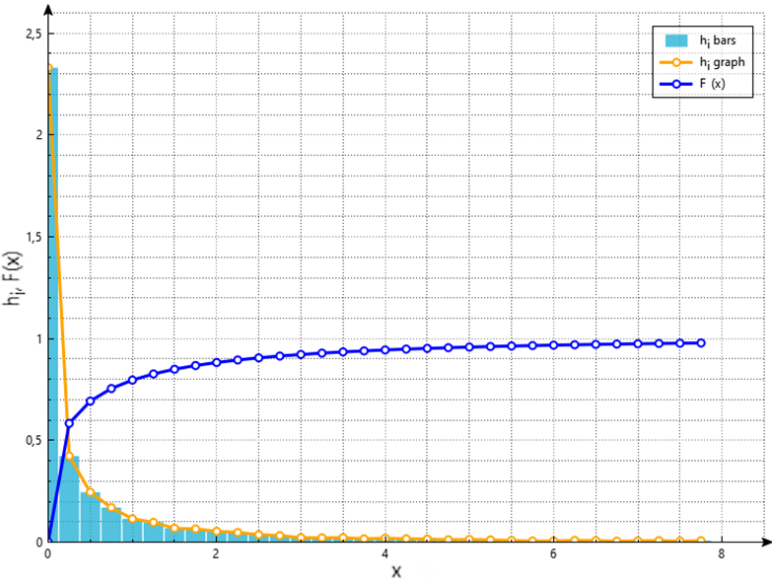

Рис. 2. Гістограма випадкової величини та її графік функції розподілу

За виглядом кривої (рис. 2) можна побачити, що випадкову величину розподілено за законом Вейбула.

В роботі реалізовано програмну модель трафіку протоколу JDSS стандарту STANAG-4677. Використання імітаційного моделювання за допомогою такої моделі дозволить розраховувати показники якості обслуговування мереж зв'язку для АСУ державного рівня низової ланки управління з активним переміщенням користувачів ще на етапі проектування та планування.

Література:

1. Strelkovskaya I.V. Modeling of telecommunication components of automated control systems in low-bandwidth radio networks / I.V. Strelkovskaya, R.V. Zolotukhin, A.O. Makoganiuk // In: P. Vorobiyenko, M. Ilchenko, I. Strelkovska. Current Trends in Communication and Information Technologies. Lecture Notes in Networks and Systems, 2021, Springer, Cham, DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-76343-5_9, P 150-170.

2. STANAG 4677: 2014 Dismounted soldier systems standards and protocols for command, control, communications and computers(C4) interoperability / NATO 2014.

3. Strelkovskaya I., Zolotukhin R. Research of low-bandwidth radionetworks QoS parameters // Information and Telecommunication Sciences, International Research Journal, Volume 11, Number 1(20), January-June 2020, DOI: https://doi.org/10.20535/2411-2976.12020.77-81.

4. Strelkovskaya I.V., Zolotukhin R.V. « Simulation modeling algorithm of low-bandwidth radio network of automated control systems» / Springer Science + Business Media, 2025 (до друку).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-40

ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ШЛЯХОМ МАСКУВАННЯ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

Тріль Д. Д.
здобувач
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Збереження конфіденційності інформації набуває дедалі більшої значущості в умовах сучасного цифрового світу, де технологічний прогрес рухається стрімкими темпами. Цей розвиток супроводжується зростаючою кількістю загроз, включаючи витоки даних, кібернапади та незаконні способи збору персональної інформації. Враховуючи, що сьогодні майже кожна людина активно використовує інтернет у різних сферах життя – для спілкування, професійної діяльності, здійснення фінансових операцій – питання цифрової безпеки та захисту конфіденційності стає надзвичайно актуальним для широкого загалу [1].

Одним із дієвих способів зменшення ризиків втрати конфіденційності є використання технологій маскування передачі даних. Цей підхід дає змогу приховати як сам факт передачі інформації, так і її зміст, забезпечуючи захист від можливих спроб несанкціонованого доступу з боку зловмисників. У нинішніх реаліях, коли державні організації, великі корпорації та кіберзлочинці активно аналізують численні цифрові сліди, такі методи виступають важливим інструментом для збереження персональної безпеки.

Особливе значення маскування передачі даних має для тих, чия діяльність нерідко супроводжується ризиками витоку інформації чи її неправомірного використання. Це журналісти, котрі шукають правду у чутливих темах, правозахисники, що борються за свободу та права людини, підприємці, які прагнуть захистити інтелектуальну власність, а також

звичайні користувачі, що цінують приватність своїх онлайн-дій. Однак існує проблема нестачі знань про принципи функціонування цих технологій серед широкої аудиторії. Необізнаність щодо ефективних методів маскування нерідко ускладнює процес їхнього впровадження на практиці, знижуючи рівень загального захисту інформації [1].

Збереження конфіденційності під час передачі інформації шляхом її маскування є багатогранною і пропонує ряд викликів, які потребують уважного розгляду. Перш за все, сучасні технології спостереження та аналізу трафіку дозволяють відстежувати навіть зашифровану інформацію під час її передавання. Це свідчить про те, що звичайне шифрування далеко не завжди забезпечує повноцінний захист, оскільки може бути виявлено сам факт обміну даними, що вже наражає користувачів на певний ризик. У подібних випадках методи аналізу метаданих можуть надати значну кількість інформації про характер зв'язку, навіть якщо самі дані залишаються зашифрованими.

Другою важливою складовою цієї проблеми є низька обізнаність користувачів щодо необхідності захищати власну інформацію. Багато хто недостатньо усвідомлює серйозність питання конфіденційності та уникає використання ефективних інструментів маскування через брак знань або недовіру до технологічних рішень. Це породжує ґрунт для вразливості, якою можуть скористатися зловмисники. Водночас обмеження, накладені на використання певних технічних засобів державами чи великими корпораціями, ще більше ускладнюють ситуацію [1].

У бізнес-середовищі це питання стає ще гострішим через загрози промислового шпигунства, які можуть призвести до витоку важливих комерційних даних. Втрата такої інформації нерідко тягне за собою значні фінансові втрати, а інколи – навіть втрату конкурентних переваг на ринку. Так само і в повсякденному житті витік особистих даних несе ризики, серед яких фінансові шахрайства, викрадення ідентичності чи навіть використання конфіденційної інформації для шантажу. Усвідомлення цих загроз є першим кроком до пошуку ефективних рішень і вироблення стратегій захисту інформації у сучасному цифровому світі.

Рішення проблеми конфіденційності через маскування передачі інформації можливе завдяки застосуванню передових технологій і підвищенню обізнаності користувачів. Одним із ключових підходів є використання стеганографії, яка дозволяє приховувати повідомлення в інших цифрових носіях, таких як зображення чи аудіофайли. Це робить передачу даних менш помітною, адже файли виглядають як звичайні. Популярним рішенням також є використання анонімних мереж, що забезпечують передачу інформації із приховуванням місцезнаходження відправника та отримувача [2].

VPN та проксі-сервери слугують дієвими інструментами для шифрування трафіку та приховання реальної IP-адреси користувача. Проте важливо обирати надійні сервіси, оскільки деякі з них можуть зберігати журнали активності, що створює ризики для конфіденційності. Використання шифрування кінцевої точки, яке реалізоване в месенджерах типу Signal або у секретних чатах Telegram, допомагає гарантувати, що передані дані залишаються недоступними для сторонніх осіб.

У контексті бізнесу та корпоративного середовища важливим є впровадження комплексних заходів безпеки. Це включає регулярне навчання працівників, багаторівневу аутентифікацію та застосування криптографічних рішень для захисту внутрішньої комунікації. Водночас необхідно врахувати можливі законодавчі обмеження щодо технологій маскування. Відстежування змін у нормативній базі та адаптація захисних стратегій до актуальних умов залишаються важливими складовими ефективного забезпечення конфіденційності.

Одним із ключових аспектів забезпечення конфіденційності є використання програмного забезпечення з відкритим кодом. Ці проєкти дозволяють користувачам перевіряти вихідний код на предмет вразливостей чи прихованих функцій, які можуть становити загрозу безпеці. Завдяки відкритому коду спільнота розробників може регулярно перевіряти та вдосконалювати механізми безпеки, роблячи такі системи більш надійними. Це особливо важливо для організацій, які прагнуть мати повний контроль над своїми цифровими активами [2].

Інший спосіб підвищення захисту – впровадження двофакторної або багатофакторної аутентифікації. Додаткові рівні захисту у формі одноразових паролів, біометричних даних чи апаратних ключів значно ускладнюють несанкціонований доступ до облікових записів. Такі рішення допомагають значно знизити ризики, пов’язані з крадіжками паролів або фішинг-атаками. Крім цього, регулярна зміна паролів і застосування менеджерів для їх зберігання сприяють кращому управлінню конфіденційною інформацією. Сучасні технології дозволяють генерувати складні паролі та автоматично заповнювати їх у відповідних полях, одночасно полегшуючи користування й забезпечуючи високий рівень безпеки.

Отже, збереження конфіденційності через захист передачі інформації є наріжним каменем у сучасному цифровому світі. Загрози витоку даних, кіберзлочинів та стеження вимагають від нас впровадження дієвих заходів захисту. Технології, такі як стеганографія, анонімні мережі, VPN, шифрування та корпоративні стратегії безпеки, значно знижують ризики несанкціонованого доступу до інформації. Однак для повного вирішення проблеми потрібно поєднувати технологічні інструменти з підвищенням рівня обізнаності користувачів про важливість захисту даних. Лише

комплексний підхід, що враховує як технічні рішення, так і освітні ініціативи, здатний забезпечити належний рівень конфіденційності в цифровому світі.

Література:

1. Як організації захищають дані? URL: https://corewin.ua/blog/how_do_organizations_protect_data/ (дата звернення: 14.03.2025).

2. Конфіденційна інформація URL: https://www.solix.com/uk/kb/sensitive-information/ (дата звернення: 14.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-41

ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ КРОКУЮТЬ У МАЙБУТНЄ

Уривський Л. О.
доктор технічних наук,
професор кафедри електронних комунікацій та Інтернету речей
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Синергія інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які поєднують можливості електронних комунікацій і інформаційних ресурсних об'єктів, сьогодні все більше впливає на всі аспекти суспільства.

Ще в 1982 році академік В.М. Глушков передбачив майбутню революційну трансформацію існуючих обчислювальних засобів та технологій зв'язку та глобалізацію їх використання.

За словами В. М. Глушкова, «*... **злиття телекомунікацій** з машинною **інформатикою** (впроваджене в комп'ютерних мережах та комп'ютерних центрах з віддаленими терміналами) вже призвело до появи нового терміну «телематика «... не за горами день, коли звичайні книги, газети та журнали зникнуть. Натомість кожна людина матиме **«електронний» блокнот**, який є комбінацією плоского дисплея з мініатюрним радіопередавачем. Ввівши потрібний код на клавіатурі цього «блокнота», ви можете (з будь-якої точки нашої планети) **отримати будь-які** тексти, зображення (включаючи динамічні) з гігантських комп'ютерних баз даних, **підключених до мережі**, які замінять не тільки сучасні книги, журнали і газети, а й сучасні телевізори. ...*» [1].

«***Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)*** – одна з найпотужніших сил у формуванні XXI століття.

Революційний вплив ІКТ впливає на те, як люди живуть, навчаються та працюють, а також взаємодію між урядом та громадянським суспільством ...».

Це положення підтримується ООН у глобальному документі «Декларація тисячоліття ООН», прийнятому резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї від 8 вересня 2000 року [2,3].

У документі сказано: «*Ми також зобов'язані ... вжити заходів для того, щоб усі люди могли використовувати переваги нових технологій, особливо інформаційних та комунікаційних технологій ...*».

Введений Законом України термін «електронні комунікацій» [4] поєднує в собі понятійний базис звичних категорій «інфокомунікації», «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ), «інформаційно-телекомунікаційні технології» (ІТТ)

ГЛОБАЛЬНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Які проблеми вирішує **цифровізація**?

– **Зручність.**

– **Швидкість** передавання інформації.

52% На сьогоднішній день населення земної кулі не має доступу до Інтернету. За останні 7 років число людей, підключених до глобальної мережі збільшилася на 1,5 мільярда людей [5].

Більшість користувачів Інтернету живуть у Китаї. У Китаї майже 700 мільйонів людей мають доступ до мережі. Далі йде Індія з 355 мільйонів людей, які мають доступ до Інтернету [6].

Впровадження 5G

Стандарт 5G повинен забезпечувати такі функції:

– пікову швидкість для однієї БС до 20 Гб;

– швидкості завантаження даних до 100 Мбіт і вивантажувати швидкість передачі даних до 50 Мбіт для одного абонента;

– можливість для абонентських пристроїв для переміщення зі швидкістю до 500 км / ч між базовими станціями (наприклад, високошвидкісний поїзд);

– перемикання між режимами енергозбереження та режиму роботи до 10 мс;

– затримка до 4 мс при сприятливих умовах, і до 1 мс для виділених з'єднань;

– швидкість передачі даних 1 Гбіт одночасно для багатьох користувачів на одному поверсі;

– можливість підключення до 1 мільйона пристроїв **IoT** на 1 кв. кілометр.

Перші мережі 5G запущені в 2019 році в таких країнах як Південна Корея, Китай, Туретчина, США, Швейцарія, Великобританія, Італія [7-9].

Україна не має частот сьогодні для запуску 5G. Отже, введення мережі п'ятого покоління в країні буде можливо не раніше, ніж через 2-3 роки. Але перші 10 базових стацій випробовуються на території України [10-11].

Наявна в Україні в даний час мережа працює в стандарті **3G і 4G** повинна задовольнити потреби людей в Інтернеті протягом наступних п'яти років. Але, як свідчать розрахунки [12], для створення, наприклад, в Києві, інфраструктури базових станцій 5G необхідно встановити та поєднати приблизно 7500 антенних систем, що не менш як в 10-15 разів перевищує сукупну інфраструктуру мобільних комунікацій в м. Київ.

5G – це технологія, не тільки для людей, а й для **промислового використання** в основному, для нових областей світу, що розвивається, в тому числі **Інтернету речей**.

Розвиток Інтернету речей (IoT)

Інтернет речей – це **мережа** фізичних пристроїв, транспортних засобів, побутової техніки та інших предметів, оснащених електронікою, програмним забезпеченням, **датчиками**, **технологіями зв'язку**, які дозволяють цим речам підключатися до мережі передачі даних і обмінюватися даними, створюючи можливості для інтеграції фізичного світу в комп'ютерні системи, що призводить до **підвищення ефективності, економічним вигодам і скорочення людських навантажень** [13].

Завдання, які вирішуються в системах **IoT** на рівні електронних комунікацій

Телекомуні-каційний рівень	**Завдання, які вирішуються на рівні електронних комунікацій**
Збір інформації від об'єктів IoT	– **Перетворення відгуку** датчика в сигнал. – **Передача сигналу** до найближчого вузла транспортування (IoT hub, router, і ін.)
Транспортування інформації до пунктів прийняття рішення	– **Передача інформації** від вузла збору інформації (наприклад, IoT хаба) до пункту централізованого збору інформації, її аналізу, статистичної обробки та прийняття рішення
Транспортування інформації після прийняття рішення	– **Передача інформації** зацікавленим або іншим релевантним особам або службам з метою інформування або керівництва до дії-реакції на відгук IoT пристрою

На думку експертів, **5G** буде дуже затребувана **для IoT**, **хмарної інфраструктури** і **ринків віртуальної реальності .**

Кілька основних областей, де **IoT** показали **найбільший розвиток** :

– Глобальні зміни у **інвестуванні** (оцінюється в сотні мільярдів доларів);

– Підключення **автомобілів** (Volvo, Ford, Volkswagen, Porsche);

– **Штучний інтелект**;

– **Безпека**.

Європейський ринок прогнозує стійке зростання IoT ринку. **Апаратні** засоби, в тому числі різних модулів і датчиків, будуть залишатися найбільшим сегментом ринку.

«Lifecell» оператор мобільного зв'язку, і компанія «IoT Україна» побудувала мережу IoT протягом 9 місяців в трьох містах України: Київ, Львів та Кропивницького. Десять компаній з різних секторів в цих містах вже використовують рішення, побудоване на основі цієї мережі IoT з метою підвищення ефективності діяльності компаній. Зокрема, мережа Lifecell розширює NB-IoT для «розумних» датчиків клієнта «Київгаз». Київстар та МТС теж працюють в цьому напрямі [14-15].

Отже, IoT пропонує великий перспективи для поліпшення якості життя людей в усіх галузях промисловості і сприяє економічному зростанню.

Штучний інтелект

Штучний інтелект стає все більш витонченими в останні роки, як все більше і більше компаній стали використовувати прогностичні алгоритми та інші автоматизовані методи в різних дисциплінах [16].

Що стосується мережевих технологій, то, наприклад, штучний інтелект допомагає Facebook виявлення і видалення забороненого контенту в 96,8% випадків. Згідно Facebook, штучний інтелект і машинне навчання допомагають значно скоротити кількість забороненого контенту в соціальній мережі. Facebook також з використанням штучного інтелекту для ідентифікації повідомлень, особисті оголошення, фотографії та відео, які порушують правила щодо реклами і продажу заборонених товарів, таких як наркотики і вогнепальну зброю.

Роль ЕК і ІКТ в «Індустріалізації 4.0»

Промисловість 4.0 є провідною тенденцією – «четверта промислова революція» відбувається перед нашими очима [17-18].

Галузеві характеристики 4.0 – повністю автоматизоване виробництво, де управління всіма процесами здійснюється в режимі реального часу і пристосовується до мінливих зовнішніх умов.

За словами старшого віце-президента Intelligent Solutions Group, Джон Стоун, **штучного інтелекту і машинного навчання буде настільки ж важливим, як двигун і трансмісія**.

Посилення кібербезпеки

Кібербезпека – одна з проблем, які очікують людство.

Посилення кібербезпеки – пріоритет в реалізації технологій електронних комунікацій [19-20].

Загальний **вектор розвитку** кібербезпеки буде рухатися в напрямку створення **штучного інтелекту**, яка дозволяє в режимі реального часу для попереднього забезпечити необхідний захист.

Число нападів на пристрої IoT подвоїлася.

«**Слабкі паролі, відомі уразливості, відсутність оновлень**. Ми повторюємо ті ж помилки, що і в 90-і роки. Але тепер немає ніякого виправдання», – сказав радник Том F-Secure Haffni.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В ІКТ

Початок технології 6G

У теорії, 6G передачі мереж швидкість передачі даних може бути в 10 разів вище, ніж 5G

Якщо завдання мереж **п'ятого покоління** є надання користувачам з високою пропускною швидкістю і мінімальною затримкою, мета **6G** є «об'єднати весь світ в один дотик»

Стандартизація очікується не раніше, ніж в 2028 р. [21-22].

Динаміка можливостей нових поколінь мобільного зв'язку відображено у таблиці.

TELECOM NETWORK PROGRESSION BY GENERATION

	INTRODUCTION YEAR	TOP DOWNLOAD SPEEDS	TIME TO DOWNLOAD A MOVIE (3GB)
1G	1979	*2 Kbps*	1 movie - Nearly 6 days
2G	1991	*100 Kbps*	1 movie - More than 2.5 hours
3G	1998	*8 Mbps*	1 movie - Nearly 2 minutes
4G	2008	*150 Mbps*	1 movie - 20 seconds
5G	2018	*10 Gbps*	3 movies - 1 second
6G	2030 *(Expected)*	*1 Tbps*	300 movies - 1 second

Глобальний супутниковий інтернет

OneWeb планує направити 900 супутників в космос, щоб зробити найпотужніші групи для надання широкосмугового доступу до мережі Інтернет по всьому світу [23-24].

Amazon має намір відправити в космос більше 3000 супутників, щоб забезпечити доступ в Інтернет для жителів віддалених регіонів планети [25].

Загальна кількість супутників **Space X** з технологією «Star Link» на орбіті Землі перевищила п'ять тисяч [26-27]. Територіально вони охоплюють всю площину Землі.

Загрози і соціальні проблеми Інтернету

Перша небезпека полягає в тому, що «ми втратили контроль над нашими персональними даними».

Друга проблема полягає в тому, що Інтернет є «занадто легко поширювати дезінформацію».

По-третє, політична реклама «потребує прозорість і розуміння» в Інтернеті.

Ці загрози особливо загострюються під час повномасштабної війни.

ВИСНОВКИ

Серед актуальних напрямків глобальних тенденцій в електронних комунікаціях слід зазначити головні:

– Глобальна діджитілізіція.
– Розвиток технології 5G .
– Розвиток технології Інтернет речей (IoT).
– Індустрія 4.0.
– Кібербезпека.
– Штучний інтелект

Перспективними напрямки глобальних тенденцій в електронних комунікаціях найближчого часу слід вважати:

– Розвиток технології 6G.
– Всесвітній глобальний супутниковий інтернет.
– Локалізація викликів для Інтернету.

У розвитку цих глобальних тенденцій Україна займає гідне місце.

Література:

1. Ilchenko M., Uryvsky L. Development of the scientific heritage of academician V.M. Glushkov in modern telecommunication strategies. / Cybernetics and systems analysis. № 4, 2013. – p.p. 76–87. http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/86254.

2. Okinawa Charter on Global Information Society / Per. Official. – Publish .: 22 July 2000. – Source: Japan Foreign Ministry official site. https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/docum ents/charter.html

3. Millennium Declaration Organization United Nations. / Accepted resolutions 55/2 Heneralnoy Assambley from 8 September 2000 year. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ summitdecl.shtm.

4. Закон України «Про електронні комунікації» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text

5. Повідомили, де на Землі не користуються інтернетом https://gazeta.ua/articles/science/_povidomili-de-nazemli-ne-koristuyutsya-internetom/793565

6. Нова технологічна платформа допоможе «розігнати» швидкість гігабітних мереж до 10 Гбіт/сек http://mediasat.info/2019/01/10/new-technologyplatform-10-gigabit-internet-speeds/

7. 5G https://uk.wikipedia.org/wiki/5G

8. Переможець гонки. Південна Корея першою ввела 5G https://ua.korrespondent.net/business/web/4084076-peremozhets-honky-pivdenna-koreia-pershoui-vvela-5G

9. 5G від AT&T досяг гігабітної швидкості https://internetua.com/5g-ot-at-t-dostig-gigabitnoi-skorosti/

10. «Київстар» розпочав лабораторні випробування технології 5G https://epravda.com.ua/news/2024/02/23/710328/

11. Коли в Україні запрацює 5G: етапи тестування та перспективи для користувачів і бізнесу https://speka.media/koli-v-ukrayini-zapracyuje-5g-etapi-testuvannya-ta-perspektivi-dlya-koristuvaciv-i-biznesu-9qyzm2
12. Монако стало першою країною у світі, повністю покритою 5G https://lb.ua/tech/2019/07/11/431850_monako_stalo_pervoy_stranoy_mire.html
13. Internet of Things, IoT https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/internet-veschej-internet-of-things-iot
14. Компанія сьогодні https://www.lifecell.ua/uk/pro_lifecell/kompaniia-sogodni/istoriia/?flavour=full
15. Тарифи для пристроїв https://kyivstar.ua/business/tariffs/iot
16. Експерти: штучний інтелект може знищити людство https://internetua.com/eksperty-iskusstvennyi-intellekt-mojet-unicstojit-cselovecsestvo
17. Індустрія 4.0 в Україні https://industry4-0-ukraine.com.ua
18. Розвиток 4.0 індустрії в Україні: проблеми, перспективи https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1935
19. Світовий ринок кібербезпеки за два роки перевищить 200 млрд дол. https://ko.com.ua/mirovoj_rynok_kiberbezopasnosti_cherez_dva_goda_prevysit_200_mlrd_doll_127874/
20. Безпека в Інтернеті: що потрібно знати https://pon.org.ua/novyny/5427-bezpeka-v-nternet-scho-potrbno-znati.html
21. Стандарти мобільного зв'язку 4G-5G-6G – подібність, відмінності, перспективи https://www.itbox.ua/ua/blog/Standarti-mobilnogo-zvyazku-4G5G6G--podibnist-vidminnosti-perspektivi/
22. Американський телеком-регулятор відкрив експериментальний частотний ресурс для тестування технології 6G http://mediasat.info/2019/03/20/us-6g/
23. «Київстар» тестує супутниковий зв'язок OneWeb у Силах оборони https://mil.in.ua/uk/news/kyyivstar-testuye-suputnykovyj-zv-yazok-oneweb-u-sylah-oborony/
24. Проект OneWeb залучив майже 3,5 млрд. дол. Інвестицій http://mediasat.info/2019/03/18/oneweb-investicii/
25. Amazon запустить систему супутників для забезпечення глобального інтернет-доступу http://mediasat.info/2019/04/05/amazon-sputniki/
26. SpaceX запустила на орбіту ще 22 супутники Starlink https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3963319-spacex-zapustila-na-orbitu-se-22-suputnik-starlink.html
27. Кількість супутників Starlink на орбіті перевищила 5000 https://www.dw.com/uk/kilkist-internetsuputnikiv-starlink-na-orbiti-perevisila-5000/a-66641684

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-42

ENSURING THE SECURITY OF INFORMATION SYSTEMS IN DISTRIBUTED ENTERPRISES IN CONDITIONS OF UNSTABLE COMMUNICATION SYSTEM OPERATIONS

Khniunin S. H.
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Information Technologies
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

Shvedu M. I.
2nd-year Master's student in Cybersecurity and Information Protection
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

In recent years of the war, one of the most critical tasks for many enterprises in Ukraine is maintaining the operational status of their energy systems and communication networks. There are numerous distributed enterprises with one or more main offices and multiple branches. The operation of such enterprises, located across vast areas, with remote sites or operating across multiple countries, heavily depends on the connection with branches, which require continuous (or periodic) access to a unified database.

In the functioning of distributed enterprises, maintaining communication lines and energy infrastructure is of paramount importance. While energy independence can be achieved through the use of diesel generators or battery-powered power stations, the loss of communication between separate enterprise structures can negatively impact the overall performance of the system.

Such circumstances have affected not only Ukraine but also other countries in Europe and Asia. For example, one can mention the cable breaks, both power and communication cables, in the Baltic Sea between 2023 and 2025 [1], as well as the damage to the communication cable connecting Taiwan to the mainland by the anchor of a Chinese ship on February 22, 2025 [2].

Previously, the server's connection with nodes was commonly made via a dedicated communication channel. However, in today's realities, it is necessary to switch to alternative methods, including the use of external data carriers delivered by couriers or special postal services [3].

In such cases, to ensure the system's functionality, it is essential to convert the information that needs to be transmitted into a standardized electronic format, represented as individual dedicated files. The input/output, storage, and transfer

processes, illustrated in Fig. 1, must be carried out in standard formats among all participants in the system's lifecycle.

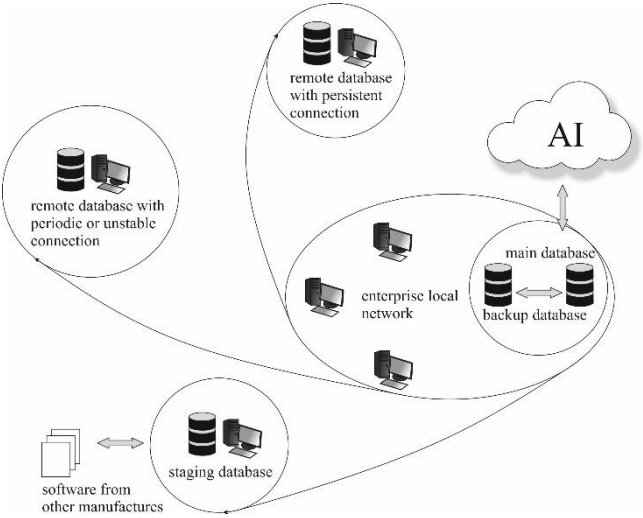

Fig. 1. Data Transmission Organization in a Distributed Enterprise System

In addition to the problems of information transmission, which are addressed through technical means, an important aspect is the synchronization of databases [4]. This previously simple task becomes significantly more complex in the case of a distributed system that lacks a constant real-time connection between geographically remote sites.

Modern Database Management Systems (DBMS) have built-in mechanisms to ensure data integrity and security, which minimizes the likelihood of errors. However, data verification cannot be fully automated, as it depends on the human factor.

The main issue is tracking the accuracy of modifications to existing data that occur between two communication sessions. This becomes particularly challenging when data is simultaneously modified in both databases. At first glance, it may seem that a simple method of linking, which prioritizes the operation that occurred first, is not possible for several reasons. The first reason is the inability to synchronize clocks between computers. Hardware failures (such as motherboard clock resets) or insufficient qualifications of the personnel working with the software (many users rarely check the system time, and some are unaware of the basic operating system settings) may interfere with accurate

clock synchronization. All of this leads to confusion in the temporal display of records. Another reason is that both changes to the records could be legitimate, but their simultaneous existence in one database is impossible. This synchronization challenge grows proportionally with the number of data copies (three or more).

To work effectively in such conditions, a comprehensive approach is necessary, involving the application of various methods, each of which addresses specific difficulties. In 2025, the Digital Development Strategy for Innovation in Ukraine up to 2030 was approved, which identified AI (Artificial Intelligence) as one of the key areas for innovation development – specifically, the implementation of decision support systems based on data in priority sectors [5]. AI plays an increasingly important role in ensuring data accuracy when modifying data in DBMS. Some issues can be resolved through its application, such as:

– anomaly and error detection;
– prevention of unauthorized changes;
– automatic error correction;
– analysis and forecasting.

The use of AI in DBMS will significantly improve data accuracy during modifications, reduce the risk of errors, and ensure data security and integrity.

Bibliography:

1. Economic Pravda. Underwater warfare in the Baltic Sea: Why is Russia destroying critical infrastructure of the EU and NATO countries? https://epravda.com.ua/svit/obriv-kabeliv-u-baltiyskomu-mori-chim-ce-zagrozhuye-krajinam-yes-ta-nato-802785/ (accessed: March 4, 2025).

2. Taiwan detains Chinese vessel that severed underwater cable. https://nv.ua/ukr/world/countries/poshkodzhennya-pidvodnogo-kabelyu-u-tayvani-zatrimali-kitayske-sudno-50492977.html (accessed: March 4, 2025).

3. State Service of Special Communication and Information Protection. https://www.cip.gov.ua/en (accessed: March 4, 2025).

4. Connolly, Thomas M., Begg, Carolyn E. Database Systems: A Practical Approach to Design, Implementation, and Management. 6th edition. Longman (Pearson Education), 2015, 1442 p.

5. Government approves the Digital Development Strategy for Innovation in Ukraine (WINWIN) until 2030. https://biz.ligazakon.net/news/233397_uryad-zatverdivstrategyu-tsifrovogo-rozvitku-nnovatsyno-dyalnost-ukrani-winwin-do-2030-roku (accessed: March 4, 2025).

НАПРЯМ 11. ІНТЕГРАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩУ ОСВІТУ ТА МЕДІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-43

ДО ДІАЛОГУ КУЛЬТУР ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Варєшкіна Н. В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Ковбасюк С. В.
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

У нових концептах вищої освіти міститься вимога перегляду загальних цілей і змісту освіти, форм і методів навчання, засад розвитку особистості.

Гуманізація змісту освіти і розширення міжнародної співпраці вимагають перегляду мети, змісту та технологій викладання іноземної мови як нового засобу навчання – засобу міжкультурної комунікації та взаєморозуміння.

Суттєве значення має цілеспрямоване ретельне ознайомлення здобувачів освіти з «кращими думками і інституціями іншої нації, її літературою, її культурою, іншими словами, з духом народу в широкому сенсі цього слова» (O. Jespersen), оскільки вивчення культури народу іншої країни, іншої цивілізації має загальний гуманістичний зміст [5, p. 78].

Думка про необхідність паралельного вивчення мови і культури народу налічує багато десятиліть. Роберт Ладо ще в 1957 році доводив важливість порівняння не лише мов, а й та культурних систем під час вивчення іноземних мов [6].

Розуміння культури народу, пізнання його системи уявлень та концептів має не тільки освітнє, а й практичне комунікативне значення, оскільки

справжнє спілкування між представниками різних культур може відбуватися лише за наявності спільних знань, властивих учасникам процесу. Це ставить учасників спілкування у більш рівноправне становище в інтелектуальній сфері по відношенню один до одного, тому що сприйняття різних культурних систем дає можливість зблизити пізнавальні рівні комунікантів [2, с. 61].

Відповідно до когнітивного підходу у викладанні іноземних мов важливою метою має бути створення у свідомості здобувача освіти, перш за все, такої мовної моделі, яка зможе забезпечити повноцінне мовлення, а також образу світу, специфічного для певної іншомовної культури. У цих рамках можна говорити про два головних напрямки в навчанні іноземної мови та усного мовлення: а) знання самої мови (застосування мовних засобів, за допомогою яких передається зміст); б) пізнання іншомовної культури, реалій іншого буття, цивілізації країни мови, що вивчається. Останнє передбачає засвоєння знань та інформації національно-специфічного, мовно-культурного та культурно-естетичного характеру, пізнання іншого світу, тих людських відносин, які йому притаманні і яких не знає людина, що не опанувала цієї мови [3].

Діалог культур відбувається завдяки наявності реалій двох країн – країни мови, що вивчається, а також реалій рідної країни. Здобувачі освіти, отримуючи знання про культуру (побут, звичаї та традиції, історію тощо) носіїв іншої мови, мають можливість передати схожу інформацію про свою націю за допомогою вивченої мови представникам іншої цивілізації.

Вивчення іноземної мови має створити умови доступу до культури іншого народу, стати фактором всебічного розвитку кожної особистості, джерелом знань про сучасне життя країни тої мови, що вивчається, налагодити діалог культур. Будь-яка сучасна культура може розвиватися тільки на межі культур, в діалозі з іншими культурами [4].

Діалог культур передбачає найбільш повне пізнання, пошук спільних рис, які наближають один до одного представників різних національностей і культур, що надає підґрунтя для встановлення взаєморозуміння.

Здебільшого студенти зацікавлені в розширенні свого світогляду в сфері гуманітарних наук, та істотному вдосконаленні своїх знань про мову. Тому використання новітніх програм та позитивна мотивація можуть сприяти усвідомленню необхідності досягнення справжніх результатів. З цією метою доцільно з самого початку вводити елементи реальної мови, надавати студентам можливість відчути специфіку мислення, відображену мовою, щоб показати психологію та елементи культури іншого народу [1].

Процес навчання бажано будувати таким чином, щоб на кожному занятті здобувачі освіти відкривали для себе «неперекладну буквально» специфіку лексики, граматичні структури і стиль іншої мови, за якою стоїть спосіб мислення та психологія іншого народу.

У процесі навчання здобувачів освіти важливу роль відіграють відступи до історії мови, у порівняльне мовознавство, а також пошук і ретельне добирання завдань щодо пошуку семантичних еквівалентів різними мовами, на осмислення ідіоматичних сталих виразів у сфері традицій і психології носіїв мови.

Цікавий шлях внутрішнього ознайомлення здобувачів освіти з психологією і своєрідною культурою мовлення носіїв мови проходить через залучення в курс іноземної мови серії занять з домашнього читання. Таким чином мова стає неодмінним об'єктом когнітивної діяльності студента, завдяки емоційного сприйняття проблем, описаних автором у тексті.

Планомірне читання іншомовної художньої літератури виводить тематику питань, що вивчаються на заняттях, за межі ситуацій повсякденного життя. Як свідчить досвід, посилюється бажання до виконання творчих завдань. Отже, опанування нових граматичних та лексичних явищ у послідовному, логічному тексті покращує їх розуміння та засвоєння, оскільки можна осягнути їх функціональне значення.

Анна Вежбицька вважає, що «певні способи осмислення світу закодовані в словах мови». Необхідно проникнути в сутність «ключових слів» самобутньої культури і зрозуміти їх значення [7, p. 95].

Коли іноземна мова вважається не тільки засобом спілкування, але й інструментом осягнення світової культури, процес навчання стає більш цікавим для студентів; вони залучені до нього емоційно. На підгрунті зацікавлення мовою доволі продуктивним стає і процес покращення мовленнєвих навичок.

Здобувачі освіти повинні оволодівати вмінням долучатися до культури іншого народу через порівняння з власною культурою, що сприятиме поліпшенню взаєморозуміння, збагаченню особистості студентів. З окремих відомостей про країну і людей формується цілісне уявлення і позитивне ставлення і до своєї культури також. Відбувається одночасне усвідомлення національної гідності та спорідненості з європейською культурою.

Однак пам'ятаємо, що відбір країнознавчих/художніх текстів має бути методично обґрунтованим. Тоді це дозволить студентам значно розширити свій світогляд, комунікативну компетентність, інтелектуальний і культурний рівень.

Література:

1. Варєшкіна Н. В., Ковбасюк С. В. Навчання іноземної мови у контексті діалогу культур. Наук. зб. «Актуальні питання гуманітарних наук»: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2023. Вип. № 59, Том І. С. 244-250.

2. Заволока С.І. Лінгвокраїнознавчий аспект викладання іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73, Т. 1. С. 59–62.

3. Шилінська І. Розвиток навичок міжкультурної комунікації у майбутніх ІТ-фахівців у процесі вивчення іноземної мови. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2017. № 10 (5). С. 583–586.

4. Bennet M. J. Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles and practices. 2nd ed. Boston, MA: Itercultural Press, 2013. P. 105–136.

5. Jespersen O. H. Language, its nature, development, and origin. Tenth impression. London: George Allen & Unwin Ltd., 1954. 446 p.

6. Lado R. Linguistics across cultures: Applied linguistics for language teachers. University of Michigan Press: Ann Arbor, 1957. 110 p.

7. Wierzbicka A. Semantics, culture, and cognition: universal human concepts in culture. Specific configurations. Oxford University Press. 1992. 487 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-44

МІЖНАРОДНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ТА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Воронова А. С.
здобувач 3 курсу бакалаврського рівня
кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України в європейський освітній простір особливого значення набуває участь українських студентів у міжнародних освітніх програмах. Академічна мобільність відкриває нові можливості для здобуття якісної освіти, професійного розвитку та обміну досвідом із провідними навчальними закладами світу, сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, здатних конкурувати на міжнародному ринку праці [6].

Однак, поряд із численними перевагами, академічна мобільність супроводжується певними викликами: адаптацією студентів до іншомовного середовища, фінансовими витратами, необхідністю підтвердження дипломів та кваліфікацій. Водночас, розширення міжнародного співробітництва у сфері освіти та підтримка академічної

мобільності є стратегічним кроком у відбудові та розвитку України як частини європейської освітньої спільноти.

Академічна мобільність є важливим елементом міжнародної співпраці в освіті, що дає можливість студентам і викладачам здобувати нові знання, навички та досвід, працюючи в іншому освітньому середовищі. Вона передбачає тимчасове навчання або стажування в іноземних навчальних закладах, що сприяє розвитку наукових та професійних компетенцій. В умовах глобалізації та інтеграції України до європейського освітнього простору академічна мобільність набуває все більшого значення для підвищення якості освіти, а також для розширення міжнародного співробітництва у науковій і культурній сферах.

Серед найбільш поширених програм академічної мобільності для українських студентів можна виокремити такі ініціативи, як Erasmus+, Fulbright, DAAD, Chevening та Horizon Europe [1; 2; 3; 4; 5]. Програма Erasmus+ надає можливість студентам з України навчатися в університетах Європи на основі кредитної мобільності, тобто тимчасового навчання з можливістю повернення в український університет після завершення навчального семестру [1]. Програма Fulbright дає шанс студентам та науковцям з України навчатися та працювати в провідних університетах США [2], а DAAD пропонує стипендії для навчання та наукових досліджень у Німеччині [3]. Програми Chevening та Horizon Europe відкривають нові горизонти для майбутніх лідерів та науковців, надаючи можливість отримати освіту в британських університетах і брати участь у міжнародних дослідженнях [4; 5]. Всі ці програми сприяють інтеграції українських студентів і науковців у світову освітню та наукову спільноту.

Попри численні переваги, академічна мобільність для українських студентів супроводжується певними труднощами. Одним із головних бар'єрів є мовний, адже хоча більшість програм викладаються англійською мовою, рівень мовної підготовки багатьох студентів не завжди відповідає вимогам. Також значною перешкодою є фінансові витрати, оскільки стипендії, хоча й покривають частину витрат, не завжди здатні повністю забезпечити студентів, особливо в країнах з високим рівнем життя. Крім того, складнощі можуть виникати при отриманні віз, визнанні дипломів та адаптації до іншої освітньої системи, що потребує часу та додаткових зусиль.

Незважаючи на ці труднощі, перспективи академічної мобільності в Україні виглядають багатообіцяючими. Для подальшого розвитку цього напряму необхідно розширювати партнерські відносини між українськими та іноземними університетами, покращувати викладання іноземних мов на всіх рівнях освіти та забезпечувати фінансову підтримку студентів та викладачів через гранти, стипендії та інші форми допомоги. Важливою умовою розвитку є також спрощення процедур визнання дипломів та

академічних програм, що дозволить полегшити процес академічної мобільності та забезпечити високий рівень міжнародної інтеграції української освіти.

Таким чином, академічна мобільність є важливим інструментом для розвитку освіти, науки і міжнародного співробітництва в Україні. Вона сприяє підвищенню кваліфікації студентів, відкриває нові можливості для наукової діяльності та є важливим фактором у відбудові країни після важких випробувань. Розвиток міжнародної академічної мобільності та участь у міжнародних освітніх програмах має стати стратегічним напрямом для подальшого зміцнення позицій України на світовій освітній карті.

Література:

1. European Commission. Erasmus+ Programme Guide. 2021. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus

2. Fulbright Program. About the Fulbright Program. 2022. URL: https://foreign.fulbrightonline.org/

3. DAAD. Information for International Students. 2021. URL: https://www.daad.de/en

4. Chevening Scholarships. URL: https://www.chevening.org/

5. Horizon Europe – the EU Research and Innovation Programme. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home

6. Global Education Monitoring Report 2021: Education for Peace, Justice, and Strong Institutions. URL: https://en.unesco.org/gem-report

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-45

MULTICULTURAL TRAINING OF STUDENTS AT HIGH SCHOOLS

Zhaboruke I. A.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
and Methods of Teaching Foreign Languages
The state institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»
Odesa, Ukraine

Multicultural education values different student cultures and prepares students to thrive in a diverse world. At its core, multicultural education fosters equality,

Justice, and equity, and it establishes the reality of philosophical ideas in classroom environments.

Depending on the nature of a final product of project activities at student practice as future teachers of foreign languages, it is useful to arrange the following types of projects in the area of foreign language education and multicultural training of students, namely;

– structurally-practical projects (observations diary, «construction» play, its development and description;

– game and role projects (solutions to any problematic situations, dramatization of a situation);

– information and research projects (such as «Ukraine – United Kingdom: traditions of communication», «The study of Romance-Germanic languages in the south of Ukraine», «The English language and its use as a means of international communication», «The hidden rules of the French behavior», «Grammar of English and Ukrainian cultural identity»);

– specific projects of a sociological survey (survey projects), such as «War and Dialogue of languages and cultures», «Conflict of languages and cultures of national minorities»;

– publishing projects (a newspaper article, an article in a magazine, creating a page in a blog);

– scenic projects («The script of 'Brain-Ring` on country studies);

– creative projects (creative works), such as writing of essays, short stories, plays, poems, sketches; translation into a foreign/native language, etc [2].

These projects are interdisciplinary in nature and can be performed by trainee teachers during pedagogical practice, foreign language classes and educational activities on multicultural training of pupils. At the same time introduction of multimedia presentation to foreign language education of students performs various kinds of pedagogical support, namely:

– informational support, manifested in the fact that foreign language teacher can select text, graphic, photo, audio and video materials, reflecting different views, sometimes opposite views (controversial activities) on the studied topics and include it in a scenario of classes in the format of multimedia presentation to enhance learning and cognitive activity of pupils studying foreign languages;

– support for the professional-pedagogical activities of foreign language teacher, which is reflected in the fact that teacher's educational presentations allow to systematically monitor parameters of educational process, to observe program in learning of students at foreign language lessons, to stimulate their learning and cognitive activities, monitor the effectiveness of educational process;

– technical support, which implies a possibility of a foreign language teacher to actively use local networks, telecommunications technology, multimedia programs, which prompt a teacher to organize creative teamwork of students at foreign language lessons in real time;

– technological support of foreign language teacher, since one has an opportunity to evaluate multi-functionality of multimedia presentation, analyzing, selecting and predicting the effectiveness of a foreign language educational presentation from the point of view of lexical and grammatical filling and correctness of content and information of texts, exercises, tests, submission of project material – presentation, graphics, application (pictures, graphs, tables, diagrams, etc.) presence of the objects imported from existing digital educational resources and applications, Microsoft Office, visual design, technical part, etc.

Considering multimedia presentation in foreign language training as a technical means of information, teaching equipment and technical verification, it is obvious that presentation facilitates an effective solution to the following didactic problems in the process of foreign language teaching:

– building competencies of reading of foreign language texts;

– improvement of listening comprehension skills, written speech in preparing various kinds of works, creative translations, essays, abstracts, construction of monologue and dialogue statements;

– increasing students` knowledge of vocabulary from modern foreign languages;

– creation of stable motivation of students towards foreign language activities through operational materials of internet, e-mail, search engines results [1].

Linguistic and methodological possibilities of multimedia presentation in the process of foreign languages training can be successfully implemented in teaching phonetics (developing of auditory skills to distinguish the sounds of a foreign language, to improve articulation, rhythmic and intonation skills), during teaching comprehension (forming stable phonetic skills of listening; automatic monitoring of the correct understanding of listened text), in the mastering of grammar (developing grammar productive skills of written speech, control of the level of grammatical skills development involving special test programs, support for mastering of grammatical phenomena through the use of computer reference books on grammar, grammatical errors detection systems at the morphological and syntactic levels), in improving vocabulary of a certain foreign language (forming productive lexical skills of written speech; automatic control of lexical skills involving multimedia computer programs, expansion of active and potential dictionary of students; the provision of different reference and information support through the use of automatic dictionaries, selection systems of synonyms and antonyms) and teaching reading (reinforcement of receptive vocabulary and grammatical skills of reading, training in different forms of analysis of a text, provision of reference and information support in obtaining new information on lexicology and lexicography problems through the use of electronic encyclopedias and dictionaries).

Therefore, a variety of functions realized by multimedia presentations in the area of foreign language education and multicultural training of scholars would

permit the review of it as a subtype of innovative pedagogical technologies. The results of introduction of multimedia presentation as an innovative pedagogical technology of foreign language education and multicultural training are productive skills in the activities of its main subjects-students and teachers, students and lectures of foreign languages.

Bibliography:

1. Гуржій А.М., Лапінський В.В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Інформаційні технології в освіті: зб. наук. праць. 2013. С. 3–5. Вип. 15, Херсон: ХДУ.
2. Лапінський В. В. Принцип наочності і створення електронних засобів навчального призначення. Народна освіта. 2009 р. Вип. 3. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/9/statti/lapinskiy.html.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-46

НАУКОВІ ГУРТКИ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Жукова А. Р.
доктор філософії у галузі педагогіки,
доцент кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

Матіїв Ю. В.
аспірантка Інституту краєзнавства імені Крип'якевича,
викладач англійської мови кафедри іноземних мов
та військового перекладу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

Дзюба Я. П.
лейтенант, викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

Поширення сучасних процесів світової глобалізації та військове вторгнення російської федерації на територію України зумовило активний

розвиток військового співробітництва нашої держави з іноземними партнерами. Організація та проведення спільних навчань, обмін досвідом, участь у миротворчих акціях, опанування нової зброї, яку одержує Україна від країн-союзниць, партнерство у підготовці військових кадрів, викликають необхідність у військових фахівцях, які б були спроможними здійснювати ефективну співпрацю з представниками інших країн. На сучасному етапі здатність курсантів військових закладів освіти вільно спілкуватися іноземною мовою, використовувати її у професійній діяльності, взаємодіяти з міжнародними партнерами й ефективно здійснювати свою діяльність у багатонаціональному середовищі є важливим складником їх професійної компетентності. Відтак, іншомовна підготовка курсантів військових закладів освіти є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення. Проте, у сучасній практиці іншомовної підготовки курсантів існує чимало труднощів і проблем, що пов'язані з недостатньою мотивацією до вивчення іноземної мови, обмеженістю аудиторного часу, із застарілими методами викладання тощо. Одним із перспективних шляхів розв'язання цих проблем є залучення курсантів до участі у наукових гуртках, які можуть стати ефективним інструментом для вдосконалення іншомовної компетентності, розширення соціокультурних знань курсантів та розвитку міжкультурної компетентності.

У науковому дослідженні О. Єфімової зазначено, що специфіка іншомовної підготовки курсантів військових закладів освіти «полягає в поєднані професійно-ділової та соціокультурної орієнтації» у процесі вивчення іноземних мов, «що уможливлює його здатність комунікувати в процесі іншомовного фахового зорієнтованого спілкування, а також створювати й управляти дискурсами на військово-професійну тематику» [2, с. 7].

Окрім того, мовна підготовка курсантів сьогодні не повинна обмежуватися тільки аудиторним навчанням, використанням тих або інших організаційних форм. Так, важливим інструментом іншомовної підготовки курсантів військових закладів освіти є науковий гурток [3].

Результати опитування 50-ти курсантів демонструють необхідність розробки додаткових стимулів, які б сприяли активнішому включенню курсантів у науково-дослідницьку діяльність, зокрема через адаптацію графіків занять, індивідуалізацію дослідницької роботи та інтеграцію наукової діяльності у навчальні курси.

Водночас, результати опитування свідчать про позитивну тенденцію щодо використання іншомовних джерел у наукових гуртках, проте водночас вказують на наявність групи респондентів, які майже не стикаються з іншомовними матеріалами [5, с. 217]. Це підкреслює необхідність подальшого вдосконалення підходів до організації науково-дослідницької роботи, щоб забезпечити всебічний розвиток іншомовної компетентності курсантів.

Окрім цього, було встановлено, що респонденти надають перевагу активним методам роботи з іноземною мовою – написанню статей, обговоренню та презентаціям, які дозволяють не лише засвоювати новий матеріал, а й практично застосовувати отримані знання. Таким чином, можемо вважати, що маємо підтвердження ,про те, що наукові гуртки є важливим інструментом для розвитку іншомовної компетентності, особливо в аспектах письма, комунікації та публічних виступів. А відтак, важливо збалансувати різні форми роботи, щоб створити ефективне середовище для опанування іноземної мови, інтегруючи як практичні, так і теоретичні методи навчання [5, с. 217].

Більше того, все частішою є практика використання іноземної мови в заходах наукових гуртків. Хоча більшість респондентів зазначають наявність заходів із використанням іноземної мови, вони не завжди є систематичними. Це вказує на необхідність більш структурованого підходу, який забезпечить регулярну практику іншомовного спілкування через конференції, воркшопи та інші інтерактивні форми роботи.

Аналіз відповідей респондентів на запитання про те, як саме участь у науковому гуртку вплинула на їхній рівень володіння іноземною мовою продемонстрував, що більшість з них вважають, що участь у науковому гуртку позитивно вплинула на їх рівень володіння іноземною мовою.

Таким чином, проведене опитування продемонструвало, що загалом участь у науковому гуртку позитивно вплинула на рівень знання іноземної мови курсантів, зокрема шляхом роботи з текстами, статтями та спеціалізованою літературою. Відвідуючи ці гуртки курсанти покращили свої знання з іноземної мови, розширили свій словниковий запас, розвинули вміння працювати з іншомовними джерелами тощо. Попри це, основними труднощами залишаються обмежений словниковий запас та невпевненість у спілкуванні іноземною мовою.

Здійснене дослідження дає можливість стверджувати, що участь у наукових гуртках дає можливість курсантам військових закладів освіти вдосконалювати свої знання з іноземної мови, розширювати словниковий запас, використовувати наукову літературу іноземною мовою у своїй діяльності, вдосконалювати навички роботи з текстом, практикувати спілкування іноземною мовою тощо. Результати опитування демонструють, що наукові гуртки мають потенціал для покращення іншомовної компетентності курсантів, проте рівень їхнього впливу залежить від методики роботи та активності використання іноземної мови під час занять. Важливо розширити використання іншомовних матеріалів та комунікації, щоб забезпечити рівномірний вплив на всіх учасників наукової діяльності. Саме тому, можемо стверджувати, що наукові гуртки є ефективним інструментом іншомовної підготовки курсантів. Перспективи подальших досліджень розвитку в даному напрямі полягають у проведенні порівняльно

аналізу результатів іншомовної підготовки курсантів, які беруть участь у наукових гуртках, та тих, які не залучені до таких форм позааудиторної роботи.

Література:

1. Єфімова О.М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. 23 с.

2. Мельниченко О. Роль науково-дослідної роботи курсантів та шляхи її пожвавлення у ВВНЗ. *Військова освіта*. 2015. № 1 (31). С. 138-145. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-1783/2015-1/138-145.

3. Жукова А. Р. Роль і місце бібліотеки як інформаційного центру у процесі вивчення іноземних мов // University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings. – 2024. – Вип. 9. – С. 217–225. – DOI: 10.15802/unilib/2024_316966.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-47

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР УСПІХУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Златовласова О. В.
викладач кафедри германських і східних мов та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Міжкультурна компетенція є суттєвим фактором у міжнародному співробітництві, особливо коли йдеться про відбудову України після війни. Вона передбачає здатність до ефективної комунікації та взаємодії з представниками різних культур, що є критично необхідним для успішного співробітництва між Україною та Китаєм. Міжкультурна компетенція містить розуміння та повагу до культурних відмінностей, а також навички адаптації до нових культурних контекстів. Застосування цих принципів у сфері освіти та медіа здатне значно підвищити ефективність міжнародної співпраці.

На практичному рівні інтеграція китайської мови у вищу освіту України має великий потенціал для сприяння міжкультурному розумінню.

Професор Чжен Шупу з Хейлунцзянського університету відіграв вагому роль у цьому процесі, викладаючи китайську мову в Прикарпатському національному університеті у 2005-2007 роках. Його зусилля дали результат – підвищення інтересу до китайської мови та культури серед українських студентів, що заклало фундамент для майбутнього співробітництва між двома країнами. Чжен Шупу також активно сприяв обміну студентами між Україною та Китаєм, що дало можливість українським студентам отримати безцінний досвід навчання в китайських університетах [1, с. 97].

Внесок викладача кафедри С. С. Науменка був надзвичайно серйозним для зміцнення українсько-китайських зв'язків. Він отримав премію за внесок у сферу викладання китайської мови в Україні завдяки своїй роботі з розробки навчальних програм і методик викладання. Діяльність сприяла підготовці фахівців, здатних до ефективної міжкультурної комунікації. Під час російсько-української війни його робота стала впливовим фактором підтримки дипломатичних та економічних зв'язків між Україною та Китаєм. Викладач С. С. Науменко займався проектами з перекладу та адаптації китайської літератури для українських студентів, що сприяло глибшому розумінню китайської культури [2].

Міжкультурна компетенція також має вирішальне значення в медійному просторі. Медіа грають значущу роль у підвищенні рівня міжкультурної обізнаності та розуміння серед населення. Через репортажі, документальні фільми та інші форми медіа представлені різноманітні культурні практики та традиції, що формує більш відкрите та толерантне суспільство. Для успішної інтеграції іноземних мов у вищу освіту та медіа необхідно розробити стратегічні підходи, які враховують специфіку кожної культури. Це має містити розробку навчальних програм, які спрямовані на формування міжкультурної компетенції, а також проведення тренінгів для викладачів та медійних працівників. Співпраця з китайськими вищими навчальними закладами та медійними організаціями може стати визначним кроком у цьому напрямку.

Існують міжнародні програми, семінари та фонди, які сприяють розвитку міжкультурної компетенції та співпраці між Україною та Китаєм. Наприклад, програма обміну студентами між китайськими та українськими університетами, організована за підтримки Китайсько-Українського фонду культурного обміну. Семінари з міжкультурної комунікації, які проводяться у рамках співпраці з Інститутом Конфуція, також заохочують до підвищення рівня міжкультурної компетенції серед студентів та викладачів.

Таким чином, міжкультурна компетенція є ключовим фактором успіху у відбудові України через українсько-китайське співробітництво. Вона дає ефективну комунікацію та взаємодію між представниками двох культур, що є корисним для досягнення спільних цілей у сфері освіти, медіа та

економіки. Інтеграція китайської мови у вищу освіту України та розвиток медійного простору сприяють формуванню більш толерантного та відкритого суспільства, готового до міжнародної співпраці [3, с. 59].

Слід зазначити, що у процесі відбудови України потрібно враховувати досвід та знання іноземних фахівців, таких як професор Чжен Шупу та викладач С. С. Науменко. Їхній внесок у розвиток міжкультурної компетенції та українсько-китайського співробітництва є безцінним, і його треба враховувати при розробці стратегій відбудови країни. Для досягнення успіху у відбудові України через українсько-китайське співробітництво варто враховувати міжкультурні аспекти та активно працювати над формуванням міжкультурної компетенції у всіх сферах суспільного життя, що дозволить забезпечити ефективну комунікацію та взаємодію між представниками двох культур, що є необхідним для досягнення спільних цілей та успішної відбудови України.

Література:

1. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 листопада, м. Одеса. Львів – Торунь : LihaPres, 2022. Ч. 3. 364 с.

2. Новини кафедри східних мов | ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Стартова | ХНПУ імені Г. С. Сковороди. URL: http://hnpu.edu.ua/uk/novyny-kafedry-shidnyh-mov (дата звернення: 05.03.2025).

3. Юність науки 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, 17-18 квітня, у 2-х ч. Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2019. Ч. 2. 370 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-48

MEDIA LITERACY AND ENGLISH PROFICIENCY FOR UKRAINE'S POST-WAR RECONSTRUCTION

Ishchuk A. A.
Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at theDepartment of the Germanic Languages
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine

Ishchuk O. M.
Associate Professor at theDepartment of General Studies
Ukrainian-American Concordia University
Kyiv, Ukraine

The integration of foreign languages, particularly English, into higher education and the media space is becoming increasingly vital for Ukraine's reconstruction and international cooperation. In the context of the ongoing war and geopolitical shifts, media literacy plays a crucial role in strengthening national resilience, countering disinformation, and ensuring informed civic engagement. Proficiency in English enhances access to global information, fosters critical thinking, and enables Ukrainians to share their narratives internationally. As Ukraine navigates post-war recovery, reinforcing linguistic competence in media and education is essential for safeguarding democratic values and national security.

The importance of English in media literacy has grown amid the hybrid threats Ukraine faces, where information warfare is as consequential as military actions. The ability to critically assess foreign-language media content helps counter propaganda, mitigate misinformation, and integrate Ukraine into global discussions on reconstruction, security, and development. Equipping students and media professionals with linguistic and analytical skills strengthens Ukraine's presence in international academic, diplomatic, and journalistic circles. Thus, fostering media literacy through English-language education becomes crucial for sustainable international partnerships and informed public discourse [1].

Ivanović emphasizes the vital role of media in modern education, highlighting the need for integrating media literacy into curricula. As students encounter conflicting value judgments from various sources, fostering critical thinking becomes increasingly important. Effective media literacy not only involves understanding media characteristics but also how students interpret them. Properly structured, media literacy education promotes critical analysis, key social values, and broader societal development, encouraging further research on its impact [2].

Mrisho, Bulendu, and Dominic examine the transformative impact of new media technologies, such as multimedia and social media, on global media landscapes. These advancements have reshaped social, political, and cultural practices while contributing to the rise of fake news and misinformation. Media literacy is crucial for developing critical thinking skills needed to evaluate and create content in the digital age [3]. It involves understanding media industries, messages, audiences, and effects, with an approach that acknowledges the socio-cultural impact of media in today's mass-mediated society.

The role of media literacy and English language integration is central to Ukraine's reconstruction and international cooperation. Enhancing media literacy is vital for fostering informed civic engagement, countering disinformation, and strengthening national resilience. The ability to critically analyze media content, especially in English, allows individuals to navigate global information flows, combat misinformation, and contribute to Ukraine's voice in international discussions. Integrating media literacy into higher education equips students and media professionals with the necessary skills to engage with digital technologies and media landscapes, ultimately supporting Ukraine's rebuilding process and global presence.

To integrate English effectively into higher education, reforms should focus on creating curricula that combine language proficiency with media literacy. This could involve designing programs that teach English alongside critical media analysis, digital literacy, and the ability to evaluate foreign media content. Teacher training should be prioritized to equip educators with the necessary skills to foster these competencies. Partnerships with international universities and media organizations can facilitate knowledge exchange and collaborative research on topics relevant to Ukraine's post-war recovery. Strengthening students' linguistic and media literacy capabilities will support the development of informed citizens who can navigate the global information space, playing a key role in Ukraine's reconstruction. By prioritizing both media literacy and language education, Ukraine can empower its youth to contribute to the global conversation on reconstruction, security, and democracy, helping to ensure a prosperous future for the nation.

In conclusion, integrating English language proficiency and media literacy into Ukraine's higher education system is essential not only for professional development but also as a cornerstone of post-war recovery and global integration. By fostering these competencies, Ukraine can strengthen its resilience, counter disinformation, and reinforce its international position. This approach will help create a more informed, adaptable, and proactive citizenry capable of contributing to the nation's reconstruction and ensuring a secure and democratic future.

Bibliography:

1. Ishchuk O., Ishchuk A. Communication in the Media Space and Manipulation During Wartime. Proceedings of the II International Interdisciplinary Scientific and Practical Conference «Open Science of Ukraine: Visionary Discourse in the Context of Martial Law», 27–29 September 2023. P. 267–268.

2. Ivanović M. Development of Media Literacy – An Important Aspect of Modern Education. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2014. № 149. P. 438 – 442. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.284

3. Mrisho D., Bulendu D., Dominic N. (2023). Media Literacy: Concept, Theoretical Explanation, and its Importance in the Digital Age. East African Journal of Arts and Social Sciences, 2023. № 6(1). P. 78–85. https://doi.org/10.37284/eajass.6.1.1087

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-49

ІНТЕГРАЦІЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ВИЩУ ОСВІТУ ЯК ВЕКТОР МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Кривда Л. Р.
доктор філософії,
доцентка кафедри германських, східних мов та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Інтеграція німецької мови у вищу освіту України є важливим аспектом міжнародної співпраці та відбудови країни в сучасних умовах. Німецька мова традиційно займає одне з провідних місць у системі європейської освіти, а її роль у формуванні професійних компетенцій студентів зростає. Відновлення України потребує кваліфікованих фахівців, які володіють іноземними мовами, що відкриває можливості для стажувань, академічних обмінів, міжнародних дослідницьких проєктів та залучення інвестицій у різні сфери економіки та науки.

Значна частина освітніх програм у європейських університетах пропонує навчання німецькою мовою, що дозволяє українським студентам отримати якісну освіту та практичний досвід у провідних закладах Німеччини, Австрії та Швейцарії. Крім того, знання німецької мови є ключовим чинником для участі у програмах Erasmus+, DAAD та інших грантових ініціативах, що сприяють обміну знаннями та передовими

методиками викладання. Спільні освітні проєкти дозволяють розширити горизонти співпраці, а також інтегрувати європейські стандарти в українську систему вищої освіти.

Одним із головних напрямів розвитку є адаптація навчальних програм, що передбачає включення дисциплін німецькою мовою, розширення можливостей для студентів щодо вивчення професійної лексики, інтеграцію сучасних методів викладання та залучення носіїв мови до освітнього процесу. Викладання спеціалізованих предметів німецькою мовою допомагає не лише покращити рівень мовної підготовки, а й сприяє формуванню необхідних навичок для майбутньої професійної діяльності на міжнародному рівні.

Співпраця між українськими та німецькими університетами відкриває нові можливості для дослідницької діяльності, сприяє розвитку спільних проєктів у сферах науки, техніки, медицини та економіки. Участь у міжнародних конференціях, семінарах, стажуваннях дозволяє викладачам і студентам отримати доступ до новітніх наукових розробок, розширити академічну мобільність та вдосконалити професійні компетенції.

Важливим аспектом є підтримка з боку німецьких урядових і громадських організацій, які фінансують освітні ініціативи, надають стипендії та гранти для українських студентів і науковців. Такі програми, як Goethe-Institut, DAAD, німецькі фонди та університетські об'єднання, допомагають популяризувати німецьку мову, сприяють культурному обміну та професійному зростанню молодих фахівців.

Інтеграція німецької мови у вищу освіту також сприяє зміцненню міжнародних зв'язків та залученню інвестицій у відбудову України. Післявоєнна реконструкція потребує висококваліфікованих кадрів, здатних працювати у багатонаціональному середовищі, співпрацювати з іноземними партнерами та ефективно впроваджувати сучасні технології. Вивчення німецької мови дає можливість студентам отримати доступ до іноземних ресурсів, ознайомитися з передовими практиками, працювати у міжнародних компаніях та брати участь у спільних економічних і технологічних проєктах.

Таким чином, інтеграція німецької мови у вищу освіту України є стратегічно важливим напрямом, що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки, розширенню академічних можливостей, залученню міжнародного досвіду та активній участі України у європейському освітньому просторі. Впровадження німецькомовних програм, співпраця з європейськими університетами, підтримка міжнародних ініціатив та створення сприятливих умов для навчання і роботи дозволять українським студентам і викладачам зробити значний внесок у розвиток науки, освіти та економіки країни.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-50

FOREIGN LANGUAGE INTEGRATION IN HIGHER EDUCATION AND MEDIA: A STRATEGIC FRAMEWORK FOR UKRAINE'S POST-WAR INTERNATIONAL COOPERATION

Lichman L. Yu.
Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Language Training
and Humanitarian Disciplines
Shupyk National Healthcare University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Kononets' O. M.
Candidate of Medical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Neurology
Shupyk National Healthcare University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Mykhailenko L. A.
Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training
and Humanitarian Disciplines
Shupyk National Healthcare University of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Introduction. Ukraine's post-war reconstruction demands an integrative international approach, with linguistic competence playing a key role in fostering cross-border collaboration and cultural diplomacy. Integrating foreign languages into education and media is essential for national redevelopment, creating pathways for international investment and scholarly exchange that overcome geopolitical barriers. By incorporating foreign languages into its higher education institutions, Ukraine is becoming more open to collaboration with other countries. This integration facilitates knowledge exchange and fosters joint innovation. This article will explore how language proficiency contributes to the country's development, enhances education, shapes global perceptions through the media, and supports initiatives for recovery.

1. Foreign languages in higher education: transformative mechanisms for academic internationalization

Academic environments are essential hubs for developing the expertise and leadership required to advance Ukraine's reconstruction. Incorporating foreign languages into academic curricula enhances students' cross-cultural competencies and cultivates essential global networking capacities.

Ukrainian universities should prioritize delivering a comprehensive foundation of knowledge as a core component of their academic programs, rather than viewing it as an afterthought. To accomplish this, it is crucial to implement a structured language-learning system that ensures every student has the opportunity to learn at least one foreign language from the beginning. The most effective method involves integrating language instruction with the main subject matter, such as offering specialized courses in foreign languages. This approach enables students to develop essential skills while enhancing their professional knowledge. [1, p. 257].

International academic mobility programs and research partnerships with foreign institutions provide Ukrainian students and educators with valuable opportunities for professional development. These collaborative frameworks should include bilateral exchange agreements with leading research centers and joint scientific consortia that focus on addressing challenges related to post-war reconstruction [2, p. 8].

Mastering English and other strategically selected foreign languages is essential for career advancement in today's globalized economy. This language proficiency enables Ukrainian graduates to enter competitive international job markets and engage in multinational research projects. Consequently, modern Ukrainian educators emphasize that effective foreign language teaching in a distance learning format, particularly during martial law, necessitates a comprehensive approach that integrates both technological and psycho-pedagogical factors [3, p. 685].

2. Media and language as strategic instruments of international influence

Media plays a vital role in presenting Ukraine to the world. It is essential to utilize various languages in media communications to effectively convey information to an international audience and combat misinformation.

New products and videos from diverse digital platforms allow audiences around the globe to access accurate information about Ukraine's transformation. To achieve this, it is important to leverage modern digital technologies and diversify content across different platforms.

Clear documentaries and cultural programs in foreign languages help Ukraine strengthen its connections with the world and gain support. Collaborating with popular international media outlets also enhances the credibility of the information about Ukraine and expands its reach. As is argued by Yu. Postupaka: «One of the key tasks of Ukraine becoming a successful European state and a full member of the European Union is the modernization of the national higher education system in the context of the problems caused by the war and its focus on accelerating integration into the EU, which should be implemented based on coordinated actions of state administration bodies to ensure socio-economic development, health care, language, and culture» [4, p. 9].

3. International Cooperation and Strategic Frameworks for Language Policy

To effectively integrate foreign languages in Ukraine, it is essential to foster collaboration among the government, educational institutions, and businesses. The language policy should align with European standards, which involve allocating funds for educational infrastructure and adopting international language learning frameworks, such as the Common European Framework of Reference for Languages. This approach will enable Ukrainians to enhance their proficiency in foreign languages.

Moreover, it is crucial to invest in modern language learning technologies and advanced training programs. These investments will help prepare specialists who can contribute effectively to key sectors involved in the country's reconstruction. [5, p. 55].

Conclusions. The strategic integration of foreign languages into higher education and media is essential for Ukraine's recovery. By fostering multilingual skills among students, educators, and professionals, Ukraine can improve its global presence, attract foreign investment, and establish strong international partnerships. Encouraging language proficiency supports modernization and sustainable development, with well-defined language policies and media initiatives playing a crucial role in redefining Ukraine's global position.

Bibliography:

1. Марєєв Д. А., Геворгян К. Л., Колодіна Л. С. Сучасні методики викладання іноземних мов у ЗВО // Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». 2022. №1. С. 257–265. DOI: 10.52726/as.humanities/2022.1.40.

2. European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Building hope – Europe's solidarity with Ukraine – 15 inspiring Erasmus+ and European Solidarity Corps projects providing support to people affected by the war. Publications Office of the European Union, 2024. URL: https://data.europa.eu/doi/10.2766/84844 (дата звернення: 03.03.2024).

3. Рачковський О. В., Ященко І. В., Попельницька С. І., Борисенко І. В., Сідун Л. Ю. Сучасні методи викладання іноземних мов у дистанційному форматі: адаптація до викликів воєнного стану // Наука і техніка сьогодні. 2024. №11(39). С. 681–688. DOI: 10.52058/2786-6025-2024-10(38).

4. Поступака Ю. О. Інтернаціоналізація системи вищої освіти України в контексті проблем, спричинених війною // Педагогічна Академія: наукові записки. 2024. №5. DOI: 10.57125/pedacademy.2024.04.29.08.

5. Максимович Г. О. Модернізація змісту навчання іноземних мов у вищій школі: Лінгвістичні та методологічні аспекти викладання іноземних мов професійного спрямування: V Міжнародна науково-практична конференція, 28-29 березня 2024 р.: тези доп. К.: НАУ, 2024. С. 55. URI: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/64024.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-51

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ В МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Ніколаєску Е. В.
доктор філософії,
старший викладач кафедри східноєвропейських мов
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна

У глобалізованому світі міжкультурний діалог стає важливим інструментом розвитку міжнародних відносин, зміцнення взаєморозуміння та налагодження співпраці між державами та культурами. Оскільки мови є основним засобом комунікації, вони визначають сутність цього діалогу. Іноземні мови, як інструменти комунікації, відіграють ключову роль у медійному просторі, дозволяючи знижувати бар'єри між культурами та забезпечуючи ефективне взаєморозуміння. Медіа, у свою чергу, стають одним із найбільш потужних каналів для поширення ідей, і тому їхня роль у процесі міжкультурної взаємодії є особливо важливою.

У сучасному світі національні межі стали менш важливими, а міжнародні відносини, економіка, культура і освіта виходять на новий рівень інтеграції. Міжкультурний діалог охоплює широкий спектр комунікаційних процесів, які сприяють розумінню між різними культурами, зокрема через знання мов та взаємодію між людьми різних національностей. Важливість мов у цьому контексті важко переоцінити, оскільки вони не лише передають інформацію, але й несуть у собі культурні особливості, що відображають світогляд і традиції конкретного суспільства.

Медіа є одним з основних каналів, через які відбувається міжнародна комунікація, обмін ідеями та культурними цінностями. Інтернет, соціальні мережі, новини, фільми, музика – усі ці медійні платформи здійснюють значний вплив на сучасне суспільство, сприяючи формуванню глобальної культури та взаєморозуміння. Іноземні мови у медійному просторі виконують кілька важливих функцій, наприклад:

1. Зв'язок між культурами. Іноземні мови дають можливість спілкуватися з людьми з інших культур, передавати ідеї та досвід. Через медіаресурси, що працюють з іноземними мовами, можна ефективно популяризувати власну культуру на міжнародному рівні.

2. Поширення міжнародних ідей та технологій. Завдяки перекладам та трансляціям, медіа стають основним засобом популяризації нових

технологій, наукових досягнень, соціальних ініціатив і культурних подій, які змінюють глобальний ландшафт.

3. Розвиток міжкультурної компетентності. Знання іноземних мов дає можливість краще розуміти інші культури, що є необхідним для ефективного міжкультурного діалогу. Для громадян однієї країни знання інших мов допомагає адаптуватися до міжнародних стандартів, зрозуміти соціально-культурні контексти, що підвищує їхню міжкультурну компетентність.

Попри безперечну важливість іноземних мов, мовні бар'єри залишаються однією з головних проблем у міжнародному спілкуванні. Медійні організації роблять значний внесок у подоланні цих бар'єрів через:

1. Переклад і дубляж контенту. Одним із найбільш поширених способів подолання мовних бар'єрів є переклад або дубляж медійних матеріалів на різні мови. Це дозволяє ширшій аудиторії отримувати доступ до культурних продуктів, новин та іншої інформації.

2. Субтитри і автоматичний переклад. Сучасні технології дозволяють створювати автоматичні системи перекладу, що сприяють покращенню доступу до медіаконтенту. Субтитри та автоматичний переклад фільмів і новин можуть стати ефективними інструментами в умовах багатомовного світу.

3. Мультимовні медіаплатформи. Медіакомпанії створюють спеціалізовані платформи, які пропонують контент на кількох мовах, щоб охопити широку аудиторію по всьому світу. Це дозволяє створювати різноманітні можливості для міжкультурного обміну.

Всупереч усіх можливостей, існують і певні виклики, пов'язані з використанням іноземних мов у медійному просторі:

1. ***Необхідність високої мовної підготовки.*** У контексті глобалізації зростає попит на людей, які володіють іноземними мовами. Водночас, не всі мають доступ до якісної мовної освіти, що може обмежити їх можливості для повноцінної участі в міжкультурному діалозі.

2. Проблеми з перекладом. Переклад, хоча й є важливим інструментом для подолання мовних бар'єрів, не завжди здатний передати всі нюанси культури та контексту оригінального матеріалу.

3. Етичні питання. В умовах медіа, що споживаються міжнародною аудиторією, важливо враховувати етичні норми, культурні особливості та уникати стереотипів, які можуть вплинути на сприйняття іншої культури.

Перспективи розвитку міжкультурного діалогу через іноземні мови в медійному просторі включають: 1) **розвиток мультимедійних технологій** (прогрес у створенні нових медіаформатів і мовних технологій дозволяє ще ефективніше обмінюватися інформацією, створюючи інтерактивні платформи для міжкультурного діалогу); 2) **зростання значення цифрових медіа** (цифрові медіа відкривають нові можливості для

міжкультурної комунікації, вони дозволяють досягати глобальної аудиторії та забезпечують швидке реагування на актуальні питання).

Наразі, медійний простір є потужним каналом для поширення інформації про Україну на міжнародній арені. Мовна політика в медіа та використання іноземних мов допомагають Україні не тільки в контексті культурної дипломатії, а й в залученні країн світу до підтримки нашої держави, поширення правдивої інформації про ситуацію в Україні, реалізації стратегічних цілей у відбудові та інтеграції в міжнародну спільноту.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-52

АНГЛІЙСЬКА – МОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Оренчак О. О.
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри романо-германської філології та
методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Звягінцева К. В.
студентка 3 курсу фахового коледжу
за спеціальністю 035 – Філологія
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Англійська мова належить до найпоширеніших у світі, адже нею вільно володіють сотні мільйонів людей. Вона є рідною для понад 340 мільйонів осіб і слугує другою мовою для майже мільярда, що робить її одним із ключових засобів міжнародного спілкування [1, с. 232]. Завдяки своїй поширеності англійська мова є глобальним засобом комунікації, що забезпечує ефективний обмін інформацією між представниками різних культур і народів. Для сучасної освіченої людини знання англійської мови є не тільки засобом отримання доступу до світових знань, але й необхідним інструментом для інтеграції в глобальне суспільство, реалізації міжкультурного діалогу і встановлення міжнародних контактів [1, с. 232].

Англійська мова відіграє роль універсальної «lingua franca» у міжкультурній комунікації, допомагаючи долати мовні та культурні бар'єри [2, с. 105]. Вона сприяє обміну знаннями, ідеями, традиціями й цінностями,

об'єднуючи представників різних народів та національностей. На думку О. Селіванової, міжкультурна комунікація – це не лише обмін інформацією між носіями різних культур, а й взаємодія, що включає мовні та невербальні сигнали, значення яких змінюється залежно від культурного контексту [3, с. 415]. Як ключовий інструмент міжнародного спілкування, англійська мова відкриває доступ до сучасних технологій, зміцнює ділові відносини та сприяє ефективній взаємодії у глобальному суспільстві. Успішне спілкування в такому середовищі потребує глибокого розуміння традицій співрозмовників, відкритості до діалогу та високого рівня культурної компетентності [1, с. 232; 2, с. 105].

Англійська мова є ключовим інструментом у багатьох сферах життя. З одного боку, вона відкриває широкі можливості для подорожей і спілкування за кордоном, дозволяє вільно пересуватись у нових культурних просторах, отримувати допомогу в екстрених ситуаціях та знаходити нових друзів [1, с. 232]. З іншого боку, знання англійської мови є надзвичайно важливим для міжнародного бізнесу та корпоративних комунікацій. Багато компаній, зокрема міжнародні корпорації, оголошують англійську своєю офіційною мовою спілкування, навіть у країнах, де вона не є рідною [2, с. 105]. Наприклад, у таких компаніях, як Philips (голандська компанія) та Porsche (німецька компанія), керівництво віддає перевагу англійській мові для забезпечення ефективного внутрішнього та зовнішнього спілкування [2, с. 105].

В умовах сучасних викликів, зокрема під час війни, роль англійської мови набуває критичного значення для України. Профільні експерти вказують, що для військових та корпоративних структур країни знання англійської мови є обов'язковою умовою для налагодження співпраці з міжнародними партнерами. Правильне використання англійської мови у військовій сфері допомагає забезпечити точність команд і уникнути помилок, які можуть призвести до серйозних наслідків на полі бою [4]. За словами директора школи корпоративної англійської – Empire English School, кожне слово має значення, і мовні помилки можуть стати причиною катастрофічних наслідків, тому високий рівень володіння мовою є необхідністю для українських військових та представників бізнесу [4].

Крім того, англійська мова є важливим засобом для налагодження міжнародної співпраці в освітній сфері. Знання цієї мови дозволяє українським студентам та фахівцям брати участь у міжнародних конференціях, симпозіумах, нарадах і проводити дослідження у співпраці з іноземними колегами. Особливу увагу в освіті та корпоративному навчанні приділяють не лише вдосконаленню мовних навичок, а й розвитку культурної компетентності. Вміння адаптуватися до культурних відмінностей, правильно інтерпретувати невербальні сигнали та розуміти особливості комунікації сприяє ефективній взаємодії з міжнародними

партнерами. Високий рівень володіння англійською сприяє також інтеграції України у світову економіку, відкриваючи двері до інвестицій, залучення новітніх технологій і глобальних ринків [1, с. 232; 2, с. 105-106].

Інтеграція англійської мови в освітній процес є важливою умовою формування високодуховної особистості та підготовки кваліфікованих кадрів, здатних адаптуватися до викликів глобалізованого світу [1, с. 232]. Практичні приклади з діяльності міжнародних організацій і державних установ свідчать, що знання англійської мови є критично важливим інструментом для успішного міжкультурного діалогу та міжнародної співпраці [4].

Отже, англійська мова виступає фундаментальним засобом міжкультурної комунікації, що сприяє не лише обміну інформацією, а й глибшому розумінню культурних цінностей, традицій і норм поведінки різних народів. Знання іноземної мови відкриває широкі перспективи для особистісного, професійного та культурного розвитку, забезпечуючи ефективну інтеграцію у світову спільноту. Поєднання високого рівня володіння англійською з глибоким розумінням культурних відмінностей є запорукою успішної міжкультурної комунікації та сталого розвитку в умовах глобалізації [2, с. 107; 3, с. 415].

Література:

1. Волович В. Англійська мова як засіб комунікації. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання*: матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції, 19–20 квітня 2011 р. Тернопіль: ТНТУ, 2011. Т. 2: Гуманітарні науки. С. 232. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/10369/2/Conf_2011v2_Volovich_V-Anhliiska_mova_yak_zasib_komunikatsii_232.pdf (дата звернення: 13.03.2025)

2. Рибіна Н. В., Кошіль Н. Є., Гирила О. С. Особливості міжкультурної англомовної комунікації як вияву мовної компетентності. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Т. 2. № 22. С. 104-107. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/22/part_2/19.pdf (дата звернення: 13.03.2025)

3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.

4. Interfax-Ukraine. Англійська мова є життєво необхідною для України під час війни – Empire English School. Інтерфакс – Україна. URL: https://interfax.com.ua/news/press-conference/1018339.html (дата звернення: 13.03.2025)

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-53

ФІЛОЛОГІЯ І ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Приходько Г. І.
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Приходченко О. О.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Філологія, як наука, що вивчає мову, літературу та культуру, має важливу роль у процесах відновлення України після війни та інших соціальних і політичних викликів. Вона не лише допомагає зберігати культурну спадщину, а й сприяє зміцненню національної ідентичності, розвитку освіти, медіа та культурних інституцій. Ось кілька основних аспектів, в яких філологія відіграє важливу роль у відновленні України:

1. Збереження і розвиток мовної та літературної спадщини

Філологія допомагає зберегти та відродити українську мову та літературу, що є важливими складниками національної ідентичності. Після війни і культурних втрат необхідно відновлювати українську літературну традицію, а також підтримувати розвиток сучасної літератури, яка могла б відобразити новітні реалії та досвід. Філологи можуть сприяти популяризації української мови через створення нових текстів, переклад іноземних творів, дослідження мовної варіативності, підтримку наукових досліджень у цій галузі.

2. Освітній процес і мовна політика

Філологія має безпосереднє відношення до мовної освіти та мовної політики в Україні. Зважаючи на важливість розвитку освіти після війни, філологи відіграють важливу роль у створенні сучасних навчальних матеріалів, програм і підручників з різних дисциплін. Вони також можуть впливати на зміцнення позицій української мови в освітньому процесі, що є ключовим для розвитку національної свідомості та єдності.

3. Реабілітація через літературу і мистецтво

Література має величезний потенціал як інструмент психологічної реабілітації в умовах післявоєнного відновлення. Через літературні твори люди можуть відновлювати внутрішній баланс, а також розуміти і виражати

свої переживання. Філологи можуть сприяти створенню літератури, яка відображатиме важливі етапи національного відновлення, допомагати в організації культурних заходів, літературних фестивалів, лекцій, які стануть джерелами натхнення для людей, що пережили травму.

4. Підтримка культурної спадщини та мовної різноманітності

Філологія сприяє збереженню культурної та мовної спадщини, включаючи вивчення діалектів і локальних мовних варіантів, що можуть бути втрачені в умовах міграції та змішаних культур. Науковці-філологи можуть збирати і систематизувати мовний матеріал, створювати ресурси для дослідження мовного різноманіття, а також працювати над актуалізацією діалектів і стародавніх мовних форм.

5. Мовна реабілітація та інтеграція

Філологія може сприяти соціальній інтеграції тих, хто пережив конфлікти, за допомогою мовної реабілітації. Це може бути особливо важливо для переселенців та постраждалих, які потребують підтримки в освоєнні мови та адаптації до нових соціальних реалій. Філологи можуть розробляти програми для вивчення мови, мовної підтримки в соціальних інституціях та організаціях, що сприяють відновленню країни.

6. Медіа та культурна дипломатія

Філологія має велике значення для розвитку медіа та культурної дипломатії. Після війни важливо створювати позитивний імідж України на міжнародній арені, і філологи можуть допомогти в цьому, працюючи над перекладами, написанням статей, організацією культурних заходів, що сприятимуть покращенню розуміння української культури за кордоном. Вони можуть також активно долучатися до поліпшення якості контенту в українських медіа, забезпечуючи мовну та стилістичну точність.

7. Сприяння міжкультурному діалогу

Філологія може також допомогти у розвитку міжкультурного діалогу, адже після війни важливо не лише зміцнювати національну ідентичність, але й налагоджувати стосунки з іншими культурними спільнотами. Залучення філологів до міжкультурних обмінів, перекладів та наукових дискусій може сприяти розширенню наукового й культурного обміну, що позитивно вплине на процеси відновлення в Україні.

8. Створення нових літературних та культурних проектів

Літературні проєкти, фестивалі, конкурси, видавничі ініціативи – всі ці елементи можуть стати основою для відродження культурної сфери країни. Філологи можуть бути ініціаторами таких проєктів, стимулюючи творчість українських письменників і культурних діячів, що позитивно позначиться на формуванні позитивного іміджу країни.

Отже, філологія, як наука і сфера практичної діяльності, має великий потенціал у процесах відновлення України. Вона сприяє збереженню і розвитку української мови, культури, літератури, а також допомагає в

соціальній інтеграції та культурній дипломатії. Залучення філологів до відновлювальних процесів допоможе Україні не лише відродити свої культурні та мовні традиції, а й зміцнити національну єдність у складний післявоєнний період.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-54

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ МІЖНАРОДНИХ СТУДЕНТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БРИТАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Свиридюк О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

Велика Британія займає третє місце у світі після США та Австралії по кількості іноземних студентів, котрі навчаються у ЗВО. Така популярність викликана якістю пропонованої освіти та інтересом до самої країни. Проте, щоб вступити до ЗВО Великої Британії іноземний студент має відповідати певним вимогам, однією з яких є знання англійської мови на відповідному рівні [4]. Для міжнародних студентів володіння англійською мовою є критично важливим при вступі до закладів вищої освіти (ЗВО) у країнах, де англійська є основною мовою навчання або широко використовується в академічному середовищі. Вивчення іноземних мов в Україні стає все більш і більш актуальним у зв'язку інтеграцією України до Європейського Союзу, вимогою сьогодення. Президент України Володимир Зеленський подав до Верховної Ради законопроект №9432, який офіційно закріплює статус англійської мови як мови міжнародного спілкування в Україні [6].

Метою цієї праці є аналіз та порівняння вимог до рівня володіння англійською мовою міжнародних студентів до вступу у ЗВО у Великій Британії та Україні та рекомендації щодо шляхів вдосконалення мовної підготовки міжнародних студентів в Україні.

Мовна підготовка є однією з вимог вступу до ЗВО Великої Британії. Оскільки усі дисципліни викладаються англійською мовою, іноземним студентам необхідно мати відповідний рівень володіння англійською мовою, щоб відвідувати заняття, брати участь в обговореннях, складати іспити та писати курсові роботи [5]. Проте прохідний бал для вступу у ЗВО

визначають не університети автономно, а Міністерство внутрішніх справ (the Home Office, the UK Visas and Immigration (UKVI)).

Університет зобов'язаний представити підтвердження про зарахування на навчання (the Confirmation of Acceptance for Studies (CAS)), для подання документів на отримання візи на навчання у ЗВО (HEI) та зазначити, яким чином оцінювалися знання англійської мови абітурієнта або студента, а також підтвердити, що їхній рівень знань – B1 (IELTS 4.0), для ступенів молодший бакалавр і бакалавр – B2 (еквівалент IELTS 5.5 і вище) Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (Common European Framework of Reference for languages (CEFR)) за всіма чотирма видами мовленнєвої діяльності мови навчання (читання, письмо, аудіювання та говоріння).

Здобувачі вищої освіти ступеня «Доктора філософії» мають надати підтвердження рівня B2-C1 (еквівалент IELTS 6.5 не нижче 6) Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (Common European Framework of Reference for languages (CEFR)) за всіма чотирма видами мовленнєвої діяльності мови навчання (читання, письмо, аудіювання та говоріння) [4].

Рівень має бути підтвердженим визнаним Міністерством внутрішніх справ гарантованим тестом з англійської мови (Secure English Language Test (SELT) від затверджених офіційно провайдерів тестів, які перелічені на сторінках Міністерства внутрішніх справ та уряду Великої Британії, а саме: IELTS SELT Consortium: 'IELTS for UKVI' or 'IELTS Life Skills'; LanguageCert: 'LanguageCert International ESOL SELT'; Pearson: 'PTE Academic UKVI' or 'PTE Home'; PSI Services: 'Skills for English UKVI'; Trinity College London: 'Secure English Language Tests for UKVI' – Integrated Skills in English (ISE) or Graded Examinations in Spoken English (GESE) [7].

Відповідно, якщо заявник не має відповідного рівня англійської мови, є можливість пройти підготовчі курси (Pre-sessional English), які пропонують мовні школи у співпраці з університетами. Організація навчання на підготовчих курсах включає власне вивчення англійської мові відповідно до індивідуальних потреб кожного слухача, розвиток навичок самостійного навчання та зустрічі з викладачем кожні два тижні з метою обговорення успішності, викликів та можливі зміни у навчанні. Використання соціальної платформи допомагає слухачам краще орієнтуватись та прокладати шлях до здобуття вищої освіти. Соціальна програма підготовчих курсів включає відвідування визначних місць, проведення позанавчального часу у колі слухачів та викладачів для більшої інтеграції, соціалізації та адаптації у іншомовне середовище.

В Україні англійська мова стає дедалі важливішою у сфері вищої освіти, особливо для програм, орієнтованих на міжнародних студентів, про що зазначено у Законі України «Про застосування англійської мови в Україні»

(2024), метою цього Закону є сприяння забезпеченню застосування англійської мови як однієї з мов міжнародного спілкування на всій території України у публічних сферах суспільного життя, визначених цим Законом [2].

Університет зараховує іноземців на навчання за результатами вступних випробувань з визначених предметів і мови навчання. Окрім цього, заклад вищої освіти може приймати іноземців на підставі академічних прав на продовження навчання. Оцінка вступного іспиту для іноземців є єдиною складовою конкурсного бала для цієї категорії вступників [1]. Міжнародні студенти можуть обрати мову навчання, а саме українську, англійську, французьку та німецьку. Хоча варто зазначити, що тільки один заклад вищої освіти пропонує навчання французькою мовою (Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture) і один німецькою (West Ukrainian National University) [3].

Варто зауважити, що у нормативно-правових документах на рівні держави не зазначається який рівень володіння іноземною чи українською мовою має володіти абітурієнт, тому ЗВО можуть автономно визначати поріг який має подолати абітурієнт при складанні екзамену. Як правило цей поріг варіюється від 104 балів і вище.

Обидві країни визнають важливість володіння англійською мовою для академічного успіху міжнародних студентів. У Великій Британії вимоги до рівня англійської мови є більш усталеними та стандартизованими, з чіткими показниками для різних тестів. В Україні ж спостерігається активний процес інтеграції англійської мови в систему вищої освіти, зокрема через впровадження національних стандартів та підвищення вимог до мовної підготовки здобувачів вищої освіти. Варто зазначити, що в українських університетах, на відміну від британських, англійська мова не завжди є основною мовою викладання, що може створювати додаткові виклики для міжнародних студентів.

Отже, з метою вдосконалення підготовки міжнародних студентів пропонуємо на державному рівні встановити точний рівень володіння іноземною мовою (англійською, французькою та німецькою) та українською мовою для вступу в українські ЗВО, затвердити центри сертифікації, які будуть підтверджувати рівень володіння мовою. Якщо абітурієнт не може підтвердити рівень володіння іноземною мовою або українською, має бути можливість підготовки у спеціалізованих центрах при Університетах.

Література:

1. Вступ іноземців на бакалаврат в Україні. 2024. URL: https://osvita.ua/consultations/bachelor/65096/

2. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні». 2024. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t243760?an=1

3. Правила вступу до закладів вищої освіти України. 2024. URL: https://studyinukraine.gov.ua/uk/pravila-vstupu-do-zakladiv-vishhoi-osviti-ukraini/

4. Свиридюк, О. Мовна підготовка іноземних студентів до вступу у ЗВО Великої Британії. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2023. №4. С.111–119. https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2023.295468

5. English language requirements for UK study. URL: https://www.port.ac.uk/study/international-students/english-language-requirements

6. Future Perfect: в Україні стартує національний проект з популяризації англійської мови. 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/future-perfect-v-ukraini-startuie-natsionalnyi-proekt-z-populiaryzatsii-anhliiskoi-movy

7. Prove your English language abilities with a secure English language test (SELT). URL: https://www.gov.uk/guidance/prove-your-english-language-abilities-with-a-secure-english-language-test-selt#approved-test-providers-and-approved-test

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-55

TEACHING MATHEMATICS IN ENGLISH: INTEGRATIVE RELATIONS BETWEEN COMPONENTS OF BILINGUAL SUBJECT COMPETENCE

Snizhko N. V.
Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Mathematics
National University Zaporizhzhia Polytechnic
Zaporizhzhia, Ukraine

Ukrainian higher education is being modernized taking into account globalization phenomena in the international educational area, modern trends in multicultural training of specialists [1; 2]. One of the manifestations of such modernization is the implementation of bilingual education in the professional training of specialists at universities. Bilingual education involves teaching professional disciplines in a foreign language, which acts as a means of studying various subject areas. As for tech technical universities, we consider mathematics as such area, since this discipline is basic for students of engineering and technical specialties.

Our purpose is to establish and analyze integrative relationships between the components of bilingual subject competence in mathematics of engineering and technical students who study on a bilingual basis. We use a competency-based approach [5; 6].

Based on the definition of the concept of future engineers' bilingual subject competence in mathematics [3], its essential characteristics and structural composition (fig. 1), the integrative relations between its components are investigated [4]. The reasons for the disconnection of thinking and speaking in a foreign language in the process of bilingual learning are analyzed. The mutual influence of native and foreign languages and their joint influence on learning subject content in the process of bilingual mathematics teaching is considered. The impact of the general professional and intercultural components on the formation and functioning of the future specialist engineer in the information space of his professional activity has been established.

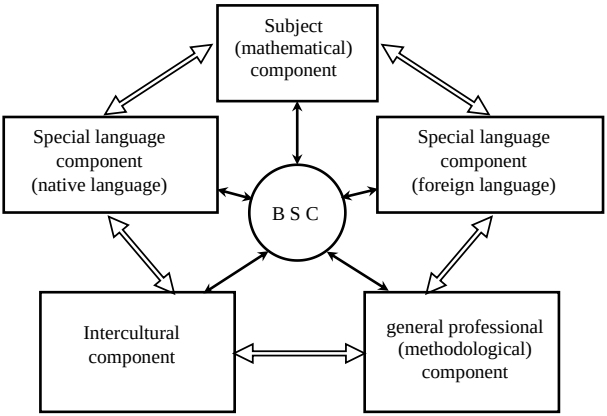

Fig. 1. Structure of bilingual subject competence (BSC) in mathematics

Research materials can be used in the educational process to achieve the strategic goal of bilingual mathematics education of future engineers, namely, the formation of bilingual subject competence. There are integrative connections between its components, the analysis of which requires a systemic approach.

Interaction of two languages in the process of bilingual teaching of mathematics contributes to the preparation of a specialist who is able to solve tasks in all areas of his professional activity, including in a foreign-language multicultural environment.

It should be taken into consideration the requirements set by the job market and the possibilities of the educational process at the modern Ukrainian technical university. Therefore, we see prospects for further research in the study of key

aspects of the socio-professional foreign language communicative competence of a future engineer.

Bibliography:

1. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 25.07.2023 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text (дата звернення: 05.03.2024).

2. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 р. № 3760-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/3760-20#Text (дата звернення: 05.03.2024).

3. Сніжко Н. В. Білінгвальна предметна компетенція з математики студентів інженерно-технічних спеціальностей. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 8(36). С. 1418 – 1426.

4. Сніжко Н. В. Інтегративні зв'язки між компонентами білінгвальної предметної компетенції з математики майбутніх інженерів. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2024. Вип. 4 (147). С. 30 – 35.

5. Федоренко С. А., Бутко Л. В. Ключові компетентності як об'єкт дидактичних розвідок. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2019. Вип. 3 (116). С. 19 – 24.

6. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. Unionville, New York : Royal Fireworks Press, 1997. 251 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-56

MULTIMEDIA PRESENTATION FUNCTIONS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Talanova L. G.
Candidate of Pedagogic Sciences,
Professor at the Linguistics and Translation Department
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

Whereas the use of multimedia has become an integral part of modern educational process, there are still very few studies over construction, effective introduction of multimedia presentation, main functions and didactic conditions of its successful implementation in the area of foreign language education and multicultural training of students.

The potential functions of multimedia presentation in foreign language education and multicultural training of students that can be performed in the educational process of modern school are explanatory, informative, heuristic, systematized, motivational and developing. When implementing them one should follow certain didactic conditions as a complex of factors that facilitate an effective construction and introduction of multimedia presentation into the educational process of learning foreign languages [1].

Constructions (from Latin. construo – to create) of multimedia presentation in teaching foreign languages in understood to mean the process of creating an appropriate didactic model of interaction technology of actors of foreign language education and multicultural training with the implementation of certain projects and calculations.

Construction in the process of teaching foreign language of students is also considered as a means to deepen students' theoretical knowledge and improve their creative abilities, inventive, research interests and aptitudes. The interconnection of all types of construction – mental, graphic, object-manipulative is based on the results of this process, namely: the description of a system of mental operations, making drafts, diagrams, modelling of a research sample [2].

Educational efficiency of multimedia presentations in the area of foreign language education is largely determined by didactic conditions of its construction and introduction into educative process, which involves study of the peculiarities of regulation of foreign language learning processes and multicultural training of students given their age, gender and individual characteristics, establishment of the facts and natural links between different aspects of training, revealing their true nature, manifestation of trends and future evolution.

Using multimedia presentation as a form of improving the quality of foreign language educations is due to its multi-functionality, since multimedia presentation acquires didactic resource, as:

– means of intensification of the educational process aimed at students' mastering foreign languages;

– an educational product that consists of a set of slides, where the content of educational information is delivered in the form of a text, images, audio or video materials;

– visual means of teaching a foreign language, aimed at improving efficiency of educational process;

– means of media education to foster media-competence of students and language teachers, build their skills to obtain, critically evaluate and create their own messages;

– method to develop psychological processes (memory, attention, imagination, perception, logical thinking) of linguistic persona;

– technique of reflective representation of the results of educational-cognitive activity.

A core feature of our approach lies in the interpretation of multimedia presentation as a subtype of innovative pedagogical technology, which has a special structure (purpose, tasks, principles, content, algorithm and didactic conditions of use, subtypes, advantages and limitations, result) and functional role to shape a creative style of thinking and activity of leading actors in foreign language education and multicultural training – students and foreign language teachers. So, the main functions of multimedia presentation in regard to the students learning foreign languages are the following, namely:

– productive and creative function that is fulfilled in the application of elements of creativity while meeting the educational and creative challenges (during the elaboration and implementation of a presentation),

– developmental function that is associated with ability to enhance memory, train critical thinking, build skills of the application of knowledge in practice in an irregular situations, changes in the situation that activate students' ability to analyze, synthesize, evaluate the information selected for multimedia presentation;

– communicative function, which implies that the process of foreign language teaching is performed as a means of communication of participants of the training process through educational presentation, where is shown the sequence of steps of this communication, and given content, key pillars etc.;

– information function, providing the active use of information that is selected, analyzed, systematized in advance and presented in a certain way by a teacher in a training presentation or while developing one's own presentation;

– exercise function, suggesting that students at mastering a foreign language can use educational presentation in self-study under the supervision of a teacher and without it, at the preparation of homework, tests and lab works or examination;

– reflexive function, which suggests the possibility to carry out planned, systematic and total control over the progress and results of class activity of every student, to determine students' achievements in foreign language studies, their abilities and skills, level of formed competencies, to be reflected in the assessment of educational achievements and personification;

– motivational function, which is aimed at the formation of a motivational basis of educational and creative activity of students; it is manifested in such positive qualities of person learning a foreign language as a cognitive interest, ability to work systematically, skills, self-control and self-assessment of quality of foreign language communication.

The main functions of multimedia presentation is regard to professionalism of personality and activities of future foreign language teachers as subjects of foreign language education and multicultural training of students are the following:

– supervisory function, which suggests a possibility systematically, routinely monitor and evaluate the progress and results of foreign language teaching of

students, to determine their achievements and skills, the level of formed competencies (communicative, speech, social-cultural, and linguistic competencies);

– management function, linked with an ability to flexibly coordinate content and process of teaching foreign languages on transfer issues, given by training program according to the selected sections – via units, modules, themes;

– function of organization of collective creative activity of students, learning a foreign language at the development of multimedia project, involves modeling of social interaction in a small group, cooperation, sharing of responsibilities, business communication at foreign language training sessions, self-control, self-responsibility for training result and educational product.

Consequently, introduction of multimedia presentation as innovative edagogical technology of foreign language education and multicultural training of students should be viewed as a solid didactic foundation that predetermines their creativity when acquiring foreign languages, which is manifested through a critical understanding of training material, enhancement of creative thinking, manifestation of personal reflection and creative self-actualization in the area of foreign language communication.

Bibliography:

1. Биков В.Ю., Лапінський В.В. Методологічні та методичні основи створення і використовування електронних засобів навчального призначення. Комп'ютер у школі та сім'ї. №3. 2012 р. С. 3–6.

2. Робота з мультимедійною дошкою: навчальний посібник / упоряд. В. Лапінський. Київ: Шкільний світ, 2008. 112 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-57

ПОЛІЛІНГВІЗМ У ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЯ МОВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Шарапановська Ю. В.
доктор філософії,
доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасні глобалізаційні процеси, а також потреби повоєнного відновлення України актуалізують питання формування ефективної мовної

політики, що сприятиме інтеграції країни у світовий освітній, культурний та інформаційний простір. В умовах посилення міжнародної співпраці, євроінтеграційного курсу України та необхідності активної участі в глобальному дискурсі особливого значення набуває розвиток полілінгвізму як стратегічного чинника освітньої та соціальної модернізації.

Одним із пріоритетних напрямів мовної освіти у післявоєнній Україні є впровадження принципів полілінгвізму, що передбачає одночасне формування високого рівня володіння кількома мовами. У контексті сучасних геополітичних викликів особливу увагу слід приділяти англійській мові як мові міжнародного спілкування, науки та цифрового простору. Відомо, що англійська займає домінуючу позицію у глобальному інформаційному середовищі: за даними лінгвостатистичних досліджень, понад 50% контенту в Інтернеті представлено англійською мовою [2]. Це зумовлює необхідність інтегрувати англійську мову як базову компетенцію у всі рівні освітньої системи України.

Важливою складовою такої інтеграції є впровадження методик CLIL (*Content and Language Integrated Learning*), що дозволяють поєднувати вивчення предметних дисциплін з одночасним засвоєнням англійської мови. Наприклад, викладання курсів з медіаграмотності, міжнародного права чи STEM-дисциплін англійською сприяє формуванню термінологічної компетентності студентів. Зокрема, поняття «media literacy», «fact-checking», «information warfare» дедалі частіше використовуються в українському освітньому та медійному дискурсі без перекладу, набуваючи статусу запозичених лексем з англійської мови. Це свідчить про інтеграцію англомовних концептів у національний лінгвокультурний простір.

Поряд із цим, спостерігається активний процес калькування та запозичення англіцизмів у медійному та молодіжному жаргоні України. Слова на кшталт «стартап», «лайкати», «фейк», «ментор», що мають англійське походження, функціонують у сучасному українському мовленні як показник приналежності до глобалізованого комунікативного середовища. Для системної мовної освіти важливо не лише засвоювати ці лексеми, а й навчати студентів критично аналізувати процеси мовної інтерференції та впливу англійської мови на український лексикон [3].

Крім лексичних запозичень, полілінгвальна освіта передбачає розвиток міжкультурної комунікативної компетентності, яка включає опанування прагматичних аспектів іншомовного спілкування [1]. Наприклад, в англійській мові поширені стратегії *hedging* (використання пом'якшувальних конструкцій на кшталт *perhaps, it seems, it might be*) або ввічливі форми запитів (*Could you possibly…?*). Застосування подібних стратегій у міжкультурних комунікаціях дозволяє уникнути прагматичних помилок та сприяє ефективному діалогу.

Таким чином, стратегія мовної освіти у післявоєнній Україні повинна ґрунтуватися на принципах полілінгвізму, де англійська мова відіграє роль ключового засобу інтеграції до світового освітнього та інформаційного простору. Пріоритетним є не лише формальне володіння мовою, а й розвиток критичного мислення, здатності оперувати термінологічним апаратом різних галузей англійською мовою та усвідомлено використовувати мовні ресурси для зміцнення міжнародних зв'язків України [4].

Результати проведеного аналізу дають підстави стверджувати, що полілінгвізм у сучасній Україні постає не лише як засіб міжкультурної комунікації, а й як стратегічний ресурс для інтеграції держави у глобальні освітні, наукові та інформаційні простори. В умовах повоєнної відбудови країни багатомовна компетентність громадян стає важливим чинником зміцнення міжнародних зв'язків, розширення академічної мобільності та забезпечення конкурентоспроможності української молоді на світовому ринку праці.

Англійська мова, як провідна мова міжнародного спілкування, відіграє особливу роль у формуванні нової парадигми мовної освіти в Україні. Ефективне впровадження англійської у вищу освіту сприяє не лише опануванню фахової термінології та розвитку критичного мислення, а й формуванню прагматичної та міжкультурної компетентності, що є необхідною умовою для успішної інтеграції українських фахівців у глобальне професійне середовище.

Перспективним напрямом подальших досліджень постає вивчення методологічних засад впровадження полілінгвальних підходів у систему вищої освіти, а також аналіз механізмів балансування між розвитком іноземних мовних компетентностей та збереженням і утвердженням української мовної ідентичності в умовах глобалізації. Особливої уваги потребує дослідження ролі цифрових технологій та інноваційних освітніх практик у формуванні багатомовної компетенції як основи для сталого розвитку України у посткризовий період.

Література:

1. Дорож-Богуславська, О. М. Інтеграція англійської мови у вищу освіту України в контексті євроінтеграційних процесів. *Вища школа*. 2023. № 2. С. 25–32.

2. Євтух, М. Б. Політика багатомовності у сучасному світі та виклики для України. *Мовознавство*. 2021. № 4. С. 12–21.

3. Савченко, С. В. Полілінгвізм як стратегічний напрям розвитку мовної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2022. № 3–4. – С. 45–51.

4. Graddol, D. The Future of English? : A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21st century. London : British Council, 2000. 99 p.
5. Crystal, D. English as a Global Language. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 212 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-58

МЕДІАОСВІТА ТА БАГАТОМОВНІСТЬ: СИНЕРГІЯ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Шкворченко Н. М.
доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасних умовах відбудови України освіта відіграє ключову роль у формуванні стійкого та конкурентоспроможного суспільства. Інтеграція іноземних мов у вищу освіту та розвиток медіаосвіти відкривають нові можливості для міжнародної співпраці, сприяючи інтеграції українських університетів у глобальний академічний простір. Багатомовність стає важливим чинником для професійної мобільності, міжкультурного діалогу та залучення іноземних інвесторів у сферу освіти.

Зростаюча роль цифрових технологій та медіаплатформ підсилює значення медіаосвіти як інструменту критичного мислення та адаптації до сучасних комунікаційних стандартів. Синергія між багатомовною освітою та медіапростором створює умови для якісного оновлення освітнього середовища, розширення доступу до міжнародних знань та активного залучення студентів і викладачів до світових наукових процесів.

Хоча проблематика інтеграції іноземних мов у вищу освіту та використання медіа в освітньому процесі розвивається як міждисциплінарна галузь, у наукових публікаціях з мовної політики та міжкультурної комунікації з'являються імена фахівців, активних у цьому напрямку.

Українські дослідники традиційно приділяють велику увагу проблематиці інтеграції іноземних мов у систему вищої освіти, особливо в умовах сучасних глобальних трансформацій. Аналізуються виклики та перспективи формування політики багатомовності в умовах модернізації

українського освітнього простору. Особлива увага приділяється аналізу сучасних технологічних платформ, які впливають на мовну свідомість та сприяють інноваційному підходу до викладання іноземних мов.

Так, професор Ганна Онкович є відомим українським науковцем у галузі медіаосвіти та лінгводидактики. Її дослідження та публікації значно вплинули на розвиток медіаосвіти в Україні, особливо у вищих навчальних закладах [1]. Дослідження з питань мовної політики та міжкультурної комунікації також публічно висвітлюють питання впровадження іноземних мов у навчальні програми й роль медіа у формуванні мовного середовища в Україні [2].

Роботи Тьона ван Дейка охоплюють аналіз медіа-текстів і розкривають механізми впливу мови на суспільну думку [3].

Наукові праці Норман Ферклаф з критичного дискурсивного аналізу стали основою для розуміння того, як медіа і освітній простір взаємодіють у процесах соціальної трансформації [4].

Впровадження іноземних мов у навчальні програми вищих навчальних закладів України є ключовим елементом модернізації освітньої системи. Це дозволяє студентам отримувати доступ до сучасних наукових досягнень, брати участь у міжнародних проектах та підвищувати свою конкурентоспроможність на глобальному ринку праці.

Медіаосвіта сприяє формуванню критичного мислення, розвитку навичок аналізу та інтерпретації інформації, що є необхідними в умовах інформаційного суспільства. Вона також виступає засобом протидії інформаційним загрозам та маніпуляціям. В Україні розроблено концепцію впровадження медіаосвіти, яка передбачає інтеграцію медіаграмотності в освітній процес на всіх рівнях.

В умовах інформаційних війн медіаосвіта відіграє важливу роль у захисті національного інформаційного простору. Вона допомагає громадянам критично оцінювати медіаконтент, розпізнавати фейки та протидіяти пропаганді. Аналітичні дослідження підкреслюють значення медіаосвіти як засобу протистояння гуманітарній агресії. Впровадження медіаосвіти у вищих навчальних закладах сприяє підготовці фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного інформаційного середовища [5]. Це передбачає розробку відповідних навчальних програм, підготовку викладачів та створення медіацентрів при університетах.

Співпраця з міжнародними організаціями та обмін досвідом з іншими країнами є важливими для розвитку медіаосвіти в Україні. Це дозволяє впроваджувати кращі практики, адаптувати їх до національних умов та забезпечувати якісну підготовку фахівців.

У 2018 році Міністерство освіти і науки України спільно з Британською Радою, Ґете-інститутом та Посольством Франції провели пілотування нового стандарту в 134 школах. Результати показали, що учні зберігають мотивацію до навчання, а вчителі змінюють підхід до роботи, що свідчить про позитивний вплив інтеграції іноземних мов на освітній процес. Україна

активно працює над визнанням іноземних освітніх документів, що сприяє академічній мобільності та інтеграції українських студентів і викладачів у міжнародний освітній простір.

У 2016 році була схвалена нова редакція Концепції впровадження медіаосвіти, яка передбачає інтеграцію медіаосвіти в освітній процес на різних рівнях, включаючи вищу школу. Це сприяє розвитку критичного мислення та медіаграмотності серед студентів.

Інтеграція іноземних мов та медіаосвіти у вищу освіту України є ключовими напрямами для підвищення якості освітнього процесу та підготовки конкурентоспроможних фахівців. Необхідним є включення в навчальні плани дисциплін, які викладаються іноземними мовами, сприятиме підвищенню мовної компетентності студентів та їх готовності до міжнародної співпраці. Організація тренінгів та семінарів для викладачів з метою вдосконалення їхніх мовних навичок та методик викладання іноземними мовами також є важливим компонентом інтеграції. Укладання угод про партнерство з іноземними університетами для обміну студентами та викладачами сприятиме інтеграції в міжнародний освітній простір. Запровадження онлайн-курсів та платформ для вивчення іноземних мов дозволить студентам самостійно вдосконалювати свої навички.

Інтеграція іноземних мов та медіаосвіти у вищу освіту України є стратегічно важливими напрямами, що сприяють підвищенню якості освітнього процесу та зміцненню міжнародної співпраці. Реалізація практичних кроків у цьому напрямі, таких як розробка сучасних навчальних програм, підвищення кваліфікації викладачів, впровадження медіаграмотності та активна міжнародна співпраця, сприятиме підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно працювати в умовах глобалізації та інформаційного суспільства.

Література:

1. Онкович Г. В., Боголюбова М. М. Нове в медіаосвіті: мовно-педагогічна блогодидактика // Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів: тези доповідей міжнародного науково-практичного семінару. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2018. С. 195–199.

2. Онкович Г. В. Медіадидактика: мас-медіа в навчальному процесі з російської мови як іноземної. Саарбрюккен : LAP Lambert Academic Publishing, 2012. 332 с.

3. Dijk van T. A. Discourse and Society. London : Sage Publications, 2008. 213 p.

4. Fairclough, N. (Ed.). Discourse and Contemporary Social Change. Bern. 2007. 127 p.

5. Shkvorchenko N. Modern Technologies and Application of ICT in the Training Process of Teachers-Philologists. International Journal of Higher Education. Vol. 9, No 7; 2020. P. 84 – 93.

НАПРЯМ 12. ДУХОВНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ ТА МИСТЕЦТВО В ПОЛІДИСКУРСІ ВІДНОВЛЕННЯ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-59

ДИТЯЧИЙ МУЗИЧНИЙ ТЕАТР І НАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Богоєва Т. П.
аспірантка 2 року навчання
кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Татарнікова А. А.
доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Аналіз феномена дитинства крізь призму національної музичної культури є актуальним питанням, оскільки дозволяє простежити еволюцію музичних жанрів, пов'язаних із дитячою тематикою, розглянути внесок видатних українських композиторів у розвиток дитячої тематики та висвітлити їхній вплив на становлення національної культури в цілому.

Значні трансформації, зумовлені великими історико-соціальними змінами в європейській культурі XVIII–XIX століть, знайшли втілення в різних формах мистецтва, зокрема в розвитку національної опери та появі з часом музично-театральних жанрів для дітей (опера, балет). Ідеалом національної культури, джерелом натхнення й наслідування для естетики романтизму стає народна творчість. Відзначимо, що саме з формуванням романтичної опери, яка зародилася в Німеччині в першій половині XIX століття, з характерною опорою на національні першоджерела (сюжетна основа – німецька міфологія та народні казки, інтонаційна база – німецький *Lied* і протестантський хорал, спадковий зв'язок із традиціями німецького зінгшпілю тощо), пов'язаний підйом національного духу, що

став реакцією проти іноземного, переважно французького, впливу в оперному мистецтві.

Культивування національних традицій та міфо-символічних комплексів, представлені у творчій спадщині Е. Т. А. Гофмана, Л. Шпора, К. М. Вебера, Р. Ваґнера, знайшли своє відображення у постановці першої дитячої опери «Гензель і Гретель» (1893). Ця опера була створена за однойменною казкою братів Грімм німецьким композитором, учнем Ріхарда Ваґнера, Енгельбертом Гумпердінком [1, с. 7]. Композитор назвав свою дитячу оперу своєрідною алюзією на «Парсіфаль» Ріхарда Ваґнера, з акцентом на морально-виховний зміст феєричного дійства, в якому гармонійно поєдналися елементи різдвяної дитячої казки, національний колорит та духовно-релігійний аспект, представлений основною лейттемою опери – «Молитвою».

Творчість німецьких композиторів романтиків позначилась помітним впливом на формування української композиторської школи. Тому були й об'єктивні причини: композитори М. Лисенко, М. Калачевський, М. Христіанович навчалися у Лейпцизькій консерваторії, переймаючи як репертуар, так і художню традицію німецької культури.

Засновник української музичної класики М. В. Лисенко створив перші в історії української музики дитячі опери, розраховані на виконання дітьми різного віку: «Коза-дереза» (1888), «Пан Коцький» (1891), «Зима і Весна» (1892). Композитор наголошував, що «шлях оволодіння дітьми специфікою оперного мистецтва має проходити через народну музику, знайомі мелодії, образи казок і народної поезії» [6, с. 42]. Важливим є те, що вперше в історії української музики були створені дитячі опери, у яких образи народних казок знайшли яскраве музично-сценічне втілення завдяки використанню в музичній драматургії мелодій або інтонацій українських народних пісень, танців, хороводів.

Видатного українського драматурга, композитора, співака Марка Кропивницького вважають зачинателем першої української театральної трупи, де акторами були діти. В 1908 році М. Кропивницький зауважує: «... Я собі зібрав трупу із селянських дітей і виставляю по селах: «Козу-дерезу», «Івасик-Телесик» і «По щучому велінню» (останні обидві мої)» [5, с. 339]. Автор із задоволенням констатував, що на виставах дитячих п'єс було завжди повнісінько глядачів, і що навіть дорослі люди ішли до театру. Театральні постановки, створені на основі народних казок і пісенних джерел, з одного боку, стали дієвим засобом виховання у юних українців позитивного ставлення до національних традицій, з іншого, заклали фундамент репертуару молодого українського театру для дітей [5, с. 332].

Надзвичайно цінною для подальшого розвитку національної культури стала поява дитячих опер «Івасик-Телесик» та «Лисичка, Котик і Півник» видатного композитора і талановитого педагога Кирила Стеценка (1882–

1922), який «зумів проникнути у світ дитячих образів, думок і дитячої психології, говорити простою, зрозумілою для них мовою» [3, с. 105].

Сучасне театральне мистецтво демонструє тяжіння українських композиторів (О. Козаренка, Ю. Шевченка, О. Родіна, Ю. Гомельської та ін.) до жанру балету. У цьому контексті українську культуру XXI століття важко уявити без дитячих балетів Юрія Шевченка (1953–2022). Дослідники відзначають його чуйне ставлення до дитячої тематики: «Сам композитор мав неперевершене почуття гумору, світлий характер, що не дозволяв йому користуватися їдкою іронією або сарказмом у ставленні до людей. Особливо вражав пієтет Ю. Шевченка у ставленні до дітей» [4, с. 131].

Дитячі балети Ю. Шевченка «Буратіно та Чарівна скрипка» (2007), «Бармалей та Айболить» (2009), «Король Дроздобород» (2018) увійшли до репертуару Національної опери України, а прем'єрна постановка балету «Дюймовочка» (2023) відбулася в Одеському національному академічному театрі опери та балету. Хореографічна інтерпретація відомої казки Ганса Крістіана Андерсена вирізняється емоційною глибиною та тонким філософським підтекстом, художні образи якої є близькими як дітям, так і дорослим. Балет об'єднує класико-романтичний тип хореографії з унікальним музичним стилем композитора, що базується на синтезі пізньоромантичних традицій і специфіки національно-фольклорного типу мислення, «набуваючи якостей глибокого усвідомлення власної причетності до багатовікових традицій народної творчості» [2, с.1].

Таким чином, дитяча опера та балет, як знакові явища в українському музичному мистецтві XIX–XXI століть, об'єднуючи мистецький, духовно-етичний та виховний виміри, сприяють долученню до національної культури та формують усвідомлення того, що людина входить у світ через свою національну ідентичність як «національна людина», підтверджуючи тезу про те, що все творче в культурі несе на собі печатку національного генія.

Література:

1. Лютько Л.В. Оперна творчість Е. Хумпердінка: жанрово-драматургічні рішення, специфіка передбачення національних традицій: дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.03–Музичне мистецтво / Л. В. Лютько. К., 2013. 277 с.

2. Макієнко С. Жанрово-стильові особливості інтерпретаційного поля української камерно-інструментальної музики (на прикладі творів Л. Колодуба, Ю. Шевченка, З. Алмаші). URL: https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/Makiyenko-S-Naukove-obgruntuvannya-TITUL-iz-pidpisom.pdf (Дата звернення: 04.03.2025).

3. Медвідь Т. Кирило Стеценко і сценічне мистецтво. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство.* Вип. 46. С. 104–105. URL:

https://doi.org/10.31866/2410-1176.46.2022.258622 (Дата звернення: 02.03.2025).

4. Степурко В. І. Відповідність мовного контенту і творчих наративів композитора Юрія Шевченка. *Мистецтвознавчі записки:* зб. наук. пр. 2023. Вип. 43. С. 130-135

5. Феденко А. Ю. Значення дитячого театру М. Кропивницького для становлення професійного музичного дитячого театру в Україні. *Аспекти історичного музикознавства*: зб. наук. ст. Вип. XIX–XX / ред.-упоряд. Л. В. Русакова, ред. Ю. П. Величко. Харків, ХНУМ, 2020. 492 с.

6. Цебрій І. Дитячі опери М. Лисенка та можливості використання їхнього музичного матеріалу. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 41, Т. 3, 2021. С. 42-44.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-60

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР СЛОВА

Боровська С. О.
викладач української мови та літератури вищої категорії
Фахового та Медичного фахового коледжу
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна

Людиноцентризм – це не лише літературний прийом, а філософсько-культурна домінанта, що відображає глибокі зрушення у сприйнятті людини як найвищої цінності. У контексті української літератури цей принцип особливо актуалізується в умовах історичних трансформацій, соціальних викликів та пошуків національної ідентичності [1, с. 318].

Метою дослідження є окреслення і осмислення принципу людиноцентризму у сучасній українській літературі.

Людиноцентризм – це світоглядний і художній принцип, за якого головним предметом зображення в літературі виступає людина, її внутрішній світ, моральні цінності, особисті переживання та індивідуальний досвід. У центрі уваги – не абстрактні ідеї чи зовнішні події, а особистість, її самосвідомість, свобода вибору та духовний пошук [4, с. 3].

Поняття людиноцентризму тісно пов’язане з еволюцією гуманістичних ідей у світовій культурі. Його витоки можна простежити ще в античній літературі, зокрема у творах Софокла, Еврипіда, Платона, де людину

розглядають як носія розуму й етичного начала. У період Відродження людиноцентризм набуває особливого звучання: письменники, як-от Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Вільям Шекспір, акцентують увагу на гідності особистості, її внутрішньому конфлікті та пошуках гармонії з собою і світом.

У Новий час і добу Просвітництва людиноцентризм розвивається через ідеї раціоналізму та соціального прогресу, де людина розглядається як творець історії та моральний агент. Зокрема, література цього періоду (Вольтер, Руссо, Гете) утверджує образ мислячої, автономної особистості.

У XIX столітті література поглиблює людиноцентричну парадигму – реалізм і романтизм висвітлюють складність внутрішнього світу героїв, драму індивідуального існування, соціальну обумовленість особистої долі. У XX столітті література екзистенціалізму (Кафка, Камю, Сартр) показує людину в ситуації абсурду, самотності та свободи, що ще раз підкреслює глибину філософського осмислення індивідуального буття [4, с. 5].

Сучасна література продовжує людиноцентричну традицію, зосереджуючись на проблемах ідентичності, внутрішніх травм, міжособистісних зв'язків, психологічної глибини. Людина тут постає як складна, багатовимірна істота, що перебуває в постійному діалозі зі світом, суспільством і собою.

Людиноцентризм як художньо-філософський принцип є однією з ключових тенденцій розвитку сучасної української літератури. У фокусі уваги сучасних письменників – особистість з її унікальним внутрішнім світом, духовними пошуками, екзистенційними переживаннями та моральними дилемами. Такий підхід віддзеркалює загальноєвропейські гуманістичні тенденції, водночас набуваючи специфічного національного забарвлення.

Після здобуття незалежності українське письменство все активніше звертається до теми особистості в контексті історичних травм, культурної ідентичності та посттоталітарного досвіду. Людина постає не просто носієм певних соціальних ролей, а глибоко індивідуалізованою істотою, яка осмислює свою присутність у світі, шукає сенс і духовну опору.

У прозі сучасних авторів – таких, як Оксана Забужко, Сергій Жадан, Тарас Прохасько, Любко Дереш, Софія Андрухович – особистість нерідко перебуває на межі: між минулим і сучасністю, між внутрішньою свободою та соціальними зламами, між травмою та спробою її переосмислення. Водночас герої цих творів – це не абстрактні постаті, а живі, суперечливі, психологічно глибокі люди, які шукають себе в мінливому світі [1, с. 322].

Наприклад, у романі «Польові дослідження з українського сексу» Оксани Забужко людиноцентризм проявляється у глибокому аналізі жіночої самосвідомості, досвіду тіла, мови, любові й самотності. Авторка

через інтимне та особистісне відкриває колективну травму колоніального досвіду, однак робить це через особистий голос ліричної героїні.

У творах Сергія Жадана («Ворошиловград», «Інтернат») герої – це звичайні люди, які в умовах війни, занепаду чи розчарування зберігають моральну гідність. У творчості Сергія Жадана людиноцентризм поєднується з соціальним звучанням: його герої – звичайні мешканці постіндустріальних регіонів, однак саме через їхні долі розкривається глибина людського досвіду, здатність до співпереживання, любові, бунту і втрати. Його мова – жива, метафорична, емоційна – додає внутрішньої динаміки образам, роблячи людину центром наративу.

Не менш показовим є приклад Тараса Прохаська, чия проза тяжіє до філософського осмислення повсякдення. Його есейна проза наближається до філософської медитації, де людина розглядається як частина природного й духовного ландшафту. Його герої – це «тихі» спостерігачі буття, які шукають гармонію в природі, мові, особистій тиші. Така література акцентує на внутрішньому житті людини, її діалозі з собою та світом.

Також варто відзначити появу в українській літературі нового типу героїв – глибоко психологізованих, часто травмованих війною, еміграцією, родинною пам'яттю. У цьому контексті людиноцентризм набуває ще одного виміру: він стає способом зцілення, реконструкції ідентичності через особистий досвід [2, с. 9].

Вагомий внесок у формування людиноцентричної традиції зробила Ліна Костенко – поетеса, для якої людина завжди була мірилом істини, краси й духовності. У її поезії центральне місце посідає особистість, наділена моральною відповідальністю, здатністю до спротиву, внутрішньою свободою та гідністю. Її ліричний герой – це морально відповідальна, внутрішньо цілісна особистість, здатна до духовного опору, співпереживання та глибокого осмислення буття. Людиноцентризм у її творчості проявляється не лише через змалювання глибоко індивідуалізованого ліричного героя, а й через утвердження цінності людського духу в складних історичних умовах.

У відомому вірші «Крила» поетеса говорить про духовну сутність людини, її здатність до піднесення:

«А людина нібито не літає…

А крила має. А крила має!» [3, с. 88].

Цей образ «крил» є метафорою внутрішньої свободи, таланту, гідності – тобто рис, що роблять людину духовно сильною та непересічною.

У поезії «І все на світі треба пережити» Ліна Костенко підкреслює трагізм і силу людського буття:

«І все на світі треба пережити,

І кожен фініш – це, по суті, старт» [3, с. 164].

Тут людина постає як суб'єкт, що здатен вистояти, пройти крізь біль і не втратити себе.

У багатьох віршах Костенко людина – це індивідуальність, що протистоїть системі, бездуховності, історичній несправедливості. Вона не зображає людину як безликого представника маси, а як моральний стержень культури, здатний змінювати світ через слово, пам'ять і любов.

Таким чином, сучасна українська література – це простір, де людина не просто зображається, а стає центром філософського, психологічного та етичного осмислення. Людиноцентризм тут – це не декларація, а глибинний спосіб світосприйняття, який відображає потребу культури в гуманістичному самовизначенні.

Висновки. Сучасна українська література утверджує людину як головну цінність культури. Через психологізацію героїв, осмислення ідентичності, внутрішніх конфліктів і моральних виборів автори створюють глибоко людиноцентричні тексти. Людиноцентризм стає не тільки художнім принципом, а відповіддю культури на історичні виклики сучасності.

Література:

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
2. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала : лекція. Київ : КМ Academia, 1999. 31 с.
3. Костенко Л. Триста поезій : вибране. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 415 с.
4. Сулима М. Людиноцентрична парадигма в сучасній українській літературі. Слово і час. 2020. № 2. С. 3-10.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-61

ОНТОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ВІЙНИ ЗА УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

Горбань Р. А.
доктор філософських наук, професор, академік,
професор кафедри богослов'я
ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»
м. Івано-Франківськ, Україна

Україна століттями була житницею Європи і її брамою. Від давніх часів українці вправно володіли і мечем, і ралом. У сучасному світі, володіючи

третім у глобальному масштабі ядерним потенціалом, український народ як духовно-культурна історична спільнота і як історична спільнотна особа, відповідальна за своє майбутнє та майбутнє людства, першим і єдиним відмовився від зброї масового знищення. Це стало безпрецедентним в історії світу відступом від перманентного стану війни та першим кроком до буття людства у мирі – онтології миру. Онтологія миру як духовний орієнтир людства відома зі старозавітних часів, вона становить основоположну ідею Книги пророка Ісаї, її духовно-релігійний потенціал: «вони [народи] перекують свої мечі на рала, а списи свої – на серпи. Не підійме меча народ проти народу, і більше не будуть навчатись війни!» (Іс. 2:4). З книг Святого Письма вона є найбільш цитованою (у філософський і художній способи) двома великими національними геніями, світочами української нації – Григорієм Сковородою і Тарасом Шевченком.

Натомість українці отримали війну. У 2014 році – гібридну у формі брутальної анексії територій, здійсненої всупереч міжнародному праву й історії формування етнічних і державних кордонів України, а в 2022-му – «гарячу», повномасштабну, яку історики розглядають як неоімперську й екзистенційну, спрямовану на знищення української державності й української ідентичності [6], а правознавці – як геноцид українського народу. Зокрема, у статті «Війна Росії проти України як геноцид українського народу» групою вчених Києво-Могилянської академії покроково продемонстрована наявність геноцидного наміру в діях збройних сил, військового і політичного керівництва Російської Федерації. Розкривши системність, цілеспрямованість і масштабність злочинів, спрямованих на створення передумов для поступового зубожіння української нації, гострого дефіциту продовольства й інших ресурсів, необхідних для виживання людей, науковці стверджують: це дає обґрунтовані підстави вважати, що Росія має на меті знищення української нації [7].

У цьому контексті зауважимо: у праці С. Плохія «Брама Європи» вказано на вагому роль українців у зміні світу, у формуванні курсу історії людства, зокрема сучасного її етапу, пов'язаного зі «списанням Радянського Союзу на смітник історії», адже, як зазначає американський історик, тодішні події в Україні мали далекосяжні міжнародні наслідки й дійсно змінили хід історії: уже за тиждень після референдуму розпався Радянський Союз і президент США Джордж Буш оголосив про завершення довготривалої та виснажливої «холодної війни» [5, с. 20]. Йдеться про референдум 1 грудня 1991 р., на якому українці масово обрали свою незалежність, та про нараду у Біловезькій Пущі 7–8 грудня 1991 р., де було підписано Угоду про створення Співдружності Незалежних Держав, що припинила існування СРСР як геополітичної реальності й суб'єкта міжнародного права. Тодішні події в Україні та її роль у розпаді СРСР заклали в імперській свідомості російських політиків реваншистські

інтенції у формі латентної війни, що поступово набирали сили і вилились у війну конвенційну. На це вказує професор Вищої нормальної школи (Париж) М. Крепон, стверджуючи, що на Заході не розгледіли, як дуже швидко з'явилися ті, для кого кінець радянської імперії був нестерпним, а мир – лише перемир'ям і підставою для майбутньої війни, на яку вони сподівалися, про яку вони мріяли спочатку таємно, потім – дедалі відвертіше: «ми не хотіли помічати цієї загрози, вважали неможливим повернення назад, тоді як господар Кремля дедалі менше приховував те, якою катастрофою було для нього зникнення імперії» [4, с. 135].

Путінський режим перетворив війну на геноцид, тотальне винищення всього українського – мови, духовної і матеріальної культури, економічних і екологічних засад існування, а також самих українців, фізично знищуючи українських військових (брутально порушуючи правила ведення війни й міжнародні конвенції) і цивільних як на окупованих територіях (застосовуючи катування і масові страти), так і по всій Україні, щоденно по кілька разів на добу тероризуючи масованими повітряними атаками. Одинадцятий рік поспіль ареал буття української нації системно перетворюється неоімперією на цілковиту руїну – «марсіанський пейзаж», унеможливлюючи її фізичне й духовне існування, позбавляючи майбутнього. Для російського неототалітарного режиму геноцид став способом ведення війни, її метою, формою і змістом. Геноцид став війною, а війна – геноцидом. Війна тоталітарної московської імперії проти української універсальної релігійної духовності та її ціннісних координат: людської свободи і гідності, любові і відповідальності – є війною-геноцидом. Адже ці духовні координати дозволяють кожній нації крізь національне прозирати універсальне, загальнолюдське, ними ж визначається власний досвід нації у протистоянні небуттю – унікальна присутність нації у світі як спільнотної історичної особи. Україна стала полем битви непримиренних систем цінностей, зумовлених принципово відмінними аксіологічними об'єднавчими центрами буття – особоцентризмом і економікоцентризмом [2; 3, с. 96–98, 113; 8, с. 1, 8–9].

Свого часу правознавець С. Лемкін на прикладі Голодомору українців показав, що геноцид – це не просто масове вбивство, він є винищенням культур і націй – створеного ними спільного для всього людства фонду найвищих цінностей. Ця думка, перенесена на ґрунт філософської онтології, дозволяє розглядати геноцид у контексті досвіду мирного існування націй як антикультурне й антисоціальне явище та найефективніший спосіб ліквідації онтологічних засад миру, адже його руйнівний потенціал відкриває шлях до тотальної війни, не залишаючи жодних можливостей буття людської спільноти у мирі в майбутньому. Саме філософія дозволяє розкрити глибину змісту війни за державний суверенітет й існування української ідентичності не тільки як екзистенційної війни в локальному

вимірі України, чи неоколоніальної – в регіональному вимірі Східної Європи, чи війни за перерозподіл ринків і сфер впливу – у глобальному, а як онтологічної, в якій зіткнулися два несумісні досвіди існування – буття людської спільноти в мирі і буття спільноти у війні.

Письменниця, перекладачка, культуролог О. Пахльовська стверджує, що на Заході вперше за 30 років сформувалося сприйняття України як незрозумілого, абсолютно незвіданого, ще не знаного світу із підставами сильної ідентичності, яка змусила країну прийняти бій [1]. Таке твердження є важливим орієнтиром для вітчизняних гуманітаріїв, які мають досліджувати український світ, шукати відповіді на питання: у чому полягає сила української ідентичності? Сила, яка здивувала Захід, якої боїться імперія, що віками загрожує зі Сходу та ненавидить ту силу аж до смерті, сахаючись Привиду Бандери на українській землі і Привиду Києва в українському небі. Чому, не маючи фізичної змоги вбивати гарантів нашої ідентичності, що прищеплювали нашій свідомості дух свободи і гідності й виховували потребу в них як найвищих цінностях людської особи, ворог українства, бісnуючись від безсилої ненависті, прямим влучанням ракети нищить музей Сковороди у Сковородинівці та точними пострілами в чоло і скроню розстрілює пам'ятник Шевченкові у Бородянці? Філософія, як особлива форма пізнання, має всі підстави, концепції та інструменти, а головне – покликання, відповідальність та обов'язок розкрити засади сильної української ідентичності, висвітлити в усій повноті феномен буття українцем.

Література:

1. Барчук М. Оксана Пахльовська: «Ми маємо сказати, що українська література на всіх етапах була частиною динаміки європейської культури». *Лівий Берег*. 5.08. 2022. https://lb.ua/culture/2022/08/05/525300_oksana_pahlovska_mi_maiemo.html.

2. Горбань Р. А. Глобальний економікоцентризм проти українського особоцентричного націоналізму (на зламі цивілізаційної парадигми). *International scientific conference «History, political science, philosophy, and sociology: development trends in the 21st century»:* conference proceedings (September 6–7, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga: Baltija Publishing, 2023. P. 58–64. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-14.

3. Горбань Р. А. На сторожі збереження української національно-релігійної ідентичності (філософсько-богословська модель держави єпископа Софрона Мудрого). *State and church: historical, philosophical, and political-legal aspects: Scientific monograph.* Riga: Baltija Publishing, 2024. P. 75–120. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-460-3-4.

4. Крепон М. Про війну в Україні: ціна демократії. *Філософська думка*. 2023. № 1. С. 131–147. https://doi.org/10.15407/fd2023.01.131.

5. Плохій С. М. *Брама Європи. Історія від скіфських воєн до Незалежності.* Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.

6. Смолій В. А., Ясь О. В. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму. *Вісник Національної академії наук України*. Київ. 2022. № 6. С. 3–16. https://doi.org/10.15407/visn2022.06.003.

7. Azarov D., Koval D., Nuridzhanian G., Venher V. Understanding Russia's actions in Ukraine as the crime of genocide. *Journal of International Criminal Justice.* 2023. № 21. P. 233–264. https://doi.org/10.1093/jicj/mqad018.

8. Gorban R. Humans are Far Dearer Than Gold. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe.* 2025. Vol. 45. Iss. 2. P. 1–30. https://doi.org/10.55221/2693-2229.2585.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-62

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Горожанкіна О. Ю.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музично-інструментальної підготовки
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Проблема формування духовної культури сучасної молоді не втрачає актуальності сьогодні, в надскладний період світових потрясінь й вимагає актуалізації уваги щодо закладення духовно-аксіологічних основ у процес формування особистості. Особливої уваги розгляд даного питання набуває в контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, формування в них духовності й духовної культури, якісний рівень яких сприяє духовно-естетичному розвитку їхніх майбутніх вихованців-школярів. На думку К. Ушинського, особистість вчителя не здатні замінити жодні статути і жодні програми, оскільки виховна сила витікає тільки з живого джерела людської особистості. «Тільки особистість може впливати на розвиток і формування особистості, тільки характером можна виховати характер» [4, с. 86].

У дослідженнях В. Горського, Е. Коцюби, І. Крип'якевича, Я. Ісаєвича, Н. Кавалерової та інших учених зауважено на ролі музичного мистецтва у формуванні духовної культури молоді в процесі становлення країни. Ще з

часів Київської Русі мистецтво входило у зміст навчально-виховної роботи і за І. Крип'якевичем з нагоди різних свят та інших пригод люди «сходилися на ігрища, на танки… танки супроводжувалися музикою: «візьміть сопілки, бубни й гуслі й ударяйте – і усякий буде нам танцювати» [2, с. 32].

У XVI – XVII століттях важливу роль в формуванні духовної культури молоді відігравала просвітницька діяльність братств та громадських організацій України. Так, в Острозькій школі-академії, у Львівській і Луцькій братських школах відбувалася підготовка вчителів, в якій, як зазначає Я. Ісаєвич, на «особливо на високому рівні… було навчання музики» [1]. З перших років існування школи, зазначає дослідник, львівські братчики добилися від патріарха Єремії грамоти «на музичноє співання, то єст на нотноє» [1], а через кілька років у школі функціонував дванадцятиголосний хор учнів, яким керував спеціальний вчитель – регент, або як його ще називали «гармонізатор». Збереглися інструкції братської львівської школи, у яких доручалося окремим вчителям дотримуватися вимоги братчиків, щоб у хоровому колективі були усі чотири голосові партії: «басист», «альтист», «тенорист» і «дискантист» [1]. Плідною була діяльність Львівської братської школи, де готувалися майбутні вчителі. Серед вихованців школи науковці згадують прізвища композиторів Бищовського, Ділецького, Гавалевича, Колядчина, Мазурика, Шарваровського, Чернушина та ін.

Традиції братських шкіл по підготовці вчителів до формування духовної культури своїх майбутніх вихованців продовжувалися також у Києво-Могилянській академії. Протягом XVII–XVIII століть в академії відбувалася підготовка педагогічних кадрів не лише для України, а й для багатьох країн світу. Спрямованість навчального плану академії на формування духовної культури майбутніх педагогів передбачало навчання гри на різних музичних інструментах, хоровий спів та оволодіння навичками диригування. Дослідники відзначають, що гра на різних музичних інструментах, і особливо на духових, а також хоровий спів були улюбленим заняттям академістів [3]. Випускниками академії були видатний український філософ Г. Сковорода; композитор, скрипаль і співак А. Ведель; композитор, член Болонської філармонічної академії М. Березовський; композитор, автор опери «Запорожець за Дунаєм» Гулак-Артемовський, композитор Д. Бортнянський та багато інших видатних діячів музичної культури.

Традиції Києво-Могилянської академії, спрямовані на формування духовної культури майбутніх учителів засобами музичного мистецтва продовжувалися в Одеському навчальному окрузі, де вивчення музики (3 години на тиждень) було обов'язковою навчальною дисципліною для всіх здобувачів та у Київському університеті, в якому з 1840 року також

увійшли в навчальний план такі обов'язкові навчальні дисципліни: музика і співи, фехтування, хореографія і верхова їзда [1].

На початку XIX століття у Харківському університеті було відкрито кафедру теорії і історії мистецтв, яка, за твердженнями дослідників, забезпечувала читання низки навчальних дисциплін з історії та теорії мистецтва, а з 1854 року у цьому ж університеті було введено по 3 тижневих години на хоровий спів церковної музики [1; 3].

Отже, вивчення історичних аспектів розвитку вітчизняної освіти в контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є джерельною базою в становленні й розвитку мистецької освіти сьогодення. В умовах піднесення національного відродження і культурної трансформації України вивчення традицій минулих поколінь сприяє знаходженню ефективних шляхів і методів у процес формування духовної культури здобувачів освіти.

Література:

1. Бутич І. Л., & Мельничук Я. С. Ісаєвич Л.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI-XVIII ст. К., 1966. *Український історичний журнал*, 2025 (12), С. 142–143. вилучено із https://nasu.periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/13633

2. Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича. К.: Либідь, 2002. 656 с.

3. Шокотко В. Мединський Є.М. Братські школи на Україні і Білорусії в XVI-XVII ст. К., 1958. *Український історичний журнал*, 2024 (5), С. 147–148. вилучено із https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/11133

4. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. К.: Рад. школа, 1983. 264 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-63

РОЗВИТОК ОНЛАЙН-ЖАНРІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Даниленко С. А.
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кіно та телебачення
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Розвиток онлайн-жанрів є природним процесом, який відображає їхню тісну взаємодію з аудіовізуальним мистецтвом. Цей розвиток зазнає відчутного впливу соціальних трансформацій, економічних та політичних реалій країни, а також технічного прогресу. Науковці, які вивчають цю тематику, пропонують різні трактування поняття жанру. Один із підходів описує жанр як тип художнього твору, що характеризується унікальними сюжетними та стилістичними особливостями, які дозволяють диференціювати його серед інших форм мистецтва. Однак більш точним видається визначення жанру як способу структуризації певного матеріалу з метою реалізації конкретного творчого задуму.

Дослідник сучасної теорії жанру С. Міллер пропонує трактувати жанр як загальновизнану категорію дискурсу, що ґрунтується на типізації риторичних дій. Ці дії набувають сенсу в межах конкретної ситуації та відповідного соціального контексту, який цю ситуацію формує. У такому підході жанр виступає риторичним засобом, що виконує функцію посередника між індивідуальними прагненнями та суспільними потребами. Він забезпечує гармонійне поєднання особистого й загального, унікального та повторюваного [4, с.167].

На думку дослідників Д. Свеласа та К. Фіка, жанр спрямований на інтеграцію в соціальний контекст, який впливає не лише на побудову тексту, але й на вибір мовних та риторичних стратегій. На відміну від традиційного уявлення про жанр як окремий вид тексту, його трактують у контексті комунікативних подій. У цьому підході мета, що втілюється через певний жанр, та структура відповідного тексту знаходяться у тісному зв’язку один з одним [5, с. 18].

Своєю чергою науковці С. Беркенкоттер та Т. Хакін аналізують поняття жанру як соціального феномену, що є невіддільно пов’язаним із риторичними практиками певних спільнот, водночас підкреслюючи його змінюваний і динамічний характер. Вони трактують жанр як гнучкі

риторичні структури, що здатні адаптуватися до специфічних умов свого використання [1, с. 37].

Технологічні та технічні прориви в аудіовізуальній сфері надали сучасній аудиторії не лише можливість споживати контент, але й активно брати участь у його створенні. Роль звичайного онлайн-користувача трансформувалася, і тепер він виступає в якості творця. Глядачі більше не обмежуються простим вибором матеріалів для перегляду – вони стають частиною процесу формування сучасного аудіовізуального простору. Особливо виділяються найактивніші інтернет-користувачі, які здатні впливати на поведінку інших у цифровому середовищі. Ці особливості суттєво формують популярність певних жанрів відеоблогів і визначають тренди у споживанні, поширенні та створенні відеоконтенту в українській частині платформи YouTube.

Сучасне покоління активно проявляє інтерес до інтерактивної взаємодії як з аудіовізуальним контентом, так і з його творцями. Не менш важливою залишається тенденція пріоритетного споживання інформації у цифровому форматі, переважно через екрани. Це супроводжується суттєвою залежністю від аудіовізуальних медіа, а також зниженням здатності до тривалої концентрації та довготривалого засвоєння інформації.

Серед інших значущих характеристик варто виділити поєднання процесу отримання інформації із задоволенням інших потреб, таких як соціальне спілкування, відпочинок або корисність, домінування евристичних підходів над раціональними доказами, а також виражену суб'єктивність сприйняття. Крім того, спостерігається інфантилізація поведінки, прагнення до ігрової активності та прояви вуаєризму, зниження рівня контролю над інформацією і втрата авторитетності джерел, що супроводжується девальвацією ролі автора і вирівнюванням його статусу із статусом глядача. Важливими рисами цієї поведінки також є критичний підхід до одержуваного контенту, посилення практики паралельної обробки даних, а також фрагментарність і нелінійність сприйняття інформації [3, с. 105].

Перші дві характеристики сучасної аудиторії сприяють зростанню популярності відеоблогінгу, тоді як третя визначає модульність і стислість подачі контенту. Це включає численні паузи у відеоряді, часте використання рубрикації, емоційний вплив для захоплення та утримання уваги, а також аудіовізуальний супровід, що активізує різні модальності сприйняття.

Четверта характеристика стосується самих відеоблогерів, які активно застосовують інтерактивні елементи у своїх відео. Інтерактивність може проявлятися як у прихованій, так і у відкритій формі. Прихована інтерактивність включає використання відкритих текстових структур, часті звернення до глядачів і підвищену роль підтексту. Відкрита форма передбачає можливість залишати коментарі, ставити оцінки до відео тощо. Проте ці можливості не обмежуються лише цим. Інтернет розширює рамки

взаємодії. Наприклад, популярність жанру «челлендж» ґрунтується на активній взаємодії з аудиторією, коли глядачам пропонують повторити певну складну дію, зафіксувати результат та поділитися ним. Цей жанр також задовольняє потребу в комунікації. Подібне можна сказати про жанри «тег» та «дослідження».

Такі жанри, як «розпакування», «лайфхаки», «тестування», «гайди», «фітнес-блоги», «б'юті-блоги» та численні освітні відеоблоги, орієнтовані на задоволення практичних потреб аудиторії. Напрямок, де евристика переважає над доказовістю, представлений жанрами на кшталт «замальовок», «оглядів» і «топів». Тут також помітне підкреслене суб'єктивне подання матеріалу, що резонує з запитом на персоналізовану інформацію у більшості зрізів аудиторії [2, с. 12].

Виходячи з цього, популярність окремих онлайн-жанрів можна безпосередньо пов'язати з психологічними характеристиками покоління активних користувачів цифрових ЗМІ, соціальних медіа та контент-мейкерів. Саме ці учасники інформаційного процесу вже сьогодні суттєво змінюють аудіовізуальний ландшафт сучасності та будуть активно впливати на його формування у перспективі найближчих років.

Говорячи про розвиток, взаємопроникнення та трансформацію жанрів, дослідники також наголошують на зростанні впливу інтернету на різні сфери людської діяльності, зокрема на аудіовізуальне мистецтво. Інтернет, який не обмежений професійною журналістською етикою чи суворими стандартами, уже змінює форми подачі матеріалів. Монотонність стає одним із головних «гріхів» сучасної медіа-журналістики, включаючи й телевізійні програми.

Розвиток онлайн-жанрів значною мірою стимулює підвищений інтерес аудиторії до інтерактивності та отримання інформації в режимі реального часу. Це засвідчує, що вони залишаються одним із найефективніших інструментів для задоволення потреби у миттєвому доступі до новин із місця подій, зокрема в форматі «тут і зараз».

Література:

1. Berkenkotter, C., Huckin, T. Genre knowledge indisciplinary communication: Cognition/culture/power. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 1995. 37 p.

2. Городенко Л.М., Цимбаленко Є.С. Мультимедійність як технологія жанрової дифузії в контексті трансформації. Scientific Notes of Institute of Journalism. 2023. Т. 1 (82). с. 12.

3. Зеленко І. Особливості онлайн-медіа. Наукові записки. Серія: Право. 2023. Вип. 14. с. 105.

4. Miller. Genre as social action. Quarterly Journal of Speech, 1984. 167 p.

5. Swales, J. and Feak, C. English in today's research world: Writing guide. – Ann Abor, MI: University of Michigan Press. 2000. 18 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-64

ГЕНЕТИЧНІ ОСНОВИ ДУХОВНОЇ ЦІННОСТІ: БІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Корольова Т. О.
викладач біології та екології
Фаховий та Медичний фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна

Духовні цінності – фундаментальні орієнтири людського життя, які виявляються у прагненні до добра, справедливості, істини, співчуття та гармонії. Традиційно їх розглядали крізь призму філософії, релігії та культурології. Проте останні десятиліття засвідчили зростання інтересу до біологічних та генетичних основ духовності.

Метою дослідження є аналіз сучасних наукових підходів до вивчення генетичних передумов духовної поведінки людини.

Дослідження в галузі генетики, нейронаук та поведінкової психології дають підстави вважати, що деякі риси, які становлять основу моральної та духовної поведінки, мають біологічну детермінацію.

Моральна поведінка людини має досить складну природу, яка формується під впливом як соціальних, так і біологічних чинників. Біологічні основи моральності проявляються у впливі нейрофізіологічних процесів, гормонального фону, генетичної схильності до емпатії та соціальної взаємодії. Зокрема, дослідження показують, що мозкові структури, пов'язані з емоційною регуляцією, такі як префронтальна кора, мигдалина та гіпокамп, беруть участь у формуванні морального судження та поведінки [3, с. 102].

Нейрохімічні речовини, зокрема окситоцин і серотонін, відіграють важливу роль у створенні почуття довіри, співпереживання та соціальної прихильності. Високий рівень окситоцину пов'язують із проявами доброзичливості, щедрості та взаємопідтримки. Серотонін, своєю чергою, впливає на емоційну стабільність, самоконтроль і здатність до морального вибору.

Таким чином, моральність має нейробіологічне підґрунтя, яке в поєднанні із соціальними впливами визначає поведінкові патерни людини. Усвідомлення ролі біологічних чинників не заперечує цінності виховання та культури, але доповнює розуміння багатогранності людської природи.

Гени соціальної поведінки відіграють ключову роль у формуванні моральних, емпатичних та комунікативних якостей людини. Сучасна наука

виявила низку генів, які прямо чи опосередковано впливають на здатність до співпереживання, довіри, альтруїзму та емоційної регуляції.

Одним із найвідоміших є ген «OXTR» – ген рецептора окситоцину. Окситоцин, так званий «гормон любові», відповідає за створення почуття прихильності, близькості, емоційного зв'язку між людьми [1, с. 211]. Варіації (поліморфізми) у цьому гені пов'язані з різним рівнем емпатії, чутливістю до емоцій інших людей та схильністю до соціальної взаємодії. Наприклад, носії певних алелей (як-от GG) мають підвищену здатність до емоційного розпізнавання та взаємної підтримки.

Інший важливий ген «AVPR1A», який кодує рецептор вазопресину. Вазопресин також бере участь у формуванні соціальної поведінки, особливо у чоловіків [1, с. 212]. Дослідження доводять, що певні варіанти цього гена асоціюються зі здатністю до моногамії, альтруїзму та ефективного соціального спілкування.

Ген «MAOA» (моноамінооксидаза А) впливає на регуляцію нейромедіаторів, зокрема серотоніну, дофаміну та норадреналіну. Його низькоактивні варіанти часто пов'язують із підвищеною імпульсивністю, агресивністю або емоційною нестабільністю. Водночас при сприятливому соціальному оточенні ці особливості можуть не проявитися, що свідчить про важливість взаємодії генів та середовища [1, с. 212].

Гени соціальної поведінки не визначають долю людини, проте створюють біологічне підґрунтя для розвитку духовних і моральних якостей. Їх вивчення дозволяє краще зрозуміти природу людської доброти, співчуття та здатності до взаємної підтримки. Генетичні механізми не є фатальними. Епігенетика доводить, що гени можуть активуватись або пригнічуватись під впливом соціального середовища, виховання, стресів або духовної практики. Таким чином, духовність може бути результатом складної взаємодії генотипу й оточення.

Епігенетика – це галузь біології, що вивчає зміни в активності генів, які не пов'язані зі зміною структури ДНК. Ці зміни можуть бути зумовлені зовнішніми факторами: середовищем, способом життя, вихованням, рівнем стресу або духовною практикою [4, с. 85]. Таким чином, навіть за наявності певних генетичних схильностей, моральна поведінка може змінюватися внаслідок епігенетичних механізмів.

Основним механізмом епігенетичного впливу є метилювання ДНК – процес, під час якого до певних ділянок ДНК приєднуються метильні групи, що пригнічують або активують експресію генів [4, с. 87]. Наприклад, дослідження показали, що рівень метилювання гена «OXTR» (рецептора окситоцину) може змінюватися залежно від умов виховання: діти, які зростали в умовах турботливого догляду, мають вищу активність цього гена, що корелює з емпатією та здатністю до соціальної взаємодії.

Іншим важливим епігенетичним чинником є модифікація гістонів – білків, навколо яких обгорнута ДНК. Ці зміни також впливають на доступність генетичної інформації для транскрипції. Дослідження показують, що хронічний стрес, психологічна травма або відсутність підтримки можуть призводити до епігенетичних змін, які знижують здатність до емоційної регуляції [4, с. 87].

Цікаво, що позитивний досвід – участь у духовних практиках, медитація, молитва, взаємопідтримка – здатні запускати протилежні епігенетичні процеси, активуючи гени, пов'язані з психоемоційною стабільністю, співчуттям і моральною поведінкою.

Епігенетика доводить, що навіть спадкові схильності можуть бути змінені під впливом соціального досвіду. Це відкриває перспективи розвитку духовності як результату не лише генетичного, а й культурного, виховного й особистісного середовища.

Згідно з еволюційною психологією, моральна поведінка є продуктом адаптації до соціального життя. Альтруїзм, емпатія, почуття справедливості – це механізми виживання спільнот [2, с. 118].

Теорія соціального альтруїзму пояснює моральну поведінку як вигідну в межах взаємного обміну: допомога іншому – це інвестиція у взаємність. А теорія групового добору передбачає, що спільноти з вищим рівнем моральних цінностей мали більші шанси на виживання.

Моральність як система уявлень про добро і зло, справедливість і відповідальність, має не лише культурне та соціальне походження, а й глибоке еволюційне підґрунтя. Біологічна еволюція створила передумови для розвитку альтруїзму, емпатії та взаємної підтримки як адаптивних форм поведінки, що сприяли виживанню виду Homo sapiens. Одним із ключових еволюційних механізмів, що пояснює моральність, є родинний альтруїзм (теорія спорідненого відбору). Індивіди, які дбали про своїх родичів, передавали більше спільних генів наступним поколінням. Така поведінка, хоч і здавалася жертовною на індивідуальному рівні, забезпечувала збереження генетичного матеріалу роду [2, с. 121].

Іншим важливим чинником є взаємний альтруїзм – здатність допомагати іншим у розрахунку на взаємну допомогу в майбутньому. Цей механізм сприяв формуванню довіри, репутації та соціальних норм у первісних спільнотах. Люди, які дотримувалися норм чесності й взаємопідтримки, мали більші шанси на виживання в групі.

Розвиток моральної поведінки також пов'язують із здатністю до емпатії – розуміння емоцій і потреб інших. Нейропсихологічні дослідження показують, що у людини сформувалися спеціалізовані ділянки мозку (дзеркальні нейрони), які забезпечують емоційний резонанс і співпереживання – основи моральної свідомості.

Таким чином, моральність не є винятково культурним явищем. Вона має еволюційні витоки, закладені в структурі нашого мозку та поведінкових адаптаціях. Ці біологічні передумови стали основою для подальшого формування духовних і етичних цінностей у суспільстві.

Духовність – це не лише біологічна функція, а комплексна біосоціальна якість, що розвивається в процесі соціалізації, освіти, духовного досвіду. Генетичні чинники створюють основу – психоемоційний потенціал, але його реалізація залежить від культурних і особистісних умов [3, с. 108]. Прикладом цього є вплив медитації, молитви чи релігійної практики на нейропластичність мозку – активуються ділянки, пов'язані зі співчуттям, самоусвідомленням, спокоєм.

Духовні цінності – це фундаментальні орієнтири, що визначають моральні пріоритети, сенс життя, ставлення до інших людей, природи, суспільства та самого себе. Їх часто трактують як суто культурний або філософський феномен, проте сучасна наука дедалі частіше розглядає духовність як біосоціальне явище, яке формується на перетині біологічної природи людини та соціального середовища.

З біологічного погляду, здатність до співпереживання, альтруїзму, емпатії та морального судження закладена в нашій нейрофізіологічній структурі. Наприклад, гормони окситоцин і серотонін, а також активність дзеркальних нейронів безпосередньо впливають на наше прагнення до гармонії, підтримки та взаєморозуміння. Ці механізми забезпечують емоційний зв'язок між людьми, сприяючи виникненню моральних імпульсів, які стають основою духовних цінностей.

У той же час духовні цінності неможливо звести лише до біологічних реакцій. Їх формування залежить від соціального досвіду, виховання, освіти, релігійного середовища, традицій та культурного контексту. Людина засвоює етичні норми у взаємодії з оточенням, розвиваючи здатність до самоаналізу, відповідальності та усвідомлення вищих сенсів буття.

Отже, духовні цінності є результатом взаємодії природжених біологічних схильностей і соціокультурного впливу, тобто є біосоціальним феноменом.

Висновки. Таким чином, можемо зробити наступні узагальнення:

– Генетика впливає на формування деяких психосоціальних рис, пов'язаних із духовною цінністю.

– Духовна поведінка має як біологічні, так і соціокультурні витоки.

– Генетичні передумови не є визначальними – духовність формується у процесі особистісного розвитку.

– Вивчення генетичних основ духовності відкриває нові горизонти для інтеграції гуманітарного та природничого знання.

Література:

1. Біологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2010. 436 с.
2. Дарвін Чарльз. Походження видів шляхом природного відбору або збереження порід у боротьбі за життя. Львів: Піраміда, 2009. 539 с.
3. Лейко М. Біологічні основи моральності. Філософія і культура. 2011. Т. 13(2). С. 102-110
4. Ярмола І. Вплив епігенетики на моральну поведінку людини. Вісник психології. 2019. 45(2). С. 85-92

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-65

МУЗИЧНІ ФЕСТИВАЛІ В УКРАЇНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Кочиашвілі А. В.
здобувачка І курсу другого (магістерського) рівня освіти
факультет мистецтва і дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Татарнікова А. А.***
доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

На перетині XX та XXI століть музичні фестивалі в Україні як публічні масштабні заходи, стали не лише видатними подіями у мистецькому світі, що сприяють піднесенню національної музичної культури, але й потужним фактором розвитку соціокультурних процесів [с. 105]. Фестивальні рухи є ключовим елементом сучасної культурної політики змістове наповнення котрих пронизані духом відкритості, динамізму, здатністю створювати атмосферу гостинності, щедрості, формуючи сприятливий мікроклімат для публіки, учасників, журналістів, що відіграє важливу роль у формуванні національної культурної ідентичності та засвоєнні національно-культурних цінностей і традицій.

Сьогодні музичні фестивалі як культурна акція мають свій визначений статус (міжнародний, національний – всеукраїнський, регіональний) і змістове наповнення та класифікуються на: універсальні (охоплюють кілька видів мистецтв); спеціалізовані (присвячені одному виду мистецтва –

театральні, музичні, кінофестивалі); монографічні (присвячені одному автору: композитору, актору тощо); тематичні (присвячені певній епосі, жанру або стилістичному напряму); вузькоспеціалізовані (фестивалі народної, дитячої, молодіжної пісні) [с. 151]; жанрові (приділяють увагу окремому жанру – опері, симфонії, ораторії тощо).

Сучасна українська фестивальна культура є яскравим прикладом поєднання національної спадщини, традицій з інноваційними підходами що, роблять фестивальні заходи більш привабливими для сучасної аудиторії, особливо молоді. Традиційні елементи української культури – народні танці, пісні, костюми, ремесла, обряди – гармонійно поєднуються з інтерактивними просторами, мультимедійними інсталяціями, новими формами участі та цифровим мистецтвом. Яскравим прикладом такого симбіозу є етнофестивалі, які доповнюються 3D-меппінгом, сучасним музичним саундом, VR-експозиціями або екологічними інноваціями. Таке поєднання сприяє глибшому розумінню культурних коренів і створює унікальний простір для творчого самовираження та міжкультурного діалогу.

Разом із цим, сучасні дослідження свідчать про значний вплив фестивалів на економічний розвиток країни, тим самим стимулюючи туристичний сектор та створюючи нові робочі місця, де серед ключових економічних аспектів фестивального руху можна виділити: залучення туристів і розвиток локального бізнесу; підтримку культурних індустрій; розширення міжнародної співпраці завдяки участі закордонних митців. У цьому контексті державна підтримка відіграє вирішальну роль у розвитку фестивального руху, а національна стратегія розвитку культури має включати фінансування таких ініціатив і сприяти формуванню сприятливих умов для організаторів мистецьких подій [2, с. 12].

Вищевикладене демонструє, що сучасні музичні фестивалі в Україні, як нова модель культурного життя та система комунікації, незважаючи на труднощі організації, мають важливе значення для збереження культурної спадщини. Великі фестивальні проекти позитивно впливають на підвищення авторитету України у світі як держави, що дбайливо зберігає свої традиції задля розвитку національної культури [1, с. 155].

Література:

1. Бермес І. Організаційні засади музичного фестивального руху в Україні. *ISSN 2311–9489, Культурологічна думка.* 2015, N8. С. 150–155.

2. Зінська Т. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. канд. мист.: спец.: 26.00.01. / Т. Зінська – Київ, 2011. 18 с.

3. Швед М. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики в Україні на новому етапі (1990–2005 рр.): автореф. дис. канд. мист. спец: 17.00.01. / М. Швед. Львів, 2006. 20 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-66

ОСВІТНІ ІНІЦІАТИВИ У СФЕРІ МУЗИКИ: ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МИТЦІВ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Кравець Н. В.
старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури,
декан факультету мистецтва і дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Посткризові періоди завжди стають випробуванням для системи освіти, особливо мистецької, яка тісно пов'язана з культурними, економічними та соціальними трансформаціями. Сучасна музична освіта стикається з викликами, що вимагають не лише адаптації, а й радикального оновлення підходів до навчання та підготовки нової генерації митців. У цій статті розглянуто основні напрями розвитку музичної освіти в умовах глобальних змін, зокрема використання інноваційних методик, інтеграцію цифрових технологій і формування нового типу викладача-ментора.

Світова музична освіта сьогодні переживає зміни, спричинені як технологічним прогресом, так і наслідками економічних та соціальних криз. Основні виклики, з якими стикається музична освіта у цей період:

Зміна освітнього простору – перехід на дистанційне або гібридне навчання, що потребує нових форматів взаємодії між викладачем і студентом.

Психологічні аспекти навчання – криза мотивації у студентів, втрата живого спілкування, необхідність підтримки ментального здоров'я.

Фінансова нестабільність – скорочення фінансування мистецьких закладів, пошук альтернативних шляхів підтримки освіти.

Інноваційні підходи у навчанні.

Одним із ключових напрямів модернізації музичної освіти є інтеграція новітніх технологій та адаптація навчального процесу до реалій сучасного музичного ринку.

Цифровізація освіти – використання онлайн-платформ, інтерактивних курсів, віртуальних майстер-класів та цифрових бібліотек.

Гібридні формати – поєднання традиційного та онлайн-навчання, що дає можливість студентам отримувати знання з різних джерел, взаємодіяти з викладачами та колегами з інших країн.

Співпраця з музичною індустрією – залучення практикуючих музикантів, продюсерів, композиторів до навчального процесу, створення практикоорієнтованих курсів.

Сьогоднішній викладач музики вже не є лише носієм знань – він стає ментором, наставником, який допомагає студенту знайти власний творчий шлях. Основні аспекти нової ролі викладача:

Підготовка до реальних викликів професії – навчання студентів навичкам самопрезентації, управління кар'єрою, роботи в цифровому просторі.

Розвиток творчого мислення – заохочення експериментів, створення власних проектів, робота з сучасними жанрами та стилями.

Міжнародна співпраця – викладачі стають посередниками між студентами та глобальним мистецьким середовищем.

Підготовка нової генерації митців

У сучасних умовах важливо не лише навчати музиці, а й готувати студентів до активної професійної діяльності. Це передбачає:

Створення умов для самореалізації – підтримка молодих митців через гранти, конкурси, фестивалі, можливості для міжнародних стажувань.

Популяризацію національної музичної культури – інтеграція української музики у світовий контекст, підтримка сучасних українських композиторів та виконавців.

Формування нового типу музиканта – універсального фахівця, який володіє не лише музичними, а й підприємницькими, менеджерськими та технічними навичками.

Перспективи розвитку музичної освіти

Для забезпечення сталого розвитку музичної освіти необхідні комплексні зміни:

Розвиток освітньої політики – державна підтримка мистецької освіти, інтеграція сучасних стандартів навчання.

Співпраця з музичною індустрією – створення програм стажувань, навчальних проектів спільно з концертними агенціями, студіями звукозапису, театрами.

Розширення можливостей для викладачів – підвищення кваліфікації, участь у міжнародних конференціях, обмін досвідом з колегами з інших країн.

Формування нової генерації митців у посткризовий період – це не просто адаптація до змін, а можливість створити більш ефективну, сучасну та конкурентоспроможну систему музичної освіти. Інноваційні підходи, інтеграція цифрових технологій, оновлення ролі викладача та міжнародна співпраця – це ключові фактори, які визначатимуть майбутнє мистецької освіти.

Успішність цього процесу залежить від синергії між освітніми закладами, культурними установами, державою та самим мистецьким середовищем. Лише так можна виховати нове покоління музикантів, здатних не лише адаптуватися до змін, а й активно їх формувати.

Література:

1. Голубовська Т. В. Музична освіта та культура: відновлення і адаптація після соціальних криз. Одеса: Одеський університет, 2018. 290 с.
2. Гречаник М. П. Нова музична генерація в Україні: тенденції формування митців у посткризовий період. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021. 260 с.
3. Дмитрієв В. І. Музична освіта в умовах посткризового відновлення: виклики та перспективи. Київ: Наукова думка, 2020. 280 с.
4. Єрмакова Т. В. Ініціативи у сфері музичної освіти: інтернаціональний контекст та національні особливості. Київ:. Літера ЛТД., 2018. 250 с.
5. Корнієнко Л. М. Музична освіта в Україні: тенденції розвитку та нові підходи. Харків: Південний видавничий дім, 2019. 310 с.
6. Лебедєва А. І. Інтеграція музичної освіти у контексті світових освітніх ініціатив. Чернівці: Рута, 2020. 240 с.
7. Мороз О. Ю. Освітні ініціативи у розвитку сучасних митців: музична освіта на перехресті культурних та економічних криз. Київ: Інститут культурної політики, 2022. 320 с.
8. Руденко О. В. Відновлення музичної освіти після глобальних криз: шляхи та методи. Харків: Харківський національний університет мистецтв, 2021. 330 с.
9. Шевченко А. С. Роль музичного мистецтва в посткризовому суспільстві. Львів: Видавництво ЛНУ, 2017. 210 с.
10. Шевчук О. І. Посткризовий період та музична культура: вплив освітніх реформ на творчий процес. Київ: Ніка-Центр, 2019. 280 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-67

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЄС-УКРАЇНИ В КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ

Мельник Ю. П.
кандидат політичних наук,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Культура в сучасному світі відіграє ключову роль у формуванні особистості, суспільства та міжнародних відносин. Вона є потужним

інструментом комунікації, який сприяє взаєморозумінню між народами, збереженню національної ідентичності та інтеграції у глобальний простір. У часи швидких технологічних змін і глобалізації культура забезпечує духовну стійкість, допомагає адаптуватися до нових реалій та сприяє збереженню традицій і цінностей.

Важливу роль культура відіграє в освіті та розвитку критичного мислення. Вона сприяє формуванню творчого підходу до вирішення проблем, розвиває естетичний смак. Через мистецтво, літературу, музику та кіно люди отримують новий досвід, розширюють світогляд і краще розуміють складність сучасного світу. Економічне значення культури зростає завдяки розвитку креативних індустрій, які є важливою складовою світової економіки. Сфера дизайну, кінематографу, моди, музики, цифрових технологій і туризму створює робочі місця, стимулює інновації та залучає інвестиції. Культура також відіграє ключову роль у міжнародних відносинах, будучи важливим елементом «м'якої сили». Вона допомагає формувати позитивний імідж країни, просувати її традиції, мову та мистецтво на міжнародному рівні. У часи конфліктів та криз культура виступає засобом діалогу та примирення, зменшуючи соціальну напругу та сприяючи порозумінню. Сучасна культура активно взаємодіє з цифровими технологіями, що робить її доступнішою для широкого загалу. Соціальні мережі, онлайн-платформи та віртуальні простори відкривають нові можливості для поширення мистецьких ідей, збереження культурної спадщини та розвитку глобальної співпраці. У цьому контексті важливо не лише використовувати технології, а й захищати культурне розмаїття та автентичність, щоб зберегти унікальність кожної нації.

Отже, культура залишається невід'ємною складовою сучасного світу, формуючи гуманістичні цінності, стимулюючи розвиток суспільства та забезпечуючи сталий зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім.

Сьогодні транскордонне співробітництво у сфері культури між Україною та Європейським Союзом є важливим напрямом інтеграції, що сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та зміцненню міжкультурних зв'язків. В умовах євроінтеграції України актуальність цього питання зростає, оскільки культура виступає не лише інструментом зміцнення національної ідентичності, а й важливим чинником соціально-економічного розвитку.

Транскордонне культурне співробітництво між Україною та Європейським Союзом охоплює широкий спектр напрямів, спрямованих на інтеграцію України в європейський культурний простір, збереження культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та посилення міжкультурного діалогу.

Одним із ключових аспектів співпраці є **спільні культурні проєкти,** які включають реалізацію спільних програм, фестивалів, мистецьких

резиденцій. Такі заходи сприяють взаємозбагаченню культур, популяризації українського мистецтва в Європі та знайомству українців із європейським культурним надбанням.

Важливу роль відіграє **збереження культурної спадщини**, що здійснюється завдяки міжнародним грантам і партнерським ініціативам. Це включає реставрацію пам'яток, цифровізацію архівів, обмін досвідом між фахівцями у сфері охорони культурного надбання. Співпраця з європейськими установами допомагає не лише фізично зберегти об'єкти культурної спадщини, а й інтегрувати їх у сучасний культурний контекст.

Окремий напрямок співпраці стосується **освіти та культурного обміну**, що передбачає активний взаємозв'язок між студентами, мистецькими колективами, навчальними програмами та науковими дослідженнями. Українські студенти, митці та науковці беруть участь у програмах Erasmus+, Horizon Europe, Creative Europe, що дозволяє їм отримувати нові знання, розширювати професійні можливості та сприяти міжкультурному діалогу.

Важливою складовою транскордонного співробітництва є розвиток **креативних індустрій**, які охоплюють сучасне мистецтво, кіноіндустрію, дизайн, музику, літературу. Європейський ринок культури відкриває нові можливості для українських митців, дозволяючи їм брати участь у міжнародних проєктах, отримувати фінансування та популяризувати українське мистецтво у світі.

Таким чином, транскордонне співробітництво у сфері культури між Україною та Європейським Союзом здійснюється через низку програм та ініціатив, які сприяють культурному обміну, збереженню культурної спадщини, підтримці креативних індустрій та посиленню інтеграційних процесів.

Співпраця у сфері культури між Україною та ЄС значною мірою реалізується через європейські програми, що надають фінансування, організаційну підтримку та платформу для міжнародного діалогу.

Так, програма «Креативна Європа» [1] є ініціативою Європейського Союзу, що спрямована на підтримку культурного та креативного сектору. Україна приєдналася до програми у 2016 році, що дозволило українським митцям, культурним інституціям та організаціям отримувати фінансування для реалізації міжнародних проєктів. Програма підтримує різноманітні форми мистецтва, зокрема театр, музику, літературу, кіноіндустрію та цифрові мистецтва.

Програма Erasmus+ [2] є однією з найпотужніших програм ЄС, що підтримує міжнародні освітні, культурні та молодіжні обміни. У контексті транскордонного співробітництва програма сприяє стажуванню студентів, викладачів та молодих митців у країнах ЄС. Це не лише підвищує рівень професійної підготовки, а й забезпечує міжкультурний обмін, поширюючи європейські культурні цінності та підтримуючи спільні творчі ініціативи.

Основним науково-дослідним інструментом ЄС, який також охоплює інновації у сфері культури є програма «Горизонт Європи» [3]. Вона спрямована на фінансування наукових досліджень та впровадження сучасних технологій у культурному секторі. У рамках цієї програми Україна бере участь у розробці цифрових платформ для збереження культурної спадщини та впровадженні технологій доповненої та віртуальної реальності у музейних експозиціях.

Звісно, що міжнародні програми сприяють зміцненню регіональних зв'язків, розвитку культурного туризму та розширенню можливостей для митців, освітян і культурних інституцій.

Так, програма «Польща – Україна» [4] є одним із найактивніших напрямів українського транскордонного співробітництва у сфері культури. Вона фінансує численні культурні проєкти у Львівській, Волинській, Закарпатській областях, що включають проведення спільних фестивалів, реставрацію історичних пам'яток, організацію виставок та мистецьких пленерів. Наприклад, у межах цієї програми фінансувалася реконструкція історичних об'єктів у Львові та Перемишлі, що є важливим елементом збереження спільної культурної спадщини.

Програма «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» [5] є ініціативою, що сприяє обміну досвідом між прикордонними регіонами у сфері культури та освіти. Програма фінансує спільні культурні заходи, спрямовані на зміцнення культурних зв'язків між громадами. Наприклад, вона підтримує проєкти, що об'єднують українських та угорських митців у спільних театральних постановках або музичних фестивалях, що проходять у Закарпатті.

«Східне партнерство» [6] є ключовим форматом співпраці між ЄС та країнами-сусідами, включаючи Україну. Одним із важливих аспектів цієї ініціативи є міжкультурний діалог, що передбачає розвиток культурних відносин, обмін фахівцями, організацію спільних наукових та мистецьких заходів. Крім того, в межах цієї ініціативи підтримується створення регіональних культурних мереж, які сприяють налагодженню партнерства між українськими та європейськими інституціями.

Отже, Транскордонне співробітництво між Україною та ЄС у сфері культури активно розвивається завдяки численним програмам та ініціативам, які сприяють інтеграції України в європейський культурний простір. Фінансування культурних проєктів, освітні та мистецькі обміни, цифровізація культурної спадщини та розвиток креативних індустрій є ключовими напрямами такої співпраці. Подальше розширення цих програм дозволить не лише зміцнити культурні зв'язки між Україною та ЄС, а й сприятиме стійкому розвитку культурного середовища в Україні.

Література:

1. Креативна Європа. Офіційний сайт. URL: https://creativeeurope.in.ua/ (дата звернення: 10.03.2025).
2. Erasmus+ Офіційний сайт. URL: https://erasmusplus.org.ua/ (дата звернення: 10.03.2025).
3. Горизонт Європи. Офіційний сайт. URL: https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/ (дата звернення: 10.03.2025).
4. Програма Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027. Історична довідка. URL: https://pl-ua.eu/ua/pages/586 (дата звернення: 10.03.2025).
5. Interreg NEXT «Угорщина-Словаччина– Румунія-Україна 2021-2027»: що варто знати про нову програму? URL: https://uiip.org.ua/uk/novyny/interreg-next-uhorshchyna-slovachchyna-rumuniia-ukraina-2021-2027-shcho-varto-znaty-pro-novu-prohramu (дата звернення: 10.03.2025).
6. Про східне партнерство. Українська національна платформа. Офіційний сайт. URL: http://eap-csf.org.ua/pro-nas/pro-skhidne-partnerstvo/ (дата звернення: 10.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-68

DISCOVER THE REMARKABLE LEGACY OF UKRAINE'S MUSICAL MAESTRO, VIKTOR KOSENKO, WHOSE GENIUS HAS GREATLY ENRICHED NATIONAL VOCAL HERITAGE

Novak M. G.
Doctor of music art,
Professor of Xinghai Conservatory,
Department of music art and sound engineering
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

The purpose of this article is to delve into the distinctive stylistic elements that define the romances of V. Kosenko. It is crucial to note that Kosenko's unique stylistic characteristics primarily came to the fore during the nascent stages of Ukrainian music culture. Viktor Kosenko was a distinguished Ukrainian composer and pianist in the early 20th century. His musical legacy includes around 250 compositions, among which are about 100 piano pieces, violin and piano concertos, trios, string quartets, numerous ballads, choral and folk arrangements, 24 pieces for children, and a rich variety of art songs.

In 1929, Kosenko joined the Lysenko Music and Drama Institute in Kyiv as a chamber musician and music analyst, and by 1932, he had been promoted to professor. From 1934 to 1937, he taught at the Kyiv Conservatory. From the mid-20th century onward, the study of the unique aspects of Ukrainian modernism and the identification of the essential stylistic foundations of chamber-vocal music have enabled Victor Kosenko to profoundly explore the artist's chamber and vocal works. His research does not only concentrate on their stylistic features, which are pivotal in understanding the composer's musical contributions, but also on the critical assessment of these works by musicologists, highlighting the most significant and distinctive compositions. Notable examples include «Human Tears,» «I Want a Voiceless Silence,» «Singing Winter,» «Night and Storm,» and «Whenever You Could,» which are among his most exquisite lyrical songs.

Viktor Stepanovich Kosenko's creative heritage spans a broad spectrum of imagery and genres, from elegant vocal and piano compositions to majestic symphonic works. Nonetheless, in the annals of Ukrainian Soviet music, the composer is celebrated for his deeply emotional lyricism. He is rightly considered one of the trailblazers of the Ukrainian solo singing genre. Each of Kosenko's romances tells a poignant and intimate story of a person's most cherished emotions.

The maestro himself emphasized the profound psychological depth of his musical creations, stating, «I view my compositions as a mirror to the innermost spiritual experiences, transcending mere decorative frills.» The scholarly underpinnings of this musical exploration were laid by distinguished theorists and musicologists like B. Filts, M. Grinchenko, T. Bulat, and Y. Malyshev, who delved into the myriad dimensions of V. Kosenko's vocal masterpieces in their academic inquiries.

The evolution of chamber and vocal music can be segmented into two pivotal eras: the period preceding the 1920s and the era following the 1920s. During this transformative time, Victor Kosenko played a pivotal role. The researcher delineates the innovative trajectory of Kosenko's chamber and vocal works into two phases: the first phase initiates in the early 1920s, while the second phase commences in the late 1920s and continues until his untimely demise in 1938. This period of transition is characterized by a shift in the composer's thematic focus from symbolist poetry to the imagery of everyday life, reflecting a maturation towards realistic principles. Moreover, there is a discernible shift in the musical narrative from introspective and sublime expressions to those that are vibrant and grounded in reality. Kosenko's romances, such as «When You Could,» «No Response,» «No Words,» «I'm Sad,» and «I Was Waiting for You,» encapsulate a rich tapestry of emotional hues, spanning from fervent outbursts and deep dramatic intensity to the poignant whispers of sorrow. Regarding the solo piece «Whenever You Could,» it is observed that it exemplifies a superior musical structure, with harmonic progressions that resonate with the traditions

of 19th-century music. The exceptional musical prowess of the composer and pianist not only enriched the cultural landscape of a humble provincial town but also brought it to life. Beyond his performances with a musical trio, Kosenko regularly hosted literary and musical soirees at his home, which became a beloved fixture within the local community. Esteemed musicians, including the violinist and conductor David Oistrakh, as well as the singers Zoya Gaidai and Ivan Patorzhynsky, graced these home salons with their presence and performed vocal chamber music.

At the dawn of the new century, Ukrainian composers, inspired by a rekindled interest, embarked on an exploration of this genre. The vocal miniatures of this period became more intellectually stimulating and philosophically deep, while concurrently toning down their lyrical sociability and connection to everyday musical practices. The symbolic essence of modern aesthetics encouraged a departure from ornate formal-dramaturgical constructs, leading to a revival of the noble simplicity in vocal music through the adoption of «unpretentious» song forms.

V. Kosenko's vocal lyrics stand out prominently among works such as «Willows,» «The Nightingale and the Rose,» «Ukrainian Folk Song,» «The Mighty Dnieper Roars and Bellows,» «Oh, I will Go Above the Meadow,» «Hey, in Our Village,» and «Oh, there is always fog in the Mountain.» Kosenko himself recognized the unique psychological dimensions of his music, stating, «I perceive my music as a manifestation of spiritual experiences, rather than mere decorative trimmings.» Viktor Kosenko's music has become an «emblazoned symbol» of modern Ukrainian music, with his influence discernible at various «levels» of his creative process, from thematic selection to the precise methods of musical expression, including coloristic harmony and distinctive intonations.

Viktor Stepanovych Kosenko is celebrated in the annals of Ukrainian music for his creation of lyrical compositions. His extensive works for voice, chamber ensembles, and orchestra are imbued with the romantic melodies characteristic of Slavic music and traditional folk songs. Kosenko conducted an exhaustive study of folk melodies, dedicating himself to the comprehensive collection and harmonization of these tunes.

The Ukrainian genius, Viktor Kosenko, aspired to encapsulate the vibrant imagery and profound social resonances embedded in the historical evolution of Ukrainian national music.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-69

ПЕРЕКЛАД В АСПЕКТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ДИСКУРС

Оренчак О. О.
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри романо-германської філології та
методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Комунікативна функція англійської мови набуває значно ширшого застосування, зокрема в аспекті міжкультурної комунікації. Переклад як лінгвістична дисципліна забезпечує усі можливі вектори такої комунікації, особливо коли мовиться про розширення міжкультурних зв'язків. У царині художнього перекладу дослідження культури набуває особливого значення в оцінці ментальності, способу життя, бачення світу, національної природи мислення, результатів духовної, соціальної та культурної діяльності нації. Це означає, що результатом міжкультурної комунікації має бути знання обох культур у широкому розумінні цього слова.

Будь-який переклад передбачає не лише взаємодію двох мовних систем, а й взаємодію різних культур. У цьому контексті пріоритетні завдання перекладача – це концептуальне уявлення про культуру іншого народу як особливу форму організації авторської картини світу у колективній свідомості нації, уявлення про життя загалом та про життя інших народів. Художній або літературний переклад є безпосереднім виявом взаємодії двох культур у широкому розумінні феномену міжкультурної комунікації.

Раніше теорія перекладу фокусувалася на комунікативному процесі з акцентами на лінгвістичний підхід, враховуючи прагматику перекладу, а отже його еквівалентність та численні стратегії. Наразі фокус уваги зміститься на культурологічний, що дає змогу переоцінити проблеми перекладу, поглибити його якість та розширити можливості зіставного перекладу. Отже, художній переклад є виявом міжкультурної комунікації, що забезпечує посередництво між мовою та культурою.

Сучасне українське перекладознавство постає як виважена струнка система, що має свою теорію, практику, історію та методику перекладу. Враховуючи його міждисциплінарний зв'язок, воно виявляє перетин лінгвістики, літературознавства, стилістики, естетики, поетики, лінгвокультурології, психології творчості тощо. Класичне українське

перекладознавство сформувалося в окрему філологічну дисципліну в 20-30 роках XX століття.

На думку Р. Зорівчак, статус українського перекладознавства відомий у всьому світі, тоді як, наприклад, у Франції на сторінках філологічної преси й досі сперечаються щодо суті самого перекладознавства та навіть терміну «traductiologie», запропонованого ще у 1968 році французьким лінгвістом Р. Гофеном [1, с. 4]. Наразі українське перекладознавство сприймає перекладну літературу як «невід'ємну частину загальнонародної словесної культури», адже переклад – «живий витвір літератури, що з однієї культури переходить у творчо трансформованому вигляді в контекст іншої культури, вступаючи з ним у тісну взаємодію і, тим самим, продовжуючи своє життя у ньому» [1, с. 8].

Тривалість та плідність культурно-історичних контактів англійської та української мов забезпечили стабільність перекладацьких практик. Саме це стало передумовою створення українсько-англійської методики сучасного перекладу. Історію її становлення забезпечило покоління українських перекладачів 20 століття, які своїм невпинним ентузіазмом поєднували самобутню творчість та перекладацьку діяльність, торуючи шляхи українського національного перекладу.

Сучасне українське перекладознавство, маючи свою теорію та практику художнього перекладу, представлене численними науковими школами. Зокрема, Львівська наукова школа, яку очолює професор Р. П. Зорівчак, займається історією українського художнього перекладу англійською. У цій царині досліджуються переклади видатних українських авторів: Івана Франка, Михайла Рудницького, Миколи Зерова, Григорія Кочура, Миколи Лукаша та багатьох сучасних перекладачів. Вивчаються рецепції української літератури в англомовному світі в контексті здобутків української діаспори, зокрема в США та Канаді. Крім того, відстежуються досягнення українських теоретиків та практиків перекладу у популяризації українського художнього слова як у вітчизняних видавництвах «Всесвіт», «Видавництво Старого Лева», «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», так і в зарубіжних видавництвах: «News from Ukraine», «The Ukrainian Canadian» тощо. Наразі маємо потужну англомовну бібліотеку української художньої літератури. Її бібліографія налічує багатотомні видання, які широко знайомлять англомовного читача з українською художньою думкою, розширюючи міжкультурні зв'язки.

Наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років, коли художній переклад та його наукова критика зазнають культурного відродження, розпочинається нова сторінка в історії українського художнього перекладу з англійської. Представляють цей яскравий період такі видатні перекладачі, як Г. Кочур, М. Лукаш, І. Світличний, В. Марченко, І. Ющук, А. Перепадя, Р. Доценко, О. Терех та інші, які очолили рух українських шістдесятників. Хоча цей

період позначений жорсткими переслідуваннями з боку радянської влади, саме цим перекладачам-новаторам належить першість в осмисленні нових підходів до адекватного, вірного перекладу (faithful translation).

Цей період в українському перекладознавстві також позначений загальним розумінням необхідності підвищення художніх вимог, які були остаточно поставлені перед усіма перекладачами відомими літературознавцями наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років. Саме тоді з'явилося чимало регулярних зразків вірно перекладених творів великих англійських літературних майстрів. Це надихало наступне покоління повоєнних перекладачів наслідувати прекрасний приклад Рильського, Лукаша, Мисика, Терещенка, Бориса Тена та інших [2, с. 73]. Надалі цей процес нестримно розвивається, наближаючи теорію та практику українського художнього перекладу до світового рівня.

На сучасному етапі українського літературного перекладу вибудовують мости міжкультурної комунікації наші відомі перекладачі: М. Лукаш, Г. Кочур, І. Стешенко, Борис Тен, Ю. Лісняк, А. Перепадя, Ю. Попович, О. Сенюк, Г. Філіпчук, М. Литвинець, О. Мокровольський, М. Москаленко, В.Шовкун та багато інших. Чільне місце серед цих перекладів належить англомовним авторам як з країн Британської Співдружності, так і з США.

З огляду на суспільні запити та з урахуванням досвіду тривалої практики багатьох попередніх поколінь перекладачів красного письменства, були вироблені, одностайно (хоча й негласно) узгоджені, деякі основні критерії художнього перекладу. І. Корунцем запропоновані базові принципи літературного перекладу, які можна вважати засадничими в контексті сучасного українсько-англійського перекладного дискурсу [2, с. 88].

Отже, аналізуючи досвід українського літературного перекладу та його засадничі вимоги у цій царині, можна визначити вагому роль національного перекладознавства в контексті міжкультурної комунікації. Український художній переклад наразі досяг світового літературного визнання як в царині пропагування українського красного письменства в англомовному світі, так і в культурному збагаченні українського читача англомовним художнім досвідом.

Література:

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. На матеріалі англомовних перекладів української прози. Львів: Вид-во при Львівському державному університеті,1989. 216 с.

2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: «Нова Книга», 2003. 448 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-70

КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОНАННЯ ПРОЄКТУ В ПОЛІДИСКУРСІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Петінова О. Б.
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;
професор кафедри мистецтвознавства за загальногуманітарних дисиплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Ковра К. О.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 028 »Менеджмент соціокультурної діяльності»
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

У період суспільних змін та відновлення України особливу роль відіграє ефективна комунікація, що сприяє збереженню та переосмисленню духовно-ціннісних орієнтирів. Сучасні комунікаційні технології дозволяють налагоджувати діалог між різними соціальними групами, зберігати історичну пам'ять та популяризувати культурну спадщину, що є ключовими аспектами культурної трансформації. Використання комунікаційних технологій у виконанні проєктів, пов'язаних із історією, філософією та мистецтвом, є важливим для збереження культурної спадщини, організації міждисциплінарного співробітництва та впровадження інноваційних підходів у мистецьку та наукову діяльність. Це особливо актуально в умовах відновлення національної ідентичності та формування нових культурних стратегій.

Комунікація безсумнівно відіграє ключову роль у процесі реалізації проєкту. Будь-яка технологія спрямована на отримання конкретного, заздалегідь визначеного результату, а технологічні процедури організовуються таким чином, щоб максимально точно й ефективно втілити проєктні вимоги в підсумковий продукт (результат). Вибір або розробка технології (технологій) здійснюється відповідно до технічного завдання, що визначає основні параметри проєкту щодо процесу й очікуваного

результату. Фактично, технологія являє собою сукупність методів, що застосовуються в певній логічній послідовності [2]. У процесі реалізації проєкту критично важливим є правильний добір комунікаційних технологій, оскільки від цього значною мірою залежить кінцевий результат. Менеджери проєктів витрачають значну частину свого робочого часу на комунікацію з членами команди, стейкхолдерами (як внутрішніми, так і зовнішніми), постачальниками, консультантами, технічними спеціалістами, функціональними менеджерами тощо [3, с. 72]. Близько 50-70% їхньої щоденної діяльності присвячено роботі з інформацією, що включає обробку документів, планові та позапланові зустрічі, телефонні переговори тощо [1].

Ефективна комунікація дає змогу узгоджувати інтереси учасників проєкту, враховувати культурні та організаційні особливості, різні рівні досвіду. Крім того, вона сприяє гармонізації вимог груп, які не беруть безпосередньої участі у виконанні проєкту, але мають інтерес до його результатів [3]. Управління комунікаціями передбачає планування, реалізацію та контроль над збором і поширенням усієї інформації, що стосується зацікавлених сторін. До таких даних належать: поточний статус проєкту, досягнення та події, які можуть вплинути на інших учасників, а також загальна звітність [1].

Менеджер проєкту формує певний інтелектуальний простір для обговорення завдань, цілей та інтересів зацікавлених сторін, що додає проєкту додаткову цінність [3]. Управління комунікаціями гарантує безперебійну взаємодію між учасниками проєкту, а також забезпечує своєчасну передачу управлінської інформації та звітності, необхідної для досягнення поставлених цілей. Кожен учасник повинен бути готовий ефективно взаємодіяти в межах своєї зони відповідальності. Форми комунікації можуть варіюватися – письмове та усне спілкування, використання невербальних знаків (жестів, міміки) через різні канали: особисті зустрічі, телефонні розмови, відеоконференції, електронне листування. Поєднання різних методів дозволяє підвищити ефективність комунікації [1].

Наявність довіри між учасниками проєкту є ключовим фактором успішної командної роботи, оскільки вона створює сприятливу атмосферу й допомагає уникнути конфліктів. Водночас комунікація в межах проєкту має свої особливі труднощі. Вона здійснюється не лише всередині команди, а й за її межами – як у формальному, так і неформальному форматі, залучаючи співробітників різних відділів з різним рівнем навичок та досвіду. Таким чином, комунікація в проєкті охоплює широкий спектр джерел інформації, які тією чи іншою мірою беруть участь у процесі. Вона також є основним інструментом для ведення переговорів, розв'язання кризових ситуацій і конфліктів, що можуть виникати на різних етапах проєкту – як всередині команди, так і між зацікавленими сторонами.

Основні комунікаційні помилки менеджера можуть включати: 1) нечітке визначення цілей проєкту; 2) недостатню поінформованість команди; 3) відсутність ефективної звітності [1, с. 113-115].

Інноваційні технології відіграють важливу роль у виконанні проєкту, значно спрощуючи роботу менеджерів. Сучасні дослідження підтверджують, що ефективність командної роботи зростає при використанні новітніх інформаційних технологій (ІТ), які впливають на управлінську діяльність, взаємини в колективі, стратегію керівництва, освоєння ринків тощо. Спеціалізовані цифрові засоби комунікації сприяють зміцненню командної взаємодії, адже ІТ – це не лише комп'ютери та програмне забезпечення, а й засоби зв'язку (телефон, відеозв'язок, радіозв'язок) і офісне обладнання (процесори, копіювальні апарати, факси) [3, с. 77-78].

Впровадження інформаційних технологій оптимізує робочі процеси та заощаджує час. Наприклад, звіт стейкхолдерам можна передати за кілька хвилин через електронну пошту, а онлайн-зустріч із командою можна організувати незалежно від місця перебування. Водночас необхідно пам'ятати про інформаційну безпеку. Реалізація проєкту є динамічним процесом балансування між різними чинниками, які на нього впливають. Якщо рівновага порушується, відбуваються певні зміни, що вимагають встановлення нового балансу. Аналіз впливових чинників допомагає вирішувати проєктні проблеми, оскільки дозволяє оцінити ситуацію та визначити оптимальний план дій. Для цього потрібно: 1) чітко визначити проблему та очікувані результати; 2) класифікувати чинники на «ті, що сприяють» і «ті, що заважають» досягненню мети; 3) оцінити їхню силу та вплив; 4) визначити стратегію управління: посилення сприятливих факторів або усунення перешкод; 5) розробити та реалізувати план дій [3, с. 87-88]. Перспективні проєкти – це ті, які базуються на цілісній системі комунікаційної стратегії із зацікавленими сторонами. Аналізуючи їхні потреби та можливі ризики, менеджер може вчасно виявляти зміни та використовувати їх на свою користь [1].

Отже, комунікаційні технології є визначальним фактором у реалізації проєкту, забезпечуючи ефективну взаємодію команди та досягнення його цілей. Менеджери активно працюють з інформацією, аналізують ризики та використовують різні методи для запобігання комунікативному хаосу. Використання інноваційних технологій сприяє підвищенню ефективності комунікації, проте необхідно враховувати питання інформаційної безпеки. Дослідження комунікаційних технологій у проєктному менеджменті є актуальним не лише у сфері управління й ІТ, а й у контексті духовно-ціннісної трансформації суспільства.

Література:

1. Блага Н. В. Управління проєктами : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 152 с.
2. Заржевська Н. І. Комунікаційні технології: лекції. Черкаси: Брама-Україна, 2010. 224 с.
3. Фесенко Т. Г. Управління проектами: теорія та практика виконання проектних дій: навч. посібник. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2012. 181 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-71

ЕВОЛЮЦІЯ РИТМУ КІНОМОНТАЖУ: ВІД КЛАСИЧНОГО ГОЛЛІВУДУ ДО ЦИФРОВОЇ ЕРИ

Рувинов Л. Р.
студент І курсу магістратури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Ритм кіномонтажу є одним із ключових елементів кінематографа, який формує темп розповіді, створює емоційну напругу й впливає на сприйняття фільму глядачем. Він відображає не лише технічний розвиток свого часу, а й актуальні естетичні тенденції, культурний контекст та очікування аудиторії. Від класичного Голлівуду 1920–1950-х років до епохи цифрових технологій XXI століття ритм монтажу істотно змінювався, еволюціонуючи від уповільненої й гармонійної манери до більш динамічного та фрагментованого стилю.

У період класичного Голлівуду монтаж характеризувався використанням так званого «невидимого» стилю, який забезпечував логічну послідовність та безперервність оповіді. Режисери, такі як Орсон Веллс, Девід Ворк Гріффіт та Вільям Вайлер, дотримувалися середньої тривалості кадру (ASL), що складала приблизно 10 секунд. Це сприяло формуванню плавного та розміреного ритму кінооповіді. Як приклад можна навести фільм «Громадянин Кейн» (1941), де Веллс використовував довгі плани, що акцентували увагу на деталях сюжету та майстерності акторської гри, дозволяючи глядачеві глибше інтегруватися в наратив. Такий підхід детально аналізується у роботі Карен Пірсон «Cutting Rhythms: Shaping the Film Edit,» де описуються особливості монтажу цього періоду [1, с. 156]. Розвиток даного стилю значною мірою обумовлювався технічними

обмеженнями, пов'язаними з трудомістким процесом плівкового монтажу, а також естетичною прихильністю до театральних традицій, які віддавали перевагу поступовому розгортанню дії.

У 1960-х роках Нова хвиля, зокрема французька, італійська та японська, стала визначальним етапом у розвитку монтажу. Жан-Люк Годар у фільмі «На останньому диханні» (1960) радикально скоротив середню довжину кадру (ASL) до 5–6 секунд, використовуючи різкі стрибки (jump cuts), які порушували традиційну безперервність і додавали динамічної хаотичності. Наприклад, у сценах діалогів між Мішелем і Патрісією монтаж свідомо обриває кадри, створюючи ефект імпульсивності та передаючи емоційний стан персонажів. Цей новаторський підхід можна зіставити з ідеями, описаними в книзі «In the Blink of an Eye» Уолтера Мерча, де пояснюється значення ритму й логіки в мистецтві монтажу [2, с. 165].

Експериментальна техніка стала проявом авторського стилю, в якому ритм монтажу використовувався для передачі суб'єктивного сприйняття часу та емоцій. Технічний прогрес того періоду, зокрема поява легших камер і портативних магнітофонів, значно спростив процес зйомки та сприяв сміливим експериментам у монтажі. Схожий підхід можна побачити й у роботах Франсуа Трюффо («На 400 ударів», 1959) та Мікеланджело Антоніоні («Пригода», 1960), де ритм фільму відображає внутрішні суперечності героїв та абсурдність сучасного світу.

На думку автора книги «Ритми нарізки: формування монтажу фільму» Карен Перлман, починаючи з 1970-х років, сучасний Голлівуд прискорив ритм монтажу через розвиток блокбастерів і технологій [1, с. 178]. Фільм «Щелепи» (1975, режисер Стівен Спілберг) став одним із перших прикладів, де сцени напруги мали ASL 4–5 секунд, що підсилювало відчуття тривоги та екшену. У 1990-х і 2000-х роках цей тренд досяг піку: у «Трансформерах» (2007, режисер Майкл Бей) середня тривалість кадру в екшен-сценах знизилася до 3 секунд, створюючи майже безперервний потік візуальних стимулів.

Цифрові нелінійні монтажні системи, такі як Adobe Premiere чи Final Cut Pro, дозволили режисерам легко маніпулювати ритмом, додаючи швидкі переходи, ефекти та накладання кадрів. Такий підхід відповідав запитам аудиторії, звиклої до стрімкого потоку інформації через телебачення, рекламу та інтернет. Проте критики, зокрема Девід Бордуелл, вказують, що прискорений ритм може призвести до втрати глибини оповіді, оскільки глядач не встигає осмислити події [3, с. 320]. Фільми на кшталт «Шаленого Макса: Дорога гніву» (2015, режисер Джордж Міллер) ілюструють спроби поєднати високу динаміку (середня тривалість кадру 3–4 секунди) із збереженням глибини змісту та чіткої драматургічної структури. Додаткові відомості про вплив цифрових технологій на монтаж у кіно можна знайти в

книзі Кена Дензигера «The Technique of Film and Video Editing: History, Theory, and Practice» [4, с. 234].

У цифрову еру (2010-ті – 2020-ті роки) ритм монтажу став ще більш фрагментованим і гібридним, інтегруючись із іншими медіа, такими як відеоігри, музичні кліпи та соціальні мережі. У фільмі «Скотт Пілігрим проти всіх» (2010, режисер Едгар Райт) ASL становить 2–3 секунди, а монтаж імітує стиль коміксів і відеоігор, із швидкими переходами, графічними вставками та ефектами, що відображають багатошаровість цифрової культури. Цей гібридний ритм дозволяє режисерам створювати інтерактивний досвід для глядача, адаптуючись до звичок аудиторії, яка звикла до миттєвого споживання контенту.

Платформи, такі як YouTube і TikTok, додатково вплинули на монтаж, скорочуючи тривалість кадру до 1–2 секунд у короткометражних роликах, що стало нормою для покоління Z. Водночас режисери, такі як Пон Джун-хо у «Паразитах» (2019), зберігають повільніший ритм (ASL близько 6 секунд) у драматичних сценах, демонструючи баланс між динамікою й глибиною, щоб уникнути поверхневості.

Цифрові технології також відкрили нові можливості для експериментів із нелінійним часом і ритмом. У «Дюнкерку» (2017, режисер Крістофер Нолан) монтаж переплітає три часові лінії з різними темпами, створюючи складну, але злагоджену структуру, де повільні плани чергуються зі швидкими екшен-сценами. Це дозволяє режисерові розкривати сюжет через ритмічну напругу, підкреслюючи психологічний стан героїв і драматургічний конфлікт.

На завершення слід підкреслити, що еволюція ритму кіномонтажу відображає взаємодію технологічних інновацій, естетичних тенденцій і змін у сприйнятті аудиторії. Від розміреного, гармонійного стилю класичного Голлівуду до фрагментованого, гібридного підходу цифрової ери кінематограф демонструє свою адаптивність. Ключові етапи – «невидимий» монтаж 1940-х, експерименти Нової хвилі, прискорення блокбастерів і багатошаровість цифрового кіно – ілюструють, як ритм став не лише технічним, а й художнім інструментом. Сучасний кінематограф балансує між швидкістю й глибиною, адаптуючись до цифрової культури, але зберігаючи здатність розповідати складні історії через монтаж. Ці зміни демонструють адаптивність кіно як форми мистецтва, що еволюціонує поруч із суспільними та технологічними перетвореннями, водночас зберігаючи свою естетичну значущість і вплив на глядачів.

Література:

1. Pearlman K. Cutting Rhythms: Shaping the Film Edit. – Focal Press, 2009. 156 p., 178 p.

2. Murch W. In the Blink of an Eye. – Silman-James Press, 2001. 165 p.

3. Бордуелл Д., Томпсон К. Мистецтво кіно: Вступ / пер. з англ. О. Соловей; наук. ред. І. Бойко. – Київ : Академія, 2018. – 320 с.

4. Dancyger K. The Technique of Film and Video Editing: History, Theory, and Practice. – Routledge, 2018. 234 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-72

МЮЗИКЛ ЯК СУЧАСНА ТА ЕФЕКТИВНА ФОРМА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Рудий Д. Ю.
аспірант кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Татарнікова А. А.***
доктор мистецтвознавства, доцент
завідувач кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Створення у наш час нових творів українських авторів, численні постановки та їхня популярність свідчать про те, що в умовах сучасної соціокультурної ситуації мюзикл, рок-опера та похідні від них жанри не лише не вичерпали свій потенціал як синтетичні поліжанрові твори, а й демонструють великі перспективи розвитку.

У процесі «інтегративних» взаємодій, що відображають характерний жанрово-стилістичний синтез епохи постмодерну, починаючи від творчих досягнень Ендрю Ллойда Веббера (кінець 1960-х – 1980-ті рр.), сучасні українські композитори та режисери розглядають зазначені жанри як форми для передачі серйозного (зокрема, сакрального) змісту. Підтвердженням інтересу до цих творів стала прем'єрна вистава знаменитої рок-опери «Ісус Христос – Суперзірка» в Одесі у лютому 2024 року, яка й досі залишається значущим культурним і музичним явищем XX–XXI століть.

Світ людських пристрастей, протиріч і відчайдушного прагнення знайти рівновагу між спокусою і моральною відповідальністю відкрив перед глядачем режисер-постановник Денис Рудий у музичному спектаклі «Сукня». У прем'єрній постановці, яка відбулася в Одесі у листопаді 2024 року, кожний образ і кожен рух на сцені є метафоричним, а сукня стає

символом, що висвітлює різні аспекти людської душі: пошук істини, слабкості, спокуси [2].

Поряд із цим, досліджуючи особливості розвитку вітчизняного мюзиклу, С. Б. Манько зауважує, що «українські автори створюють оригінальні цікаві твори на національну тематику» [1, с. 269]. Схоже завдання перед собою поставили одеські автори (режисер Д. Рудий, композитор Д. Аксьонов), які реалізували ідею відтворення важливого періоду історії Київської Русі, акцентуючи увагу на постаті легендарної княгині, що повертається до нас через віки у мюзиклі «Княгиня Ольга» (2024).

Слід зазначити, що українські постановки XXI століття за масштабністю сценографії та яскравістю впевнено конкурують з американськими та європейськими мюзиклами. Особливого шарму сучасним творам додає стилістика оформлення, яка органічно поєднує традиції української національної культури: народний мелос, колористичні рішення, ретельну деталізації костюмів. Глибокий психологізм персонажів створює ефект повного занурення у дію, що наближає ці вистави до рівня драматичних постановок.

Таким чином, сучасна українська музично-театральна сфера стає ареною активних режисерських експериментів, демонструючи жанрове різноманіття, народження нових форм національного музичного театру тим самим визначивши жанр мюзиклу як сучасну та ефективну форму популяризації української культури та важливий інструмент збереження і просування культурних цінностей у сучасному світі.

Література:

1. Манько С. Б. Мюзикл і рок-опера в українському соціокультурному просторі. *Культура України.* 2012. Вип. 39. С. 268–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2012_39_35 (Дата звернення: 07.11.2024).

2. «Сукня». Танцювальна вистава. Вилучено з: URL: https://kontramarka.ua/uk/sukna-tancuvalna-vistava-96905.html (Дата звернення: 15.11.2024).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-73

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ НАУЦІ

Світлицька В. Р.
викладачка кафедри романо-германської філології,
заступник декана факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Вивчення жіночих образів дозволяє глибше зрозуміти культурні, соціальні та психологічні аспекти формування національної ідентичності, а також простежити еволюцію гендерних ролей в українському літературному дискурсі. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених цій темі, існують певні прогалини у висвітленні трансформаційних процесів, через які проходить образ жінки в сучасній українській літературі. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу й систематизації наявних підходів до вивчення цієї проблематики.

Роль жінки в українській літературі завжди була багатогранною та суперечливою. У різні історичні періоди її образи відображали не лише соціальні та культурні реалії, а й домінуючі уявлення про жіночу природу, її місце у світі та можливості самореалізації. Від традиційного архетипу матері-берегині, що уособлювала національну ідентичність та духовну спадщину, до нових літературних героїнь, які прагнули розширити межі свого впливу в соціальному та культурному просторі, українська література поступово еволюціонувала, відображаючи зміну суспільних норм і очікувань.

Однак, попри значний прогрес у відображенні жіночих образів, в українській літературі все ще простежуються стереотипи, що обмежують жінку традиційними ролями дружини, матері чи жертви. Водночас літературні твори стають майданчиком для перегляду усталених моделей, що дозволяє осмислити, як жінки можуть самоствердитися, подолати суспільні бар'єри та знайти власний шлях у світі. Сучасна наука розглядає жіночі образи не тільки крізь призму соціальної нерівності, а й через феміністичні, психоаналітичні та культурологічні підходи. Тому актуальним є аналіз того, як різні епохи й автори формували уявлення про жіночу сутність та її місце у суспільстві, і наскільки ці образи змінюються у відповідь на виклики часу.

У сучасній українській літературі образ жінки займає важливе місце, що знайшло відображення у численних наукових дослідженнях. Зокрема,

І. Кукуленко-Лук'янець [1] розглядає психологічний портрет жінки, акцентуючи увагу на глибині внутрішніх переживань та самореалізації героїнь. У її роботі підкреслюється багатогранність жіночої особистості, що дозволяє простежити динаміку емоційного стану та самовизначення в різних соціальних і культурних контекстах.

О. Башкирова [2] аналізує художню репрезентацію жіночності в сучасній українській романістиці, наголошуючи на тому, як автори використовують літературні засоби для створення образів, що відображають соціальні ролі, гендерні стереотипи та процеси емансипації. Її дослідження виявляє нові тенденції у змалюванні жіночих персонажів і підкреслює значущість індивідуалізації жіночих образів у сучасному літературному просторі.

К. Шишкова [3] зосереджується на вивченні жіночого образу в українській літературі з точки зору історико-культурного контексту, що дозволяє глибше зрозуміти еволюцію сприйняття жіночності. Вона підкреслює важливість традиційних і новаторських підходів до створення жіночих персонажів.

Т. Б. Качак [4] досліджує емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків, розкриваючи специфіку формування жіночих характерів через призму емоційних реакцій. Її робота акцентує увагу на психологічній достовірності та емоційній насиченості жіночих образів.

О. О. Шульга [5] аналізує типи жіночих образів у романі В. Чемериса, показуючи різноманіття характерів і ролей, що втілюють як традиційні, так і модернізовані уявлення про жіночність. Це дозволяє простежити, як літературна творчість відображає суспільні зміни та еволюцію гендерних уявлень.

І. Ю. Заспа [6] розглядає трансформацію жіночих образів-символів у сучасній українській візуальній культурі, акцентуючи на впливі незалежності України на переосмислення жіночих ролей. Її дослідження відкриває перспективи міждисциплінарного аналізу, поєднуючи літературознавчі та культурологічні підходи.

Т. Іваницька [7] вивчає жіночий портрет у творчості А. Коцки, відзначаючи його художню своєрідність і символічне навантаження. В її роботі простежується зв'язок між візуальними й літературними образами, що збагачує уявлення про роль жінки в національному мистецтві.

Таким чином, наукова література, присвячена дослідженню образу жінки в українській літературі, відображає широкий спектр підходів – від психологічного аналізу до міждисциплінарних досліджень. Водночас існують певні прогалини, зокрема недостатня увага до комплексного вивчення трансформації жіночих образів у контексті сучасних суспільно-культурних процесів.

Проблема становлення жінки, її прагнення до самореалізації та особистісного розвитку є важливою темою як для наукових досліджень, так і для художньої літератури. У сучасному світі жінка часто має вищу освіту, здатна забезпечувати себе та свою родину, успішно займається управлінською діяльністю, а також організовує й планує власний життєвий простір. Сучасна наука все частіше розглядає «жіноче питання» через призму феміністичних підходів до соціальної ролі жінки або в контексті аналізу її становища у стосунках із чоловіками.

Після здобуття незалежності України питання становища жінок почали обговорюватися активніше, проте традиційні ролі жінки як матері, дружини та хранительки духовності проголошувалися «вічними» та «непорушними», а західні феміністські теорії часто відкидалися як «непридатні» для українських реалій. Водночас саме жінки-літературознавці виступили на підтримку фемінізму. У 1990 році Соломія Павличко ініціювала перший в Україні феміністичний семінар, а засноване нею видавництво «Основи» опублікувало ключові феміністичні праці, зокрема Другий секс Сімони де Бовуар [8]. Згодом у країні почали з'являтися міжнародні ґранти на ґендерні дослідження, проводилися семінари й соціальні опитування щодо ролі жінки в суспільстві.

Дослідження жіночих образів в українській літературі свідчить про їхню динамічну еволюцію – від традиційних архетипів до багатогранних, суперечливих та самодостатніх героїнь. Сучасна література демонструє тенденцію до подолання стереотипів, надаючи жіночим персонажам більше свободи у виборі власного майбутнього. Водночас традиційні уявлення про жіночу жертовність, покірність і материнство зберігають свій вплив, проте переосмислюються в контексті нових соціокультурних реалій. Таким чином, українська література не тільки відображає, а й формує уявлення про жіночу сутність, розширюючи простір для діалогу про права, можливості та роль жінки в суспільстві.

Література:

1. Кукуленко-Лук'янець І. Психологічний образ жінки в українській літературі. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології».* 2019. Вип. 8. DOI: https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p

2. Башкирова О. Художня репрезентація жіночості в сучасній українській романістиці. *Слово і Час.* 2020. Вип. 6 (714). С. 72–86. DOI: https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.06.72-86

3. Шишкова К. До питання вивчення образу жінки в українській літературі/ Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во ; [редкол.: О. О. Маленко (голов. ред.) та ін.]. Харків : Монограф, 2022. Вип. 9. С. 169–170. URI: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9465

4. Качак Т. Б. Емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Вип. 33 (72). DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/13

5. Шульга О.О. Типи жіночих образів у романі «Фортеця на Борисфені» В. Чемериса. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 23 (2). С. 242–249. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.47

6. Заспа І. Ю. Трансформація жіночих образів-символів у сучасній українській візуальній культурі: час незалежності. *Питання культурології.* 2022. DOI: https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269371

7. Іваницька Т. Жіночий портрет у творчості Андрія Коцки 1930–1980 рр. Народознавчі зошити. 2020. С. 1158–1167. Вип. 5 (155). DOI: https://doi.org/10.15407/nz2020.05.1158

8. Конопля Л. А., Скорбач Т. В. Роль жінки в українській літературі та житті. *Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 18–19 квітня 2019 року).* Харків : ХНМУ, 2019. С. 205–206. URL: https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/23052

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-74

ІСТОРИЧНІСТЬ У ДИСКУРСИВНО-РЕФЛЕКСІВНІЙ ЄДНОСТІ

Семко Я. С.
кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загально-гуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Проблема співвідношення історії та раціональності, уявлення чистої об'єктивності історичного, не обумовленого зарозумілим поглядом «сучасності», є однією з центральних у постнеокласичній філософії. Вона виводить на питання про те, яким чином рефлексивність як історичне самоосмислення (свідчення традиції) здійснюється у комунікативному просторі та часі. У контексті комунікативної онтології питання історичності раціонального прирівнюється до питання історичності комунікативного. Ключовими орієнтирами у цьому сенсі є поняття історичності М. Хайдеггера та «модерну як незавершеного проекту» Ю. Хабермаса [2].

На наш погляд, ця проблема вирішується за допомогою розгляду історичного через мовні інтеракції. Постановка питання про кореляцію темпоральності та комунікативного простору виводить на проблему критерію справжності історичного та історичного суб'єкта.

У контексті антропологічного повороту дедалі чіткіше проступають риси трагічного пошуку ідентичності людини в історичній континуальності. В основі прагнення особистості записати і розповісти одну історію для всіх лежить віра в те, що весь попередній розвиток недаремний і що в цьому процесі розгортання світу є місце для життя окремо взятої індивідуальності. Д. Белл у відомій роботі «Культурні протиріччя капіталізму» каже: «З відмовою від ідеї безперервної спадкоємності і від переконання, що майбутнє – у теперішньому часі, людина втрачає в класичному сенсі цілісність і повноту» [1, p. 25]. Уявлення про історію як про оповідання (або серію оповідань), яке має включити людину в оповідання, багато в чому споріднене з релігійним уявленням про порятунок. У секулярному суспільстві ідея вічного життя підміняється прагненням людини до публічності у соціальних мережах. При цьому історія в контексті інформаційного простору, що розростається, набуває все більшої багатовимірності і одночасно рекурсивності. Якщо в традиційних суспільствах теперішнє вимірюється дискурсом минулого, то в інноваційних суспільствах історичність мислиться через ставлення до майбутнього. Мова в даному випадку йде не тільки і не стільки про інтерпретацію того, що відбувається в рамках якогось дискурсу, але й про те, що саме ця дискурсивна сфера і є реальним витлумаченим буттям, що свідчить (що вписує в історію) свою справжність. Однак ще важливішим є питання про інтердискурсивний простір і про можливість рефлексії, самоосмислення, історичної самооцінки комунікативної спільноти в діалозі та взаємозвернутому тлумаченні.

Актуальна сьогодні проблема антагонізму Сходу та Заходу – це проблема самосвідомості. С. Хантінгтон у роботі «Зіткнення цивілізацій» говорить, що «взаємодія між представниками різних цивілізацій стає дедалі щільнішою; і вона робить очевиднішим цивілізаційну самосвідомість, різницю між цивілізаціями і спільність усередині цивілізацій» [3, p. 25]. З іншого боку, якщо самоосмислення відбувається на межі дискурсів (із загальним контекстом, але різними знаннями про цей контекст) і між людьми відбувається лінгвістично опосередкована взаємодія, то утворюється інтердискурсивний простір, який дозволяє спільності рефлексувати та історично свідчити свою ідентичність, що ми і пропонуємо називати дискурсивно-рефлексивною єдністю. Таким чином, різниця потенціалів, здатна роз'єднувати соціуми, водночас дозволяє здійснювати саморозуміння та рефлексію. Поза рефлексією історичне свідчення неможливе. Замкнуті та нерозвинені соціуми не мають історії, оскільки поза

дискурсивною інтеракцією вони просто не мають можливості подивитися на себе збоку.

Аналогічну думку висловлює Хабермас у другому томі «Теорії комунікативної дії»: «коли особистість людини не встановлена (перепустка втрачена, твердження самої особи некоректні), врешті-решт люди звертаються до сусідів, колег, друзів, сім'ї, родичів, щоб з'ясувати, чи знають вони цю людину. Люди набувають ідентичності через лінгвістично опосередковані взаємодії» [2, p. 105]. Однак не можна стверджувати, що дискурсивно-рефлексивна єдність виникає на будь-якій прикордонній території.

Безумовно, факт неможливості цю хвилину зіставити і зблизити самосвідомості визначає і неможливість єдиної пам'яті, отже, і загальної історії. Історичність дискурсу, що виявляється у співвіднесенні його зміни та його сьогодення, відмінна від історичності екзистенції. У К. Ясперса – це історичне ставлення істоти до самої себе, відношення «часу і вічності» засноване на віддаленості «Я» своїй основі, пам'яті. Екзистенція розкривається через історичність. У дискурсі ж історичність виступає найчастіше як зміна сенсу через звернення до іншого.

Темпоральність і лінійний характер історії індивідуальної екзистенції, докладно розглянуті в роботах Ясперса і Хайдеггера, досить очевидні: «на доказ того, що – і як – тимчасовість конституює буття присутності, було показано: історичність як буттєвий устрій екзистенції є в основі тимчасовість» [3, p. 41]. Крім того, як справедливо стверджує Хайдеггер, час стає очевидним для людини в її спрямованих діях: «турбота ґрунтується в тимчасовості» [3, p. 42]. Питання про історію як громадське надбання, представленої або як єдиний процес розвитку суспільства, або як ряд культурних перерв, залишається полемічним. Сьогодні, як нам бачиться, сама постановка питання про універсальність історії може бути змінена: тепер слід, очевидно, формулювати цю проблему в термінах глобальної історії різноманітних спільнот та культур перед загальною проблемою планетарного характеру – виживання людства.

Інформаційне суспільство створює необхідні умови для того, щоб за допомогою комунікації конституювалася така дискурсивно-рефлексивна єдність, в якій акумулювалися б наміри та інтереси, що виходять за межі одноосібних. Однак так само, як і пам'ять людини може сказати «зі мною цього не було, це був не я», і дискурс, що дозволяє побудувати єдину історичну лінію, може відводити співтовариство від вирішення подібних завдань. Таким чином, нове в історичності розкривається на кордоні. Ця межа є дискурсивною різницею потенціалів, конфліктністю. Підставою дискурсивної єдності історичності є інтерсуб'єктивність, наміри якої визначають результат мовних актів. Індивідуальність (як творець і як суб'єкт культури) тут швидше випадковий носій дискурсу, перетин його зв'язків;

дискурс окультурює індивідуальність, й у цьому сенсі вона – його породження.

Література:

1. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism. *Journal of Aesthetic Education*. Vol. 6. № 1/2. Special Double Issue: Capitalism, Culture, and Education. University of Illinois Press, 1972. P. 11-38.
2. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Boston : Beacon Press, 1985. Vol. 2. 457 p.
3. Huntington S. P. The Clash of Civilizations? *Foreign affairs. Council on Foreign Relations.* 1993. Vol. 72. № 3. P. 22-49

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-75

ДО ПИТАННЯ ПРО ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНИЙ БАЗИС УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Татарнікова А. А.
доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Історія української культури, специфіка її національного шляху відродження вказують на те, що форми державотворення (за відсутності монархічно-імперської форми управління) зосереджені на базових принципах духовно-релігійного буття нації, осмисленні етапів її історії в біблійних категоріях, шануванні її святинь та архетипових настанов. Питання про вплив християнської культової традиції на українську культуру та ментальне світовідчуття неодноразово ставало предметом фундаментальних досліджень (зокрема, І. Огієнка, Дм. Чижевського, С. Кримського, В. Личковаха).

Один із фундаторів дослідження історичних шляхів української культури різних часів, науковець, громадський і церковний діяч XX століття І. Огієнко визначав сутність поняття «культура» як інтегроване соціальне явище, що тісно пов'язане передусім із релігійними, а також мовними й державотворчими процесами, які в сукупності сприяють відтворенню та зростанню нації. Дослідник констатував, що українська культура

«імплементувала історичні шляхи подолання кризових явищ у національній культурі, зокрема за рахунок досить розвиненого її релігійно-духовного стрижня, що протягом віків запобігав асиміляції та знищенню» [3, с. 55].

Зазначена ідея дослідника початку ХХ ст. має також перетин і з міркуваннями сучасного дослідника та культуролога В. Личковаха, що констатував: «Враховуючи універсальне значення релігійності в «культурній душі» українства, її поширення на всі горизонти національного світовідношення, вважаємо за можливе говорити про метарелігійність української ментальності. Маємо на увазі духовно-освячене, сакральне ставлення українців до усього в світі, що складає «дім Буття», «життєвий світ нації»« [2, с. 73].

Подібний підхід виявляє особливо гармонійний тонус світосприйняття українця (попри всі складнощі його історичного буття), ґенеза якого сходить до єднання релігійного та етнічного начал. Питання взаємозв'язку національної культури з духовними запитами є суголосним із висловлюваннями сучасного філософського та культурологічного мислення А. Колодного, який стверджує: «Все це ми маємо сприйняти як факт, якщо прагнемо віднайти в релігії ефективну силу трансформації суспільства, людини, нації. Сама етимологія слова «відродження» засвідчує те, що релігія стане чинником українського державо-, націо- і культурнотворчого процесу лише тоді, коли вона за своїм змістом і формою буде ВІД РОДУ нашого, утверджуватиме людське в людині» [1, с. 4].

Аналіз жанрово-обрядової специфіки численних зразків слов'янського фольклору, з особливим акцентом на епос (билини, думи, історичні пісні), святковий фольклор (колядки, щедрівки) та духовний вірш, засвідчує наявність досить широкого семантичного поля фольклорної «слави»: в епосі йдеться про велику славу героїв, а також про об'єкти слави і поклоніння, серед яких на перший план виходять такі поняття, як «рідна земля», «Батьківщина», «рідний край», «держава». Відповідно, об'єктами хвали стають носії національної ідеї, а також видатні історичні постаті й митці, чия діяльність духовно об'єднує націю.

Дані семантичні показники мають перетин, зокрема, і з християнською богослужбовою практикою та сакральним контекстом «Божої слави», в межах якої об'єктом пошани й поклоніння є передусім Бог та духовний світ. Водночас ця українська славильна традиція поширюється як на той прошарок суспільства, що в певний період найяскравіше репрезентував націю – козацтво, козацьку республіку – феномен «козацької слави» (незмінним атрибутом козацької думи ставало кінцеве «славослів'я» або «славень», що поєднувало у національно-архетипових вимірах земний та небесний світи), так і на славетних представників культури України (іменами Д. Бортнянського, М. Лисенка, Т. Шевченка) духовно-творча діяльність яких фактично виконує функцію єднання нації.

Все це є суголосними і з творчим досвідом багатьох сучасних українських композиторів, зокрема М. Шуха, В. Сильвестрова та ін., твори яких відзначені пошуками вселенської Істини, Духовного Спокою, Гармонії, що ґрунтуються саме на стародавніх духовних традиціях національної культури. Таким чином, релігійне «забарвлення» у всій різноманітності його проявів є досить показовим для українського образу мислення, історії української культури, визначаючи тим самим духовно-змістовні настанови творчої діяльності представників українського культурно-мистецького світу минулого та сучасності.

Література:

1. Колодний А. Релігія в контексті духовного відродження України / А. Колодний, Л. Филипович // *Українське релігієзнавство.* 1996. № 2. С. 4-14. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_1996_2_3 (дата звернення 10.03.2025).

2. Личковах В. Слов'янський Sacrum – скарбниця Європи : Наукові та публіцистичні праці із славістики, україністики, культурологічної регіоніки. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2010. 144 с.

3. Мислович М. Н. Культурологічні наративи у працях Івана Огієнка (митрополита Іларіона). *Вісник національного технічного університету України* «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка. 2016. Вип. 7 (1). С. 53-59.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-76

ПЕРСПЕКТИВИ НООСФЕРНОГО БУТТЯ У ВЧЕННЯХ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ТА П. ТЕЯРА ДЕ ШАРДЕНА: ЕТИКО-АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Ханжи В. Б.
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Численні реконструкції концептуального поля ноосфери, започаткованого у вченнях В. І. Вернадського, П. Теяра де Шардена та інших мислителів, здійснюються вже багато десятиліть. Проте згадані

вчення продовжують надихати сучасних дослідників і потенціювати нові інтерпретації проблеми підстав розвитку і перспектив ноосферного буття. І одним з питань даної проблематики, що на сьогоднішній день, думається, є недостатньо вивченими, залишається питання морально-ціннісного виміру ноосфери. Отже, *метою* цієї роботи є реконцептуалізація ноосферологічних вчень Вернадського і Теяра де Шардена в етико-аксіологічному аспекті.

Володимир Вернадський пресупозиційно підготовлює концепцію ноосфери низкою онтолого-антропологічних положень: 1) *біосфера* – це необхідний етап безперервної геологічної еволюції; 2) людина природно інтегрована в біосферу, тому становлення людства не може бути відокремленим від біологічного розвитку в цілому; 3) епоха *ноосферного розвитку* є закономірним етапом становлення сфери життя. Вчений відкидає припущення про випадковий характер виникнення знання, зокрема знання наукового, позиціонуючи таке як історично обумовлений закономірний етап безперервного геологічного становлення. Вернадський охоче використовує поняття антропогенної ери, запропоноване вченим-геологом О. П. Павловим для позначення вельми значущого періоду геологічної історії планети, який характеризується домінуванням вільного розуму людини, її творчого мислення. Людина поступово перетворювалася на справжнього господаря природи, що здатен підпорядковувати природні сили і багатства відповідно до власних потреб та інтересів, при цьому намагаючись робити це не всупереч, а узгоджено із еволюційним рухом сфери живого, хоча виконувати таку умову історично вдавалося далеко не завжди. Ба більше, як зазначає сучасна дослідниця спадщини Вернадського О. В. Цебро, ті зміни, які привносить людина у природний світ, відбиваються на самій людині, внаслідок чого «…соціальне життя людства все тісніше сплітається в єдину мережу з природними процесами і об'єктами…» – формується своєрідна оновлена «першооснова буття», яка несе в собі вельми суттєву компоненту результатів людської діяльності [4, с. 5].

Українським мислителем висунуто низку аксіом щодо розуміння становлення планети у напрямку стадії розуму, а також подальшого розвитку самої ноосфери [1, с. 304–306]: 1) наукова діяльність є підготовленою загальнопланетарною геологічною еволюцією, що опредметнюється у діяльності людства на етапі досягнення біосферою стану ноосфери; 2) продуктивною і перспективною є саме колективна (аж до вселюдської) робота; індивідуальна творча воля схвалюється, тільки якщо така реалізується у контексті діяльності наукових спільнот узгоджено із загальною метою, в іншому випадку вона є чинником деструктивним; 3) зміцнення і ускладнення щільного зв'язку з досягненнями попередніх поколінь є процесами закономірними, оскільки фундаментальні тенденції людської думки обумовлені самою сутністю еволюції Землі.

Альтернативною позицією в обґрунтуванні ідеї ноосфери є підхід теїстичного еволюціонізму, одним з основоположників якого є П'єр Теяр де Шарден. Згідно з його вченням планетарний еволюційний розвиток включає чотири етапи: *переджиття, життя, мислення, наджиття.* Філософ зазначає, що під рівнем фізичного буття «тканина Всесвіту» із необхідністю містить шар іншої природи *(«переджиття»)* – той, що потенціює і актуалізує життя. Ще на етапі формування неорганічних сфер Землі (барисфери, літосфери, гідросфери, атмосфери) закладалися передумови виникнення особливої оболонки – *сфери життя (біосфери).* Ба більше, Теяр вважає, що таке потенціювання підготовило і подальший рух – до поетапного концентрування «внутрішнього Землі» [2, с. 66], тобто своєрідного психічного шару, який лежить в основі становлення свідомості в її всеземному значенні (зокрема найбільш досконалої її форми – людської). Наступний еволюційний рівень – *мислення*, підступ до якого постає як революційний крок, що за критеріями значущості і масштабності нічим не поступається виникненню життя. Становлення духу – ноогенез – випливає з психогенезу (який у підсумку привів до людини), а останній, у свою чергу, базується на біогенезі.

На думку мислителя, гомінізація відкрила нову еру в історії планети [2, с. 148–149]. Людина постає як стрижневе начало природи, «центр перспективи», «унікальна вузлова точка», яка, у певному відношенні, здатна реконструювати Універсум, закладаючи основи його атрибутивності. Однак в своїй оцінці довготривалого геологічного руху мислитель не зупиняється на етапі розумного життя у людській формі. Він заявляє, що на людство, за умови що воно йтиме шляхом раціонального вдосконалення, очікує завершальний ступінь, в якому фокусується максимум еволюційної цілісності – *наджиття.* У вищому полюсі еволюції («точці Омега») концентрується і підсумовується величезний об'єм свідомості, що випрацьовується ноогенетичним процесом. Ця точка є абсолютом досконалості, до якого прагне Всесвіт. Сам Універсум у такому разі, будучи розглянутим в аспекті його сутнісного рушія, постає як *Божественне Середовище.* У піковому значенні ноосферного розвитку досягається вища збалансованість єдності та персоніфікованості всіх творінь, оскільки Всевишній, утримуючи їх у Собі, при цьому зберігає їхню крайню диференційованість. Теяр де Шарден пише, що «на вершині з'єднання <з Богом> обрані відкривають у Ньому завершення свого індивідуального становлення. …Лише християнство рятує, разом із правом на думку, ключове сподівання всіх містичних підходів: *з'єднатися* (тобто стати іншим), *залишаючись самим собою*» (переклад мій. – В. Х.) [5, с. 116].

Перейдемо до питання морально-ціннісної атрибутованості моделей ноосфери Вернадського і Теяра де Шардена. Принципово підкреслюючи профілюючу роль даного виміру ноосфери, Вернадський вважає, що в

рамках ноосферологічної концептуалізації разом із логікою описового природознавства в обов'язковому порядку має міститися екскурс наукової етики. Науково-етичне русло акцентуватиме увагу на моральній визначеності діяльності вченого, на його відповідальності за результати роботи з реконструкції біосфери (докладніше – див. [3, с. 123–125]). На думку Вернадського, етична визначеність ноосферного буття є справою загальнолюдською. Саме колективний планетарний розум, що є результуючою наукових досягнень багатьох поколінь, рухатиме людську цивілізацію до еталонів моральності.

На подібному наголошує і де Шарден, який, висуваючи ідею диференційованої єдності як генеральної властивості Божественного Середовища, вважає, що оптимальним еволюційним шляхом є той, за якого цілісність Макрокосму органічно узгоджується з автономністю конкретних одиниць світу. І тією величезною силою, що забезпечує взаємозв'язок і підсумкове єднання індивідуальних людських монад, на думку Теяра де Шардена, є *любов до ближнього.* Гідне і величне входження у Божественне Середовище є доступним тільки спільним, загальнолюдським чином, і тому ця велика справа є можливою тільки за умови усвідомлення кожним суб'єктом себе тим, хто містить в собі всіх і вся, тобто суб'єктом цілісного людства.

Література:

1. Вернадский В. И. Фрагменты из научных трудов, статей, писем и дневников В. И. Вернадского, отражающие зарождение и развитие идей о переходе биосферы в ноосферу. *Биосфера и ноосфера / Библиотека журнала ORGANIC UA.* Кн. 10, Т. 1. Львов : ВК «АРС», 2013. С. 258–321. Серия «Отечественная мысль», Кн. 4.

2. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / пер. с франц. Н. А. Садовского ; предисл. и коммент. Б. А. Старостина. М. : Наука, 1987. 240 с.

3. Ханжи В. Б. Володимир Вернадський: від концепції біосфери до ідеї ноосфери. *Освіта і наука в Україні в період глобальних викликів сьогодення :* матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28–29 листопада 2024 року) / упор. В. Шпак ; за загал. ред. С. Табачнікова. Київ : ДП «Експрес-об'ява», 2024. С. 118–125.

4. Цебро О. В Вчення В. І. Вернадського про ноосферу як база для інноваційного забезпечення екологічного розвитку регіонів (ноорегіонів). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2017. Том 28 (67). № 1. С. 5–10.

5. Teilhard de Chardin P. The Divine Milieu. An Essay on the Interior Life. NY : Harper & Row, 1960. 160 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-77

ЦІННІСНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК РЕСУРС ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДИНИ

Чорна А. В.
здобувач ІІ курсу, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 – Психологія
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Іванова О. С.***
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри кафедра мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса. Україна

У сучасному світі, де темп життя постійно зростає, ціннісна саморегуляція стає необхідним інструментом для збереження внутрішньої рівноваги та досягнення особистих і професійних цілей. Ціннісна саморегуляція – це процес керування власними емоціями, думками і поведінкою для адаптації до складних умов. Вона є важливим ресурсом розвитку, оскільки допомагає людині досягати високої продуктивності, покращувати стосунки з оточуючими та зберігати психічне здоров'я. Ціннісна саморегуляція – це здатність контролювати свої емоції, думки та дії, навіть у стресових ситуаціях. Вона базується на самосвідомості, самоконтролі та здатності ставити перед собою цілі. Ефективна саморегуляція дозволяє людині підтримувати баланс між зовнішніми вимогами та внутрішніми потребами, сприяючи розвитку як в особистій, так і в професійній сферах.

Саморегуляція є важливою складовою емоційного інтелекту, який також включає емпатію, мотивацію та здатність будувати здорові стосунки з іншими людьми. Емоційний інтелект допомагає людині не тільки краще розуміти свої почуття, а й ефективно їх виражати, що значно підвищує рівень її задоволеності життям. Психічна саморегуляція є ресурсом особистісного розвитку:

1. Емоційна стійкість. Психічна саморегуляція сприяє розвитку емоційної стійкості – здатності людини зберігати спокій у стресових ситуаціях і швидко відновлювати емоційний баланс. Це важливо як для підтримки психічного здоров'я, так і для адаптації до нових умов. Емоційна стійкість дозволяє уникати паніки, контролювати страх і тривогу, що особливо важливо у складних ситуаціях.

2. Здатність до самоконтролю. Самоконтроль – це важлива частина саморегуляції, яка дозволяє людині досягати поставлених цілей, долати труднощі та уникати імпульсивної поведінки. Люди з високим рівнем самоконтролю легше концентруються на завданнях, знижують ризик прокрастинації та не дозволяють емоціям порушувати свої плани.

3. Саморозвиток та самопізнання. Процес саморегуляції допомагає людині краще пізнати себе, зрозуміти власні цінності, пріоритети і здібності. Це сприяє розвитку особистості, оскільки людина усвідомлює свої сильні та слабкі сторони, що дозволяє їй розробити стратегії для покращення своїх навичок і досягнення нових вершин.

4. Покращення стосунків. Ефективна психічна саморегуляція покращує комунікаційні навички та здатність до співпраці з іншими людьми. Здатність контролювати емоції та аналізувати ситуації з різних точок зору сприяє уникненню конфліктів і досягненню конструктивних рішень.

Науковцями виділено такі методи розвитку психічної саморегуляції:

1. Медитація та майндфулнес. Практики уважності допомагають концентруватися на поточному моменті, знижують рівень стресу та сприяють глибокому розумінню власних емоцій. Це розвиває здатність зосереджуватися на своїх відчуттях, розпізнавати тригери емоційних реакцій та контролювати їх.

2. Розвиток емоційного інтелекту. Важливим аспектом саморегуляції є здатність розуміти і приймати власні емоції. Практика рефлексії, вивчення та аналіз емоційних реакцій дозволяє зрозуміти власні почуття та покращити емоційну гнучкість.

3. Постановка та досягнення цілей. Планування та структурований підхід до вирішення завдань допомагає розвинути навички самоконтролю. Визначення конкретних, досяжних цілей допомагає зосередитися на результатах і краще керувати часом і ресурсами.

4. Фізичні вправи та здоровий спосіб життя. Регулярні заняття спортом знижують рівень стресу та сприяють підвищенню загальної фізичної і психічної витривалості. Правильне харчування і здоровий сон також відіграють важливу роль у підтримці саморегуляції, оскільки забезпечують мозок необхідною енергією.

Ціннісна саморегуляція є не лише важливою у повсякденному житті, але й відіграє ключову роль у професійній сфері. Вміння керувати емоціями, зберігати внутрішній баланс та адаптуватися до викликів допомагає досягати професійного успіху та розвивати кар’єру. Ось декілька способів, якими психічна саморегуляція сприяє творчому професійному розвитку:

1. Підвищення продуктивності та ефективності. Завдяки здатності до саморегуляції, працівники краще розподіляють свій час, уникають вигоряння та ефективніше виконують свої обов’язки. Вони також менше

схильні до прокрастинації та зосереджуються на довгострокових цілях, що допомагає досягати результатів, необхідних для професійного зростання.

2. Поліпшення робочих стосунків. Психічна саморегуляція сприяє здатності співпрацювати в команді, будувати довірчі стосунки з колегами і уникати конфліктів. Людина, яка вміє контролювати свої емоції та бачити ситуацію з різних точок зору, здатна до конструктивного спілкування, що є важливим для командної роботи.

3. Лідерські якості. Ефективна саморегуляція є основою розвитку лідерських навичок. Керівники, які володіють навичками самоконтролю, можуть приймати зважені рішення навіть у стресових ситуаціях. Такі лідери здатні залишатися спокійними і зосередженими, що викликає повагу серед підлеглих і сприяє підтримці здорової робочої атмосфери.

4. Здатність до інновацій. Саморегуляція сприяє розвитку гнучкості мислення та здатності до адаптації, що є важливим для творчої діяльності. Люди, які вміють зберігати баланс між емоціями та раціональністю, відкриті до нових ідей і готові до експериментів, що допомагає генерувати інноваційні рішення.

Здатність до саморегуляції також важлива у соціальній сфері, оскільки допомагає людям краще розуміти емоції інших, встановлювати міжособистісні зв'язки та долати конфлікти. Зокрема, психічна саморегуляція сприяє розвитку таких соціальних навичок:

1. Емпатія. Люди, які контролюють власні емоції, більш відкриті до розуміння почуттів інших. Емпатія дозволяє співпереживати оточуючим та підтримувати їх, що є важливим для встановлення довірчих стосунків.

2. Стресостійкість у соціальних ситуаціях. Завдяки психічній саморегуляції, люди здатні залишатися спокійними у складних соціальних ситуаціях, уникаючи негативного впливу стресу. Це допомагає краще справлятися з конфліктами та вирішувати проблеми конструктивно.

3. Навички активного слухання. Саморегуляція сприяє розвитку навички активного слухання, що дозволяє краще розуміти потреби та очікування оточуючих. Активне слухання підвищує рівень взаєморозуміння та довіри в міжособистісних відносинах. Регулярна практика саморегуляції позитивно впливає не лише на психічне, а й на фізичне здоров'я. Коли людина вміє керувати своїми емоціями та знижувати рівень стресу, вона менше схильна до розвитку психосоматичних захворювань, таких як артеріальна гіпертензія, гастрит, мігрені та інші. Стрес є одним з основних факторів, що впливають на розвиток хронічних захворювань, і здатність контролювати емоції може значно знизити ризик таких проблем. Психічна саморегуляція також пов'язана з підтриманням здорового способу життя. Люди, які мають високий рівень саморегуляції, частіше слідкують за своїм здоров'ям, вчасно звертаються до лікаря, займаються спортом і правильно харчуються. Це

сприяє не лише покращенню фізичного стану, а й зменшенню ризику психічних розладів, таких як депресія та тривога.

Таким чином, ціннісна саморегуляція є важливим ресурсом для розвитку творчого потенціалу людини, який допомагає їй адаптуватися до умов сучасного життя, долати труднощі та досягати гармонії із собою.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-78

ОБРАЗ КОЗАЦЬКОЇ ЖІНКИ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Шмалько Ю. В.
викладач української мови та літератури,
зарубіжної літератури ІІ категорії
Фаховий коледж Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна

Дівчина, мати – іпостасі архетипного образу, таємнича невичерпність якого є унікальним джерелом особистісного самоусвідомлення та пізнання довколишнього світу.

Свого часу Іван Франко так написав про Т. Шевченка: «Не знаю в літературі всесвітнього поета, котрий би так витривало, так гаряче і з цілою свідомістю промовляв в обороні жінок, в обороні їх права на повне, чисто людське життя, котрий би таким могучим словом бичував усе те, що в'яже, деморалізує і тисне женщину» [4;122]. Відтоді шевченкознавці неодноразово підтверджували й поглиблювали це фундаментальне спостереження нашого енциклопедиста. У цьому зв'язку варті уваги психоаналітичні акценти С. Балея про «релігійний культ» [1; 65] жінки у «Кобзарі», висновок Б. Лепкого про вплив шевченківського материнського образу на його художнє осмислення всіх жіночих постатей [3; 6], обґрунтування М. Коцюбинською поетових уявлень про зовнішню та внутрішню красу [2; 37], інтерпретація Ю. Барабашем явища «покритництва» у творчості Т. Шевченка [2; 13], роздуми П. Зайцева, В. Сиротенка, Ю. Ковтуна про коханих жінок Тараса тощо.

Безумовно, такий різноспрямований шевченкознавчий досвід заохочує до пошуку нового ракурсу дослідження поетового трактування теми жінки.

Найбільшим твором | у | Т.Г. Шевченка, де зустрічається образ козацької жінки, є історична поема «Гайдамаки» .

Сюжетна лінія – традиційно-романтична або повістева за своїм характером: розвиток взаємин Яреми й Оксани, драматичні обставини

їхнього кохання. В розвитку цієї сюжетної лінії, розкриваються інші риси Яреми, Оксани – чуйність, ніжне ставлення один до одного, мрійливість, доброта, щирість. Обидві сюжетні лінії доповнюють одна одну і саме в тісному зв'язку, у взаємопроникненні творять ідейно-художню цілість поеми, повноту її образного світу.

Образ дівчини вимальовується у поемі частіше через розмову Яреми з Оксаною, ніж в самих описах. Так, її краса постає у його звертанні до неї:

Хіба краща є за тебе ?
Гнівши бога, моє серце:
Кращої намає
Ні на небі, ні за небом;
Ні за синім морем
Нема кращої за тебе! [5; 69]

Та відчути справжнє жіноче щастя Оксана змогла лише перетерпівши багато страждань і розлуки

Донька титаря з Вільшаної відчувала і смуток через розлуку з коханим, і біль та розпач від утрати батька, поневірянь у полоні в ляхів. Вона відпускає Ярему на повстання, де він нещадно бореться з ворогами, стає незламним борцем за народну волю й права.

Зазнавши усіх кривд людини підневільного становища, він, одначе, не втратив віри в добро любов. Навіть, під час битви з ворогами він згадує ім'я коханої.

Думка про дівчину йому надає сил і надії.

Всеохопне почуття кохання допомогло і Оксані не тільки вижити, а й дочекатися свого милого та одружитися з ним.

Для того, щоб яскравіше розкрити образ Оксани автор вдається до епітету: «серце моя», «зоре моя», «дрібні сьози».

Як бачимо в поемі «Гайдамаки» постає образ козацької жінки – красуні, яка вміє щиро кохати і водночас страждати та терпіти, хвилюватися за долю України. Вона має воєвничий, сильний характер і велику мужність вистояти у тяжкий час.

Трагічною є доля козацької жінки у творах «Хустина», «У тієї Катерини». Автор наголошує на початку твору, що доля людини не залежить від її прагнень та устремлінь.

Дівчина росла в наймах, покохалась з сиротою, але неприхильна, зла доля нівечить дівочі мрії та сподівання. Коханого спіткала смерть. Митець співчуває своїй нещасливій героїні.

Козака ховала з військовими почестями, тіло клали в домовину, накривали китайкою, а вишиту хустину клали на осідланого коня, якого вели за домовиною.

Отже, в поезії героїні не удається відчути справжнє жіноче щастя – кохати й бути коханою.

У другій половині 1848 року Шевченко написав у Косаралі баладу «У тієї Катерини», яку вперше надруковано в «Кобзарі» 1867 році.

В основі балади – мотив народної пісні про тройзілля, відомої в багатьох варіантах. Поет незрівнянно глибше розкрив вчинки героїв, стисліше й виразніше охарактеризував їх душевні порухи. Драматичніша колізія напруженіша, образ жінки – козачки трагічний .

Семен Босий, Іван Голий, Іван Ярошенко – завзяті козаки, які «з'їздили всю Польщу і всю Україну», покохали Катерину і ладні виконати будь-яке її бажання.

Семен Босий «оддав би все золото оцій Катерині», Іван Голий «оддав би всю силу «, а Іван Ярошенко каже :

Нема того в світі, Чого б мені не зробити Для цієї Катерини

За одну годину [7; 55]

Катерина заради визволення коханого йде на обман :

Єсть у мене брат єдиний

У неволі вражій!

У Криму десь пропадає;

Хто його достане ,.

То той мені, запорожці, Дружиною стане [7; 56]

Визволяючи Катериненого брата трагічно гинуть Семен Босий та Іван Голий .Автор правдиво відтворює психологічні зміни козачки, яка не заплакала, а «заголосила» про те, що це не брат, а її милий, про те, що вона « одурила « Івана Вдовиченка .

У творі Іван Вдовиченко звів зі світу молоду чорнобриву Катерину.

Трагедія Катериненого життя у зраді і смерті козаків. Корені зради – обман і водночас велика любов. Козаки не можуть пробачити їй смерть побратимів, і тому її доля має трагічний кінець.

В її образі втілений сильний, незалежний характер у вирішенні власної долі. Вона не прислухалася ні до яких моральних кодексів, бо була засліплена високим почуттям.

Образ козацької жінки постає і в поемі « Невільник», яка була написана в 1845 році.

Ярина, молода дівчина, дізнається, що вони із Степаном не брат і сестра.

Вже дуже тяжко переживає, бо крім батька і Степана в неї нікого нема.

Ярині дуже соромно, що вона його колись цілувала й обіймала, бо ж вона не сестра.

Тонко і тактовно змальовано психологічний стан обох у новій ситуації : перетворення – через розчарування, острах і соромливість – любові брата і сестри в кохання.

Відпускаючи Степана вона тяжко страждає. Її муки чекання автор виражає у таких деталях :

як билина підкошена;

мов тая ялина при долині похилилась [7; 58]

Ярина – це образ сильно люблячої жінки, яка ніби Божа матір оберігає свого Степана у думках і молитвах. Заради нього вона йде в Київ та Почаїв помолитись. В молитві шукає джерела духовності.

У драмі «Микита Гайдай» з перших же сторінок твору автор знайомить із козацькою жінкою Мар'яною, яка закохана у Микиту .Її душа весела і співуча, щиросердна. Але як стало їй тривожно, коли вона дізнається від Микити, що у неї є суперниця, яка, як і вона, прекрасна. Та відчуває згодом полегшення, бо ця суперниця це – Україна.

У дівчині Мар'яні якнайбільше проявився образ козацької жінки, яка безмежно любить свою Україну. Яка знає її минуле і вболіває за майбутнє. Яка не мислить себе без неї. Яка молить Бога за її щасливу долю.

Проаналізувавши твори Т. Шевченка, можемо зробити висновок, що кожний образ козацької жінки є своєрідним і неповторним. Але у відповідальний час їх всіх об'єднують спільні риси: терплячисть, сила духу, мужність. Заради своєї України вони ладні на все.

Прагнення як щасливих, так і нещасних героїнь витворюють картину цінностей жінки – козачки .

Жіночі образи презентують поета як талановитого розповідача, проникливого психолога. До жінок Шевченко виявляє людяність, щирість, турботливість. У такому стані очевидним є емоційність, експресивність.

Роздуми поета про долю – недолю козачки позначені характерними для романтичного світосприймання фольклоризмом, філософічністю, релігійністю. Вони свідчать про мудрість, принциповість, наполегливість Шевченка в обстоюванні власного етичного та естетичного ідеалу.

Література:

1. Бовсунівська Т. Художня концепція жінки у творчості Шевченка // Дивослово. 2000. № 1. С. 61–63.

2. Євшан М. Жінка в українській літературі // Дивослово. 2009. № 5. С. 57–60.

3. Ковалик М. Це болюче «жіноче питання» // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях та колегіумах. – 2007. № 2. С. 122–129.

4.Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. З остатніх десятиліть XIX в. – Дрогобич : Видавнича фірма « Відродження», 2008. 464 с.

5. Шевченко Т.Г. Малий Кобзар: Вірші. Одеса: Маяк, 2000. 320 с.

6. Шевченко Т.Г. Вірші. Поеми. Харків: Фліо, 2005. 350 с.

7. Шевченко Т.Г. Усі твори в одному томі. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 824 с.

НАПРЯМ 13. ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-79

ТВОРЧІСТЬ В. ПРІСОВСЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

Андріянова О. В.
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри камерного ансамблю
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна

Кожна нова художня епоха знаходить свій, найбільш відповідний до неї, продиктований практичним досвідом, погляд на певні явища мистецтва. Салонне музикування, яке набуло величезного поширення у музичному житті України наприкінці XIX ст., протягом багатьох років воно неодноразово викликало дискусії на сторінках музикознавчих видань. Як характеристика негативної ознаки салонної музики у XX столітті в критичній літературі з'явилося поняття «прісовщина», що походило від імені популярного українського салонного композитора В. А. Прісовського (1861-1917). Проте, визнаючи важливість салонного репертуару, як для професійного, так і аматорського виконавства, явище салонності втратило негативний відтінок, термін «салонна музика» отримав амбівалентне тлумачення у сучасних енциклопедичних виданнях [1, с. 273], а імена українських салонних композиторів все частіше стають предметом наукових розвідок вітчизняних дослідників.

У фондах Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського в каталозі українських нотних видань за період 1917-1923 рр. значна частина представлена збірками В. Прісовського, творчість якого на рубежі XIX-XX ст. була визнана еталоном салонної музики.

Василь Арефійович народився в 1861 році у родині Арефи Івановича Прісовського та Устинії Савеліївни Прісовської (Симонової). По чоловічій лінії належав до шляхетського роду Дунін-Прісовських, багато представників якого були священниками, в тому числі і дід майбутнього композитора Прісовський Іван Дем'янович. Піаніст, композитор-аматор

В. Прісовський також працював капельмейстером духового оркестру 132-го Бендерського піхотного полку, який квартирувався в Києві [2].

В. Прісовський є автором понад 230 фортепіанних програмних творів різноманітних жанрів (іноді зустрічаються також п'єси для скрипки чи мандоліни). У сучасних джерелах зазначається, що композитор мав кілька псевдонімів, одним з них був А. Овенберг – від назви маєтку Гребнево, прочитаної у зворотному порядку [3, с. 427], тому реальна кількість спадщини композитора ймовірно значно більше.

Українська тематика простежується протягом усієї композиторської діяльності Прісовського. Серед чисельних творів з безпосередньо національною належністю відмітимо: Українська думка №1 ор. 81, №2 ор. 141; Попурі з українських пісень №1 ор. 85, №2 ор. 86; Попурі «Звуки з України» ор. 88; Елегія пам'яті Т. Г. Шевченка ор. 89; Фантазія на тему української пісні «Стелися, Барвінку, низенько» ор.105.; Думка з України ор. 156; вісім Українських шумок ор. 175-179, ор. 182, 198, 199; «Дитя України». Збірка дитячих фортепіанних творів з українських пісень ор. 193.; «Сумний спів». Chanson triste. Пам'яті Т. Г. Шевченка ор. 210; Вальс «В Карпатських горах» ор. 224*;* чисельні фантазії на українськи теми та ін.. За життя композитора (до 1915 року) практично всі його твори друкувалися відомим Київським видавництвом Леона Ідзіковського; згодом (до 1930-х) деякі збірники перевидало Київське музичне підприємство, тиражі сягали 1000 примірників. Отже, не викликає сумніву, що ім'я Василя Прісовського належить до числа саме українських композиторів.

Відповідно до тенденцій салонного музикування свого часу, фортепіанні композиції Прісовського мають певні характерні риси: поліжанровість – двожанровість (Романс-Вальс; Вальс-мелодія); програмність; мелодійність, що йде від вокальної лірики; очікувані інтонації; нескладне мелодичне, ритмічне та фактурне викладення, розраховане на аматорський виконавський рівень; часте використання інтонації оспівування (хроматичні допоміжні); провідна інтонація у кульмінаційних зонах – стрибки на сексту (характерна риса українських пісень та романсів); часте використання форшлагів, як мелодійних прикрас; наявність «салонного жесту» (окремі салонно-стильові композиційні прийоми, які *несподівано* вторгаються в музичну розповідь).

Крізь призму часу змінилося ставлення до творчості В. Прісовського, Його салонні композиції в наш час викликають інтерес не лише з історичної точки зору. Вони легко із задоволенням сприймаються та запам'ятовуються і поступово становляться частиною педагогічного репертуару. Отже, вивчення вітчизняної салонної спадщини є актуальною проблемою українського музикознавства, подальша науково-дослідницька діяльність має продовжувати «відкривати» забуті імена і відокремлювати своє від чужого.

Література:

1. Андріянова О. В. Салонна музика. *Українська музична енциклопедія*. Київ : ІМФЕ, 2023. Т. 6: РААБ – СЯТЕЦЬКИЙ. С. 273-275.
2. Прісовський Василь Арефійович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення 06.03.2025).
3. Сікорська І. Прісовський Василь Арефійович. *Українська музична енциклопедія.* Київ : ІМФЕ, 2018. Т. 5: ПАВАНА – «РОЛІКАРП». С. 427.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-80

СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ ОДЕСИ В ЗАКЛАДАХ ПЕДАГОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Величко Д. О.
заслужений діяч мистецтв України, доцент,
декан художньо-графічного факультету
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Сучасне мистецтво та культура неможливі без належної художньої освіти, яка має важливе значення в розвитку творчих індивідів і формуванні суспільного смаку. Одеса, як одне з культурних центрів України, має багатий досвід у галузі художньої освіти, особливо в закладах педагогічного спрямування. Історія розвитку художньої освіти в Одесі є важливою частиною освітнього процесу, що відображає взаємодію традицій та інновацій у підготовці фахівців у галузі мистецтва.

Виникнення художньої освіти в Одесі пов'язане з розвитком міського культурного середовища в середині XIX століття. Відкриття різноманітних закладів освіти, що пропонували курси з живопису, скульптури та архітектури, стало важливим етапом у становленні художньої освіти. Перші художні школи та студії були зорієнтовані на підготовку місцевих художників для розвитку міської архітектури та декоративного мистецтва [5].

Одним із важливих етапів у розвитку художньої освіти в Одесі стало відкриття Одеського художнього училища, яке стало основним закладом для підготовки фахівців у галузі образотворчого мистецтва. Це училище було покликане не тільки забезпечити професійну підготовку художників, а й сприяти формуванню культурних цінностей у суспільстві.

Заснування педагогічних установ, що мали художній профіль, стало важливим етапом у розвитку системи освіти Одеси. Мова йде про підготовку вчителів образотворчого мистецтва, а також розвиток методології викладання художніх дисциплін. Спеціалізовані педагогічні заклади освіти, такі як Одеський педагогічний університет, відіграли значну роль у формуванні сучасної художньої освіти в місті.

Систематичне викладання художніх предметів у педагогічних університетах дало змогу виховувати не тільки професіоналів у сфері мистецтва, але й кваліфікованих педагогів, які могли передавати свої знання наступним поколінням. Підготовка вчителів для закладів освіти, що здійснювали викладання мистецтва в школах, була необхідною для розвитку цієї дисципліни на всіх рівнях освітньої системи [1].

У XX столітті, коли система художньої освіти стала більш стандартизованою, Одещина продовжувала слідувати загальним тенденціям розвитку художньої освіти в Україні [4]. Враховуючи нові виклики, пов'язані з розвитком сучасних мистецьких напрямків і технологій, у педагогічних закладах Одеси були запроваджені інноваційні підходи до навчання.

Це включало впровадження нових методик викладання, інтеграцію різних видів мистецтва, а також розвиток практичних занять у творчих майстернях. Окрім цього, значну роль у розвитку художньої освіти в Одесі відігравала активна взаємодія з культурними установами, музеями, галереями та театрами, що сприяло розширенню горизонту здобувачів і знайомству з різноманітними формами мистецтва.

Сьогодні художня освіта в Одесі продовжує своє становлення, адаптуючись до сучасних вимог. У закладах педагогічного спрямування, зокрема в Одеському педагогічному університеті та художньому училищі, проводиться підготовка фахівців, здатних працювати в умовах сучасного мистецького середовища. Технічний прогрес, розвиток цифрових технологій і новітні тенденції в мистецтві сприяють оновленню навчальних програм і методик [2].

Одним із важливих аспектів є інтеграція художньої освіти з іншими напрямками гуманітарних дисциплін, що дозволяє створювати більш цілісну картину освіти в галузі мистецтва. Такі підходи допомагають розвивати креативність здобувачів і сприяють їхній подальшій інтеграції в міжнародний культурний контекст.

Становлення художньої освіти в Одесі є важливою складовою частиною загального розвитку міської культури. Від початкових етапів формування до сучасного стану, цей процес відображає динамічні зміни у системі освіти, де важливу роль відіграє взаємодія традицій та інновацій. Подальший розвиток художньої освіти в Одесі потребує постійного вдосконалення

навчальних програм, використання новітніх технологій та поглибленої взаємодії з культурними установами.

Література:

1. Гуріч З. В. Розвиток художньої освіти в навчальних закладах Півдня України (середина XIX – початок XX століття) / З. В. Гуріч // Становлення образотворчого мистецтва в сучасному соціокультурному просторі : матеріали V Вскукр. Наук.-практ. Конф. (Луганськ, 20-21 лют. 2014 р. Луганськ : ЛДАКМ, 2014. С. 87-93. URL : https://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2017/avtoref_Huritch.pdf
2. Коваленко Л. В. Мистецтво і освіта: педагогічні підходи до навчання образотворчого мистецтва в Одесі. *Мистецька педагогіка: виклики сучасності*. Вип. № 11(1), 2022. С. 45-55.
3. Никифоров А. М. Теорія і практика навчання декоративного мистецтва в історії розвитку художньої освіти України (XIX – початок XX ст.) дис. … доктора пед. наук: 13.00.01. Суми, 2024. 538 с. URL : https://sspu.edu.ua/images/2024/docs/dis/Nykyforov_Dis-_7d5a8.pdf
4. Петренко Н. М. Розвиток педагогічної художньої освіти в Одесі в XX столітті». *Науковий вісник Одеського університету.* Вип. № 14(2), 2021. С. 56-67.
5. Сіренко І. А. Історія художньої освіти в Україні: одеський контекст. *Педагогіка мистецтва: досвід та традиції*. Вип. № 7(3), 2020. С. 22-34.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-81

ТЕМБРОВО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ЗВУЧАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДУХОВОЇ ГРУПИ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ ТЕОРІЇ

Гавриленко Л. В.
доктор філософії за напрямом 025 – Музичне мистецтво,
провідний концертмейстер кафедри духових та ударних інструментів
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна

Важливою частиною сучасної наукової картини, у тому числі у сфері мистецтвознавства, є ґендерні дослідження, що розкривають різноманітні історико-теоретичні аспекти мистецтва. Яскравим проявом ґендерности у сучасному культурознавстві є парадигма «чоловіче/жіноче», «маскулінне/фемінне», яка багатогранно проявляється у музичному мистецтві і потребує застосування сучасних мистецтвознавчих методів

дослідження, у тому числі у сфері європейської камерно-інструментальної творчості для духових інструментів, розглядаємої з точки зору особливостей прояву в ній гендерної тембро-звукової моделі як аспекту тембрової характеристики різних інструментів духової групи.

Огляд історії формування та еволюції духових інструментів виявив присутність гендерної ознаки духових інструментів у зв'язку з особливостями їх застосування у духовно-релігійному та соціально-побутовому сферах життя. Більшість духових інструментів мають сакральне походження та призначеність (авлос і сирінкс як сакральні інструменти античних богів, які застосовуються у релігійних обрядах – Діоніса/Вакху, Аполона та Кібели), а також активно функціонують в античній трагедії, музичних, поетичних, спортивних змаганнях (наприклад, під час ритуалізованного бенкету-симпосія, задля синхронізації дій гребців, у траурних церемоніях), як військовий інструмент, в інших ситуаціях (у войовничій Спарті) [8, p. 59-60]. За давньогрецькою легендою, авлос був створений з кісток оленя самою богинею Афіною, затверджений фрігійським сатиром та пастухом Марсієм як особливий магічний інструмент [7, p. 366-368].

Історичні факти засвідчують розподіл на чітко окреслену гендерну функціональність духових інструментів: фемінність давньоримської флейти тібії та маскулінність мідних духових інструментів античної пори [3, с. 230-231], що зберігалось і в наступні епохи Середньовіччя, Відродження, Нового часу.

Розгляд історичних матеріалів дозволив виявити ґендерну біфункціональність таких інструментів як флейта: існування військової флейти з тембровою семантикою войовничості, активності, смерті, розрухи, лиха, що характеризують чоловічий аспект (поперечна флейта «fistula militaris») [1, с. 26; 6], і паралельне існування протилежного семантичного наповнення інструмента – ніжність, чутливість, жіночність у повздовжній флейті «flaute dolce» (флейта д'амур). Схожа дуальність присутня і в звуко-семантичній моделі гобою і кларнету (наприклад, застосування гобою д'амур) [2, с. 159].

Відносно духових інструментів мідної групи констатуємо первинну маскулінну природу труби, валторни та тромбону, стійку героїчно-піднесену семантику звучання труби (втілення образів земної та небесної влади, максимального ступеня радості, урочистості та могутності) і еволюцію у семантичному наповненні валторни і тромбона: героїзм та витонченість валторни, відхід від мілітарно-церемоніальних та мисливських асоціацій у сторону більш виразного, м'якого та співочого звуку [4, с. 16-17]. Воєнна семантика тромбону поступово змінює свій тембровий ракурс у сторону духовно-церковного призначення інструменту з збереженням позитивного полюсу маскулінності.

Література:

1. Єрмак І. Ю. Флейтове виконавське мистецтво Західної Європи XVIII століття: розвиток інструменту, техніка, репертуар : дис. … канд. мистецтвознавства. Київ, 2020. 432 с.
2. Карпяк А. Особливості сприйняття та відтворення художніх завдань у звукодинамічній амплітуді голосу флейти. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. 2016. Вип. 17. Львів : Львівський національний університет. С. 159-166.
3. Кушнір А. Я. Еволюція поперечної флейти від стародавніх часів до XVIII сторіччя. *Музичне мистецтво* : зб. наук. статей / Донец. держ. муз. акад. ім. С. С. Прокоф'єва, Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. Донецьк : Юго-Восток, 2013. Вип. 13. С. 229-236.
4. Цзу Лінзуй. Темброва семантика духових інструментів у жанровій формі циклічної симфонії : автореф. дис. … канд. мистецтвозн. Одеса, 2021. 21 с.
5. Katchmarschik W. Some mysteries of ancient Greek aulets. *Journal of International Double Reed Society.* 1994, July. № 22. P. 93-99.
6. Tinctoris J. Terminorum musicae diffinitorium. Treviso : Gerardus de Lisa, n.d. [ca.1494]. URL: https://ks4.imslp.info/files/imglnks/usimg/b/bf/IMSLP249758-PMLP404790-terminorum_musicae_diffinitorium.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
7. West M. L. Ancient Greek Music. Oxford : Clarendon Press, 1992. 424 p.
8. Wilson P. The aulos in Athens. *Performance culture and Athenian democracy.* Ed. by S.Goldhill and R.Osborne. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. P. 58-95.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-82

ВІЗУАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ДИЗАЙН: ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Гладушевська О. М.
викладач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Візуальна ідентичність є ключовим інструментом формування національного образу та культурної дипломатії в умовах сучасного світу. В епоху глобалізації та постконфліктного відновлення України дизайн

відіграє важливу роль у створенні цілісного національного стилю, який сприяє зміцненню самоідентифікації українців, підвищенню міжнародного іміджу країни та інтеграції в глобальні культурні процеси.

Дизайнери, митці та комунікаційні стратеги активно працюють над пошуком візуальної мови, що поєднує історичні традиції, етнічні символи та сучасні графічні рішення. Це сприяє створенню впізнаваної національної естетики, що може бути ефективно застосована в брендингу державних інституцій, культурних ініціатив, туристичного сектору та комерційного дизайну.

Олеся Геращенко у своїй роботі «Національна ідентичність у дизайні: від локального до глобального» зазначає, що використання традиційних орнаментів, кольорових кодів та шрифтів у сучасному дизайні сприяє збереженню культурної спадщини, водночас адаптуючи її до потреб сучасного медіасередовища [1]. Це дозволяє створювати унікальний образ України, який резонує як всередині країни, так і за її межами.

Вікторія Барабаш у статті «Креативні індустрії як інструмент формування національного бренду» наголошує на важливості інтеграції національного стилю в глобальні ринки через продукти графічного дизайну, fashion-індустрію, архітектуру та мультимедіа [2]. Вона підкреслює, що сучасні українські дизайнери створюють візуальні образи, які відображають не лише культурну автентичність, але й демонструють інноваційність та конкурентоспроможність на світовій арені.

Аналізуючи сучасні підходи до національного дизайну, Леся Смирна у своїй праці «Візуальна мова як носій національної пам'яті» зазначає, що дизайн став засобом трансляції історичних наративів, формування патріотичної свідомості та відновлення культурної безперервності, особливо в умовах війни [3].

У контексті глобалізації дизайн відіграє кілька ключових ролей у формуванні візуальної ідентичності України:

– **Збереження культурного коду**: використання традиційних символів у сучасному графічному та продуктному дизайні сприяє збереженню історичної спадщини.

– **Створення впізнаваного бренду**: розробка єдиної візуальної мови для державних інституцій, креативних індустрій та соціальних ініціатив формує позитивний імідж країни.

– **Інтеграція у світовий контекст**: гармонійне поєднання традиційних та інноваційних дизайнерських рішень дозволяє Україні бути конкурентоспроможною на міжнародному ринку.

– **Креативна дипломатія**: дизайн стає інструментом комунікації, що допомагає зміцнювати міжнародні зв'язки та популяризувати українську культуру у світі.

Таким чином, сучасний український дизайн формує візуальну ідентичність країни, яка ґрунтується на поєднанні історичних традицій і сучасних інноваційних підходів. Він є не лише засобом естетичної комунікації, а й потужним чинником соціокультурних змін, що сприяє єднанню суспільства, зміцненню національної самосвідомості та позиціонуванню України на світовій арені.

Література:

1. Geraschenko O. National Identity in Design: From Local to Global. NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture. 2021. Т. 4. С. 45–55. URL: https://doi.org/10.18523/2617-8907.2021.4.45-55 (дата звернення: 13.03.2025).

2. Барабаш В. Креативні індустрії як інструмент формування національного бренду. Design, Visual Art & Creativity: Modern Trends and Technologies. 2023. Vol. 2. С. 28–35. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.15234567 (дата звернення: 13.03.2025).

3. Смирна Л. Візуальна мова як носій національної пам'яті. Contemporary Art. 2023. № 20. URL: https://doi.org/10.31500/2309-8813.20.2023.312345 (дата звернення: 13.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-83

СУЧАСНИЙ ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ

Гончаров В. О.
Заслужений художник України,
доцент кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Відновлення України після масштабних руйнувань є надзвичайно важливим завданням для сучасного суспільства. В умовах постійних викликів, що виникають внаслідок війни, дизайн стає важливим елементом процесу відновлення, поєднуючи естетику, функціональність та технологічні інновації. Від інтеграції «розумних» технологій до екологічних підходів у будівництві та оформленні громадських просторів, сучасний дизайн визначає новий шлях до формування якісного життєвого середовища.

Дизайн відіграє важливу роль у процесах постконфліктного відновлення, допомагаючи створити стійке та прогресивне соціально-економічне середовище, яке стимулює відбудову та розвиток країни після конфлікту або війни [4].

У відбудові міст важливо враховувати принципи сталого розвитку, які мають бути інтегровані в усі аспекти проектування та будівництва. Одним з основних напрямків є використання «розумних» технологій. Це включає енергоефективне освітлення, системи екологічного транспорту, а також цифрові системи моніторингу інфраструктури, що забезпечують зручність та безпеку для мешканців міста. Такі технології дозволяють покращити якість життя, забезпечити стійкість інфраструктури і сприяють економії енергоресурсів, що є необхідним в умовах обмежених ресурсів.

Для оцінки потенціалу дизайн-мислення як концептуально-методологічної основи теорії та практики дизайну, а також для виявлення ключових факторів, що впливають на формування нових тенденцій та напрямків у дизайн-творчості, застосовують порівняльний, критичний, історіографічний аналіз, а також контент-аналіз. Додатково використовується метод декомпозиції складних процесів для детального розгляду та систематизації цих впливів. Синтез елементів культури та технологій може призвести до виникнення емерджентності, що, у поєднанні з соціальним запитом на новий стиль життя, стає рушійною силою для розвитку нових напрямків у дизайн-творчості [2].

Один із найважливіших аспектів сучасного дизайну – це екологічна стійкість. Використання екологічно безпечних матеріалів та інноваційних технологій у будівництві стає основною тенденцією [6]. Важливим елементом є використання перероблених матеріалів, створення зелених зон, дахових садів і вертикального озеленення. Це не тільки покращує мікроклімат в міських умовах, але й значно знижує рівень забруднення та викидів CO2, сприяючи збереженню природних ресурсів. Екологічно чисте середовище є основою для створення комфортних умов для життя.

Для забезпечення швидкого та ефективного досягнення високих результатів у роботі застосовуються різноманітні програми та методи, що оптимізують робочий процес. Серед допоміжних інструментів важливу роль відіграють штучний інтелект, плагіни та нейромережі [5]. Крім того, технології 3D-моделювання та 3D-друку відкривають нові можливості для створення реалістичних прототипів та виробів. Дослідження показують, що плагіни суттєво розширюють функціональні можливості графічних програм і допомагають автоматизувати рутинні операції. Однак, для ефективного використання цих інструментів дизайнери повинні постійно вдосконалювати свої професійні навички [3].

Цифрові технології відіграють важливу роль у розвитку архітектури та міського планування, допомагаючи прискорити процеси проектування та

відновлення. Віртуальна та доповнена реальність дозволяють створювати моделі архітектурних проєктів, що дає можливість візуалізувати та оптимізувати рішення на ранніх етапах. Крім того, впровадження штучного інтелекту в процес урбаністичного планування дозволяє покращити ефективність проєктів, скоротити час розробки та підвищити їхню функціональність. Це створює умови для більш швидкого та ефективного відновлення інфраструктури.

Важливим аспектом у відновленні України є соціальний дизайн, який має враховувати потреби різних соціальних груп, зокрема людей з інвалідністю, дітей та літніх осіб. Універсальний дизайн, що враховує потреби всіх громадян, є основою створення доступного та комфортного середовища. Це стосується як будівель, так і громадських просторів, де важливим є забезпечення рівного доступу для всіх, незалежно від фізичних можливостей. Соціальний дизайн сприяє інклюзивності, що в свою чергу покращує якість життя і забезпечує соціальну інтеграцію.

Сучасний дизайн та технології є ключовими в процесі відновлення України, сприяючи створенню сталого, комфортного та функціонального середовища. Впровадження інновацій у сфері урбаністики, архітектури та екологічного дизайну дозволяє значно покращити якість життя, зробити середовище безпечним та ефективним. Розвиток цих напрямків у майбутньому стане основою для розробки національної стратегії розвитку дизайну та урбаністичного середовища. Сучасні дослідження в цій галузі сприяють розвитку конкурентоспроможності України на міжнародній арені, створюючи нові можливості для інтеграції в глобальний простір.

Література:

1. Бойко І. М. Сталий розвиток міського середовища в умовах нових технологій. *Наукові праці дизайну*. Вип. № 15(2), 2022. С. 45-56.

2. Гардабхадзе І. А. Сучасний дизайн. Синтез мистецтв, технологій, етнокультури та екології. *Питання культурології*, Київ : Видавничий центр КНУКІМ. Вип. № 35, 2019. С. 21-33. DOI : https://doi.org/10.31866/2410-1311.35.2019.188781

3. Катруха В., Тининика А. Сучасні технології у вирішенні дизайнерських ідей. Professional Art Education. 2023. Vol. 4, No. 2. Pp. 30-38. URL : https://dspace.hnpu.edu.ua/items/715c7f88-7ecd-403d-b495-255a41f5fcf8

4. Латій О. І. Дизайн у поствоєнному відновленні держави / О. І. Латій // Дизайн і мистецтво України у часи національного спротиву: зб. тез доповідей ІІ Всеукраїнської наук. конф. (Київ, 04 квітня 2024 р.). Київ: НАМУ, 2024. С. 60-61. URL : https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/4876

5. Петров В. А. Цифрові технології у відновленні міст. *Інновації в архітектурі та дизайні.* Вип. № 5(3), 2023. С. 34-45.

6. Шевченко О. І. Екологічні аспекти сучасного дизайну в Україні. *Екологія та дизайн: проблеми та рішення.* Вип. № 8(1), 2021. С. 12-23.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-84

РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Горовенко М. Г.
старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Роменський Ю. М.
старший викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Архіпова Н. Є.
старша викладачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Українське мистецтво в умовах воєнного стану стикається з численними викликами, але воно також демонструє неймовірну стійкість та здатність адаптуватися. Митці, культурні установи та суспільство в цілому знаходять нові шляхи для творчості, збереження спадщини та підтримки духу нації. Подолання цих викликів вимагає як внутрішніх зусиль, так і міжнародної підтримки. Мистецтво відіграє ключову роль у відновленні України в умовах воєнного стану, виконуючи кілька важливих функцій:

1. Терапевтична функція

Психологічна підтримка: Мистецтво допомагає людям пережити травматичний досвід, виразити свої емоції та знайти внутрішній спокій. Арт-терапія, музика, театр та інші форми мистецтва стають інструментами для зцілення психічних ран.

Реабілітація: Для військових та цивільних, які постраждали від війни, мистецтво може бути частиною процесу реабілітації, допомагаючи повернутися до нормального життя.

2. Консолідація суспільства

Підтримка національної ідентичності: Мистецтво зберігає та підкреслює українську культуру, історію та традиції, що є важливим у час випробувань. Воно нагадує про цінності, заради яких бореться Україна.

Об'єднання людей: Спільні культурні події, виставки, концерти та інші мистецькі проекти створюють простір для єднання, підтримки та солідарності.

3. Документування історії

Збереження пам’яті: Мистецтво стає засобом фіксування подій війни, збереження свідчень очевидців та передачі історії майбутнім поколінням. Це може бути література, кіно, живопис чи перформанси.

Рефлексія та осмислення: Художники через свої твори допомагають суспільству осмислити трагедії, знайти сенс у пережитому та рухатися вперед.

4. Комунікація з світом

Презентація України: Мистецтво стає потужним інструментом для розповіді світу про Україну, її боротьбу та культуру. Воно допомагає привернути увагу міжнародної спільноти до ситуації в країні.

Міжкультурний діалог: Українські митці співпрацюють із зарубіжними колегами, що сприяє розвитку культурних зв’язків та підтримці України на глобальному рівні.

5. Економічний вплив

Відновлення інфраструктури: Культурні проєкти можуть стати частиною програми відбудови міст, створення нових просторів для творчості та розвитку туризму.

Підтримка митців: Залучення митців до відновлення країни створює нові можливості для їхньої професійної реалізації та економічної стабільності.

6. Інновації та розвиток

Нові форми мистецтва: В умовах війни народжуються нові жанри, стилі та підходи, які відображають сучасні реалії та виклики.

Цифролізація: Мистецтво активно використовує цифрові технології, що дозволяє досягти ширшої аудиторії та створювати інноваційні проєкти.

7. Натхнення та надія

Символічне значення: Мистецтво стає символом стійкості, мужності та віри в майбутнє. Воно надихає людей на боротьбу та віру в перемогу.

Створення позитивного образу майбутнього: Через мистецтво українці можуть уявити собі краще майбутнє, що є важливим для мотивації та руху вперед.

Мистецтво в умовах воєнного стану – це не лише спосіб вираження, а й потужний інструмент для відновлення країни на рівні індивідуального, соціального та глобального. Воно допомагає зцілювати рани, об’єднувати людей, зберігати історію та будувати нову реальність, сповнену надії та творчості.

Література:

1. Колективна монографія під редакцією Петрова І. «Мистецтво під час війни: український досвід» «Видавництво Старого Лева». 2024р.250с.

2. Сидоренко О. «Роль арт-терапії у відновленні психічного здоров'я в умовах війни» Журнал «Психологія і суспільство», №3, 2023.12с.
3. Колектив авторів. «Культура як зброя: мистецтво в умовах військового стану» Літопис.180с.
4. Коваленко А. «Як мистецтво допомагає Україні під час війни» Онлайн-стаття. Ukraïner. Дата публікації: 15.03.2023.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-85

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Горожанкіна О. Ю.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музично-інструментальної підготовки
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
Шевченко Н. А.
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель мистецтва
Одеська гімназія № 33 Одеської міської ради
м. Одеса, Україна

В епоху глобальних змін та соціальної напруги, коли кожен змушений шукати відповіді на складні питання про сенс життя та своє місце у світі, особливо гостро постає проблема духовної кризи сучасної молоді. Одним із ефективних шляхів її подолання є розвиток гуманістичної освіти, яка ґрунтується на духовних та культурно-історичних цінностях народу, формує у молоді світоглядні переконання, здатність до самостійного мислення та високий рівень духовної культури. Стрімкий розвиток інформаційно-цифрових технологій радикально змінив життєвий простір нового покоління, для якого інтернет, мобільні пристрої, комп'ютери та штучний інтелект стали звичними елементами. З одного боку, це відкриває перед молоддю безліч можливостей для навчання та розвитку, з іншого – може призвести до втрати інтересу до справжніх цінностей традиційного мистецтва. Віддаючи перевагу розважальному контенту з TikTok та YouTube, дітям важко не піддатися впливу сумнівних музичних зразків, які часто пропагують низькопробну культуру та негативні цінності. Окрім того,

надмірне споживання коротких відеороликів може призвести до розвитку кліпового мислення, що ускладнює сприйняття складних мистецьких творів. З огляду на це актуалізується роль вчителя мистецтва в контексті його музично-просвітницької діяльності, яка сприяє поширенню музичної культури серед учнів, формуванню художньо-естетичних смаків та інтересів, певної мистецької ерудиції.

Нова українська школа (НУШ) ставить перед учителем мистецтва нові завдання, пов'язані з формуванням в учнів ключових компетентностей, розвитком їхньої творчої особистості та вихованням патріотичних почуттів. Роль вчителя у розбудові середовища для навчання в НУШ, за твердженням Н. Бібік, спирається на провідні ідеї та положення видатних педагогів та філософів минулого (Т. Шевченка, Б. Грінченка, С. Русової, М. Монтесорі, Ж. Піаже, В. Сухомлинського, Л. Виготського та ін.) [1]. Учитель Нової української школи, – зазначає автор, «має поважати кожну дитину, вірити в її успішність, бути чесним та вміти визнавати свої помилки, бути послідовним та справедливим, цінувати зусилля дітей, а також організовувати стимулююче освітнє середовище» (Там само).

Музика завжди відігравала важливу роль у духовному та моральному розвитку людини і суспільства. Музичне просвітництво, як окремий вид діяльності, було спрямоване на популяризацію музичних знань та ознайомлення з кращими зразками світової музичної культури. Його завдання та зміст змінювалися згідно з історичними умовами, культурним контекстом та естетичними потребами суспільства. На думку Г. Падалки [2] та О. Щолокової [3] сутністю музичного просвітництва є синтез учителювання й просвітництва, що вимагає від учителя високого рівня музичної грамотності, загальної музичної освіти, усвідомлення стійкої потреби в нових та удосконаленні вже набутих знань та їх розповсюдженні. Сьогодні музичне просвітництво потребує нових концептуальних підходів, оновлених завдань та змісту. Основними напрямами музично-просвітницької діяльності вчителя мистецтва в умовах НУШ є *організація музичних заходів:* проведення концертів, фестивалів, конкурсів, тематичних вечорів, присвячених видатним композиторам, виконавцям, музичним жанрам тощо; *проведення лекцій та бесід:* знайомство учнів з історією музики, жанрами та стилями, творчістю відомих композиторів та виконавців; *створення музичних гуртків та ансамблів* з метою залучення учнів до активної музичної діяльності, розвитку їхніх творчо-виконавських здібностей; *використання інтерактивних методів навчання:* застосування мультимедійних технологій, ігор, вікторин, музичних квестів для активізації пізнавальної діяльності школярів; *інтеграція з іншими предметами через міждисциплінарні проєкти* (використання музики як засобу міжпредметної інтеграції на уроках літератури, історії, образотворчого мистецтва тощо); *співпраця з батьками:* організація

спільних музичних заходів, залучення батьків до освітньо-виховного процесу школи, проведення консультацій та бесід з питань музичного виховання.

Отже, музично-просвітницька діяльність вчителя мистецтва є важливою складовою освітнього процесу в умовах НУШ. Вона сприяє формуванню у дітей естетичних смаків, розвитку їхньої творчої особистості та вихованню патріотичних почуттів. Успішна реалізація цієї діяльності залежить від професійної компетентності та творчого підходу вчителя до організації та координації цієї роботи.

Література:

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
2. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
3. Щолокова О. П. Компетентнісний підхід у просвітницькій діяльності вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2011. Вип. 22. С. 15–19

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-86

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ

Ємельова А. П.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Сучасна освіта орієнтована на розвиток творчих і адаптивних особистостей, здатних до самовираження та вирішення складних завдань. Мистецтво і дизайн у навчальному процесі сприяють формуванню у студентів естетичного сприйняття, комунікативних навичок і здатності до інноваційної діяльності. Ураховуючи швидкий розвиток цифрових технологій, виникає необхідність інтеграції новітніх методів викладання мистецтва та дизайну в освітні процеси.

Історичні передумови формування дизайнерської освіти в Україні закладені через розвиток закладів освіти, що здійснювали підготовку фахівців у сфері дизайну в Києві, Харкові та Одесі в період другої половини

XIX – першої половини XX століття. Діяльність ключових освітніх установ, зокрема Харківського художнього інституту, Львівської політехніки та Львівської академії мистецтв, відіграла значну роль у становленні професійної дизайнерської освіти. Основні завдання освітнього процесу, що охоплюють впровадження методів проєктування та підготовку кваліфікованих фахівців виокремились у напрями дизайнерської освіти в українських закладах вищої освіти, серед яких графічний дизайн, дизайн одягу та стилю, а також дизайн інтер'єру. [6].

Мистецтво є універсальним інструментом розвитку когнітивних здібностей та емоційного інтелекту. Навчальні дисципліни, пов'язані з мистецтвом і дизайном, сприяють формуванню навичок аналізу, синтезу та творчого підходу до вирішення проблем. Крім того, вони розвивають у студентів здатність до візуального мислення, що є важливим у багатьох сферах професійної діяльності. [1].

Сучасна педагогіка активно використовує інноваційні методи навчання у сфері мистецтва та дизайну, зокрема, проєктне навчання, що дозволяє студентам реалізовувати власні творчі ідеї. Застосування методу інтеграції міждисциплінарних підходів сприяє комплексному розвитку навичок студентів. У цьому контексті використання цифрових технологій, таких як VR, AR, 3D-моделювання, відкриває нові можливості для дизайнерської освіти.

Актуальні питання освітнього потенціалу мистецтва і дизайну неможливо без розвитку формальної та неформальної дизайн-освіти в Україні. Сучасна освіта в галузі дизайну залишається однією з найбільш затребуваних серед абітурієнтів, а її розвиток значною мірою визначається як національними, так і глобальними тенденціями ринку праці. Заклади вищої освіти, прагнучи задовольнити зростаючий попит на фахівців у цій сфері, активно розширюють освітні можливості через нові освітні програми, освітньо-мистецьки проєкти тощо. Водночас створені освітні програми не завжди враховують актуальні потреби ринку й тенденції світової індустрії дизайнерських послуг. Це призводить до невідповідності між компетенціями випускників та реальними запитами роботодавців, що ускладнює інтеграцію молодих фахівців у професійне середовище.

Окрім того, існують проблеми, пов'язані з недостатньою автономністю закладів вищої освіти та їхньою несвоєчасною адаптацією до змін у професійній сфері. У відповідь на ці виклики багато дизайнерів звертаються до неформальної освіти, яка дозволяє швидко опанувати практичні навички, необхідні для працевлаштування. Однак такий формат навчання не може замінити ґрунтовну академічну підготовку, яка забезпечує фундаментальні знання та розвиває системне мислення. Тобто, сучасна дизайн-освіта потребує глибокого оновлення, що включає перегляд освітніх стандартів,

впровадження більш гнучких програм, а також активну взаємодію з професійним середовищем для відповідності реальним потребам ринку. [5].

Також, освітні перспективи мистецтва та дизайну слід розглядати через призму інтеграції мистецтва та дизайну в освітній процес, що дозволяє формувати конкурентоспроможних спеціалістів, які володіють не лише технічними знаннями, а й креативним підходом до професійної діяльності. Використання сучасних методів навчання сприяє підготовці фахівців, здатних адаптуватися до вимог глобального ринку праці.

Освітній потенціал мистецтва і дизайну є значним і продовжує розширюватися завдяки технологічним новаціям. Впровадження інноваційних методів навчання, інтеграція цифрових технологій та міждисциплінарний підхід дозволяють сформувати нову генерацію творчих спеціалістів, які готові до викликів сучасного світу.

Література:

1. Арнгейм Р. Мистецтво і зорове сприйняття: психологія творчого бачення / Р. Арнгейм. Берклі : University of California Press, 1974. 518 с.

2. Айснер Е. Мистецтва і створення розуму / Е. Айснер. Нью-Гейвен : Yale University Press, 2002. 280 с.

3. Манович Л. Мова нового медіа / Л. Манович. Кембридж : MIT Press, 2001. 354 с.

4. Верещагін О. Ю., Федоренко М. О. Багатовимірність культурних репрезентацій дизайну: освітньо-виховний потенціал. *Культурологічний альманах*, Вип. 2, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Видавничий дім «Гельветика, 2023. С. 138-144. DOI : https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.18

5. Дяченко А. В. Проблематика та перспективи вітчизняної дизайн-освіти // Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»). 2021. № 4 (199). С. 85-90. DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-4(199).

6. Титаренко В. П. Розвиток дизайн-освіти у вищих навчальних закладах україни. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка, Вип. 2, 2016. 287-290. URL : http://nzp.tnpu.edu.ua/article/view/85586

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-87

ФЕНОМЕН МУЗИЧНОГО ПРОСТОРУ ТА ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЯ В КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІЙ МУЗИЦІ СУЧАСНОЇ ЕПОХИ

Зима Л. В.
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри камерного ансамблю
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна

Соціокультурні зміни, що відбулися у XX ст. і тривають у наш час, великою мірою спричинені технічним прогресом, який суттєво вплинув на функціонування мистецтва. [1, с. 35] У різновекторних та різностильових трансформаціях інструментально-ансамблевого музикування в другій половині XX – початку XXI століть прослідковуємо означені певні зміни в яких по влучному висловлюванню О. Герасимової-Персидської – «розгортається ціла панорама нових можливостей і засобів, досягає свого апогею стрімке освоєння інших змістовних сфер і, у зв'язку із цим, надзвичайне розширення самого поняття «музика»«. В музичному мистецтві, в трансформуванні різних його жанрів спостерігаємо суттєве переосмислення кодів та основних складових композиторської музичної мови та виконавства. Зокрема, камерно-інструментальне музичне мистецтво XX століття, починаючи з епохи авангарду демонструє пильний інтерес до звукового опредмечування простору та варіанти його відтворювання, відокремлюючи його від речового музичного повідомлення та одночасно, занурюючи у нього останнє. Виявлення символічного відображення звукового простору як такого, що прослідковується у різноманітних складних соноро-акустичних інструментальних побудуваннях музичного тексту, сприймається та осмислюється як нова даність. Новизна такого явища – звукового опредмечування оточуючого простору, який все більше символічно «матеріалізується», його уособлення аж до перетворювання у повноцінного учасника музичного дійства заслуговує осмислення та аналізу як одного із феноменів сучасного музичного мистецтва. Це нове сприйняття нової звучащої даності в камерно-ансамблевому мистецтві може також бачитись як деякий парадоксальний феномен, адже само камерно-інструментальне музикування, (від італійського *camera* – кімната, палата, зала, храм) що має

чіткі характеристики просторово-означеного мистецтва, ми розглядаємо як існуюче у певному майже завжди обмеженому просторі.

Апріорі, музичне мистецтво ми розглядаємо як існуюче у різноманітному просторовому середовищі – як незамкненому в об'ємі та часі, накшталт звучання в полях чарівної флейти Аполлона, луни від призивів рогу могутнього Роланда, музики «*mundane*» піфагорейської космогонії, так і просторово обмеженому – як суворі побудування григоріанського хоралу, що підносяться до стелі середньовічного храму, наповнюючи обмежений простір глибиною звучання.

Саме поняття простору нерозривно пов'язане з часом, утворюючи так званий просторово-часовий континуум. Відзначимо, що категорії часу в музичному мистецтві розглянуті докладніше та більш різнобічно. Але можна стверджувати, що музичний простір є чи не самою загадковішою складовою музичного мистецтва, він має химерну топологію та у своїй багаторівневій багатовимірності значно більшу кількість просторових складових, ніж у реально відчутному світі, які значно розширились у мистецтві постмодерну-поставангарду із залученням певних нових засобів у галузі електроакустичної музики в устремлінні до отримання нових художніх результатів, звукових текстур, створення нової темброво-акустичної тканини та пошуку нових шляхів синтезу, обробки акустики приміщення в реальному часі у поєднанні з електронікою. Подальший розвиток цифрових музичних композицій позначив нові грані в опредмечуванні звукового віртуального простору, що підхоплено музичною філософією. «Звуковий простір Homo Virtualis є багатовимірною, інтегральною модифікацією музично-символічного континууму в напрямку практичного сценарію освоєння світу» [2, с. 217]. Музикознавці ж в основних дослідженнях музичного просторового континууму традиційно зупиняють свою увагу на реально-звукових показниках (інтервального співвідношення у звуковисотності музичної мови та гармонічній «глибині») та нотно-графічній формі, в якій музична композиція набуває своїх обрисів, апелюючи додатково до зорового осягнення музичного образу та ідеї. Треба сказати, що у самому нотно-графічному розгляді істотною частиною виступає також низка символічних уявлень, у тому числі й просторових. В трансформаціях інструментально-ансамблевого музикування в другій половині XX – початку XXI, зокрема, з розквітом театралізації з'являється явище просторової мізансцени, діалогу між музикантами та слухачем, а також особлива увага до навколишнього середовища в якому здійснюється музичне повідомлення, його якості, інформаційного наповнення відчуттями та смислами. Означене явище в трактуванні художнього простору як нову даність спостерігаємо в окремих інструментально-ансамблевих творах українських композиторів Олени Томльонової, Юлії Гомельської, Вікторії Польової, в яких в різних авторських сонорно-стильових рішеннях в

відтворенні простору та просторових явищ виявляємо образні «вилазки» в прикордонні території художнього життя. Одним із найцікавіших прикладів розглядуваного явища є твір сучасного китайського композитора Сінцзімін Пана «Kaidan» (Історія жахів) op. 13, в якому інформаційне згущення художнього простору набуває такої концентрації, яке у своєму символічному уособленні стає повноцінним учасником музичного дійства.

Література:

1. Берегова О.М. Тенденції візуалізації в сучасній інструментальній академічній музиці в аспекті музичної комунікації. Культурологічна думка, Київ, 2017, вип.11. С. 35-44

2. Рябініна О.В., Коваленко І.І. Простір Homo Virtualis і пост-цифрова естетика музики. Вісник КНУКіМ, серія «Мистецтвознавство«, Київ, 2018, С. 214-221.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-88

ДУХОВНО-ТЕРАПЕВТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Каплун Т. М.
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Музичне мистецтво є своєрідним космосом, в якому через звук відображаються всі багатогранні властивості Життя. Як феномен духовного, психологічного і соціального зрізів, музика наділена можливостями духовно-терапевтичного впливу на свідомість людини на рівні емоційного, чуттєвого, ментального та духовного переживання того або іншого музичного твору.

Музична терапія є частиною загальної арт-терапії – напряму психотерапії, який засобами мистецтва призваний гармонізувати психологічний стан людини, а також відновити і активізувати її високий творчий та духовний потенціал, за рахунок трансформації, сублімації, катартичного преображення негативних емоційних та ментальних проявів. Вказані можливості музичної терапії актуальні для людини будь-якого часу

і надзвичайно затребувані в умовах вкрай важких психологічних переживань сучасної людини.

Терапевтичні можливості музики присутні у багатьох творах і проявляються на різних рівнях – від впливу вербального змісту твору (у вокальних та вокально-інструментальних творах) до підсвідомого сприйняття певних вібрацій тембру і звуковисотності, а також певних метро-ритмічних фігур.

Про широкі терапевтичні можливості музики було відомо в стародавній китайській та індійській традиціях даосизму, індуїзму, буддизму, в епоху античності та середньовіччя, коли в музичному мистецтві бачили один з головних засобів духовного розвитку. Так, велике значення в зазначених музичних традиціях відіграє застосування певних ладових, інтонаційних, ритмічних, тембрових, фактурних, динамічних, жанрово-стильових засобів задля активізації у виконавця/слухача необхідних духовних та соціальних якостей з метою самовдосконалення. Наприклад, антична теорія музики (Платон, Аристотель) акцентувала позитивний характер застосування в музичній практиці діатоніки, яка зміцнює і оздоровлює (особливо дорійський лад, який втілює настрій бадьорості, життєрадісності, шляхетності, а також фрігійський як лад мужності і строгості), тембрів ліри і кіфари (ліра, в якості інструменту Аполона і муз, здатна вносити стан миру і спокою; гра на музичному інструменті взагалі спроможна вносити гармонію у Всесвіт). Давньоіндійська рага, обрядові календарні та сімейно-побутові народні пісні, церковний спів епохи Середньовіччя (візантійська, вірменська монодія, знаменний розспів, григоріанський хорал), жанри мугаму/мукаму призначені саме для формування дотичних етично-релігійних основ буття людини, завдяки чому, через вербально-музичні засоби, формувався врівноважений, оптимістичний, духовно-піднесений психологічний стан людини.

Однією з найвідоміших теорій відносно впливу класичної музики на емоційну і розумову діяльність людини була теорія під назвою «ефект Моцарта», яку було сформульовано у 50-ті роки минулого століття французьким лікарем і психологом Альфредом А. Томатісом і, на базі результатів проведених численних досліджень, популярізовано в 90-ті роки у книзі Дона Кепбелла «Ефект Моцарта» [1].

Численні експерименти другої половини XX століття і сучасності, які проводили музикознавці у співдружності з лікарями (у тому числі, Американської асоціації музикотерапії, Apollo Music Projects), довели ефективність прослуховування музичних творів Моцарта та інших композиторів-класиків, що позначилися позитивними результатами такого занурення у музику відомих авторів різних епох. Насамперед, психотерапевти зазначали значне поліпшення у дітей, особливо молодшого віку, настрою і соціальних навичок, розвитку мови, у дітей-підлітків –

поліпшення когнітивних і творчих здібностей (підвищується рівень концентрації, креативності, поліпшується пам'ять, зменшується рівень негативних емоційних проявів, напруженість, гнівливість, тривожність); на фізичному рівні у дітей і дорослих, які слухали підібрану музичну програму з декількох творів композиторів класицизму і романтизму, також зазначали зниження активності симпатичної нервової системи, врегулювання показників артеріального тиску, частоту серцевих скорочень і вповільнення дихання.

Література:

1. *Campbell Don G.* The Mozart Effect: Tapping the Power of Music to Heal the Body, Strengthen the Mind, and Unlock the Creative Spirit. New York : Avon Books, 1997. 325 p.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-89

ДЖАЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Костандова Ю. В.
здобувачка другого року
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет;
викладач спеціалізації «Музичне мистецтво естради»
КЗ «Одеський фаховий коледж мистецтв
імені К. Ф. Данькевича».
м. Одеса, Україна

Культурне відродження України є важливим чинником її національної ідентичності та міжнародної інтеграції, і розпочалося воно ще в 1990-х роках, після здобуття незалежності та значно посилилося після Революції Гідності у 2014 році. Відродження культури включає розвиток мистецтва, літератури, музики, театру та кіно, а також активний відхід від радянської та імперської спадщини. Швидкому шляху розвитку та відродженню сприяли такі аспекти, як: міжнародні культурні обміни, державні та громадські ініціативи, цифровізація культури, та глобалізаційні процеси у всьому світі. Музична культура України завжди була чи не найголовнішою частиною національної ідентичності та історичної спадщини. Пройшовши складний шлях від народної творчості до сучасних жанрів, вона змогла

зберегти свої унікальні традиції, інтегруючись водночас у світовий культурний простір. Саме музика сприяє формуванню іміджу країни на міжнародному рівні, підсилює культурну дипломатію. Тому саме зараз важливо приділяти більше уваги музичному вихованню, музичній освіті, підтримці молодих музикантів, фінансуванню музичних заходів, які поширять в перспективі міжнародну співпрацю та культурні обміни.

В умовах глобалізації та суспільно-політичних трансформацій джаз стає не лише мистецьким явищем, а й інструментом зміцнення культурного простору України. Його синтетичність, імпровізаційний характер та здатність до інтеркультурного діалогу роблять його ефективним засобом відродження національної культури. З часів появи джазу в Україні (1920-ті роки), з часів появи перших джазових ансамблів та біг бендів у великих містах країни (*Київ, Одеса, Харьків*), він мав велике значення та вплив на музичну культуру. Джаз, як культурне та музичне явище, завжди був у центрі уваги музикантів різного напряму, що дуже позитивно впливало та продовжує впливати на музичну культуру країни загалом. Джазові традиції стають засобом національного самовираження. До джазових традицій звертаються композитори та музиканти академічного (*Мирослав Скорик, Ігор Шамо, Володимир Сильвестров, Юрій Шевченко, Олександр Саратський, Євген Станкович*); народного (*Марія Бурмака, Млада, гурт «ДахаБраха», Марина Круть, Оксана Караїм*); естрадного напрямів (*Олег Скрипка, Джамала, Лаура Марті)*. Джаз стає скріплюючим компонентом для багатьох виконавців. Широкі рамки у виконанні джазової музики дають багато можливостей для самореалізації музиканта. Це стосується і синтезу етнічних мотивів та імпровізаційної стилістики; і використання музичних виразних засобів, які притаманні лише джазовій музиці, у сучасній естрадній музичній культурі; і стилізації народної української пісні в обрамленні джазової традиції, використання складних ритмічних структур та джазової гармонії. Всі ці компоненти стають засобами національного самовираження та потужним засобом для створення нових, якісних музичних продуктів, що збагачують українську сучасну музичну культуру.

Джазова культура загалом відіграє важливу роль у становленні українського сучасного суспільства. Відродження джазової освіти, відкриття кафедр джазової музики, поява спеціалізованих курсів та вебінарів у цьому напряму, проведення майстер-класів – все це дає можливість розвиватися, навчатися та інтегруватися молодому поколінню. Створення нових креативних просторів та платформ надає можливість реалізації молоді, її самоідентифікації та самовизначення.

Велике значення у відродженні сучасної культури України також мали джазові фестивалі, які активно проводилися по різним містам нашої країни до початку повномасштабного вторгнення. Найбільші джазові фестивалі: Leopolis Jazz Fest (Львів, з 2011 року); Odessa Jazz Fest (Одеса, з 2001 року); Am I Jazz? (Київ); Jazz Koktebel (початково у Криму, зараз у різних містах); Vinnytsia Jazz Fest (Вінниця). Вони були потужною платформою для

міжнародного культурного обміну, мали вплив на формування музичного середовища. До цих фестивалів залучалися не тільки сучасні українські джазові музиканти, а й всесвітньо відомі сучасні джазові музиканти, що робило ці заходи масштабними та значимими. Важливо обов'язкове відновлення таких фестивалів, задля відродження та розвитку української культури, тому що саме такі заходи сприяють міжнародній інтеграції України, формуванню культурного іміджу країни, стають платформою для взаємодії українських та іноземних музикантів, що дає можливість українським музикантам навчатися у світових зірок і сприяє їх професійному зростанню. Фестивалі залучають туристів та сприяють розвитку місцевої економіки, стимулюють розвиток концертної індустрії, готельного бізнесу та культурного туризму.

Джаз є не лише музичним жанром, а й важливим інструментом культурного відродження сучасної України. Його здатність до синтезу, імпровізації та міжнародного діалогу сприяє зміцненню культурної та національної ідентичності та інтеграції у світову мистецьку спільноту. Подальший розвиток джазу потребує державної підтримки, залучення нових форм популяризації, активного використання цифрових технологій. Український джаз має потужний потенціал стати одним з ключових чинників культурного оновлення країни, формування її позитивного іміджу та розширення мистецьких горизонтів на світовій арені.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-90

ДУХОВНИЙ І ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНКУРСІВ ТА ФЕСТИВАЛІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ

Кочиашвілі А. В.
здобувачка І курсу другого (магістерського) рівня освіти
факультет мистецтва і дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Каплун Т. М.***
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У період глобальних суспільних викликів та трансформацій, зокрема пандемії COVID-19, воєнних конфліктів, український мистецький простір відіграє ключову роль у збереженні культурних традицій, формуванні

духовної стійкості та розвитку творчого потенціалу нації. Фестивалі та конкурси як форма культурної комунікації суттєво сприяють самовираженню особистості, розбудові національної ідентичності та обміну досвідом між митцями.

В Україні ці заходи набувають значення не лише творчих подій, але й стають важливими інструментами збереження, розвитку та примноження духовних надбань нації. Граючи роль невід'ємної частини культурного життя, конкурси та фестивалі стимулюють творчу активність та популяризують різні види мистецтва, сприяють розвитку мистецької сфери. Завдяки їм як професіонали, так і аматори мають можливість представити свої здобутки отримати професійну оцінку та визнання [5].

Звернемо увагу на основні функції конкурсів та фестивалів:

– виявлення та підтримка молодих талантів;

– сприяння обміну досвідом між митцями різних поколінь;

– популяризація національного мистецтва в Україні та за її межами;

– формування мистецьких традицій;

– залучення уваги суспільства до культурних цінностей.

Фестивалі та конкурси – це та сама платформа, що створює сприятливі умови для реалізації творчого потенціалу митців. Вони мотивують до вдосконалення майстерності, пошуку нових художніх форм та самовираження [1]. Позначимо творчі переваги таких заходів:

– ознайомлення з новаторськими ідеями та тенденціями в мистецтві;

– розширення творчих можливостей через обмін досвідом;

– формування власного стилю виконавця;

– надання необмеженого простору для творчих експериментів.

Зауважимо, що мистецтво завжди було одним із найважливіших засобів духовного виховання людини. За допомогою таких заходів, як фестивалі та конкурси, формуються духовні цінності, національна свідомість та моральні орієнтири.

Певні конкурси та фестивалі відіграють значну роль у вихованні любові до рідної культури та мистецтва. Найяскравішим прикладом є регулярний всеукраїнський молодіжний фестиваль сучасної пісні та популярної музики «Червона рута», що з 1989 р. проводиться раз на два роки [2]. Вже понад 35 років він відкриває нові таланти та підтримує розвиток сучасного українського мистецтва. Цей фестиваль сприяє відродженню національних традицій та фольклору, формуванню патріотичних почуттів, зміцненню культурних зв'язків між Україною та українцями за кордоном. Серед переваг саме цього фестивалю є той фактор, що участь у ньому безкоштовна. А перемога на фестивалях такого рівня відкриває перед митцями нові перспективи у кар'єрі, сприяє встановленню професійних контактів. Серед співаків-переможців фестивалю «Червона рута» такі відомі імена сучасної української естради як Олександр Пономарьов,

Кузьма Скрябін, Наталя Могилевська, Руслана, Тіна Кароль, Анастасія Букіна, Ілларія та багато інших [4].

Сучасний мистецький простір стрімко змінюється, що вимагає нових форматів проведення конкурсів та фестивалів. Особливу актуальність в умовах сьогодення набуває проведення онлайн-конкурсів, тематичних фестивалів, присвячених екологічним та соціальним проблемам, інтернаціоналізація заходів [3].

Аналізуючи все вищевикладене можна зробити висновок, що конкурсно-фестивальна діяльність в сучасному українському мистецькому просторі є важливим інструментом творчого та духовного розвитку особистості. Вона сприяє соціокультурній інтеграції, підтримці молодих талантів та популяризації національної культури. Інтеграція мистецьких заходів у систему культурної політики дозволяє розширити їхній вплив на формування національної ідентичності та духовного відродження суспільства.

Література:

1. Литовка О. Фестивальний рух України періоду її незалежності. *Вісник КНУКіМ. Соціальні комунікації.* Вип. 2. 2013. С. 111–115.

2. Докієн О. Цікаві факти про перший фестиваль «Червона Рута» у Чернівцях. *Шпальта. Інтернет-видання.* Вересень, 20. 2019. URL : https://shpalta.media/2019/09/20/cikavi-fakti-pro-pershij-festival-chervona-ruta-uchernivcyax (дата звернення – 03.03.2025).

3. Дрозда П. Огляди, конкурси та фестивалі як вагомий чинник популяризації народно-інструментального колективного виконавства. *Студії мистецтвознавчі. Науковий журнал.* Київ : Видавництво ІМФЕ. № 2. 2019. С. 68–72.

4. Офіційний сайт фестивалю «Червона рута». URL: www.chervonaruta.com (дата звернення – 05.03.2025).

5. Ясюк Т. Л. Фестивальний рух в Україні: генеза та сучасність. *Культурологічний альманах* (2), 2023. С. 326–331. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.44 (дата звернення – 01.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-91

«ТРАНСФОРМЕРИ: ПРАЙМ» – ТРІУМФ АНІМАЦІЇ ТА СПАДЩИНА ФРАНШИЗИ

Ктейман В. Ю.
студент 2-го курсу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Анімаційний серіал «Transformers: Prime» став знаковим культурним явищем початку 2010-х років. Завдяки ретельно побудованій сюжетній структурі, високоякісній CGI-анімації та багатовимірності персонажів, цей проєкт здобув схвальні відгуки не лише від кінокритиків, але й отримав широку популярність серед шанувальників франшизи «Transformers».

Серіал відзначається не лише розважальною функцією, але й внеском у формування емоційного, морального та естетичного світогляду молодого покоління глядачів. Він вдало інтегрує розважальний елемент із освітньовиховними принципами, що робить його об'єктом для більш детального культурологічного аналізу.

Ключовими аспектами серіалу стали: значущість філософської глибини сюжетних мотивів, художня довершеність і технічна якість, зокрема використання CGI для посилення емоційного впливу, музичний супровід, який ефективно підтримує атмосферу та забезпечує впізнаваність проєкту, а також інтерактивність серіалу через створення та підтримку фанатських спільнот [3].

Сюжетна лінія пронизана такими фундаментальними темами, як дружба, боротьба за справедливість і відповідальність. Ці гуманістичні ідеї формують центральну концепцію серіалу, підкреслюючи його значення у вихованні етичних цінностей.

Помітну роль у популяризації «Transformers: Prime» в Україні відіграв телеканал QTV. Його діяльність не тільки сприяла розширенню культурного горизонту української аудиторії, але й стала важливим аспектом медійної історії країни, транслюючи високоякісний анімаційний контент. Упродовж 2000-х років QTV інтегрувався у дозвілля молодого покоління, поєднуючи елементи гік-культури та популярної фантастики. Канал транслював як культові японські аніме («Death Note», «Naruto», «Bleach»), так і західні анімаційні серіали, серед яких був і «Transformers: Prime». Така політика сприяла формуванню світоглядних і естетичних смаків школярів та студентів, залучаючи елементи фантастики та гік-наративів до повсякденної культури [4].

Попри зовнішній науково-фантастичний контекст протистояння автоботів і десептиконів, серіал демонструє глибокий гуманістичний зміст. Ідеї вірності принципам, прагнення до справедливості, сміливості та стійкості духу складають його основу. Дружба, командна робота й взаєморозуміння є наскрізними мотивами проекту. Персонажі – як людські, так і трансформери – нерідко зіштовхуються з моральними дилемами й демонструють приклади самопожертви та боротьби в екстремальних умовах. Усе це підносить «Transformers: Prime» на рівень не лише розважального продукту, а й джерела етичних моделей взаємодії.

Серіал був створений студією Hasbro Studios у співпраці з Polygon Pictures та Digitalscape. Його трансляція здійснювалася з 2010 по 2013 рік на американському каналі The Hub і завершилася повнометражним фільмом «Transformers Prime: Predacons Rising», який підсумував розвиток історії.

Одним із ключових архітекторів проєкту став Роберто Орсі, відомий сценарист і продюсер, чиє ім'я асоціюється з культовими франшизами на кшталт Star Trek, Mission: Impossible та Transformers Майкла Бея. Завдяки його сценарній майстерності, серіал гармонійно поєднує видовищність із глибоким психологічним змістом та динамічними сюжетними поворотами.

Сучасна телевізійна анімація висуває високі вимоги до координації між сценаристами та продюсерами. Вдале поєднання драматургії, режисури й передових CGI-технологій демонструє серіал Transformers: Prime, який зайняв визначне місце у жанрі науково-фантастичної анімації.

Креативна команда цього проєкту виділяється своєю експертизою. Одним із головних учасників став Алекс Курцман, сценарист і продюсер, чий внесок у такі проекти, як Star Trek та Mission: Impossible III, забезпечив серіалу високу емоційну напругу та драматизм.

На нашу думку важливу роль у створенні сюжетної лінії відігравав Дюейн Капіцці – досвідчений сценарист і шоуранер, відомий своєю роботою над Batman: The Animated Series, The Batman (2004) та G.I. Joe: Renegades. У серіалі Transformers: Prime саме Капіцці відповідав за цілісність сюжету, координував роботу сценарної команди та здійснював загальне художнє керівництво проектом.

Функція шоуранера в сучасному телебаченні охоплює не лише роботу над сценарієм, але й контроль над режисурою, кастингом, монтажем і концептуальним баченням усього серіалу. Саме завдяки зусиллям таких фахівців забезпечується злагоджена і ефективна взаємодія всієї креативної групи.

До складу продюсерської команди увійшов і Джефф Клайн – знаний фахівець у сфері анімації, який відповідав за загальний контроль над виробництвом та розробкою візуальної концепції серіалу. Його попередній досвід роботи над такими проектами, як G.I. Joe: Renegades, позитивно позначився на цілісності художнього образу Transformers: Prime [2]. За

візуальне оформлення серіалу відповідала японська студія Polygon Pictures, яка раніше працювала над такими відомими проектами, як Star Wars: The Clone Wars і Godzilla: Planet of the Monsters. Спеціалізація студії на CGIанімації дозволила досягти високого рівня деталізації та динаміки у візуальних ефектах серіалу [5].

Однією з визначних ознак серіалу є його емоційна насиченість і драматизм. Уже в першій серії, де відбувається трагічна загибель Скелестриба, закладається тон історії, демонструючи, що це не просто черговий пригодницький серіал, а складна й проникліва розповідь про війну, її наслідки та моральні виклики. Водночас автори вдало підтримують баланс між напругою й моментами гумору, створюючи природну емоційну динаміку та не відступаючи від серйозності оповіді.

Серіал «Transformers: Prime» здобув виключно позитивні відгуки як від критиків, так і від фанатів. Експерти IGN акцентували увагу на проникливості сюжету та серйозному драматизмі, що виокремлюють його серед інших адаптацій. The A.V. Club підкреслили складну психологію персонажів і детальну розробку їхнього характеру, особливо у взаєминах між Оптимусом і Мегатроном. Не залишилися без уваги й технічні аспекти: високоякісна CGIанімація та майстерна акторська озвучка. Участь таких легендарних голосів, як Пітер Каллен (Оптимус Прайм) і Френк Велкер (Мегатрон), зробила серіал ще більш переконливим [1].

Підводячи підсумок варто зазначити, що «Transformers: Prime» став не просто черговою сторінкою франшизи Transformers, а однією з її найбільш визначних анімаційних робіт. «Transformers: Prime» є прикладом гармонійного поєднання майстерно продуманого сценарію, професійного продюсерського підходу та технічної досконалості CGI-анімації. Злагоджена співпраця творчої команди перетворила цей серіал на один із найяскравіших представників сучасної анімації на тему трансформерів. Завдяки емоційній глибині, захопливій візуальній реалізації та сильній музичній складовій серіал забезпечив собі тривалий інтерес аудиторії. Навіть через роки він залишається взірцем якісної анімації та визначною віхою в історії аудіовізуального мистецтва.

Література:

1. Енциклопедія Transformers: Prime. URL: https://www.transformers.kiev.ua/pages/primeencyclopedia/ (дата звернення:7.03.2025).

2. Трансформери: Прайм. Мультсеріал озвучений студією телеканалу «СТБ» на замовлення телеканалу «QTV» з у 2013–2014 роках. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81

%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8:_%D0%9F %D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BC (дата звернення:7.03.2025).
3. Transformersofficial. Офіційний канал на YouTube для фанатів різного віку. URL:https://youtube.com/@transformersofficial?feature=shared (дата звернення: 7.03.2025).
4. Transformers Prime. TV series. URL: https://www.imdb.com/title/tt1659175/ (дата звернення:7.03.2025).
5. Western Animation. Transformers: Prime. URL: https://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/WesternAnimation/TransformersPrime (дата звернення:7.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-92

ЗНАКОВІ ЕЛЕМЕНТИ СТИЛЮ ЄВГЕНА СТАНКОВИЧА У ВИКОНАННІ ЙОГО КАМЕРНИХ МІНІАТЮР

Лаврик Н. І.
професор кафедри камерного ансамблю
Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна

Інформаційна дія музичної мови обумовлюється багатьма засобами вираження: інтонацією, гармонією, динамікою, мелодійною лінією, ритмікою. Сукупність цих елементів створює особливості стилю почерку композитора, завдяки яким він відразу впізнаний. Такими знаковими елементами насичена творчість Євгена Станковича. Композитор належить до плеяди знакових учнів Б. Лятошинського, таких як Л. Дичко, І. Карабиць, Л. Грабовський, В. Сильвестров та ін., які продовжили традицію свого вчителя у процесі формування усіх явищ української музики. За виразом О. Зінькевич: «Лятошинський став для молодих музикантів символом світоглядної орієнтації» [1, с. 171].

Значне місце в творчості Є. Станковича займають камерно-інструментальні твори для різноманітних виконавчих складів, як традиційних, так і оригінальних. Розглянемо два одночастинні опуси, створені композитором в різні періоди творчості, відокремлені один від одного декількома десятиліттями: Соната-piccolo для скрипки і фортепіано (1977) і «Танці на квітах» Quasi sonata № 2 для флейти і фортепіано за мотивами казки Ганса Крістіана Андерсена «Дюймовочка» (2011).

Соната piccolo (тому що «маленька за формою» – авторський коментар) продовжує традиції триптиха. Невеликий за об'ємом музичний матеріал (тривалість виконання близько 9 хвилин) насичений багатством емоційних станів: від драматичної патетики до медитативної споглядальності. Кореневі зв'язки з народними мелодіями Закарпаття проявляються в елементах поемності та рапсодичності (побічна партія), а також у широкому використанні метроритмічних змін та ритмів з додатковою тривалістю.

Колористична різноманітність втілена у зіставленні регістрів і застосуванні різноманітних сонористичних прийомів (кластерній педалі, виписуванням фортепіанної конфігурації за принципом розосередженого кластера), а також прийомів імітаційної поліфонії. Незважаючи на одночастинну форму сонати, у творі простежується мініциклічність-двочастинність. Функції першої частини – експресивно-динамічної – виконують експозиція і розробка. Медитативність і споглядальність другої частини спостерігаються у репризі і коді твору.

Експресивна напруга головної партії, дорученої скрипці, досягається за рахунок насиченої динаміки (*ff*, espr. molto) і протиставленням декламаційної концентрованості з широким мелодійним діапазоном. Композитор використовує принцип наростання мотиву, що призводить до кульмінаційної вершини. Характерний вільний, нестабільний метроритмичний розвиток музичного тематизму (наприклад: 4/4,6/4, 5/4, 4/4, 1/8).

Фігураційні формули фортепіанної партії в динаміці *pp* створюють контрастний фон. В їх ритмічну нестабільність уриваються громові удари в низькому регістрі рояля в динаміці *ff*. Ця поліфонія звукової фактури створює ефект тривожності. Емоційна виразність побічної теми ґрунтована на коротких мотивах-наспівках. Контрастність проявляється з перших звуків в динаміці *pp* в обох партіях і в розрідженій щільності фактури. У подальшому розвитку композитор об'єднує три головні голоси в «єдиний нерозчленований масив», який при русі, що прискорюється, укрупнюється динамічно. У репризі головна тема трансформується завдяки зміні темпу і фортепіанної фактури. Фінальні такти коди позначені композитором нюансом *pppp*. Мотив у фортепіано, що повторюється, виписаний у четвертій октаві, слабшає, розчиняється в тиші. Таким чином, вибудовується драматургія твору: напруженість і конфліктність через усвідомленість, заспокоюються, призводячи до споглядальності і безтурботності.

«Танці на квітах». Quasi sonata № 2 для флейти та фортепіано за мотивами казки Ганса Крістіана Андерсена «Дюймовочка» – також невеликий одночастинний твір, виконання якого триває близько 11 хвилин. Цей ліричний програмний опус наділений рисами імпресіоністської картинності. У музиці відображені співвідносно сюжету казки, різні за

глибиною емоційно-психологічні стани: від зворушливо-крихкого (головна тема) і ласкаво-чутливого (побічна тема), через неспокійне збентеження (епізод в розробці) до променистого щастя (кода). Композитор трепетно відноситься до вибору тембрової зображальності. Він охоплює усі октави флейтового діапазону: ніжні образи звучать в середньому регістрі (головна і побічна теми). Тріумфуюча радість (кульмінація репризи) доручена верхньому регістру, у відображенні тривожно-схвильованих станів використовується прийом гри «фруллато».

Вибрана Є. Станковичем інтонаційна сфера, об'єднана монотематично, створює образний план твору. Основна тема складає інтонаційний стержень, ланцюжок його мотивів у своєму розвитку набуває самостійного значення. Сферу ліричної виразності підкреслює сонорний фон, який заповнює своїм мелодійним малюнком простір між крайніми голосами, створюючи стереофонічний ефект.

Слід зауважити, що в Сонаті piccolo виконання основних тем (головної і побічної) в різних розділах сонатної форми закріплене за різними учасниками дуету, відбувається взаємозамінність тембрів учасників ансамблю: в експозиції головна тема звучить у фортепіано, а в репризі її виконання доручене флейті. Завершується мініцикл урочистим виконанням на *fortissimo* обох інструментів. У останніх семи тактах динаміка несподівано змінюється на *piano*. Легке мерехтіння однаково згрупованих шістнадцятих в обох партіях поступово завмирає на фоні C dur'ного акорду в низькому регістрі фортепіано. Підтекст такого завершення твору криється, ймовірно, в тому, що споглядання красою втихомирює тривогу і надає душевну рівновагу.

Обидві мініатюрні сонати завершуються тихим звучанням, незважаючи на різницю драматургічного розвитку кожної з них. Це не просто збіг, це один з авторських прийомів інформаційної дії «особлива психологічна монограма» [2, с. 8].

Зазначимо, що в даних творах Є. Станковича яскраво проявляються особливості його стильової своєрідності. Виконавцям представлених сонат необхідно розібратися в ритмічній нестабільності розвитку тем, які базується на народних інструментальних імпровізаціях. Значної уваги потребує пошук тембрової забарвленості регістрів інструментів ансамблю залежно від образного змісту музичного матеріалу. Робота над динамікою в процесі створення інтерпретації цих творів дещо різна: у сонаті piccolo емоційна напруга досягає вищої точки в експозиції і розробці, що вимагає від виконавців продуманого розподілу ансамблевого збільшення звуку; у quasi сонаті декілька розділів виконуються в нюансі піано, тонка градація звукової забарвленості мелодійних замальовок створює імпресіоністську картину твору.

На завершення підкреслимо, що аналіз виділених знакових елементів представлених творів Є. Станковича сприятиме втіленню виконавцями авторського задуму та стильовій виразності інтерпретації цих камерних опусів.

Література:

1. Зінькевич О. Життя традицій. *Борис Миколайович Лятошинський*. Київ : Музична Україна, 1987. С. 168–178.

2. Луніна А. Вступне слово. Євген Станкович. *Камерно-інструментальні твори.* Київ : Музична Україна, 2013. С. 5–10.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-93

КОНФРОНТАЦІЯ І МИСТЕЦЬКІ СТЕРЕОТИПИ ЕКРАНІЗАЦІЙ НА ШЛЯХУ ПОЛІТИЧНОГО ПОРОЗУМІННЯ

Лупій Я. В.
професор,
завідувач кафедри кіно та телебачення
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Найяскравішими прикладами прояву драматургічних стереотипів «абсолютного добра і абсолютного зла» спостерігаємо в екранізаціях найпопулярнішої літературної класики мало не всіх європейських країн. Наукові дослідження подібних випадків набуває особливих значень для порозуміння міжлюдських і міжнаціональних відносин особливо в порубіжних країнах схожих етносів. Накладання стереотипу «свій-чужий» в творах кіномистецтва надто спрощує багатовимірність розумінь та образів. Це копія чи кліше для масового розповсюдження. Вони не схильні змінюватись в результаті досвіду і міцно вкорінюються у свідомості [4, с. 49].

Єжи Гоффман чудово обізнаний з історією українського кіно, володіє неабиякими знаннями історії відродження Польщі, визвольних і повстанських змагань, історії України-Руси. Ми з ним народились по сусідству, через кордон, так звану лінію Керзона: він – під Краковом у Польщі а я – біля Рави – Руської в Україні. І його батьків, і моїх везли у Сибір в ешелонах смерті одним і тим же маршрутом через Урал. Кілька років тому, перебуваючи на Днях українського кіно в Польщі, ми зустрілися у Гданську на переглядах моїх фільмів «Партитура на могильному камені»

і «Секретний ешелон», проводили спільну прес-конференцію. Ми згадували покалічене дитинство, багато дискутували, вели мову про пошуки десь захованих в Західній Україні корон польських королів і золотої папської корони Данила Галицького, про Матейка і Сенкевича, про Параджанова та Вайду… Тоді він не міг лукавити про відчутні деякі зміщення політичних акцентів, які трапились в його екранізації роману Сенкевича. Вікові протистояння порубіжних народів – польського і українського… Волею самого Господа їм судилося виживати в найрізноманітніших союзах з Литвою, Московією, Австрією, Угорщиною і Туреччиною. Сотні малих і великих воєн виникало між народами по Дністру, по Дніпру і в Карпатах, під Львовом, під Холмом і Ярославом, в Дорогочині і Кракові. Ще живі свідки останніх кривавих герців на Волині. Та канули в «лету» три поділи Польщі, проминули й ті часи, коли Україну називали то Малою Руссю, то Малою Польщею. Сьогодні наші країни – незалежні самостійні держави зі своїми устоями та традиціями. Можемо фільмувати колись заборонених для екранізацій Генріха Сенкевича і Миколу Гоголя – «Вогнем і мечем», «Тараса Бульбу». Отож найбільші кінематографічні столиці світу відфільмували варіації «Вогнем і мечем», стрічку, як її називали у Польщі, усіх часів держави, а в Петербурзі з'являється на світ вже дев'ята російсько-радянська екранізація «Тараса Бульби» велико-імперського і малоросійського Миколи Гоголя.

«…Дикий і розбійницький люд, що здавна живе ґвалтуванням і грабунками, тепер заховався за пороги, зайняв «полянки» по рубежах і лежить на границях панства, наче лев на ланцюгу» [1].

Отже, Г. Сенкевич, Нобелівський лауреат, видатний майстер польського історичного роману. Середина XIX ст.., важкі часи падіння Речі Посполитої. Велика частина Польщі знаходиться під владою Російської імперії. Інтелігенція об'єднується навколо ідеї відродження і возвеличення держави. Митці вважають причиною поразки відсутність сильної влади і її лідера. Яскравим прикладом ідеалізації історії стають романтичні полотна художника О. Матейка, його історичні цикли, «Історія цивілізації в Польщі» тощо. Г. Сенкевича тих часів можна проілюструвати його ж високим стилем: «Честь і хвала тобі во віки віків, велике священне минуле, і тобі, жертовна Кров» [1]. І Г. Сенкевич, і режисер Є. Гофман прискіпливо реставрують щонайдрібніші фрагменти побуту Вітчизни, відновлюють костюми, в діалогах використовують особливі і маловживані польські говірки, реконструюють традиційні етновидовища. Весь талант без остатку віддано на славу Польщі. І за це – всенародна шана. Історичною помилкою Сенкевича, як на мій погляд, було те, що він воздвиг відсталу феодальну Польщу тих часів на п'єдестал лицарства та християнства мало не всієї цивілізації, якою насправді вона не була, бо знаходилась під імперським гнітом Росії. Описи козацького життя в романі це плід уяви письменника.

Подібні історичні прорахунки були яскраво засуджені ще при житті автора Б. Прусом та іншими, зокрема за прославлення таких загадкових діячів, як Адам Кисіль, Ярема Вишневецький. Для опису Сенкевич спеціально вивчав події пов'язані з ним, його відношення до католицизму. І в романі, і в фільмі Вишневецький католицько-польский герой, але Ярема в той час захищав православ'я. Історичний персонаж описаний саме так, як цього забажали автори екранізації. Консервативно-шляхетний дух, войовничість і звісно що й стереотип абсолютного сприйняття «свій-чужий»«[2] яскраво виражені в назві твору – «Вогнем і мечем». Це слова з православної молитви (Велика навечірня): «… а ще молимось, яко же сохранитися граду сему і святому храму сему і всякому граду землі від голоду, губительства, трусу, ПОТОПУ, ВОГНЮ І МЕЧА…».Просительна молитва… Що може бути святішим і мудрішим?.. Вже самою назвою автор закликає читача роману до жорстокого і безбожного винищення вогнем і мечем. Тема боротьби з козаками розвивається і на високому духовному рівні – опікуванням католиків чистотою християнства, «правдивих» Божих оберегів.. Характерною рисою майже всіх романів і повістей Сенкевича є цитування господніх молитов. Вони розсипані в творах, наче діаманти на згарищі. Вони створюють ауру Божого захисту героїв, але виключно польських. Хіба не здогадувався Сенкевич про те, що і запорожці знаходяться під святим покровом Богородиці, бо самого Б. Хмельницького в час переїзду через Україну патріаршої курії благословив на захист людей Вселенський патріарх Константинополя. На противагу цим злобним словам козаки створюють свою веселу думу:

Ой, полем битим килиїмським,
Та шляхом битим ординським
Ой, там гуляв козак Голота
Не боявся ні огня, ні меча,
Ні всякого болота.

У романі «Вогнем і мечем» Хмельницький як Біблійний вершитель апокаліпсису, темна сила, яка спровокувала громадянську війну (війну домову) і стала братовбивчою. «Стереотип зла» стає абсолютним. Описаний Сенкевичем погляд на події принижує український народ, звинувачує його у найбільшому із гріхів. Подібні вчинки зневажаються всіма народами світу і козаки – каїни з легкої руки авторів вбивають «своїх». Таке сприйняття розпалює ще більші конфлікти між двома народами. Сьогоднішня російсько-українська війна як «братовбивча» знов і знов розігрує давні, як світ знайомі літературні стереотипи кровного братства, вбиваючи при тім і благословляючи вустами патріарха на смерть. В романі і у фільмі діє образ Адама Киселя. З польської точки зору він намагається примирити обидві сторони й змусити прийти до згоди. Він описується, як русич-патріот, що любить свою країну але насправді є зрадником, підкупленим на службу.

Хмельницький дуже вдало характеризує його. Це людина «з руської кістки, що обросла польським м'ясом» [1]. Українські воїни поставали, як деструктивна сила, що постійно порушує спокій Польщі, Усе козацьке свободолюбство й інші позитивні якості Сенкевич використав щоб підкреслити їх уявні антипольські мотиви. Звісно, подібна думка не могла залишитися без уваги. Між творами «Тарас Бульба» і «Вогнем і мечем» є дуже цікава спільна особливість. В обох романах повно стереотипів різного гатунку, але одна «концепція» політизація українсько-польських відносин, ворогування і боротьба, В обох творах козаки пройдисвіти, гультяї і п'яниці, голодранці, зрадники, запроданці, попи невігласи і шинкарі недорізані.. В імперській екранізації «Тараса Бульби» (реж. Бортко) кровними братами нарікаються росіяни і козаки, а мотивація братовбивчої війни вже продиктована обставинами «Єдіной і неделимой» і «Великого царя-батюшки», під омофором яких опинились всі наші літературні і кінематографічні герої. Обидва письменники активно долучились до творення негативного образу один до одного. Століттями Україна з Польщею не могли знайти спільну мову. В цьому є заслуга як Сенкевича, так і Гоголя. Причиною тому, що поляки формують своє ставлення до подій у козацький період за «Вогнем і мечем», а українці за «Тарасом Бульбою», а не за літописами чи історичними джерелами. Літературні твори стали національними міфами, бо їх створили справжні майстри слова. Про останні екранізації цих літературних бестселерів цього не скажеш. Фільм Бортка виявився просто політичною агіткою. Фільм Є. Гофмана слабіший за оригінал через спробу режисера переінакшити головну ідею і зробити картину про апофеоз приязні і любові молодих героїв, які так важко пробираються через терни середньовічних подій Польщі та Руси. Тому у фільмі втрачено багато сюжетних ліній роману, які мали б возвеличити бойові звитяги воїнства, летючих гусарів. Вони деколи перетворюють стрімку течію сюжету в етноілюстрацію непереконливих каскадерських трюків, мольфарських гадань і концертних номерів. А вже в наступному романі Г. Сенкевича «Пан Володиєвський», екранізація якого була здійснена режисером набагато раніше, головні герої українець та поляк – закляті вороги, потрапивши у полон до турків, знаходять єдиного спільного ворога. Герої зрозуміли, що Україна і Польща братні народи.

Література:

1. Sienkiewicz H. Ogniem i Mieczem / Henryk Sienkiewicz. – Warszawa, 1990. – 570s

2. Юрчук, О. (2016). «Українці versus поляки» – «поляки versus українці»: інсталяція національного стереотипу (за повістю М. Гоголя «Тарас Бульба» та романом Г. Сенкевича «Вогнем і мечем»). Київські полоністичні студії, XXVII, 275-284

3. Гоголь М. Тарас Бульба, пер., укр., В. Шкляра, вид., Апріорі 2017
4. Гудзенко О. Сучасна польська література про Україну та українців: ключ до уникнення стереотипізації. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 38, Київ, 2018, с. 49.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-94

РОЛЬ ВІЗУАЛЬНИХ МИСТЕЦТВ У ФОРМУВАННІ НОВОГО СУСПІЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Мараховська К. Д.
старший викладач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Візуальні мистецтва відіграють важливу роль у формуванні нового суспільного сприйняття під час постконфліктного відновлення України. Оновлення колективної свідомості відбувається через визначення травматичних пунктів пам'яті, переосмислення їх та створення нових образів, що відображають сучасну спротивну ідентичність. Вони не лише відображають реальність, ай активно впливають на суспільну свідомість, сприяючи процесам примирення, переосмислення та відновлення.

Олеся Геращенко у своїй статті «Трансформація конфліктів за допомогою візуального мистецтва: підходи і обмеження інструментарію» зазначає, що мистецтво є вагомим чинником формування картини світу, впливаючи на соціально-психологічні, політичні та економічні процеси суспільства. Вона підкреслює, що в умовах конфлікту візуальне мистецтво може служити платформою для діалогу та миротворчості, допомагаючи суспільству переосмислити травматичний досвід та налагодити порозуміння [1].

Вікторія Барабаш у своїй роботі «Візуальна комунікація як ключ до нового етапу української культурної трансформації» розглядає візуальну мову як основний механізм передачі емоцій та формування нових сенсів, що сприяє зміцненню національної ідентичності. Вона зазначає, що художники, дизайнери та медіа активно використовують культурні символи й образи, переосмислюючи традиційні цінності та інтегруючи нові культурні наративи, які підтримують українську єдність і спротив [2].

Леся Смирна у статті «Ландшафт війни в Україні у візуальних проєктах і мистецьких практиках 2022–2023 років (кейс-аналіз дискурсу)» аналізує

форми художньої репрезентації війни в Україні, підкреслюючи, що візуальне мистецтво стало невід'ємною частиною мистецького ландшафту, відображаючи екзистенційний спротив жорстокій реальності. Вона зазначає, що використання танатологічного дискурсу у візуальних мистецьких практиках стало поштовхом до пошуку нової життєвості у патологічній реальності військової «некрофілії» [3].

Тобто, у контексті постконфліктного відновлення України візуальні мистецтва виконують декілька важливих функцій:

– Переосмислення та рефлексія: мистецтво надає можливість суспільству осмислити пережитий досвід, виразити колективні травми та знайти шляхи до зцілення.

– Формування національної ідентичності: через використання культурних символів та образів мистецтво сприяє зміцненню національної свідомості та єдності.

– Модерація суспільного діалогу: музеї та художні інституції можуть виступати платформами для обговорення складних питань, сприяючи порозумінню та примиренню.

– Етична репрезентація: митці які займаються візуальними мистецтвами стоять перед викликом етично відображати реалії війни, уникати сенсаціоналізму та поважати гідність зображуваних осіб.

Таким чином, візуальні мистецтва стають невід'ємною частиною процесу гармонізації постконфліктного суспільства, сприяючи розвитку критичного мислення, переосмисленню своїх травм та побудові нових цінностей. Мистецтво не лише допомагає загоєнню соціальних ран, ай формує відповідальне і чутливе суспільство, готове до мирового діалогу та створення стійкого майбутнього.

Література:

1. Geraschenko O. Visual Art: Facilitated Conflict Transformation. Approaches and Limitations of the Instrument. NaUKMA Research Papers. History and Theory of Culture. 2020. Т. 3. С. 62–71. URL: https://doi.org/10.18523/2617-8907.2020.3.62-71 (дата звернення: 12.03.2025).

2. Барабаш В. Візуальна комунікація як ключ до нового етапу української культурної трансформації. Design, visual art & creativity: modern trends and technologies : proceedings of ist international scientific and practical conference (12th of december 2022). 2022. Vol. 1. С. 15–20. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.14576836. (дата звернення: 12.03.2025).

3. Kontsevych O. The Trumpeter's Performance Exhalation as One of the Main Factors in Performance Universalism. CONTEMPORARY ART. 2023. № 19. URL: https://doi.org/10.31500/2309-8813.19.2023.294890 (дата звернення: 12.03.2025).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-95

«ТАРАС ШЕВЧЕНКО» (1926) – ФЛАГМАН ОДЕСЬКОЇ КІНОФАБРИКИ (ДО 100-РІЧЧЯ ФІЛЬМУ «ТАРАС ШЕВЧЕНКО»)

Мирославський В. Н.
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри кінотелережисури та сценарної майстерності
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

Фільм «Тарас Шевченко» (1926) було створено до 112-річчя від дня народження поета. Це був перший масштабний проект українського кіно. Робота над фільмом збіглася із завершенням періоду відновлення народного господарства країни та стала для молодої української кінематографії серйозним іспитом на художню та виробничу зрілість. Картина вийшла у двох серіях (17 частин) та стала значною подією у політичному та культурному житті України.

До постановки фільму Всеукраїнське фото-кіно управління (ВУФКУ) готувалося ще з 1924 року. Довго підшукували відповідний сценарій. Нарешті, було прийнято кіносценарій Миколи Панченка, який зібрав всілякі матеріали і написав колосальну кіноепопею, де було відбито і життя Шевченка, і його твори, і його час. ВУФКУ через брак коштів не могло здійснювати постановку більше ніж у дві серії. І тому Панченку довелося скорочувати свою грандіозну епопею, після чого вона майже повністю втратила свій первісний задум.

За відомостями київського «Торгово-промислового Бюлетеня», фільм «Тарас Шевченко», зйомки якого тривали впродовж року, обійшовся в 375 000 карбованців. [2. с. 25] Створення фільму про життя і творчість Шевченка дало поштовх початку виробництва картин на українські теми і мало велике політичне значення.

Найкращі творчі сили українського кіно та театру були залучені до створення фільму. Ставив фільм найдосвідченіший режисер Одеської кінофабрики Петро Чардинін. Але його мало цікавили проблеми української національної своєрідності, хоча частина його картин була присвячена українській тематиці. На думку критиків у творчості Чардинін залишався носієм старих комерційних традицій. Багато його картини мали значний касовий успіх, але цей успіх був обумовлений не глибиною ідейного і життєвого змісту і не художніми перевагами його картин, а цікавістю інтриги.

Знімав фільм один із найвідоміших вітчизняних операторів Борис Завєлєв. Для роботи над фільмом запросили одного із засновників Української Академії мистецтв, професора Василя Кричевського. Ретельно був підібраний і акторський склад: Амвросій Бучма, Іван Замичковський, Іван Худолєєв, Микола Панов, Наталія Ужвій, Юрій Шумський, Іван Капралов, Матвій Ляров, Г. Добровольський, А. Мальський та інші.

Сценарій відтворював основні віхи життєвого шляху Тараса Шевченка від його дитячих років та закінчуючи його смертю та похованням на березі Дніпра. В дію вводилися також порівняно великі епізоди з окремих поетичних творів Шевченка, наприклад, військові дії на Кавказі (за поемою «Кавказ»), уривки з віршів, які виконували функції не лише написів-зв'язку між епізодами, а й як драматургічні важелі дії.

На відміну від багатьох тогочасних кінопостановок робота над фільмом відрізнялася ретельністю підготовки всіх його компонентів. Прагнучи допомогти авторам у забезпеченні достовірного відтворення епохи, побуту, аж до окремих речей і деталей, які оточували поета у повсякденному житті, Київський музей ім. Шевченка та Одеський музей Академії наук надали для зйомок низку справжніх історичних експонатів – меблі, домашнє начиння та ін.

Велику та кропітку роботу зробив художник Кричевський. Це був високоосвічений фахівець, чудовий знавець українського мистецтва та культури. Для досягнення достовірності Кричевський працював у музеях, архівах, бібліотеках, оглядав приватні колекції. Крім малюнків Шевченка етнографічного характеру, Кричевський досліджував картини, малюнки та фотографії, для створення костюмів вивчав журнали мод шевченківського часу [1, с. 14]

На зразки, що зберігалися в етнографічному музеї Академії наук, було виготовлено чумацькі вози. У Києво-Печерській лаврі виявили справжню старовинну попівську бричку, у Броварах – диліжанс 1840-х років. Зі справжніх кайданів скопіювали «екіпірування» для рекрутів. Навіть грошові асигнації, що фігурують в епізодах аукціону, організованого Брюлловим, вручення хабара за рекрута та ін. були спеціально надруковані друкарським способом зі справжніх грошових знаків зразка 1819 та 1838 років. Справжньою була і «Відпускна грамота» [1, с. 13].

Не менш докладно підбиралися й об'єкти для натурних зйомок. Сільські сцени фіксувалися на батьківщині Шевченка – у селі Кирилівці, а також у селі Верховні Київщини, де добре зберігся колорит старого українського села. Там було реставровано поміщицький будинок, збудований ще наприкінці XVIII століття. У точній відповідності до виявлених фотографій, неподалік Києва була відтворена могила поета.

Високою чіткістю відрізнялася організація знімального процесу. Мабуть, вперше у практиці тогочасного кіновиробництва під час

постановки фільму застосовувалася комплексно-послідовна підготовка об'єктів та паралельні зйомки силами кількох груп. Наприклад, одночасно з роботою на Кавказі, розгорнулася підготовка до зйомки на Київщині, паралельно зі зйомками у Москві йшла робота на Волзі (в районі Нижнього Новгорода) тощо.

З величезної кількості відзнятого матеріалу П. Чардинін змонтував двосерійний фільм «Тарас Шевченко» та дитячу картину «Маленький Тарас». Перед виходом фільму в прокат його назвали «український Нібелунги» та прогнозували, що він має зайняти гідне місце у радянській кінопромисловості [3, с. 30–31].

В УРСР фільм був прийнятий неоднозначно. Основна критика зводилася до того, що режисер не зміг впоратися з величезною кількістю матеріалу, лаяли фільм за затягнутість, поганий монтаж тощо. Але практично всі українські рецензенти відзначали чудову гру А. Бучми, історичну достовірність інвентарю, одягу, декорацій та важливість обраної теми [4, с. 15].

У журналі «Кіно» наведено цікаві кореспонденції – відгуки про політичний резонанс, викликаний фільмом «Тарас Шевченко» за кордоном. У пресі також повідомлялося, що газети отримали численні листи-відгуки з Торонто та Нью-Йорка, Харбіна, Праги та Львова, Чернівців та Парижа.

У політичних репресивних реаліях 1920-х років різкій критиці зазнали багато українських режисерів та їх фільмів. Подібної долі не уникнув і фільм «Тарас Шевченко», який, безумовно, не є шедевром. Однак він відіграв важливу роль для української кінематографії, і дав поштовх появі справжніх українських шедеврів – фільмів Олександра Довженка «Звенигора», «Арсенал» та «Земля».

Література:

1. Кричевський В. Робота над фільмом «Тарас Шевченко». *Кіно*. 1926. № 12. С. 13–14.

2. Мирославський В.Н. Історія українського кіно 1896–1930: факти і документи. Т. 2. Харків: Дім реклами. 2018. С. 25.

3. Тарас Шевченко. *Зоря*. 1926. № 20. С. 30–31.

4. Тарас Шевченко. *Театр –музика –кіно*. 1926. № 49. С. 15.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-96

РЕДИЗАЙН ТА БРЕНДІНГ У МЕДІАПРОСТОРІ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Петухова Т. А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Романенко О. Ю.
здобувач за спеціальністю В2 Дизайн
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасних умовах відновлення України після масштабних соціально-економічних та інфраструктурних викликів важливу роль відіграє якісний редизайн та брендінг у медіапросторі. Візуальна ідентичність державних, громадських та комерційних проєктів є потужним інструментом формування позитивного іміджу країни, її міжнародного представництва та внутрішньої єдності. К. Л. Келлер [4] визначає, що брендінг є важливим елементом створення та підтримки стійкої брендової ідентичності, яка є основою для формування позитивного іміджу країни у міжнародному контексті. Також де Чернатоні [3] стверджує, що стратегічний підхід до брендінгу включає в себе формування єдиної візуальної мови, що є важливим для міжнародного сприйняття бренду країни.

За словами American Marketing Association [2], брендінг є не лише маркетинговим інструментом, але й механізмом для створення стійких смислів, які допомагають формувати національну ідентичність у медіапросторі. Н. В. Козлова [9] же зазначає, що брендінг є не лише маркетинговим інструментом, але й механізмом культурної трансформації, що допомагає створювати нові наративи та закріплювати цінності суспільства. Д. А. Аакер [1] підкреслює, що ефективне використання брендінгу допомагає створювати довгострокову цінність і стійкість бренду, що є важливим аспектом у відновленні України після соціально-економічних викликів. В. Олінс [5] стверджує, що редизайн є критичним інструментом у створенні візуальної ідентичності бренду, що дозволяє адаптувати національний образ до сучасних реалій. Саме тому оновлення візуальної комунікації та стратегій позиціонування в медіапросторі є невід'ємною частиною процесу відновлення держави.

Редизайн, як комплексний процес оновлення візуального стилю, відіграє ключову роль у створенні впізнаваної та ефективної комунікації. Особливо це важливо для державних установ, громадських ініціатив та бізнесу, що працює на міжнародному ринку.

С. К. Прахалад та В. Рамасвамі [6] наголошують на важливості інтеграції цифрових технологій у процес брендінгу, що дозволяє створити персоналізовані та інклюзивні стратегії комунікації в умовах глобалізації. За словами О. П. Сидоренка [12], якісний редизайн має ґрунтуватися на таких принципах:

– **Адаптивність** передбачає врахування сучасних цифрових платформ і форматів.

– **Функціональність** спрямована на відповідність потребам цільової аудиторії.

– **Ідентичність** має функцію збереження культурних і національних особливостей.

– **Універсальність** надає доступність та інклюзивність візуальних рішень.

Прикладом успішного редизайну є оновлення айдентики державних інституцій, таких як Міністерство цифрової трансформації України, що запровадило уніфікований візуальний стиль у межах проєкту «Дія» [11].

Сучасний брендінг спрямований не лише на створення впізнаваного образу, а й на конструювання стійких смислів, які формують уявлення про країну. В умовах післявоєнного відновлення важливо, щоб бренд України асоціювався зі стійкістю, інноваціями та культурною спадщиною.

Як зазначає Т. А. Мельник [10], для ефективного брендінгу необхідно:

– використовувати національні символи у сучасному контексті (орнамент, кольорові схеми, архетипи);

– формувати єдину візуальну мову, зрозумілу для міжнародної спільноти;

– створювати емоційно наповнені меседжі, які підкреслюють унікальність країни.

Успішним прикладом є кампанія Ukraine NOW, що стала міжнародно визнаною моделлю брендінгу держави у кризових умовах [7].

Цифрові медіа є головним середовищем комунікації сучасного суспільства, тому редизайн та брендінг мають адаптуватися до мультимедійного формату. Використання віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних платформ та динамічного контенту допомагає підвищити ефективність комунікаційних стратегій.

Як зазначає В. І. Гончарук [8], інтеграція цифрових рішень у процес брендінгу дозволяє:

– покращити залученість аудиторії через інтерактивні інструменти;

– використовувати дані та аналітику для персоналізації контенту;

– забезпечити адаптацію бренду до різних платформ (соціальні мережі, мобільні додатки, вебсайти).

Прикладом успішної цифрової трансформації є запуск онлайн-платформи *United24*, яка поєднує гуманітарну, фінансову та медійну складові у форматі глобального краудфандингу.

Редизайн та брендінг у медіапросторі відіграють важливу роль у відновленні України, формуючи її позитивний образ на міжнародній арені та забезпечуючи ефективну внутрішню комунікацію. Інтеграція національних символів, використання сучасних цифрових технологій та створення уніфікованої візуальної ідентичності сприяють розвитку бренду України як стійкої, інноваційної та культурно багатої держави. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на аналіз ефективності медіакампаній та їхнього впливу на міжнародний імідж країни.

Література:

1. Aaker, D. A. Building Strong Brands. New York: Free Press, 1996. 400 p.
2. American Marketing Association. «Definition of Branding.» AMA, 2013. [Online]. Available: https://www.ama.org. [Accessed: 18 March 2025].
3. de Chernatony, L. From Brand Vision to Brand Evaluation: The Strategic Process of Growing and Strengthening Brands. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2006. 416 p.
4. Keller, K. L. Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity. 4th ed. Upper Saddle River: Pearson Education, 2013. 624 p.
5. Olins, W. The Brand Handbook. Thames & Hudson, 2008. 320 p.
6. Prahalad, C. K., and Ramaswamy, V. The Future of Competition: Co-Creating Unique Value with Customers. Boston: Harvard Business School Press, 2004. 288 p.
7. Ukraine NOW – офіційний бренд України. URL: https://ukraine.ua/brand
8. Гончарук В. І. Цифровий маркетинг у розвитку бренду держави. *Інновації в маркетингу та PR*. 2022. № 4. С. 65-79.
9. Козлова Н. В. Брендинг як засіб формування іміджу держави. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2021. № 3. С. 56-67.
10. Мельник Т. А. Візуальна ідентичність національного бренду: проблеми та перспективи. *Креативні індустрії*. 2023. № 1. С. 102-117.
11. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: https://thedigital.gov.ua
12. Сидоренко О. П. Візуальна комунікація та її роль у брендингу територій. *Мистецтвознавчі студії*. 2022. № 2. С. 88-101.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-97

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИЗАЙНУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Петухова Т. А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасна система вищої освіти в Україні потребує адаптації до нових реалій, пов'язаних із післявоєнним відновленням країни. Дизайн як дисципліна відіграє ключову роль у формуванні візуальної ідентичності, просторового планування та естетизації середовища. У зв'язку з цим методика викладання дизайну в закладі вищої освіти потребує всебічного аналізу та вдосконалення. Це вимагає перегляду методики викладання, оновлення освітніх програм та впровадження сучасних підходів до підготовки фахівців.

Одним із ключових питань є інтеграція фундаментальних теоретичних знань з практичними навичками, що відповідають вимогам сучасного ринку праці.

Використання міждисциплінарного підходу дозволяє створити навчальні програми, які поєднують елементи мистецтва, технологій, соціальних наук і бізнесу. Важливим фактором є цифровізація освітнього процесу, яка дозволяє розширити можливості дистанційного та гібридного навчання. Використання сучасних цифрових інструментів, таких як VR/AR-технології, штучний інтелект та 3D-моделювання, відкриває нові можливості для дизайнерської освіти. Це дозволяє розширити творчий потенціал здобувачів і підвищити якість освітнього процесу. Застосування в освітньому педагогічному процесі та інноваційних технологій навчання сприяють формуванню компетенцій, додатково для впровадження сучасних підходів у дизайнерську діяльність [3].

Крім того, методика викладання дизайну має враховувати потреби інклюзивної освіти, забезпечуючи рівний доступ до навчальних матеріалів та використовуючи адаптивні технології для здобувачів із різними потребами.

Важливим завданням є адаптація змісту освітніх програм до сучасних викликів. Це передбачає розширення курсів, пов'язаних із проєктуванням стійкого середовища, дизайном соціально значущих об'єктів, а також впровадженням цифрових технологій у творчий процес. Згідно з

дослідженнями, навчання з дизайну є комплексною міждисциплінарною проєктно-художньою діяльністю, що інтегрує природничо-наукові, технічні та гуманітарні знання, інженерне та художнє мислення, спрямоване на формування предметного світу в різних сферах життєдіяльності людини.

Посилення взаємодії з реальним сектором економіки, громадськими ініціативами та міжнародними проєктами сприяє практичному закріпленню знань здобувачів. Використання кейс-методів, проєктної діяльності та інтердисциплінарних студій дозволяє готувати фахівців, здатних ефективно працювати в умовах відновлення країни [1].

Сучасний процес підготовки майбутніх фахівців з дизайну передбачає використання інноваційних освітніх технологій, таких як метод портфоліо, який стимулює здобувачів до всебічної корисної діяльності та забезпечує документальне підтвердження їхніх досягнень [2].

Важливо не тільки розвивати професійні навички, а й виховувати у здобувачів розуміння соціального значення дизайну. Проєкти, спрямовані на покращення міського середовища, відбудову зруйнованих об'єктів та розвиток інклюзивного дизайну, повинні стати невід'ємною частиною навчального процесу. Дизайн як ключовий чинник формування естетичних якостей продукції та середовища потребує якісної підготовки фахівців, здатних забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції [4].

Впровадження методологічних підходів до організації дизайн-освіти передбачає застосування конструктивної методології та врахування зарубіжного досвіду в дизайн організації – освіти підвищення ефективності підготовки фахівців [5].

Міжгалузевий підхід до викладання дизайну у закладі вищої освіти відкриває нові перспективи розвитку професійної освіти. Врахування сучасних технологічних тенденцій, адаптація програм до ринкових вимог та розвиток інклюзивного навчання сприяють підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати у динамічному середовищі сучасного дизайну.

Таким чином, методика викладання дизайну в контексті відновлення України має базу на поєднанні традиційних та сучасних підходів, інтеграції новітніх технологій та практико-орієнтованого навчання. Формування компетентних, соціально відповідальних дизайнерів є ключовим завданням вищої освіти, яке сприятиме ефективному відновленню країни через якісні дизайн-рішення.

Література:

1. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів, Торунь : Liha-Pres, 2024. 368 с. URL: https://surl.li/bwfiao

2. Бусленко Оксана. Методика навчання дизайну. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 11-20. URL: https://surl.li/vbxsba

3. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методика викладання дизайну»: Навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності 022 «Дизайн» денної та заочної форм навчання / Укладач: І.В. Продан; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільск: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 97 с. URL: https://surl.li/ahbwsn

4. Фурса Оксана. Феномен дизайн-освіти у контексті становлення дизайну і системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 15. Київ : Вид-во ТОВ «ТОНАР», 2020. С. 5-26. URL: https://zbirnik.mixmd.edu.ua/index.php/artedu/issue/view/8/8

5. Коломієць А. М., Швець О. А., Коломієць Д. І., Бабчук Ю. М. Методологічні підходи до організації дизайн-освіти (аналіз і використання німецького досвіду). Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 62. С. 265-274. DOI: https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-62-1-330

6. Волгін Ю. Є. Викладання практичних занять з дизайну в дистанційному форматі. особливості та виклики In: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного дизайну», м. Київ, 27 квітня 2023 року: у 2 томах. Київ: КНУТД, 2023. Том 2. С. 321-323 URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45376/1/Yu_Volhin_VPZD.pdf

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-98

СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ МИТЦІ ЯК КРІЙТОРИ КУЛЬТУРНОГО КОДУ НАЦІЇ

Пєшкова В. А.
доктор філософії,
доцент кафедри історії музики
Київська муніципальна академія музики імені Р. М. Глієра
м. Київ, Україна

Український народ сьогодні проходить тяжкі випробування та виборює своє право на вільне, незалежне життя та розвиток. В період драматичного

зламу свідомості, коли життя з мирного устрою раптово потрапляє у царину хаосу, страху та смерті, людина здатна активізувати всі можливі внутрішні ресурси та потенціали. Усвідомлення нових реалій, вимог та задач українців постає важливою та актуальною проблемою сьогодення. Культурні традиції, мова та мистецтво є невід'ємними частинами національної ідентичності і важливою задачею є збереження цінних надбань попередників та створення нового креативного культурного простору.

Мистецтво – це потужний інструмент підтримки ментального здоров'я та збереження свідомості. Сучасні українські митці відіграють ключову роль у формуванні та трансляції культурного коду нації. Їхня творчість відображає складні історичні та соціальні процеси, що відбуваються в Україні, та сприяє формуванню національної ідентичності.

Реалії сьогодення надихають митців зберігати та збагачувати культурний спадок України, транслювати свої емоції через власну творчість, яка стає реакцією на оточуючі події. Адже за визначенням Н. Карпенко «творчість – це здатність адаптивно реагувати на потребу в нових підходах. Це переважно, здатність осмислено впроваджувати в життя щось нове, хоча процес може бути неусвідомлюваним або частково усвідомлюваним. Нова адаптація зазвичай сприяє більшій гнучкості і підвищує можливості росту і виживання»[2, с. 9].

Наголосимо, що творчість має властивість психологічного розвантаження та нерідко психологічної терапії, оскільки вона дозволяє людині висловити свої емоції, переживання та внутрішні конфлікти у символічній формі. Цей процес може сприяти зниженню стресу, тривоги та депресії, а також допомогти в усвідомленні та прийнятті складних життєвих ситуацій. Творчість також може стати інструментом для розвитку самосвідомості, підвищення самоцінності та набуття почуття контролю над своїм життям. Крім того, творча діяльність може сприяти розвитку комунікативних навичок, встановленню соціальних зв'язків та органічної інтеграції до різних верств суспільства. Вона має потенціал стати тим благодатним ґрунтом на якому відбудеться ментальне відновлення зраненої нації.

Н. Карпенко зазначає, що «в психологічному аспекті творчість може розглядатися як внутрішньо мотивований процес активного пошуку особистістю потенційних можливостей гармонійного вирішення об'єктивних і суб'єктивних суперечностей, що забезпечується безпосереднім і опосередкованим відображенням і вираженням багатогранності виявів буття за допомогою різних засобів [2, с. 22]. Отже, через творчі процеси психіка людини здатна знаходити способи для екологічного вирішення складних питань, для виходу «на ззовні» та структуризації заплутаних задач різного ментального спектру.

Звернемо увагу на зазначену у праці Н. Карпенко концепцію В. Моляко, за якою визначають внутрішні та зовнішні перешкоди для творчості.

Внутрішні:
– незібраність, лінощі;
– незацікавленість у роботі;
– хвороби;
– незадовільний психічний стан;
– погані звички;
– робота без режиму;
– невміння організувати свій час;
– негативні якості характеру та мислення.
Зовнішні:
– незручне середовище (наприклад, приміщення);
– сторонні перешкоди (шум, спека, холод і т. ін.);
– поганий психологічний клімат у колективі;
– неадекватна (занижена) оцінка діяльності [2, с. 28].

На нашу думку, сьогодні ця концепція втрачає безумовну актуальність, адже багато сучасних українських митців знівелювали певні її засади. З початком повномасштабного вторгнення російських військ до України музиканти, хореографи, поети, режисери і т.д., перебуваючи у епіцентрі боротьби на лінії фронту, продовжували творчу діяльність. Позбавлені всіх комфортних умов праці та маючи всі вищезазначені перешкоди (зовнішні та внутрішні) воїни створювали свої шедеври у найскрутніших ситуаціях. Наприклад, перебуваючи на фронті, поет Максим Кривцов (героїчно загинув 7 січня 2024 року) написав збірку віршів «Вірші з Бійниці» у 2023 році та почав роботу над романом, який вже не встиг завершити.

Українські композитори продовжують створювати сьогодні твори-рефлексії, які фіксують актуальний стан суспільства та закарбовують в історії ключові події. Потужно відображає реалії українського народу альбом композитора Романа Григорів «Irrenaissance, в якому всі композиції виконано на каркасі касетного снаряду реактивної системи залпового вогню «Ураган». Сам композитор говорить про те, що «З одного боку, ірренесанс – це про відродження та деколонізацію української культури у контексті війни, з іншого боку, ірренесанс – це щось протилежне до ренесансу…Від початку повномасштабної війни ми відроджуємося як суспільство, відроджується наша культура, неколоніальне мистецтво. Але це відродження виходить зі смерті. Тож головна мета альбому – вкотре нагадати світові, що в Україні досі триває розв'язана Росією геноцидна війна» [1]. Композитор Дмитро Радзецький написав твір для фортепіано під назвою «Україна у вогні» який є особистим маніфестом людини, що переживає війну. Цей твір став основою для масштабного проєкту, я якому брали участь тридцять виконавців з одинадцяти країн світу. Мета даного проєкту полягала в активізації уваги міжнародної спільноти до терору, який відбувається донині в Україні.

Зазначені твори порушують глибокі філософські питання, спонукаючи суспільство до осмислення навколишніх подій та їх наслідків. Митці крізь власну творчість розмірковують, транслюють своє бачення, викликають рефлексії та дискусії у всіх, хто торкається їх мистецького продукту.

Отже, сьогодні постає важливим проведення виставок та фестивалів, створення цифрових архівів, промоція сучасних молодих кіейторів, що разом допоможе згенерувати новий культурний код України, який буде сповнений справжніми національними цінностями. Саме сучасні українські митці створюють живий літопис нашого часу, закарбовуючи у своїх творах не тільки трагічні події, але й силу духу та стійкість всього народу.

Література:

1. Большакова А. Смичком по ракеті. URL: https://life.pravda.com.ua/culture/kompozitor-roman-grigoriv-vipustiv-albom-u-yakomu-grayut-na-raketi-sluhati-305229/ (дата звернення 03.03.2025).

2. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

3. Клименко В. В. Психологія творчості: навч. посібник для вищ. навч. закладів. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ: Центр навч. літератури, 2006. 480 с.

4. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навч. Посібник. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2007. 447 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-99

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАКАТУ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Рябінова І. М.
викладач
Фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна

Ямроз Л. С.
старший викладач кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Плакатне мистецтво на сьогодні є одним з найпоширеніших і затребуваних видів художньої і дизайнерської творчості, а також плакат –

це ефективний засіб візуальної комунікації. Незважаючи на бурхливий розвиток технологій, стрімке впровадження програм штучного інтелекту, перенесення багатьох сфер діяльності до електронного середовища все одно саме традиційний друкований плакат залишається актуальним.

Специфічною ознакою мистецтва є те, що мистецтво завжди реагує на зміни та процеси, що відбуваються в суспільстві, політиці, економіці, культурі. І, відповідно, відображає це в своїх творах. Неможливо уявити собі мистецтво, відокремлене від людського життя і подій, – воно завжди «на зв'язку» з оточуючою нас реальністю. Мистецтво плакату реагує на події швидше за усі інші види мистецтва. Пов'язано це з різними причинами, однією з яких є швидкість виконання плакату з застосуванням сучасних графічних редакторів. Саме плакат повідомляє нам актуальну інформацію та закликає до конкретних дій.

Соціальний плакат представляє собою особливий вид плакату, призначенням якого є вказувати на проблеми в суспільному житті, підказувати шляхи і методи їхнього вирішення та сприяти розвитку суспільства в цілому. Ознаки соціального плакату – зрозумілість, чіткість, емоційність, образність.

За умов нинішньої ситуації в Україні основною метою населення є відновлення багатьох галузей виробництва, відновлення інфраструктури та пристосування (в першу чергу психологічне) мешканців нашої країни до складних обставин воєнного та післявоєнного періодів. Основною задачею соціальних плакатів є саме збільшення мотивації у людей до конкретних необхідних дій. Темами плакатів є військова тема (мобілізація, допомога на фронті, волонтерство); тема боротьби зі зловживанням заборонених речовин, алкоголю; тема безпеки на дорогах і дотримання правил дорожнього руху; тема захисту тварин тощо.

Цікавим ходом дизайнерського рішення сучасного соціального плакату є використання метафори. Іноді саме метафора здатна донести до широкого кола глядачів потрібну інформацію та згодом вплинути на їхню поведінку. Найпоширенішими метафорами є голуб як символ миру, український тризуб як символ державності та їм подібні знаки. Найчастіше плакат пробуджує емпатію, викликає відчуття єдності з іншими людьми та бажання якнайшвидше доєднатися до спільної справи.

Плакат є потужним засобом самоідентифікації та відповідей людини на запитання: чим я можу допомогти своїй країні? В чому полягає мій обов'язок? Які мої дії призведуть до всезагального покращення життя? Плакат мотивує, підштовхує до дій, закладає певні ідеї. В деяких випадках плакат лише нагадує про ідеї, що давно вже існують у свідомості людини, але з якихось причин ще не реалізувалися. Випадково помічаючи такий плакат на вулиці або десь в іншому суспільному місці, людина раптом замислюється і врешті-решт переходить до конкретних дій.

У процесі досягнення ефективності комунікації з глядачем в плакаті застосовується стереотипізація – відомий метод психологічного впливу. Стереотипізація використовує стійки соціальні уявлення для того, щоб спростити сприйняття інформації з плакату. Цей прийом ще багато часу не втрачатиме актуальності, адже соціальний плакат заздалегідь розрахований на широку аудиторію і образи на ньому повинні бути зрозумілими для всіх.

Психологічний вплив плакату досягається завдяки композиційним прийомам та вдалому кольоровому рішенню. Ключову роль відіграє образ на плакаті. Образ обов'язково має сприйматись узагальнено і миттєво – саме тоді глядач одразу сприймає інформацію та відповідним образом реагує. Виразність образу базується на контрастності кольорів та тону головного елементу плакату відносно тла, на якому він розміщений. Також велике значення має розміщення елементів на плакаті. Горизонтальне розміщення зазвичай викликає відчуття статики та спокою, а діагональне – навпаки, свідчить про несподіваність та раптовість дії, отже є більш емоційно насиченим і вражаючим.

Важливим нюансом плакату є зображення лінійної перспективи, тобто демонстрація глибини зображення. Такого типу зображення більше занурює глядача у тему, сприяє появі інтересу до позначених подій та конкретної теми. Тут можуть бути використані фотографії спеціально обраної місцевості, ландшафту або інтер'єру. На такому фоні розміщуються людські фігури, шрифти та інші додаткові елементи.

Отже, значення плакатного мистецтва в нинішній ситуації важко переоцінити. Плакат виступає в ролі транслятора інформації і провідника важливих цінностей суспільства і культури. Саме він допомагає нам зосередити увагу на важливих речах в нашому житті та наважитися на швидкі і необхідні дії.

Література:

1. Сосницький С. Розвиток українського соціального плакату та його функції // ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (166), 202.

2. О. Донець, А. Буднік Сучасний український плакат як мистецький літопис спротиву російській агресії (Колекція плакатів дизайн групи «креативний спротив КНУКІМ,/КУК).

3. Андрейканіч А.І. А 65 Антологія українського плаката першої третини XX століття. Косів: Видавничий дім «Довбуш», 2012. 120 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-100

ПОЕТИКА ДУМИ В КОНТЕКСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ БАНДУРНОГО ВИКОНАВСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ М. ДРЕМЛЮГИ)

Сакали В. А.
здобувач кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна

В українському музичному мистецтві сьогодення дума є не тільки індикатором професійної майстерності сучасного бандуриста, але й своєрідною ланкою, що органічно поєднує академічне виконавство з віковими традиціями кобзарського мистецтва. Синтезуючи найкращі риси української національної музично-поетичної творчості, дума також суттєво впливала на інтонаційно-структурні параметри різноманітних музично-жанрових утворень. Саме тому її поглиблене дослідження сприятиме створенню «екологічно чистого культурно-освітнього середовища, духовно-творчому вдосконаленню музиканта-фахівця, його професійній самореалізації» [1, с. 298].

Становлення і розвиток музичного професіоналізму в Україні завжди характеризувалися тісними контактами з національною фольклорною традицією. Остання суттєво оновлювала та демократизувала художньо-стильові процеси, підвищуючи тим самим прогресивну суспільну значущість та ідейно-естетичну вагомість композиторської діяльності. Зазначені процеси яскраво демонструє постійна актуалізація думного епосу, який за своїми інтонаційно-виконавськими параметрами належить до сфери народного професіоналізму, а також творчість українських митців останнього століття. Крім того, думи є найтиповішими епічними музично-поетичними пам'ятками українського національного «образу світу», в яких фольклорне і професійно-виконавське начала органічно співіснують як рівноважні імпульси музично-поетичного інтонування.

Поетика думи в її інструментальній (бандурній) іпостасі як носій українського національного духу стала своєрідним лейтжанром творчості М. Дремлюги. Думність можна вважати одним з найважливіших образно-жанрових шарів його творчості в цілому, найбільш повно узагальнений в творах для бандури. Найвищій рівень техніко-інтонаційної складності і художнього вираження серед численних п'єс композитора демонструє його «Дума» g-moll. Цей твір ніби повертає виконавців і слухачів до витоків

кобзи-бандури. При цьому сам інструмент поєднує в собі ознаки функції співака і супроводження. Жанрові риси думи послідовно відтворюються в цій композиції і в речитативних побудовах вільного розгортання з показовим для них тяжінням до імпровізаційності, і в апелюванні до метричної змінності, ритмічної примхливості, експресивності вислову та ін.

Література:

1. Хлєбнікова О. Дидактичні аспекти професійної підготовки музикантів-виконавців. Музичне виконавство. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. Вип. 26. С. 298-300.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-101

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ТЕОРІЇ РІШЕННЯ ВИНАХІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНО-МИСТЕЦЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ

Сімак А. І.
кандидат мистецтвознавства, професор,
декан факультету мистецтва і дизайну
Державний педагогічний університет імені Іоана Крянге
м. Кишинів, Молдова
Лагаєва Т. І.
аспірантка
Державний педагогічний університет імені Іоана Крянге
м. Кишинів, Молдова

У сучасному мистецькому середовищі важливим аспектом підготовки художників є розвиток їхніх інтерпретаційно-мистецьких навичок, які передбачають здатність аналізувати художні образи, трансформувати ідеї та створювати нові художні рішення. Одним із перспективних підходів до розвитку таких навичок є застосування методів Теорії Рішення Винахідницьких Завдань (ТРВЗ), яка активно використовується в інженерії, дизайні та педагогіці. Методика ТРВЗ спрямована на розвиток творчого мислення та формування алгоритмів розв'язання нестандартних завдань, що є особливо цінним у художній діяльності. Згідно з Т. Браун (T. Brown), застосування дизайн-мислення сприяє розвитку у студентів здатності до критичного аналізу та генерування нестандартних рішень [2]. У свою чергу,

Т. Келлі (T. Kelley) та Дж. Літтман (J. Littman) зазначають, що практика інноваційних підходів у дизайні дозволяє розширювати межі стандартного художнього мислення [5].

ТРВЗ була розроблена Г. С. Альтшулером як методологія розв'язання творчих проблем шляхом виявлення закономірностей розвитку систем. Її застосування у сфері мистецтва дозволяє майбутнім художникам виробляти нестандартні підходи до візуальної інтерпретації сюжетів, експериментувати з формами, кольорами та матеріалами.

Як зазначає О. М. Рогаль, використання ТРВЗ у художній освіті дозволяє студентам не лише розвивати креативне мислення, а й систематизувати власний підхід до створення мистецьких образів, спираючись на універсальні закони творчого розвитку [11]. Г. Альтшуллер (G. Altshuller) зазначає, що метод ТРВЗ дозволяє системно підходити до творчого процесу, використовуючи алгоритмічні принципи для розв'язання складних мистецьких завдань [1]. Б. Лоусон (B. Lawson) розглядає процес мислення дизайнерів, який має багато спільного з алгоритмами ТРВЗ у художній освіті [6].

Основні методи ТРВЗ, що можуть бути використані у художній освіті, включають:

– **Аналіз і усунення протиріч** допомагає художникам знаходити оптимальні рішення в конфліктних художніх ситуаціях, наприклад, при поєднанні різних стилів або матеріалів.

– **Принципи винахідницьких рішень** застосування таких принципів, як модульність, динамічність, зворотність, дозволяє майбутнім художникам експериментувати з композицією та простором.

– **Алгоритм розв'язання винахідницьких завдань (АРВЗ)** використовується для аналізу мистецьких творів та створення оригінальних інтерпретацій, сприяючи розвитку асоціативного мислення.

За словами Н. В. Кучер, застосування цих методів у навчальному процесі значно підвищує рівень професійної підготовки студентів, формуючи в них системний підхід до створення художніх творів [9].

Практичне впровадження методів ТРВЗ у навчальний процес передбачає виконання студентами завдань, спрямованих на розвиток їхньої інтерпретаційної майстерності. Наприклад:

– **розробка альтернативних композицій** для відомих мистецьких творів із застосуванням принципів ТРВЗ,

– **трансформація художніх стилів** шляхом аналізу закономірностей розвитку мистецтва та прогнозування нових напрямів,

– **створення інноваційних художніх образів** за допомогою аналізу аналогій та використання нестандартних матеріалів,

Як зазначає Л. С. Гончаренко, такі підходи сприяють формуванню у студентів здатності до критичного аналізу, пошуку альтернативних рішень

та виробленню власного мистецького стилю [8]. К. Дорст (K. Dorst) підкреслює важливість фреймових інновацій у дизайні, що допомагає майбутнім художникам знаходити нові інтерпретаційні підходи до мистецтва. [4]. Р. Мартін (R. Martin) наголошує на тому, що використання стратегічного мислення у творчому процесі забезпечує конкурентну перевагу в мистецькій діяльності [7].

Методи ТРВЗ не лише розширюють можливості інтерпретації художніх образів, а й сприяють розвитку креативного потенціалу митців. Зокрема, вони допомагають студентам долати стереотипне мислення, комбінувати різні художні техніки та знаходити нові форми вираження. Н. Крос (N. Cross) стверджує, що дизайн-мислення є ключовим інструментом розвитку творчого потенціалу, що безпосередньо корелює з методами ТРВЗ [3].

За словами І. В. Мельничука, застосування ТРВЗ у мистецькій освіті дозволяє значно підвищити ефективність навчання, оскільки студенти отримують не лише теоретичні знання, а й практичні навички розв'язання творчих завдань [10].

Застосування методів ТРВЗ у навчальному процесі майбутніх художників відкриває нові можливості для розвитку інтерпретаційно-мистецьких навичок. Використання алгоритмічного підходу до творчості дозволяє студентам розвивати креативне мислення, експериментувати з художніми образами та знаходити унікальні рішення. Подальші дослідження у цій галузі можуть бути спрямовані на розробку спеціальних навчальних програм, що базуються на принципах ТРВЗ та інтегрують їх у різні напрями художньої освіти.

Література:

1. Altshuller G. Creativity as an Exact Science: The Theory of the Solution of Inventive Problems. New York: Gordon and Breach Science Publishers, 1984. 319 p.

2. Brown T. Change by Design: How Design Thinking Creates New Alternatives for Business and Society. New York: Harper Business, 2009. 272 p.

3. Cross N. Design Thinking: Understanding How Designers Think and Work. Oxford: Berg, 2011. 192 p.

4. Dorst K. Frame Innovation: Create New Thinking by Design. Cambridge, MA: MIT Press, 2015. 208 p.

5. Kelley T., Littman J. The Art of Innovation: Lessons in Creativity from IDEO, America's Leading Design Firm. New York: Doubleday Business, 2001. 320 p.

6. Lawson B. How Designers Think: The Design Process Demystified. 4th ed. Oxford: Architectural Press, 2006. 336 p.

7. Martin R. The Design of Business: Why Design Thinking Creates Competitive Advantage. Boston: Harvard Business Press, 2009. 208 p.

8. Гончаренко Л. С. Інноваційні підходи до розвитку художньої освіти: методологія ТРВЗ. *Наукові записки з педагогіки мистецтва*. 2022. № 2. С. 88-103.

9. Кучер Н. В. Формування креативного мислення студентів мистецьких спеціальностей через методи ТРВЗ. *Мистецтвознавчі студії*. 2021. № 5. С. 112-125.

10. Мельничук І. В. ТРВЗ як засіб розвитку творчих здібностей майбутніх художників. *Актуальні проблеми мистецької освіти*. 2023. № 6. С. 45-59.

11. Рогаль О. М. Використання методів ТРВЗ у художньо-естетичному розвитку студентів. *Педагогічні науки: теорія і практика*. 2020. № 3. С. 56-68.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-102

РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ТЕКСТИЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ОДЯГУ ТА ОЗДОБЛЕННЯ

Сімак А. І.
кандидат мистецтвознавства, професор,
декан факультету мистецтва і дизайну
Державний педагогічний університет імені Іоана Крянге
м. Кишинів, Молдова

Рябенький Є. Г.
аспірант
Державний педагогічний університет імені Іоана Крянге
м. Кишинів, Молдова

Сучасний текстильний дизайн є одним із найважливіших напрямів у сфері моди та прикладного мистецтва, що поєднує творчий підхід, технологічні інновації та екологічні аспекти. Формування професійних навичок у студентів під час створення текстильного дизайну одягу та оздоблення є актуальним завданням у підготовці майбутніх фахівців. У зв'язку з розвитком новітніх технологій та індивідуалізацією стилістичних рішень необхідно розробити ефективні методики навчання, які сприятимуть розвитку творчого мислення та практичних умінь студентів.

Формування навичок текстильного дизайну базується на поєднанні теоретичних знань та практичних завдань, що розвивають розуміння принципів композиції, кольорознавства, матеріалознавства та технології обробки текстилю. Як зазначає Г. В. Тарасенко [9], у процесі навчання студентів важливо акцентувати увагу на інтеграції історичних традицій текстильного мистецтва з сучасними тенденціями дизайну. Історичні та сучасні підходи до текстильного мистецтва також досліджують Гордон Б. та Хілл К., пропонуючи методики навчання, які поєднують традиційні та сучасні техніки [4].

Одним із ключових аспектів є вивчення різноманітних технік нанесення декору на тканини, зокрема батік, вишивка, цифровий друк, аплікація та лазерне різьблення. Це дозволяє студентам розширити власний творчий арсенал і застосовувати отримані знання на практиці. Гейл Д. розглядає сучасні технології та практики в текстильному дизайні, акцентуючи увагу на освітніх підходах до розвитку творчих навичок студентів [3]. У свою чергу, Кларк Х. обговорює інноваційні методики навчання, спрямовані на формування у студентів навичок сталого текстильного дизайну [1].

Важливим компонентом методики є залучення студентів до проєктної діяльності, що передбачає виконання комплексних завдань із розробки текстильних колекцій. За словами Н. О. Коваленко [6], ефективним способом є метод навчання через дослідження, який передбачає створення власних авторських орнаментів та їхню адаптацію до конкретних видів текстилю.

Методика формування навичок включає наступні етапи:

1. Аналіз джерел натхнення передбачає ознайомлення з традиційними та сучасними зразками текстильного мистецтва.
2. Розробка концепції дизайну визначає стилістичний напрям, кольорової гами та фактури тканин.
3. Використання сучасних технологій із впровадженням комп’ютерних програм для моделювання текстильних принтів (Adobe Illustrator, CLO 3D).
4. Практичне виготовлення зразків передбачає тестування технік нанесення декору, вибір оптимальних матеріалів.
5. Оцінювання результатів методом аналізу виконаних робіт та їхня адаптація до виробництва.

Сучасні методи навчання текстильного дизайну все частіше включають використання цифрових технологій, що дозволяють автоматизувати процес створення принтів, текстур і лекал. Як зазначає В. І. Петренко [7], інтеграція програмного забезпечення для розробки тканинних візерунків дозволяє студентам експериментувати з кольором і формою, забезпечуючи точність і варіативність дизайну.

Зокрема, використання 3D-візуалізації допомагає майбутнім дизайнерам тестувати свої ідеї безпосередньо у віртуальному просторі, що значно скорочує витрати на матеріали та покращує якість кінцевого продукту.

Методика навчання повинна сприяти розвитку творчого потенціалу студентів та формуванню унікального дизайнерського стилю. Ефективним підходом є проведення майстер-класів від провідних фахівців галузі, участь у конкурсах та співпраця з текстильними підприємствами.

За словами Л. В. Смирнової [8], важливо стимулювати студентів до створення власних творчих проєктів, що сприятиме їхній професійній реалізації. Наприклад, індивідуальна розробка текстильних принтів із використанням етнічних мотивів або екологічних матеріалів дозволяє поєднати традиції та інновації в сучасному дизайні. Флетчер К. також досліджує екологічні аспекти текстильного дизайну та пропонує методики інтеграції сталого розвитку в освітні програми з дизайну [2].

Розробка методики формування навичок у студентів у процесі створення текстильного дизайну одягу та оздоблення є важливим завданням у підготовці майбутніх фахівців. Поєднання традиційних і цифрових технологій, активне використання практичних завдань, інтеграція проєктного підходу та стимулювання творчої діяльності сприяють ефективному навчанню. Подальші дослідження в цій галузі можуть бути спрямовані на розширення цифрових можливостей, удосконалення методів оцінювання студентських проєктів та активізацію співпраці з виробничими підприємствами текстильної галузі.

Література:

1. Clark H., Brody S. Designing Sustainable Fashion: Changing the Way We Make and Use Clothes. London: Laurence King Publishing, 2023. 240 p.
2. Fletcher K. Sustainable fashion and textiles: Design journeys. London: Earthscan, 2008. 248 p.
3. Gale D., Kaur S. The Textile Book. Oxford: Berg Publishers, 2002. 192 p.
4. Gordon B., Hill C. Textiles: The Art of Mankind. London: Thames & Hudson, 2013. 568 p.
5. Quinn B. Textile Designers at the Cutting Edge. London: Laurence King Publishing, 2009. 192 p.
6. Коваленко Н. О. Сучасні підходи до навчання текстильному дизайну у вищій школі. *Мистецтвознавчі студії*. 2021. № 4. С. 89-102.
7. Петренко В. І. Використання цифрових технологій у проєктуванні текстильного дизайну. *Наукові записки з дизайну та моди*. 2022. № 1. С. 54-67.
8. Смирнова Л. В. Формування творчого підходу у студентів-дизайнерів текстилю. *Педагогічні аспекти мистецької освіти*. 2023. № 5. С. 112-126.
9. Тарасенко Г. В. Методологічні аспекти підготовки дизайнерів текстилю: традиції та сучасні виклики. *Вісник мистецької освіти України*. 2020. № 2. С. 33-45.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-103

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ВИЩОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

Сімак А. І.
кандидат мистецтвознавства, професор,
декан факультету мистецтва і дизайну
Державний педагогічний університет імені Іоана Крянге
м. Кишинів, Молдова

Сучасна вища художня освіта переживає значні трансформації, зумовлені цифровими технологіями, інтеграцією міждисциплінарних підходів і глобалізаційними процесами. Такі зміни спрямовані на адаптацію освітнього процесу до нових викликів, розвитку креативності студентів та використання сучасних освітніх платформ. Інноваційні підходи до навчання стають ключовими для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати викликам сучасного арт-простору та творчих індустрій.

Вивченням основних тенденцій розвитку вищої освіти України та аналізом підходів до оновлення мистецької освіти у сучасних науково-педагогічних теоріях займалася О. Кайдановська [2], сучасні виклики та перспективи реформування вищої мистецької освіти в контексті загальних реформ вищої освіти в Україні вивчала О. Дацко [1], роль інновацій та трендів у сфері дизайн-менеджменту для підвищення якості вищої освіти, включаючи впровадження технологій, методів проєктного управління та дизайн-мислення досліджувала М. Кравченко [3], проблеми вищої освіти у галузі дизайну, що сформувалися протягом двох десятиліть, розглядала С. Триколенко [4].

Однією з актуальних тенденцій є цифровізація мистецької освіти. Використання віртуальної та доповненої реальності, штучного інтелекту, 3D-моделювання та інтерактивних платформ розширює можливості художньої практики, надаючи студентам нові інструменти для творчого самовираження.

Віртуальні галереї, VR– та AR-технології дозволяють студентам експериментувати з новими художніми формами [5]. Наприклад, використання платформ Google Arts & Culture або Adobe Creative Cloud сприяє інтерактивному навчанню та розширенню можливостей дистанційної освіти [6].

Важливою складовою інноваційного підходу є міждисциплінарність. Взаємодія мистецтва з наукою, технологіями, екологією та соціальними дослідженнями сприяє формуванню нових форматів художньої діяльності та розширює перспективи працевлаштування випускників. Дослідження

показують, що студенти, які працюють у міждисциплінарних проєктах, демонструють більшу гнучкість мислення та здатність до інновацій [8].

Також особливу увагу варто приділити міжнародній інтеграції художньої освіти. Співпраця з провідними освітніми інституціями світу, академічна мобільність студентів і викладачів, спільні проєкти та резиденції сприяють обміну досвідом, оновленню освітніх програм відповідно до глобальних стандартів і збагаченню культурними традиціями [9]. Наприклад, програми ERASMUS+ забезпечують студентам можливість навчатися у провідних європейських художніх академіях, що розширює їхній світогляд та професійні навички [10].

Сучасні педагогічні стратегії і методи навчання змінюються відповідно до вимог часу. Наприклад, концепція «перевернутого класу» (Flipped Classroom) активно використовується у художній освіті [11]. Вона дозволяє студентам працювати самостійно над матеріалом перед заняттями, що підвищує ефективність практичних завдань.

Особливістю сучасних інновацій вищої художньої освіти є застосування штучного інтелекту (AI) та аналізу великих даних (Big Data), допомагаючи персоналізувати навчальний процес і прогнозувати творчі тренди [12]. Деякі університети вже впроваджують алгоритми, які допомагають студентам розвивати унікальний художній стиль на основі аналізу їхніх робіт.

Таким чином, сучасна вища художня освіта має відповідати запитам часу, зберігаючи при цьому культурну спадщину та національні традиції. Поєднання інноваційності та академічної спадкоємності дозволить виховати нове покоління митців і дизайнерів, здатних формувати майбутнє візуальної культури.

У свою чергу розвиток вищої художньої освіти вимагає адаптації до нових технологічних і методологічних реалій. Цифровізація, міждисциплінарність, міжнародна співпраця та впровадження інноваційних педагогічних стратегій стають ключовими факторами її еволюції. Подальші дослідження повинні зосередитися на пошуку балансу між традиційними та новітніми підходами у викладанні мистецтва.

Література:

1. **Дацко О.** Реформи вищої школи в Україні: виклики для мистецької освіти. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2023. Вип. № 51. С. 164-176. DOI : https://doi.org/10.37131/2524-0943-2023-51-16

2. Кайдановська О. О. Інноваційні тенденції розвитку вищої мистецької освіти України. [Текст] / О. О. Кайдановська // Педагогічні науки : збірник наукових праць / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка; [редкол. : А. А. Сбруєва, М. О. Лазарєв, В. І. Лозова та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. С. 101-109. URL: https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/7670

3. Кравченко М. С. Інновації та тренди в дизайн-менеджменті для підвищення якості вищої освіти. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми

та перспективи розвитку № 90 (19 вересня 2023 Переяслав, Україна) Переяслав, 2023. С. 27-29.

4. Триколенко С. Т., Єлісєєв І. А., Савченко Л. В. Проблеми вищої освіти в галузі дизайну на початку XXI століття. Дизайн, візуальне мистецтво та творчість: сучасні тенденції та технології: матеріали І міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2022 р.) / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. Том 2. С. 84-88. URL : https://zenodo.org/records/7489523?utm_source=chatgpt.com

5. Schnabel M. Digital Media and Art Education: The Future of Learning // Journal of Visual Arts. 2020. Vol. 34, № 2. P. 112-128.

6. Manovich L. Cultural Analytics. Cambridge: MIT Press, 2019. 368 p.

7. Julier G. The Culture of Design. London: Sage Publications, 2017. 264 p.

8. Thompson B. Interdisciplinary Creativity: The Role of Art in Science and Technology // Creativity Research Journal. 2021. Vol. 29, № 3. P. 54-72.

9. Hoffman D. Global Art Education and Student Mobility // International Journal of Art & Design Education. 2018. Vol. 37, № 4. P. 300-315.

10. Schneider P. Exchange Programs in Art Education: Benefits and Challenges // European Journal of Higher Education. 2020. Vol. 45, № 1. P. 89-102.

11. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. Washington: ISTE Press, 2012. 176 p.

12. Elgammal A., Liu B., Elhoseiny M., Mazzone M. CAN: Creative Adversarial Networks, Generating Art by Learning about Styles and Deviating from Style Norms // arXiv preprint. 2017. arXiv:1706.07068.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-104

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПЦІЇ ІНДУКТИВНОЇ ЛОГІКИ В ДИЗАЙНІ ВИСТАВОК ТА МАСОВИХ ЗАХОДІВ У КОНТЕКСТІ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Токарєв О. В.
заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Відновлення культурного простору України після кризових явищ потребує нових методологічних підходів у дизайні виставок і масових

заходів. У цьому контексті особливу роль відіграє індуктивна логіка, яка сприяє виявленню актуальних тенденцій, врахуванню потреб суспільства та забезпеченню ефективної комунікації між різними галузями.

Сучасний виставковий дизайн не обмежується лише демонстрацією артефактів чи ідей, а активно взаємодіє з відвідувачами, створюючи інтерактивні сценарії сприйняття інформації, що сприяють більш глибокому залученню до культурного процесу.

Індуктивна логіка базується на накопиченні фактів та їхньому узагальненні для створення нових концепцій. У контексті виставкового дизайну це дозволяє аналізувати поведінку відвідувачів та адаптацію експозиції відповідно до їхніх очікувань, використовувати інтерактивні технології для динамічної презентації інформації, поєднувати традиційні і сучасні форми подання матеріалів, що сприяє залученню різних вікових та соціальних груп.

Дослідження освітньо-виховних можливостей дизайну, його вплив на культурні аспекти та роль у формуванні ціннісних орієнтацій, стають міцним підґрунтям у розумінні міждисциплінарної взаємодії в дизайні [2].

Відновлення культурного простору вимагає тісної співпраці між дизайнерами, архітекторами, істориками, технологами та соціологами. Дослідження ролі виставкового дизайну, його функції та взаємодію з іншими галузями дизайну, такими як архітектура, дизайн інтер'єрів, графічний дизайн та середовищний дизайн сьогодні є актуальним у форматі відновлення нашої країни [5].

Така міжгалузева взаємодія дозволяє формувати виставкові проекти, які враховують культурну та історичну спадщину України, створюючи контекст, що сприяє глибшому розумінню культурних цінностей, використовувати сучасні технології, зокрема віртуальну та доповнену реальність (VR, AR), для створення інтерактивних і трансформованих просторових рішень та розробляти адаптивні виставкові простори, які можуть змінювати свою функцію в залежності від потреб громади, відповідаючи вимогам часу.

Не менш важливим аспектом є емоційний вплив інтер'єрів (просторів) на сприйняття арт-об'єктів, що може бути корисним для розуміння аспектів дизайну виставок [4].

Післявоєнний період ставить перед дизайном завдання не лише естетичного, а й комунікаційного характеру. Дизайн виставок та масових заходів має відображати національну ідентичність через символіку, кольори, візуальні коди, що сприяють формуванню стійкої культурної пам'яті та збереженню національних цінностей, підтримувати соціальну згуртованість і сприяти культурному діалогу, що є важливим елементом у процесах реінтеграції після кризових явищ, бути доступним та зрозумілим

для широкого загалу, що забезпечує інклюзивність і взаємодію різних соціальних груп.

Індуктивна логіка в дизайні виставок та масових заходів є потужним інструментом для створення адаптивних, динамічних та комунікативно ефективних просторів.

В умовах відновлення України та розвитку її культурного середовища міжгалузева взаємодія стає ключовим чинником успішної реалізації таких проектів. Дизайн відіграє важливу роль у формуванні нової культурної парадигми, яка поєднує традиції, інновації та соціальну відповідальність.

Література:

1. Chemakina O., Dubyk O. Modern challenges of urbanization and changes in urban space. Theory and practice of design. Architecture and construction. 2024. 4(34). P. 146-153, DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.34.17

2. Верещагін Олег, Федоренко Микола. Багатовимірність культурних репрезентацій дизайну: освітньо-виховний потенціал. Культурологічний альманах. Вип. 2, 2023. 138-144. DOI: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.18

3. Дизайн-освіта як галузь креативних індустрій: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2019 р. / МК України, Київ. нац. ун-т к-ри і мист; редкол. : Удріс-Бородавко Н., Болтенков А., Чистіков О. К. : КНУКіМ, 2019. 275 с. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/nuk_konf/19/4.pdf

4. Пилипчук Оксана, Полубок Андрій. Визначення підходів до формування інтер'єрів з урахуванням емоційного впливу в процесі сприйняття Арт-об'єктів. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство, 49, 143-152. DOI : https://doi.org/10.31866/2410-1176.49.2023.293299

5. Северин Віктор, Северин Надія, Проценко Ольга. Дизайн виставкових експозицій у сучасній проектно-художній діяльності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство. № 1'2020. С. 111-116. URL: https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/issue/view/11929

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-105

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОБЛЕМАТИКА ТА МИСТЕЦТВО ЖАНРУ ІНТЕРВ'Ю СУЧАСНОГО МЕДІАПРОСТОРУ

Тоцька О. В.
викладач кафедри кіно та телебачення
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Інтерв'ю як комунікативний феномен та дослідницький метод набуває особливого значення в умовах інформаційного суспільства, виступаючи одночасно інструментом пізнання соціальної реальності та механізмом конструювання дискурсивних практик. Статус інтерв'ю детермінується його здатністю забезпечувати доступ до суб'єктивних інтерпретацій, ціннісних орієнтацій та життєвого досвіду індивідів, розкриваючи глибинні аспекти соціальних феноменів, недоступні для кількісних методів дослідження.

Типи інтерв'ю: інтерв'ю-монолог; інтерв'ю-діалог – єдність і боротьба протилежних точок зору; інтерв'ю-полілог; колективне інтерв'ю (круглий стіл); анкетування; прес-конференція; брифінг. Особливості загальної та конкретної підготовки до інтерв'ю: вивчення предмета бесіди (пошук спеціальної інформації, складання питальника); вивчення об'єкта інтерв'ю (його біографічних даних, його досвіду в темі інтерв'ю); планування бесіди (визначення часу, місця, умов тощо) [2, с. 15].

Комунікативні стратегії інтерв'ювання становлять системний комплекс вербальних та невербальних засобів, спрямованих на досягнення певної дослідницької мети. Під комунікативною стратегією розуміється загальний план комунікативної поведінки, що реалізується через набір тактик – конкретних комунікативних прийомів та технік. Інформаційно-пошукова стратегія спрямована на отримання фактологічного матеріалу та передбачає використання точних, конкретних питань. Наративна стратегія орієнтована на стимулювання розгорнутих відповідей респондента про власний досвід. Інтерпретаційна стратегія фокусується на виявленні смислів та значень, що надаються респондентом певним подіям та феноменам. Конфронтаційна стратегія передбачає виявлення суперечностей у висловлюваннях респондента та стимулювання критичної рефлексії [2, с. 97].

Класифікація запитань : закриті питання (на які очікується відповідь «так» чи «ні»), відкриті питання (потребують розгорнутої відповіді), риторичні запитання (їх мета – викликати нові запитання та вказати,

наприклад, на невирішеність проблеми чи забезпечити підтримку певної позиції), переломні питання (втримують бесіду у певному руслі або ж піднімають цілий комплекс нових проблем), питання для обдумування (змушують співрозмовника напружено роздумувати з певного приводу, коментувати те, що вже було сказано, тощо) [4, с. 16].

Попередня робота, підготовка до інтерв'ю мають величезне, а інколи й вирішальне значення. По-перше, це вивчення проблем, пов'язаних з інтерв'ю, окреслення кола розмови, підготовка важливих питань, а якщо треба (найчастіше – у суто інформаційних інтерв'ю, або в інтерв'ю, які потребують використання значної чи точної офіційної інформації), то і попереднього обговорення з героєм інтерв'ю необхідних питань. Але в будь-якому випадку, якщо, звичайно, це не офіційне інтерв'ю, скажімо, з державним діячем, слід створювати невимушену атмосферу інтерв'ю, спілкуватися не канцеляризмами, а розмовною мовою, уникаючи довгих періодів і професійної лексики. Дуже суттєвим є те, що ведучий повинен під час інтерв'ю користуватися лише розмовною мовою. І справа не тільки у стилістиці розмови. Інтерв'ю – жанр глибоко людський; це свого роду лірика телебачення. «Засушити» його, раз за разом підглядаючи до заготовленого папірця, дуже легко [3, с. 81].

Психологічні аспекти інтерв'ювання охоплюють широкий спектр феноменів, пов'язаних з когнітивними, емоційними та поведінковими процесами, що відбуваються в ході комунікативної взаємодії. Ключовими психологічними механізмами, що забезпечують успішне проведення інтерв'ю, є емпатія, рефлексія, ідентифікація, проекція. Емпатія як здатність розуміти та співпереживати емоційному стану іншої людини становить фундаментальну психологічну передумову для встановлення довірчих відносин з респондентом. Рефлексія дозволяє інтерв'юеру усвідомлювати власні когнітивні та емоційні реакції, контролювати свій вплив на комунікативний процес [1, с. 96].

Отже, інтерв'ю має потребу комплексного методологічного підходу до його дослідження та практичного застосування. Інтеграція знань з різних галузей – соціології, психології, лінгвістики, етики – дозволяє сформувати цілісне уявлення про комунікативні стратегії та методологічні аспекти інтерв'ювання, забезпечуючи підвищення ефективності його використання у науковій та професійній діяльності.

Література:

1. Галудзіна-Горобець В. І. Трансформаційні процеси жанру телевізійного інтерв'ю в сучасному медіапросторі. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 2. С. 95-102.

2. Гречишкіна А.С. Жанр інтерв'ю на телебаченні: практика США та Західної Європи. Молодий вчений. №11 (75), 2019. С. 96-100.

3. Десятник Г.О., Полешко С.М. Професія: телевізійний ведучий: тексти лекцій та практичні вправи. Київ. Видавництво Інституту журналістики КНУ, 2016. 173 с.
4. Лаврик О. В. Основи журналістики: навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності «Журналістика»/О. В. Лаврик. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 73 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-106

ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МУЗИЧНИХ ТРАДИЦІЙ І МОВИ ДО СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ

Чернишева С. М.
здобувачка 1 курсу вищої освіти другого (магістерського) рівня
кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: ***Каплун Т. М.***
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

У сучасному світі, де розвиток технологій і глобалізація змінюють культурні середовища, збереження національних традицій є не лише питанням збереження ідентичності, але й необхідним для продовження існування. Зважаючи на те, що мова та музика є найважливішими компонентами культурної спадщини, потрібні нові методи для їх адаптації до умов сучасного життя. Цей процес вимагає збереження аутентичності та інновацій, щоб традиції залишалися актуальними для наступних поколінь.

Збереження унікальності національних музичних традицій і мови є основним принципом адаптації. Кожна культура має свої особливості, які розвиваються протягом багатьох століть і відображають історичний досвід, традиції та світогляд народу, який їх проживає. Наприклад, характерні мелодії, ритми та інструменти, такі як бандура або сопілка, є частиною національної культури. Ці аспекти не повинні бути втрачені через адаптацію до сучасних тенденцій. Сучасні інструменти та методи, навпаки, можуть доповнити традиційне звучання, зберігаючи при цьому його особливість. Так само мова, яка зберігає культурний код, повинна зберігати свою

граматичну структуру та фонетику, навіть якщо вона включає сучасні слова та вирази.

Інтеграція з міжнародними тенденціями є ще однією важливою умовою адаптації. У сучасному світі багато культур взаємодіють, що дозволяє міжнародному поширенню національних традицій. Це може проявитися в музиці через інтерпретацію традиційних мелодій сучасними жанрами, такими як електронна музика, хіп-хоп або поп. Наприклад, сучасне аранжування українських народних пісень може залучити молодих слухачів.

Співпраця з міжнародними виконавцями також може допомогти поширити національну музику за межами країни. Інтеграція мови може відбуватися через використання сучасних медіа-платформ для поширення літератури, музики та іншого контенту національного походження. У результаті мова залишається живою та актуальною в цифрову епоху.

Сучасні технології відіграють ключову роль у процесі адаптації. Інтернет-ресурси, соціальні мережі, потокові сервіси та інші інструменти дозволяють залучити молоде покоління та досягти великої аудиторії. У музичному мистецтві це може бути створення цифрових архівів звичайних пісень, де кожен, хто бажає, може ознайомитися з унікальними записами. Крім того, методи, які є ефективними, включають використання віртуальної реальності для відтворення традиційних виступів або створення музичних додатків, які навчають користувачів використовувати національні інструменти. Інструменти для навчання мов, такі як онлайн-курси та програми перекладу, можуть бути розроблені за допомогою технологій. Наприклад, люди, які прагнуть вивчити українську мову, можуть знайти корисні мобільні програми.

Освіта та популяризація є важливими для впровадження національних традицій. Без розуміння та підтримки нових поколінь традиції можуть загубитися. Таким чином, у школах і університетах повинні бути програми навчання, які включають навчання мови та національної музики. Наприклад, викладання літератури або народної музики може допомогти молодим людям краще зрозуміти та оцінити культурну спадщину, яку вони мають. Крім того, важливим є сприяння поширенню національної культури через фестивалі та конкурси. Крім того, розповсюдження інформації про традиції через соціальні мережі та інші платформи медіа може допомогти залучити молодь.

Взаємодія з іншими культурами є останнім, але не менш важливим принципом адаптації. Діалог з іншими культурами може допомогти розвивати та збагачувати національну мову та музичні традиції. Це може включати спільні проекти, обмін досвідом та інші види співпраці. Наприклад, співпраця з виконавцями з інших країн може допомогти популяризувати національну музику за кордоном. Переклади літератури,

спільні дослідження та інші види культурного обміну є кількома способами, за допомогою яких може відбуватися взаємодія в мові. Така взаємодія розширює культуру нації та сприяє її інтеграції в світову культуру.

Таким чином, адаптація національних мовних і мовних традицій до сучасних тенденцій є складним процесом, але необхідним. Вона вимагає балансу між зберіганням оригінальності та впровадженням інновацій, які дозволяють традиціям залишатися актуальними в сучасному світі. Це включає використання сучасних технологій, навчання та популяризацію, інтеграцію з міжнародними трендами та взаємодію з іншими культурами. Завдяки дотриманню цих принципів національна культура може залишатися життєздатною та передавати свою спадщину майбутнім поколінням, зберігаючи при цьому її особливість і красу.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-107

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АКТОРСЬКОЇ ВИРАЗНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Швець І. Б.
Народна артистка України, професор,
професор кафедри вокально-хорової підготовки, теорії
та методики музичної освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Бучинська Б. О.
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Інтенсивність педагогічної праці, нервово-психічне перевантаження вчителя часом заважають йому слідкувати за природністю своєї поведінки в процесі спілкування з учнями. Не випадково старшокласники називають причиною своїх негативних взаємовідносин з учителем байдужість, яка проявляється не лише в словах учителя, а й в його не виразної міміці під час спілкування, в невизначеності або навіть агресивності його жестів. Міміка, погляд, жести, рухи мають велике значення в процесі повсякденного спілкування вчителя з учнями.

На початковому етапі підготовки студентів до професійної діяльності необхідно формувати у них уміння соціальної перцепції, тобто розуміння психологічного стану учнів по зовнішнім ознакам, міміці, пантоміміці, жесту, погляду, інтонації тощо. Розвиток уміння соціальної перцепції є найважливішою умовою розвитку емпатії, в основі якої закладена програма аналізу мікроміміки з урахуванням певної ситуації, а також знання вікових особливостей учнів [2, с. 156]. Ідентифікація власних почуттів з переживаннями учнів потребує від майбутнього вчителя підвищеної чутливості, емоційної мобільності. В той же час педагогічно виправдана невербальна передача свого відношення до педагогічної ситуації залежить від саморегуляції власних психологічних станів педагога-початківця.

З метою розвитку у студентів уміння соціальної перцепції, слід запропонувати їм зробити аналіз декількох серій характерних мімічних схем, що виражають контрастні переживання людей – сум, радість, відчай, спокій. Після цього доцільно проаналізувати схеми з найбільш тонкою різницею в рамках одного емоційного знаку, наприклад: сум, образа, горе. Знання характерних зовнішніх ознак вираження почуттів допоможе майбутнім вчителям визначати переживання школярів різного віку, зображених на сюжетних малюнках, а також відтворити за малюнком їх внутрішній монолог. Велику користь приносить виконання вправ «фрагмент ситуації», «угадай настрій класу» тощо. На розвиток емпатії спрямовані сценічні імпровізації «оживити картину», «виправдати дію», завдання «склади словесний портрет» вправи за системою аутотренінгу. Ефективна саморегуляція можлива через зовнішнє виявлення почуттів, за допомогою управління м'язами тіла, обличчя, а також темпоритмом мови, письма, окремих дій тощо.

Розвиток соціальної перцепції, емпатії, уміння саморегуляції позитивно впливають на удосконалення безпосередньо мімічної і пантомімічної виразності майбутнього вчителя. Виконання студентами спеціальних вправ, імпровізацій доцільно здійснювати за допомогою методу «фізичної дії», що в майбутньому дозволить молодому фахівцю здійснювати гармонічний невербальний контакт з учнями.

Сучасні педагоги-науковці Швець І.Б., Василевська-Скупа Л. П., наголошують на тому, що підготовка студентів до професійної діяльності в загальноосвітній школі повинна здійснюватись «в комплексі з формуванням світогляду, етичних принципів, театральної і музичної культури, уяви, фантазії, інтуїції, організаторських здібностей, розуміння дитячої психології» [3, с. 64]. Результативність професійної підготовки залежить від міждисциплінарної інтеграції – цілеспрямованого посилення міждисциплінарних зв'язків навчальних дисциплін, в яких має бути збережена теоретична і практична цілісність[1, с. 51].

З метою удосконалення фахової підготовки вчителів доцільним є впровадження в навчальний процес дисципліни «Основи акторської майстерності». Метою дисципліни є формування системи знань, на яких базується акторське мистецтво, засвоєння теоретичних основ та практичних навичок з акторської майстерності, набуття спеціальних здібностей: художньо-образного мислення, конкретності акторського бачення, емоційно-образного рішення. В процесі викладання дисципліни використовуються наступні методи і прийоми дидактичного впливу: професійно-педагогічний акторський тренінг, театрально-педагогічні ігри, вирішення проблемних театрально-педагогічних ситуацій. В процесі занять з акторської майстерності студенти набувають знань та практичних навичок з культури мови, володіння диханням, мовним апаратом, дикцією, мімікою, виразним жестом, поставою і ходою.

Таким чином, використання засобів акторської виразності в системі фахової підготовки вчителя формують здібності аналізувати поведінку учнів в ігрових ситуаціях, розвивають рефлексивні процеси, що складають зміст професійної само визначеності особистості: самоконтроль, самоаналіз, саморозвиток.

Література:

1. Василевська-Скупа Л. П., Кравцова Н. Є., Швець І. Б. Міждисциплінарна інтеграція як важливий чинник професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* 2023. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Т. 29. С. 50-56.

2. Лизун І. Ф. Соціальна перцепція як важливий фактор навчально-виховного процесу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2010.* (50). с. 155-158.

3. Швець І. Б. Театральне мистецтво у вимірах педагогіки. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.* Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 62-65.

НАПРЯМ 14. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ, УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-108

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Астахов В. М.
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри акушерства і гінекології
Донецький національний медичний університет
м. Кропивницький, Україна

Бацилєва О. В.
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри здоров'я людини, реабілітології
і спеціальної психології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Сьогодні, як ніколи, на часі є проблема збереження й покращення здоров'я особистості та підвищення ефективності її функціонування, оскільки життя сучасної людини характеризується підвищеною стресогенністю та може негативно позначатися як на її здоров'ї, так і та загальному благополуччі.

Загальновідомо, що лікарі знаходяться під впливом як універсальних стресорів, що впливають на будь-яку професійну діяльність, так і під дією специфічних стресорів, що зумовлені необхідністю роботи у складних та надзвичайних обставинах, а також особливостями стосунків, які складаються в соціономічних професіях і вимагають сформованості такої важливої професійної якості як стресостійкість. Отже, професія лікаря є особливо вразливою до дії різного роду стресових чинників, коли професійні умови і вимоги до роботи часто перевершують внутрішні та зовнішні ресурси організму людини, який відповідає закономірною реакцією, що знаходить своє негативне відображення на стані й здоров'я особистості, зокрема професійного. Виходячи з цього, стає зрозумілим, що стресостійкість як властивість особистості, яка забезпечує гармонійне

відношення між усіма компонентами психічної діяльності в емоціогенній ситуації та сприяє успішному виконанню діяльності, полягає у здатності протистояти впливу різного роду стресових факторів, включаючи негативні фактори професійної діяльності [1, с. 15].

Узагальнюючи вищевикладене стає зрозумілим, що особливої актуальності та значення для майбутніх лікарів набувають питання, пов'язані із формуванням низки практичних умінь та навичок, зокрема вміти протистояти дії різного роду стресогенних чинників, що є передумовою збереження їх професійного здоров'я як під час навчання, так і виконання у подальшому професійної діяльності. На нашу думку, саме високий рівень стресостійкості у лікарів сприятиме успішному виконанню професійних обов'язків у надзвичайних умовах сьогодення.

Емпіричне дослідження проводилося на базі Донецького національного медичного університету МОЗ України. У опитуванні прийняли участь 97 студентів старших курсів, яких обрали в довільному порядку. Середній вік досліджуваних у вибірці становив 22,9±1,9 роки. Усіх досліджуваних було проінформовано про мету дослідження та отримано згоду на участь у ньому.

Оцінку стресостійкості було реалізовано за допомогою відповідних психодіагностичних методів та методик. Визначення рівня стресостійкості було здійснено за допомогою Бостонського тесту стресостійкості (Lyle H. Miller and Alma Dell Smith), опитувальника «Шкала психологічного стресу» PSM-25 (Lemyr-Tessier-Fillion) та опитувальника самодіагностики типу поведінки у стресовій ситуації (В.В. Бойко) [2, с. 271]. Виходячи із специфіки запропонованого психодіагностичного дослідження та об'єктивних умов сьогодення, дослідження проводилося у дистанційному режимі за допомогою google-form.

Отримані результати за Бостонським тестом стресостійкості свідчать про те, що серед досліджуваних у 26,8% було виявлено високий рівень стресостійкості, що вказує на значну стійкість щодо впливу різного роду стресових чинників; у 45,4% – нормальний рівень стресостійкості, що відповідає ступеню напруженого життя активної особистості; у 27,8% – низький рівень стресостійкості, що може свідчити, про певні труднощі під час подолання стресових ситуацій, легку вразливість навіть від дії незначних стресових чинників, що може знаходити негативне відображення на здоров'я та благополуччя особистості.

За результатами опитувальника «Шкала психологічного стресу» PSM-25 низький рівень психічної напруги було виявлено у 29,9% досліджуваних, що свідчить про стан психологічної адаптованості до різного роду навантажень. Середній рівень психічної напруги було діагностовано у 43,3% досліджуваних. Високий рівень психічної напруги було визначено у 26,8% досліджуваних, що вказує на наявність у них психічного

дискомфорту стану дезадаптації, що дає підстави віднести їх до групи ризику, що потребує відповідної психологічної допомоги для зниження нервово-психічного напруження.

За результатами Опитувальника самодіагностики типу поведінки у стресовій ситуації нами було виявлено наступні стереотипи поведінки, які характерні майбутнім лікарям у стресогенних ситуаціях. Так, у 34,0% досліджуваних було діагностовано тип А, який свідчить про наявність певних рис характеру та поглядів особистості, що можуть виступати першопричиною стресових симптомів, а також зумовлювати схильність до різного роду захворювань. Характерними особливостями досліджуваних цього типу є те, що вони є занадто рухливими, нетерплячими, та навіть агресивними, орієнтуються на успіх у діяльності будь-якою ціною, що може зумовлювати виникнення різного роду проблем під час взаємодії з оточуючими. У 29,9% досліджуваних було виявлено тип В, особливостями якого є спокійний, врівноважений характер, відсутність прояву агресивності в міжособистісних стосунках, несхильність до конкуренції. У 36,1% досліджуваних було виявлено проміжний тип поведінки (А/В) у стресовій ситуації.

Враховуючи отримані результати емпіричного дослідження та значення стресостійкості у професії лікаря, на нашу думку, одним із найбільш дієвих інструментів формування та розвитку стресостійкості, як професійно важливої характеристики, виступає впровадження у процес підготовки лікарів соціально-психологічних тренінгів, які мають бути спрямовані на оптимізацію внутрішнього потенціалу та підвищення рівня стресостійкості, що безумовно матиме позитивне значення для збереження та зміцнення їх професійного здоров'я, що у свою чергу є неодмінною умовою ефективної професійної діяльності у майбутньому. Перспективою подальших досліджень є впровадження тренінгової програми, спрямованої на підвищення рівня стресостійкості у майбутніх лікарів під час їх професійного становлення в закладах вищої освіти, що є актуальним завданням сьогодення.

Література:

1. Астахов В.М., Бацилєва О.В., Пузь І.В. Комунікативна компетентність та стресостійкість як складові професійної компетентності майбутніх лікарів. International scientific and practical conference «Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries»: conference proceedings, September 25-26, 2020. Lublin: Izdevniecіba «Baltija Publishing», 2020. С 13-17.

2. Batsylyeva Olga, Puz Irina, Astakhov Volodymir, Budas Iulia. The Communicative Competence of Future Doctors with Different Levels of Stress Resistance. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. 2021, Volume 12, Issue 1, pages: 265-277.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-109

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ: ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Балабанова Л. М.
доктор психологічних наук,
професор кафедри педагогіки та психології
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна

Актуальність. Стресові ситуації, що виникають в умовах постійної небезпеки і підвищеного ризику для життя, накладають серйозний відбиток н а психоемоційну сферу особистості, приводячи до зниження адаптаційних можливостей всього організму. Це створює передумови для виникнення порушень психічного психологічного і ментального здоров'я особистості та формування дезадаптивних способів поведінки. Реальні масштаби негативних наслідків війни, що ведеться в Україні, сьогодні важко оцінити, але однозначно можна стверджувати, що через постійну загрозу життю, втрату близьких, руйнування домівок та вимушене переселення цивільне населення нашої країни має підвищений рівень стресу та тривоги, що веде до розвитку хронічного стресу. Все це актуалізує нагальну потребу в розробці системної підтримки здоров'я населення і не тільки на загальнодержавному рівні.

Мета дослідження – виокремити значимі аспекти в збереженні, розвитку та відновленні ментального здоров'я особистості.

Виклад основного матеріалу. В жовтні 2024 року Міністерство охорони здоров'я України затвердило Типове положення про Центр ментального (психічного) здоров'я, що стало важливим кроком у розбудові системи психосоціальної підтримки громадян. Його впровадження здійснюється в межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» за підтримки міжнародних партнерів і громадських організацій.

З наведеного слідує ніби- то тотожність понять визначення психічного і ментального здоров'я. Але сучасна наука розмежовує сфери психічного, психологічного і ментального здоров'я. Це пов'язано зі зверненням до різних підструктур особистості, або до різних рівнів, що регулюють активність людини в її життєздісненні. І для розробки ефективної системи підтримки здоров'я і психологічних підходів до його відновлення в умовах хронічного стресу необхідно термінологічно визначитись.

Дійсно, виокремлюючи поняття психічного та фізичного здоров'я – ми маємо на увазі два важливих напрямки, які тісно переплітаються та глибоко

взаємозалежні. Більшість науковців вважає, що здоров'я – це нормальний стан організму, основною ознакою якого є здатність до значної пристосованості людини до впливів різноманітних чинників зовнішнього середовища.

Однак, зміна наукових і соціальних трендів дає нове розуміння цього феномену і наголошує на необхідності проводити диференціацію між психіч-ним, психологічним та ментальним здоров'ям. Так, до критеріїв психічного здоров'я особистості, за К. Ясперсом, відносять збереженість психічних функ-цій людини, таких як: об'єм актуальної та оперативної пам'яті; рівень і здат-ність до переключення уваги, здатність до логічного мислення; до орієнтації в часі та оточуючому просторі. І дійсно, якщо людина втрачає пам'ять, якщо їй важко зосередитись, орієнтуватись, логічно мислити, то це є ознаками втрати саме психічного здоров'я. В психологічній практиці є психодіагностичні мето-ди, які дозволяють виміряти ступінь порушення цих психічних функцій, а зна-чить і ступінь порушення саме психічного здоров'я.

Але пошук людиною сенсу власного буття, сенсотворення власного життя та діяльності актуалізує спроби виокремлення науковцями психологічного здоров'я**.** На нашу думку, психологічне здоров'я характеризується: здатністю людини до встановлення динамічної рівноваги в вибудові внутрішньо-особистісних, міжособистісних взаємовідношень, а також в здатності до гармонійних відношень з оточуючим природним і соціальним середовищем для досягнення значимих для неї цілей соціально прийнятним шляхом [1]. Із наведеного слідує, що саме ціннісно-смислова сфера особистості, яка і визначає систему відношень до себе, до інших та до оточуючого світу разом з усвідомленням сенсу власного буття та загальнолюдських цінностей і є критері-ями психологічного здоров'я та основою конструктивного переосмислення власних переживань. І сучасна психологічна наука має в своєму арсеналі психо-діагностичні інструменти, які дозволяють оцінити міру психологічного здоров'я особистості. Практична психологія напрацювала шляхи допомоги людині в складних життєвих ситуаціях. Способи подолання життєвих проблем стосуються питань трансформації підсвідомих психологічних стереотипів, бар'єрів спілкування, оволодіння різноманітними методами саморегуляції та релаксації, реконструкції когнітивно- поведінкової сфери, тощо.

Суттєвим кроком в аналізі зазначеного вище аспекту проблеми став вислів В. Москальця [2] про те, що у вітчизняній психології не враховується трансцен-дентна природа особистості, її космічне походження, не аналізуються духовні феномени людини. Духовність – це не продукт культури, «це вищий момент людської індивідуальності. Вона задає головну мету життя та розвитку людини» [3, с. 133]. На нашу думку, вона визначає світогляд особистості і тісно повязана з її свідомістю, її ментальністю і, як наслідок, з ментальним здоров'ям. Виявивши неоднозначність в трактуванні феномена ментального здоров'я, ми

звернулись до термінологічних визначень. Ментальність, менталітéт (від лат. *mens (mentis)* – спосіб мислення, склад душі) – сприйняття та тлумачення світу, що поширене в певній спільноті та виражається в її соціокультурних феноменах. Виходячи з цього, ментальне здоров'я – це більш широке поняття, яке охоплює психічне, психологічне та соціальне благополуччя. Для його збереження та відновлення, в умовах втрати звичних конструкцій, на які спиралась людина в буденному житті, необхідно відновити у людини усвідомлення власної богоподібної природи. Відновити віру в божественне походження світу і почати вибудовувати тісні взаємозв'язки з космічними силами не на основі страху та законів виживання, а на основі безкорисливої турботи, доброти та любові.

Відсутність єдиного погляду на природу людини, причин виникнення психічних та особистісних розладів не дозволяє надати суттєву допомогу особистості, попередити виникнення психоемоційних розладів, відновити в умовах хронічного стресу. Тому постає необхідність в умовах глобальних перетворень почати доносить до широкого загалу знання про інформаційно-енергетичну природу людини, голографічну структуру пам'яті та фрактальну організацію її фізичного тіла. В академічну науку, університетські навчальні програми необхідно запровадити курси в яких людина предстає як багатоярусне інформаційне утворення, в основі якого міститься індивідуальна Свідомість людини, яка, в свою чергу, є фракталом Свідомості Всесвіту. Для збереження і відновлення ментального здоров'я необхідно знати, що кожна клітина, кожен орган нашого організму має свій рівень свідомості і їх взаємодія між собою та з навколишнім середовищем відбувається на основі резонансу частотно-коливальних процесів. Людині необхідно зрозуміти, що її сутністю є Свідомість, могутній інструмент завдяки якому людина може змінювати власну фізіологію, психоемоційний стан, визначати сценарії розвитку свого майбутнього, взаємодіяти з навколишнім світом. Вивчення законів ментального інформаційного виду взаємодії людини і природного середовища, підвищення рівня розвитку свідомості людей – це і повинно бути покладено в основу збереження ментального здоров'я особистості.

Література:

1. Балабанова К.В., Перелигіна Л.А., Балабанова Л.М. Моделі формування здорового способу життя: психологічний аналіз у контексті цінностей і норм. *Український психол. журнал*: КНУ ім. Т. Шевченка. К., 2018. № 4 (10). С. 7-19.

2. Москалець В.П. Психологічне обгрунтування української національної школи. Львів: Світ. 1994., 120 с.

3. Савчин М.В. Духовний потенціал людини. Івано-Франківськ. Місто НВ, 2010, 508 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-110

УКРАЇНСЬКОМОВНА АДАПТАЦІЯ «ОПИТУВАЛЬНИКА ЗАГАЛЬНОГО СТАНУ ЗДОРОВ'Я»

Барко В. І.
доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
психологічного забезпечення
Державний науково-дослідний інститут МВС України
м. Київ, Україна

Барко В. В.
доктор психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

Опитувальник загального стану здоров'я – 28 (General Health Questionnaire GHQ–28) (Goldberg & Hillier, 1979) являє собою суб'єктивний опитувальник для самооцінки, який використовується з метою для діагностики психологічного благополуччя, емоційної стабільності, виявлення незначних психічних розладів у населення та у пацієнтів непсихіатричних клінік [1]. GHQ-28 визначає нездатність людини виконувати нормальні функції і появу певних відхилень дистресової природи у стані психічного здоров'я [2; 3]. GHQ-28 містить 28 запитань і є скороченою версією, яку отримано з оригінального англомовного опитувальника загального стану здоров'я, який складається з 60 пунктів. Авторами розроблена версія, яка містить чотири субшкали (із 7 пунктів кожна) соматичні симптоми (пункти 1-7); тривожність/безсоння (пункти 8-14); соціальна дисфункція (пункти 15-21); важка депресія (пункти 22-28) (Goldberg & Hillier, 1979) [1-3]. Дослідження свідчать про високу ретестову надійність GHQ-28. Також отримано факти, які свідчать про валідність опитувальника, отримано значні коефіцієнти кореляції між загальним балом GHQ-28 і шкалою самооцінки депресії Цунга, а також загальним балом і шкалою депресії Гамільтона [4-9].

Метою даного дослідження було здійснення українськомовної адаптації оригінального тексту опитувальника загального стану здоров'я GHQ-28 і розкриття його психодіагностичного потенціалу. Емпіричне дослідження проводилося в жовтні-грудні 2024 року. Для вирішення поставлених завдань на різних етапах адаптації опитувальника GHQ-28 проводилося тестування респондентів. У ньому взяли участь 63 особи – курсанти

ХНУВС, віком від 18 до 20 років (M = 18,8; SD = 1,75). З них 35 осіб, які володіють двома мовами (українською і англійською.

Більшість опитаних курсантів виявили вищий за середній і високий рівні загального стану здоров'я (87%). Біля 8% респондентів виявили середній стан і тільки 4% нижчий за середній. З низьким рівнем ЗСЗ не виявлено жодної особи.

Групі курсантів зі знанням мов почергово пред'являвся один із варіантів: спочатку український варіант методики, а наступного дня – англомовний оригінал. Середні підсумкові показники для українськомовного варіанту та англомовного оригіналу добре співвідносились між собою. Про еквівалентність форм опитувальника свідчать коефіцієнти кореляції між результатами першого й другого опитувань (від 0,82 до 0,91; ($p<0,05$; $p<0,01$).

Також оцінювалась внутрішня узгодженість кожної шкали та їх відтворюваність (ретестова надійність). Коефіцієнти α-Кронбаха для кожної шкали становили від 0,71 до 0,82, що дозволяє зробити висновок про їх гомогенність. Дані про ретестову надійність, отримані за допомогою визначення коефіцієнта кореляції r-Пірсона, свідчать про високу ступінь ретестової надійності діагностичного інструмента (коефіцієнти кореляції коливались від 0,87 до 0,90 ($p<0,01$). Дані, отримані за допомогою української версії ОЗСЗ, були піддані факторному аналізу з використанням методу головних компонент і ортогональним обертанням осей Varimax. В результаті аналізу було прийняте чотирьохфакторне рішення, яке узгоджується із загальною концепцією опитувальника. Виділені ті самі чотири фактори, що описують 33,69% дисперсії (для порівняння: оригінал методики пояснює 36,0% дисперсії).

Проведено також дослідження, спрямоване на встановлення критеріальної валідності ОЗСЗ шляхом порівняння даних тестування з результатами виконання інших діагностичних методик. Так, проведено порівняння даних, отриманих на основі ОЗСЗ, з результатами виконання завдань Опитувальника ментального здоров'я (адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко і О. Креденцер); Методики діагностики когнітивних аспектів суб'єктивного благополуччя (О. Савченко); Шкали депресії (В. Осьодло); Опитувальника видів екзистенційної тривоги (О. Кучиної); Гісенського опитувальника соматичного здоров'я. Розрахунки показали, що показники критеріальної валідності коливаються в інтервалі від 0,42 до 0,67.

Отже, проведено адаптацію методики GHQ-28 українською мовою, в результаті якої отримані надійні, внутрішньо узгоджені шкали нового опитувальника ОЗСЗ, що мають високий рівень відтворюваності. Для усіх шкал опитувальника ОЗСЗ коефіцієнт α-Кронбаха є більшим за 0,70. Коефіцієнти кореляції між результатом першого опитування обстежуваних та балами, набраними при ретесті, коливаються від 0,87 до 0,90 ($p<0,01$). Корельованість української версії опитувальника та оригіналу також висока, коефіцієнти кореляції між однойменними шкалами становлять від

0,82 до 0,91 ($p<0,05$ і $p<0,01$). Результати факторного аналізу показали, що факторна структура української версії повністю відтворює структуру оригіналу. Дослідження критеріальної валідності свідчить про те, що ОЗСЗ має задовільні показники останньої. Проведена також стандартизація ОЗСЗ, встановлені середньостатистичні норми та стандартні відхилення для окремих шкал і загального показника стану здоров'я. Результати, набрані респондентами за шкалою D (тяжка депресія) ОЗСЗ, виявились мінімальними (95% обстежених продемонстрували високий і вищий за середній рівні стану здоров'я за цим показником).

Література:

1. D. Goldberg, V. Hillier. A scaled version of the General Health Questionnaire. *Psychological Medicine*. 1979. 9 (1). P. 139-145. DOI: doi:10.1017/S0033291700021644

2. S. O'Rourke, S. MacHale, D. Signorini, M. Dennis. Detecting psychiatric morbidity after stroke: Comparison of the GHQ and HAD Scale. *Stroke.* 1998. 29. P. 980-985.

3. Sterling M. General Health Questionnaire – 28 (GHQ-28). *Journal of Physiotherapy.* 2011. 57(4). 259. DOI: https://doi.org/10.1016/S1836-9553(11)70060-1

4. C. Kilic, M. Rezaki, B. Rezaki, I. Kaplan, C. Ozgen, A. Sagduyu, M. Ozturk. General Health Questionnaire (GHQ12 & GHQ28): psychometric properties and factor structure of the scales in a Turkish primary care sample. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology.* 1997. 32. P. 327-331.

5. N. Lincoln, C. Nicholl, T. Flannaghan, E. Leonard. The validity of questionnaire measures for assessing depression after stroke. *Clinical Rehabilitation.* 2003. 17. P. 840-846.

6. R. Robinson, T. Price. Post-stroke depressive disorders: A follow-up study of 103 patients. *Stroke*. 1982. 13(5). P. 635-641.

7. S. Thomas, N. Lincoln, Factors relating to depression after stroke. *British Journal of Clinical Psychology.* 2006. 45. P. 49-61.

8. K. Hilari, S. Byng, D. Lamping, S. Smith. Stroke and Aphasia Quality of Life Scale-39 (SAQOL-39): Evaluation of acceptability, reliability and validity. *Stroke.* 2003. 34. P. 1944-1950.

9. I. Failde, I. Ramos, F. Fernandez-Palacín. Comparison between the GHQ-28 and SF-36 (MH 1-5) for the assessment of the mental health in patients with ischaemic heart disease. *European Journal of Epidemiology*. 2000. 16(4). P. 311-316.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-111

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бедан В. Б.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Війна – це не тільки масштабне соціальне і політичне явище, а й глибока особистісна криза кожного, хто є залученим у її вир, стає випробуванням на міцність, змушуючи людину переглядати свої цінності, переконання та способи взаємодії зі світом, глибоко впливає на психічне здоров'я як учасників бойових дій, так і мирного населення. З початку повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року Україна зіткнулася з безпрецедентною гуманітарною кризою. Війна, як каталізатор змін, порушує звичний перебіг життя, руйнує стабільність та безпеку, які є основою для нормального функціонування особистості. У таких екстремальних умовах людина змушена адаптуватися до нових реалій, що неминуче веде до змін у психіці. Ці зміни можуть мати як деструктивний так і конструктивний характер, залежно від індивідуальних особливостей особистості, її ресурсів та підтримки ззовні.

Згідно з опитуванням, проведеним Інститутом соціології НАН України близько 69% респондентів демонструють нормальний рівень психологічного дистресу, 21% – підвищений та 10% – високий. Основними стресорами є важкі спогади, соціальні взаємодії та погіршення умов життя. За даними ООН понад 14 млн осіб стали вимушеними переселенцями (усередині країни та за кордоном). Результати опитування Міжнародної організації по міграції свідчать про те, що близько 80% населення мають симптоми стресу, тривоги або депресії, кожен третій потребує психологічної підтримки, включаючи 1,5 млн дітей. Як зазначила виконавча директорка ЮНІСЕФ Кетрін Рассел «практично за всіма показниками 2024 рік став одним з найгірших для дітей в умовах конфлікту за всю історію ЮНІСЕФ як з точки зору числа порушених дітей, так і з точки зору сили впливу на їхнє життя» [1].

За оцінками експертів, 40–50 % населення потребуватимуть психологічної допомоги [3]. У певних групах населення кількість таких людей буде становити: з-поміж військових та ветеранів – 1,8 млн; серед людей старшого віку – 7 млн; близько 4 млн – дітей та підлітків.

Прогнозована потреба в допомозі з питань психічного здоров'я на первинній ланці медицини – 27 млн звернень. Водночас близько 3–4 млн українців матимуть певний розлад психічного здоров'я – помірної або тяжкої форми [3]. Психічні розлади, такі як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та тривога, стають поширеними наслідками воєнних конфліктів. Це залежить від властивостей людини, її ресурсів, психічного і фізичного здоров'я. За даними ВООЗ, до 30% людей, які пережили війну, страждають від ПТСР. Серед ветеранів цей показник сягає 20–25% [2]. Симптоми включають нав'язливі спогади, гіперзбудження та уникнення травмуючих тригерів.

Дослідження закордонних фахівців [4], які вивчають психічні наслідки воєнних дій доводять, що у зонах конфліктів рівень депресії серед цивільного населення становить 15–20%, а тривожних розладів – до 30%. У дітей, які пережили війну, ризик розвитку цих розладів у 3–4 рази вищий. Н. Келлерман [5] висловлює припущення, що наслідки війни можуть передаватися через покоління. Діти ветеранів або тих, хто вижив у конфліктах, частіше стикаються з емоційними порушеннями і складнощами в соціальній адаптації.

Серед основних факторів, які деструктивно впливають на психічний стан людей слід віднести інтенсивність і тривалість конфлікту (чим довше тривають бойові дії, тим вище ризик хронічних психічних порушень), втрату близьких та рідних, втрата рідної домівки, що в свою чергу посилює почуття безвихіддя, розгубленості. В цьому контексті одним із ключових аспектів психологічної трансформації в умовах війни є пошук сенсу життя. Віктор Франкл, засновник логотерапії, писав, що навіть у найважчих умовах людина може знайти сенс, який допоможе їй вижити. Для когось таким сенсом стає захист близьких, для інших – боротьба за свої ідеали чи просто бажання вижити заради майбутнього.

Основним завданням Національної програми психічного здоров'я є впровадження системи психосоціальної підтримки при МОЗ України. Для підвищення психологічного здоров'я населення та вдосконалення системи психологічних послуг в Україні, особливо в умовах поточних викликів за підтримки міжнародних організацій та волонтерських ініціатив формуються мобільні бригади, які працюють у прифронтових зонах та серед ВПО (внутрішньо переміщених осіб), організовано роботу Центрів психічного здоров'я у 15 областях, але їх охоплення обмежене через зруйновану інфраструктуру, налагоджена робота гарячих ліній (наприклад, гаряча лінія «Скажи мені»), для поліпшення психологічного стану створено телеграм-канал «Подбай про себе», безкоштовні консультації, онлайн-курси для населення, впроваджено цифрові платформи такі як «Дія. Підтримка» та чат-боти для самодопомоги.

Отже, Україна демонструє вражаючу стійкість, створюючи гібридну систему психологічної допомоги навіть за умов війни. Однак зберігаються системні проблеми: брак кадрів, стигма та нерівний доступ до послуг. Довгострокове відновлення психічного здоров'я вимагатиме не лише міжнародної допомоги, а й глибоких реформ, включаючи підготовку фахівців, законодавчі зміни та роботу з травмою на рівні громад. Як зазначає ВООЗ, Україна стала «лабораторією» для розробки нових підходів до допомоги в умовах кризи, досвід якої може бути корисним іншим країнам.

Література:

1. Звіт про психічне здоров'я дітей у зонах конфліктів. ЮНІСЕФ. 2024. URL: https://www.unicef.org/eca/ru/press-relizy/eto-ne-dolzhno-stat-novoy-normoy-2024-god-odin-iz-khudshikh-dlya-detey-v-usloviyakh

2. Зміцнення психічного здоров'я та посилення психосоціальної підтримки до, під час та після збройних конфліктів, стихійних лих та техногенних катастроф, а також надзвичайних ситуацій у галузі охорони здоров'я та інших надзвичайних ситуацій. 77 Сесія Всесвітньої Асамблеї Охорони Здоров'я. A77/A/CONF./11 Пункт 11.2 порядку денного 28 травня 2024 р. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA77/A77_ACONF11-ru.pdf

3. Програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні: огляд заходів. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/MHPSS%20Snapshot%20for%20WMHD%202022_ukr%20%283%29_0.pdf

4. Kellermann N. P. Transmission of Holocaust trauma-an integrative view. Pro Quest Social Science Journals. Psychiatry. 2001 Fall; 64(3):256-67. doi: 10.1521/psyc.64.3.256.18464

5. Steenkamp M. M. Psychotherapy for Military-Related PTSD: A Review of Randomized Clinical Trials. JAMA. 2015 Aug 4;314(5):489-500. doi: 10.1001/jama.2015.8370

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-112

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА КУРСАНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ: РЕЗЕЛЬЄНТНИЙ ПІДХІД

Бондаренко І. В.
старший викладач, кафедри гуманітарних дисциплін,
Дунайський інститут
Національного університету «Одеська морська академія»
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

Фізична активність має значний вплив на психологічний стан курсантів, що зумовлено як фізіологічними, так і психологічними механізмами. Під час вправ організм виробляє ендорфіни – гормони щастя, які зменшують відчуття тривоги та депресії [3, с. 67], а регулярні заняття спортом сприяють нормалізації рівня кортизолу – гормону стресу, що є критично важливим в умовах війни [7, с. 89]. На психологічному рівні фізичні вправи дозволяють курсантам відволіктися від негативних думок, підвищити самооцінку та відчути контроль над своїм тілом і емоціями [7, с. 103]. Наприклад, подолання складного фізичного завдання, такого як марш-кидок чи підняття ваги, може стати метафорою подолання життєвих труднощів, що підсилює внутрішню впевненість [4, с. 58]. Групові заняття спортом формують командний дух, що є важливим для військових, роблячи фізичну активність не лише інструментом релаксації, а й способом зміцнення соціальних зв'язків [6, с. 115]. Дослідження підтверджують ці ефекти: американські психологи зазначають, що регулярні тренування знижують рівень ПТСР у військових [2, с. 250], а українські вчені розглядають спорт як профілактичний засіб для курсантів, які готуються до життєвих та професійних випробувань [6, с. 118]. Наприклад, у дослідженні, проведеному в США серед ветеранів війни, учасники, які займалися спортом тричі на тиждень, показали на 30% нижчий рівень тривожності порівняно з контрольною групою [2, с. 253].

Для курсантів, які стикаються з екстремальними ситуаціями, ця якість включає вміння справлятися зі стресом, швидко відновлюватися та підтримувати мотивацію [3, с. 49]. Детальніше розглядаючи резильєнтність, варто зазначити, що це не статична риса, а динамічний процес, який розвивається під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [1, с. 23]. Внутрішні компоненти включають емоційну регуляцію – здатність контролювати свої емоції та уникати імпульсивних реакцій, що для курсантів може означати збереження спокою під час стресів з якими вони

стикаються; когнітивну гнучкість – уміння переосмислювати негативний досвід і знаходити в ньому сенс, наприклад, сприймати невдачу як урок; а також позитивну самооцінку та мотивацію, які допомагають вірити у власні сили та рухатися до мети, такої як опанування нових знань та компетенцій [4, с. 62]. У курсантському середовищі дисципліна та відчуття приналежності до колективу підсилюють ці фактори, а фізична активність виступає каталізатором, що їх активізує [7, с. 110]. Вона впливає на резильєнтність як фізіологічно – знижуючи рівень кортизолу та підвищуючи вироблення серотоніну [3, с. 70], так і психологічно – даючи відчуття досягнення через подолання фізичних викликів [7, с. 112]. Психологічна підтримка від психологів і товаришів відіграє важливу роль у подоланні труднощів [6, с. 116], але додавання фізичних вправ до цієї системи дозволяє курсантам не лише обговорювати проблеми, а й активно їх долати через рух і самоконтроль [3, с. 73]. Наприклад, у Збройних силах України вже застосовуються елементи фізичної підготовки як частини реабілітаційних програм для бійців, що повертаються з фронту, що свідчить про практичну цінність такого підходу [6, с. 119].

Методи психологічної підтримки з використанням фізичної активності мають бути адаптовані до потреб курсантів. Програми тренувань повинні враховувати їхній психологічний стан і фізичну підготовку: комбінація аеробних вправ (біг, плавання) і силових тренувань знімає напругу та підвищує витривалість [7, с. 120], а йога та дихальні вправи сприяють релаксації [3, с. 78]. Конкретні приклади таких програм можуть включати щоденні 30-хвилинні пробіжки на дистанцію 3–5 км для зняття стресу, заняття кросфітом із вправами на витривалість (наприклад, бурпі чи підтягування), а також щотижневі сесії йоги з елементами медитації для відновлення емоційного балансу [3, с .80]. Групові заняття спортом зміцнюють згуртованість і взаємопідтримку, тоді як індивідуальні тренування допомагають зосередитися на особистих потребах [2, с. 255]. Наприклад, командні ігри, такі як футбол чи волейбол, можуть проводитися раз на тиждень для покращення морального духу, а індивідуальні силові вправи – щодня для тих, хто потребує усамітнення [2, с. 257]. Оптимальним є поєднання обох підходів залежно від умов і завдань. Психологи можуть інтегрувати фізичні вправи в терапевтичні сесії, наприклад, використовуючи техніки «руху для розрядки» (motion discharge), щоб допомогти курсантам виражати пригнічені емоції [3, с. 82]. Ця техніка передбачає ритмічні рухи, такі як удари по боксерській груші чи стрибки, які дозволяють «випустити» накопичений гнів чи тривогу. Такі методи вже застосовуються в арміях країн НАТО, де, наприклад, у США розроблено програми «Warrior Resilience Training», що включають фізичні вправи як частину реабілітації [2, с. 259]. В українських умовах ці підходи можуть бути адаптовані з урахуванням доступних ресурсів: замість дорогого

обладнання можна використовувати природні умови (біг у лісі, вправи з власною вагою), що робить програми економічно вигідними [6, с. 120].

Ефективність фізичних вправ як засобу психологічної підтримки підтверджується оцінкою результатів таких програм. Аналіз психологічних тестів, зокрема шкали тривожності Бека [5, с. 15], та фізичних показників (частота пульсу, рівень кортизолу) показує, що курсанти, які регулярно займаються спортом, мають вищий рівень резильєнтності та меншу схильність до депресії [2, с. 260]. Наприклад, у групі курсантів, які протягом місяця брали участь у щоденних тренуваннях, рівень тривожності знизився на 25%, а показники витривалості зросли на 15% порівняно з контрольною групою [7, с. 125]. Порівняння традиційних методів (бесіди з психологом) і підходів із застосуванням фізичних вправ свідчить, що комбінований метод є більш ефективним [6, с. 117]: фізична активність забезпечує швидке зниження стресу, а розмови сприяють глибшому осмисленню пережитого. Для впровадження фізичних вправ у систему підтримки курсантів рекомендується розробити стандартизовані програми тренувань із урахуванням специфіки військового стану [7, с. 130]. Додаткові рекомендації включають створення графіку занять із різним рівнем інтенсивності (наприклад, легкі вправи після важких навчальних днів і інтенсивні – у періоди відпочинку), організацію змагань між групами для підвищення мотивації, а також використання мобільних додатків для відстеження прогресу (наприклад, кількості кроків чи калорій), що може додати елемент гри та зацікавленості [7, с. 132]. Важливо також враховувати сезонні особливості: у зимовий період акцент можна зробити на заняттях у приміщенні (гімнастика, бокс), а влітку – на тренуваннях на відкритому повітрі (кроси, плавання у водоймах) [6, с .119].

Висновки. Фізичні вправи є потужним інструментом психологічної підтримки курсантів в умовах військового стану. Вони не лише зміцнюють фізичне здоров'я, а й сприяють розвитку резильєнтності, допомагаючи адаптуватися до стресових ситуацій [1, с. 28]. Інтеграція фізичної активності в програми психологічної підтримки підвищує ефективність підготовки курсантів, забезпечуючи їм стійкість і впевненість у своїх силах [7, с. 135]. Подальші дослідження та практичне впровадження таких методів відкривають нові перспективи для вдосконалення системи підготовки майбутніх морських спеціалістів, що є особливо актуальним у сучасних реаліях.

Література:

1. Bonanno G.A. Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events? American Psychologist, 2004. Вип. 59. Ч. 1. С. 20–28.

2. Smith, J. Physical Activity and Mental Health: The Role of Exercise in Reducing PTSD Symptoms. Journal of Military Psychology, 2019. Вип. 31. Ч. 4. С. 245–259.

3. Southwick, S. M., & Charney, D. S. Resilience: The Science of Mastering Life's Greatest Challenges. Cambridge University Press. Вашингтон, 2012. 288 с.

4. Werner, E. E., & Smith, R. S. Overcoming the Odds: High Risk Children from Birth to Adulthood. Cornell University Press. Вашингтон, 1992. 304 с.

5. Бек, А. Т., & Стір, Р. А. Шкала тривожності Бека: Посібник. Київ: Видавництво «Психея» (переклад). 1990. 30 с.

6. Коваленко, О. П. Психологічна стійкість військовослужбовців в умовах бойових дій. Вісник Національної академії оборони України, 2020. Вип. 3. Ч.25. С. 112–120.

7. Ложкін, Г. В., & Пов'якель, Н. І. Спортивна психологія: вплив фізичних вправ на стресостійкість. Видавництво «Олімпійська література». Київ, 2018. 195 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-113

ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ

Гарькавець С. О.
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та соціології
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

Проблема психологічного здоров'я українців, які відчули на собі всі незгоди російської агресії, що позначився на їхньому особистісному благополуччі, має кількісний вимір. По-перше, втрати – фізичні, матеріальні, моральні тощо, які залишили свій слід, як шрами на серці або тілі постраждалих. По-другу, зміни ментального стану або фізичного, психічного та соціального здоров'я. По-третє, соціальна диференціація, що уособлює розриви зв'язків і комунікації з тими, хто ще вчора вважався родичом, другом, гарним знайомим тощо. Четверте – це зневіра до офіційних і неофіційних джерел інформації, що сприяли руйнуванню сталої картини світу.

Якщо предметно розглядати кожний з вимірів, то варто звернути увагу саме на тих українців, які істотно відчули на собі їхній вплив. Це ті, хто є безпосередньо дотичними до збройного захисту України (представники сил оборони та їхні родичі) та так звані внутрішньо переміщені особи (ВПО). Це саме ті індивіди, у яких внаслідок понесених втрат, спостерігаються суттєві проблеми з психологічним здоров'ям, навіть попри те, що багато хто з них, намагається демонструвати адекватні реакції на сучасні виклики.

Ствердно, варто згадати про систему психічних захистів індивіда [3], що йому допомагає долати небезпечну турбулентність навколишнього середовища. Та, попри такий захист, психіка не може бути безмежно резильєнтною, флексибільною або життєстійкою [2]. Все залежить від тиску, що випробовує на собі психіка конкретного індивіду. Відомо, що навіть через асфальт росток рослини може пробити собі шлях до сонця. Але його спроможність залежить не тільки від власних кондицій, а й від того, яка товща та щільність асфальту знаходиться над ним.

Якщо говорити про психологічного здоров'я певних верст населення України, то ми б хотіли наголосити на такій його частині як ВПО, що складається з кількох мільйонів українських громадян, різного віку, статі, професійного спрямування тощо. Аналізуючи соціально-психологічні виклики, що натепер повстали перед ними, ми визначили основні маркери, що потребують особливої уваги держави та такі, що пов'язані з удосконаленням системи надання психологічних послуг в Україні [1].

По-перше, це поглиблення правового статусу ВПО, щоб громадяни не відчували себе «соціальними маргіналами». У законодавстві треба визначити, що ВПО мають особливі преференції щодо недоторканості їхньої особистості, прав і свобод, та автоматично визнаються потерпілими від російської агресії.

По-друге, вирішення проблеми працевлаштування на новому місці мешкання, надання можливості мати гідну роботу та фінансове забезпечення. Це важливо, оскільки дієве працевлаштування збільшує необхідні соціальні контакти індивіда та збільшує ресурсну базу особистості.

По-третє, фокусування на проблемах теперішнього, без відволікання уваги ВПО щодо їхнього повернення на гіпотетично де-окуповані території. Нічого не має гіршого, ніж дарувати надію, а потім зраджувати суб'єктивною або об'єктивною неспроможністю. Треба вибудовувати таку комунікацію державних інституцій з ВПО, за яку зростає довіра, а не з'являється розчарування, образа, відчуття зради та приниження.

Четверте – зважати на те, що той, хто нічого не очікував від держави, самотужки вибудовував своє майбутнє, спромігся й в умовах відкритої агресії російських загарбників своєчасно відчути реальні загрози та знизити власні віктимогенні ризики (наприклад, зразу покинув зону бойових дій,

знайшов безпечні умови для тимчасового перебування тощо) заслуговує на особливу підтримку власних ініціатив і спроможностей.

П'яте – психологічна просвіта, що повинна втілюватися у проведенні індивідуальної та групової роботи (навчання), що спрямована на подолання та усунення дефіциту знань щодо розуміння небезпечних викликів і психологічної схильності індивіда до перетворення його в жертву обставин і власної безпорадності. Психологічну освіту треба спрямовувати на пояснення та донесення необхідної інформації ВПО про внутрішні психічні потенціали особистості, розвитку індивідуальної психологічної стійкості, резильєнтності, флексибільності, розуміння віктимогенних викликів, розпізнання небезпек або віктимних ризиків тощо.

Таким чином, збереження психологічного здоров'я українці, взагалі та окремих верст населення України, зокрема залежить не тільки від загальних державних заходів, а й конкретних кроків щодо фокусування на проблемах певних верст населення, які є та залишаються найбільш вразливими та травматизованими за сучасних умов свого існування.

Література:

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Сучасні виклики внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціально-психологічний аналіз // ГРААЛЬ НАУКИ : міжнар. наук. журнал. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа»; НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці», 2024. № 47. С. 763-768. DOI 10.36074/grail-of-science.20.12.2024

2. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербаков Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2024. 260 с.

3. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Нові висновки; пер. Таращук П. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 552 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-114

FEATURES OF THE PSYCHOLOGICAL HEALTH OF DISPLACED CHILDREN

Hnidoi I. M.
Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor at the Department of Internal Diseases
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

Melenchuk N. I.
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Psychology
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

Yermakova S. S.
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy and Psychology
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine

In recent years, the number of forcibly displaced persons has risen worldwide, with approximately 40% being children and adolescents. Most of them are hosted in low– and middle-income countries [1]. Ukraine is one of these countries. Many individuals meet the criteria for mental health issues, which can also be exacerbated by a number of risk factors, including low socioeconomic status, displacement, and stressors linked to conflicts in their country or region of origin [1]. The ongoing conflicts in the Middle East have led to a substantial influx of Syrian refugees, exposing them to severe traumatic experiences and contributing to a range of mental health issues [2]. Findings show that childhood trauma exposure is common in this setting and associated with worse mental health problems among young boys and girls [3]. Children with neurodevelopmental disorders are particularly sensitive. Emerging evidence suggests heightened vulnerability of autistic children to the psychological consequences of traumatic events [4]. Moreover, it has been shown that traumatized children and adolescents who have fled from war and conflict zones represent a high-risk group, as they suffer from psychiatric symptoms to an above-average extent and on several levels: somatic, psychological, psychosomatic, and psychosocial [5].

In February 2022, Ukraine suffered a devastating assault by Russia, leading to destruction, casualties, and mass displacement. Among those displaced were over 1.5 million children. Forced displacement exposes children to a heightened risk of mental health issues [6]. The findings revealed that the war is seriously impacting

the life and the health of Ukrainian children, resulting in worse physical and mental health outcomes and perpetrating a deprived situation [7]. Even children who are not directly affected by the war can also display difficulties in mental functioning due to the subsequent refugee crisis [8]. So, the Russia-Ukraine War is one of the great challenges of our time on mental health in adolescents [9].

Forced displacement exposes children to an increased risk of mental health problems. It has been proven that Ukrainian child refugees frequently experience psychological distress, even if they do not meet the formal diagnostic criteria for post-traumatic stress disorder (PTSD). They often exhibit other distress symptoms, primarily internalizing problems, which can be challenging to detect [6]. Research suggests that stress has immediate and long-term effects on attention and memory [10]. In turn, both theoretical and empirical studies suggest that negative cognitive biases significantly influence the onset and persistence of PTSD symptoms [11].

We examined 50 children of both sexes aged 7 to 15 years. Depending on the presence or absence of the factor of forced displacement due to the war, the children were divided into groups: the 1st (control) group – did not experience displacement, the 2nd (main) group – displaced children. Observations revealed that the psychotesting indicators in children depended on the presence or absence of the factor of forced displacement. Thus, in the 2nd (main) group of children who were displaced, the deviation coefficient from the optimal level of figure recognition was higher than in the 1st (control) group of children who did not change their place of residence. The «Correction Test» (by Bourdon) revealed slower attention switching in the 2nd group of children than in the 1st group. The 2nd group of children made more mistakes when working with the red-black table, unlike the control group children. The time for attention switching was longer in the 2nd group of children than in the 1st group. The obtained results are consistent with the literature data on the negative impact of stress factors on children's mental health [1-11].

Modern scientific sources emphasize the need for psychotherapeutic intervention for refugees, especially for children [1-3]. It is noted that there is a clear need for psychotherapeutic interventions here that goes beyond purely verbal conversational therapy and provides a holistic concept [5].

Therefore, studying the consequences of the negative impact of war on a child's cognitive activity and finding ways of psychocorrection can be quite useful for the practical work of a psychologist.

Bibliography:

1. Pluess M., McEwen F. S., Biazoli C., Chehade N., Bosqui T., Skavenski S., Murray L., Weierstall-Pust R., Bolton P., Karam E. Delivering therapy over telephone in a humanitarian setting: a pilot randomized controlled trial of common elements treatment approach (CETA) with Syrian refugee children in Lebanon. *Conflict and health*. 2024. 18(1). 58. https://doi.org/10.1186/s13031-024-00616-2

2. Yılmaz T., Karakuş C. Psychotherapeutic Interventions Used in Psychological Treatment Studies with Syrian Refugees: A Systematic Review. *Trauma, violence & abuse*. 2024. 15248380241306029. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/15248380241306029

3. Frost A., Collins A., Chung E. O., Escobar Carias M. S., Hagaman A., Gupta S., Bibi A., Sikander S., Maselko J. Trauma exposure among young children in rural Pakistan: Associations with gender, mental health, and cognitive skills. *BMC psychology*. 2024. 12(1). 454. https://doi.org/10.1186/s40359-024-01944-x

4. Rozenblat S., Nitzan T., Matz Vaisman T., Shusel R., Rum Y., Ashtamker M., Golan O., Dinstein I., Koller, J. Autistic children and their parents in the context of war: Preliminary findings. *Stress and health: journal of the International Society for the Investigation of Stress*. 2024. 40(5). e3442. https://doi.org/10.1002/smi.3442

5. Montenegro M. S. O., Montenegro P. O., Voegeli F. Case Report: Trauma group therapy with karate-do for war-traumatized children and adolescents. *Frontiers in psychology*. 2024. 15. 1301671. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1301671

6. Kapel Lev-Ari R., Aloni R., Ari A. B. Reprint of Children Fleeing War-Exploring the Mental Health of Refugee Children Arriving in Israel after the Ukraine 2022 Conflict. *Child abuse & neglect*. 2025. 107322. Advance online publication. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2025.107322

7. Badanta B., Márquez De la Plata-Blasco M., Lucchetti G., González-Cano-Caballero M. The social and health consequences of the war for Ukrainian children and adolescents: a rapid systematic review. *Public health*. 2023. 226, 74–79. Advance online publication. https://doi.org/10.1016/j.puhe.2023.10.044

8. Śliwerski A., Kossakowska K. The mental functioning of school-age children in Poland since the outbreak of war in Ukraine and during the subsequent refugee crisis. *Child abuse & neglect*. 2023. 106500. Advance online publication. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106500

9. Lass-Hennemann J., Sopp M. R., Ruf N., Equit M., Schäfer S. K., Wirth B. E., Michael T. Generation climate crisis, COVID-19, and Russia-Ukraine-War: global crises and mental health in adolescents. *European child & adolescent psychiatry*. 2024. 33(7). 2203–2216. https://doi.org/10.1007/s00787-023-02300-x

10. Thomas A. K., Wulff A. N. What the Acute Stress Response Suggests about Memory. *Topics in cognitive science*. 2024. 16(4). 691–706. https://doi.org/10.1111/tops.12664

11. Zhao Z., Zhao C., Lai L., Shi C., Li X., Lu S., Guo S., Ren Z. Interplay among attention, appraisal, and memory bias in provisional posttraumatic stress disorder: Exploring the combined cognitive biases hypothesis. *Psychological trauma: theory, research, practice and policy*. 2024. 16(6), 1044–1054. https://doi.org/10.1037/tra0001657

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-115

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГА В СИСТЕМІ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ

Ендеберя І. В.
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Дніпро, Україна

Проблема захисту ментального здоров'я останнім часом надзвичайно загострилася після початку повномасштабної війни Росії проти України. Такі чинники, як участь у бойових діях або перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації, значно підвищують уразливість наших співгромадян до психосоціального стресу, сприяють поширенню психічних розладів, як-от депресія, тривога, постстресові розлади тощо. Психічні розлади позначаються на фізичному здоров'ї людини, часто супроводжуються різного типу залежностями (алкоголізм, наркоманія та ін.), спричиняють труднощі соціальної адаптації та інтеграції, позначаються на працездатності людини.

У контексті нашого дослідження важливими є наукові доробки Р. Винничук, Т. Костєвої, Г. Нікіфорова, О. Ткачишиної, Ф. Філатова, що присвячені сутності ментального здоров'я. О. Васильєва, Т. Костєва й інші вчені вивчають вплив ментального здоров'я на життєдіяльність особистості. Проблемами ментального здоров'я українців у контексті викликів воєнного часу опікуються Л. Карамушка, С. Лагутіна, М. Маркова, Н. Марута, Г. Пилягіна, О. Чабан, Л. Юр'єва. Дослідження науковців О. Кравченко [1] та М. Слюсаревського присвячені розробленню дієвих тенденцій соціально-психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах війни. Питаннями обґрунтування вдосконалення психологічної служби системи освіти в Україні, що забезпечує ефективний психологічний супровід освітнього процесу та соціально-психологічну реабілітацію його учасників, цікавиться Н. Павлик [3], В Панок [4] та ін.

Метальне здоров'я особистості є важливою умовою для її загальної та професійної ефективності. У наш час спостерігається перегляд уявлень про людину як індивіда з унікальною цінністю, і це ставить перед нами нові виклики. Однією з найважливіших проблем є збереження не лише фізичного, але й психічного здоров'я людей. ВОЗ констатує, що розлади психічного здоров'я серед людей з кожним роком зустрічаються частіше.

Різноманітні і тривалі негативні соціальні, психологічні, економічні та інші впливи можуть призводити до високого рівня нервово-психічної напруги у людей. Ця напруга, в свою чергу, може викликати різні негативні прояви в поведінці та діяльності, такі як відчуття душевного дискомфорту, негативні психічні стани і навіть серйозні нервово-психічні розлади. Це створює проблему психічного здоров'я особистості. Особливо це стосується людей, які працюють в сферах, де вони регулярно піддаються впливу або очікують інтенсивного впливу екстремальних факторів, таких як професійні, соціальні або екологічні стресори. У зв'язку з цим вони часто переживають негативні емоції, фізичне та психічне напруження. Це може викликати різні психічні стани, такі як тривога, страх, стрес, напруга, депресія та інші. Ці психічні стани можуть впливати на самопочуття та благополуччя людини. Внаслідок цього може виникати тенденція до погіршення психічного здоров'я та ризик розвитку психічних розладів і захворювань.

Згідно з результатами аналізу наукової літератури, стверджується, що існує велика складність у визначенні ментального здоров'я. Ця складність обумовлена різними точками зору науковців, різноманітністю підходів і теорій. Також існує розбіжність думок щодо того, як розрізняти психічне, психологічне та духовне здоров'я, а також суб'єктивне благополуччя [3].

Сучасний фахівець працює в умовах дефіциту часу, надлишку інформації, ненормованого робочого дня, постійного тиску з боку підлеглих та начальства, ризику та інших «принадах» служіння справі. Різке зростання «хвороб віку» зумовлене високим темпом життя; інформаційними та емоційними перенапруженнями; екологічним неблагополуччям; стрімким темпом науково-технічного прогресу та багатьма іншими факторами. Погіршення психологічного здоров'я характеризується дратівливістю, самоізоляцією від соціуму, швидкою втомлюваністю, частими хворобами, неуважністю, підвищеною чутливістю до критики, тощо.

Підготовка психолога в умовах сучасної освіти припускає навчання молодих людей, котрі, як правило не мають життєвого досвіду та самі погано уявляють власне професійне майбутнє. За кордоном такі психологи, зазвичай, магістри чи доктори наук. Вони мають певний досвід чи куратора, який їм допомагає. Консультування в сфері освіти на будь-якому рівні виходить за межі суто психологічних проблем. Так, наприклад, дослідник M. Pierre визначає цих психологів як психосоціологів у сфері освіти, адже вони виконують функції як клінічних психологів та психометристів так і роль дослідників. При цьому на них покладають обов'язки по вирішенню суто соціальних проблем. Певні особливості праці негативно впливають на стан здоров'я шкільного психолога (психолога в системі освіти) і зумовлюють високу частоту серцево-судинних і нервових захворювань, знижують загальну працездатність, що безпосередньо відображається на

процесі спілкування з учнями та вчителями. Це підвищена відповідальність, емоційні та інформаційні перевантаження, індивідуальні особливості, тощо.

У результаті теоретичного аналізу наукової літератури з'ясовано, що ментальне здоров'я особистості розглядається як стан емоційного та психологічного благополуччя, в якому відсутні хворобливі прояви та забезпечена адекватна регуляція поведінки та діяльності, відповідна умовам дійсності. Встановлено, що в психології здоров'я існує багато теорій та підходів, які мають ряд методологічних та дослідницьких проблем. В становленні здорового та гармонійного способу життя людини в суспільстві велике значення має розуміння та розвиток психології здоров'я. У будь-якій професії, що буяє стресогенними ситуаціями, а саме до цього розряду професій відноситься робота психолога (психолога в сфері освіти).

Важливою умовою збереження і зміцнення ментального здоров'я сучасного психолога виступає його вміння вчасно «скидати» напругу, знімати внутрішні «затиски» і розслаблятися. Також, вважаємо за необхідне на державному рівні підтримувати молодих спеціалістів, як це відбувається за кордоном чи практикується в медичних закладах. Адже, психолог – це також лікар, «лікар людської душі».

Література:

1. Кравченко О.О. Соціально-психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу у кризових ситуаціях (практичний досвід). *Social Work and Education.* 2023. Vol. 10. No 1. P. 35–47.

2. Москаленко О.В., Блохіна І.О. До проблеми вивчення психологічного здоров'я особистості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Психологія*. Том 33 (72) № 2. 2022. С. 92-96.

3. Павлик Н.В. Структура і критерії психологічного здоров'я особистості. Психологія і особистість :*науковий журнал / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України ; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Київ ; Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка,* 2022. Вип. 1 (21). С. 34–59.

4. Панок В.Г. Діяльність психологічної служби та українського науково-методичного центру прак-тичної психології і соціальної роботи в умовах війни: результати, проблеми, пріоритети. *Вісник Націо-нальної академії педагогічних наук України.* 2022. No 4 (2). С. 1–8. DOI: 10.37472/v.naes.2022.4205.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-116

АРТТЕРАПІЯ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ: ШЛЯХ ДО ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Зуєва А. П.
студентка за спеціальністю 053 – Психологія
факультету соціально-гуманітарних наук і соціальних технологій
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Арттерапія є одним із найефективніших методів психологічної підтримки школярів, що дозволяє не лише покращити їх емоційний стан, але й сприяє розвитку творчих здібностей. У даній статті розглядаються основні принципи арттерапії, її вплив на психологічне благополуччя учнів, а також практичні аспекти впровадження арттерапевтичних методик у навчальний процес.

Сучасні школярі стикаються з численними стресовими ситуаціями, які можуть негативно впливати на їх психологічне здоров'я. Арттерапія, як форма психологічної допомоги, надає можливість дітям виразити свої емоції через творчість, що є особливо важливим у період навчання та соціалізації [3].

Основні принципи арттерапії.

Арттерапія базується на кількох ключових принципах, серед яких:

1. Творчість як засіб самовираження.
2. Безпечне середовище для вираження емоцій.
3. Інтеграція мистецтва в терапевтичний процес [2].

Вплив арттерапії на психологічне благополуччя.

Дослідження показують, що арттерапія може значно знизити рівень тривожності та депресії у школярів. Заняття мистецтвом допомагають дітям розвивати емоційну інтелігентність, покращують комунікативні навички та сприяють формуванню позитивного самообразу [1].

Арттерапія, як форма психологічної підтримки, має значний вплив на психологічне благополуччя школярів. Дослідження в цій галузі підтверджують, що заняття мистецтвом можуть суттєво знизити рівень тривожності та депресії у дітей, що є особливо важливим у сучасному світі, де молодь стикається з численними стресовими факторами [3].

Зниження тривожності та депресії.

Арттерапія надає дітям можливість виразити свої емоції та переживання через творчість. Це може бути малювання, ліплення, музика або театральні вистави. В процесі творчої діяльності діти можуть вивільнити накопичені емоції, що часто призводять до тривожності та депресії. Наприклад,

дослідження показують, що учні, які регулярно займаються арттерапією, демонструють зниження рівня стресу, покращення настрою та загальне підвищення емоційного комфорту.

Розвиток емоційної інтелігентності.

Арттерапія також сприяє розвитку емоційної інтелігентності у школярів. Діти вчаться розпізнавати та виражати свої емоції, а також розуміти емоції інших. Це важливий аспект соціальної взаємодії, який допомагає формувати здорові стосунки з однолітками та дорослими. Заняття мистецтвом дозволяють дітям експериментувати з різними емоційними станами, що, в свою чергу, сприяє їхньому емоційному розвитку.

Поліпшення комунікативних навичок.

Арттерапія також позитивно впливає на комунікативні навички учнів. У процесі групових занять діти вчаться взаємодіяти один з одним, обговорювати свої роботи, ділитися думками та почуттями. Це допомагає їм розвивати навички активного слухання, співпраці та конструктивного спілкування. Такі навички є критично важливими для успішної соціалізації та подальшого навчання.

Формування позитивного самообразу.

Заняття арттерапією також сприяють формуванню позитивного самообразу у школярів. Коли діти створюють щось власними руками, вони відчувають гордість за свої досягнення, що підвищує їхню самооцінку. Арттерапія дозволяє дітям бачити себе в новому світлі, розвивати свої таланти та здібності, що, в свою чергу, формує впевненість у собі та позитивне ставлення до власної особистості.

Практичні аспекти впровадження арттерапії.

Впровадження арттерапії в освітній процес може здійснюватися через:

– організацію арттерапевтичних груп;

– включення елементів арттерапії в уроки мистецтва;

– проведення семінарів та тренінгів для вчителів [3].

Арттерапія є потужним інструментом для покращення психологічного благополуччя школярів. Її впровадження в освітній процес може суттєво підвищити рівень емоційного комфорту учнів, що, в свою чергу, позитивно вплине на їх навчальні досягнення.

Література:

1. Коваленко О.В. Арттерапія в системі психологічної допомоги дітям. Київ: Видавництво, 2020. 256 с.

2. Петрова І.М. Психологічне здоров’я дітей: теорія та практика. Львів: Видавництво, 2019. 312 с.

3. Сидоренко Т.А. Творчість як засіб розвитку особистості. Харків: Видавництво, 2021. 198 с.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-117

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Каткова М. Т.
студентка ІІІ курсу
Медичний фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса. Україна
Сімченко Д. Д.
студентка ІІІ курсу
Медичний фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
Науковий керівник: ***Меленчук Н. І.***
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки і психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса. Україна

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що сьогодні, за статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 5% усього населення планети страждають від тієї чи іншої форми залежності.

Одним зі складних завдань дослідження мотиваційної сфери сучасної молоді є вивчення механізмів виникнення спонукань (мотивації). Відтак, передусім зазначимо, що від самого свого зародження психологія намагалася пояснити, чому люди роблять те, що вони роблять. Численні гіпотези й теорії мотивації виникали тільки для того, щоб бути відкинутими або виправленими, або щоб поступово стати частиною інших теорій. І хоч одна-дві теорії дістали відносно широке визнання, як і раніше, на сьогодні не існує єдиного погляду на спонуки (мотивацію), що пояснив би усі складні феномени, що задовольняв би усі зацікавлені сторони.

Студентська молодь – це одна з груп, у якої ризик схильності до адиктивної поведінки особливо високий. Адиктивна поведінка негативно впливає на всі сфери життя людини, у тому числі й на її мотиваційну сферу. У студентів з адиктивною поведінкою спостерігається зниження мотивації до навчання, роботи, творчості й інших видів діяльності. Це може призвести до проблем у навчанні, професійному становленні, особистому житті й соціальній адаптації.

Вивчення особливостей мотиваційної сфери студентської молоді з є важливим завданням, яке дає змогу розробити ефективні методи профілактики та реабілітації цієї категорії молоді.

Мотивація є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Мотивація – це ключова рушійна сила будь-якої діяльності особистості, вона є головним аспектом навчання молоді.

Мотивацію досліджували в працях вітчизняних психологів. Вони стверджують, що мотивація пояснює цілеспрямованість поведінки й організацію діяльності, спрямованої на досягнення цілей. У сучасній психології під мотиваційною сферою особистості розуміють стійку сукупність мотивів, які мають певну ієрархію та представляють спрямованість людини. Питання, пов'язані з мотивацією, активно розробляли в останній третині XX століття. Уперше поняття «мотивація» використовує А. Шопенгауер. Пізніше це поняття широко починають уживати багато діячів у контексті пояснення поведінки людини [1]. Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, а мотив – як окрема змінна, яка може виконувати в цій системі спрямовувальну та спонукальну функції.

До поняття мотивації включають такі аспекти, як потреби, спонукання, ідеали, інтереси, стимули, цінності, тобто всі чинники, що спонукають і регулюють діяльність людини. Мотивація особистості не закінчується лише актуалізацією того чи іншого мотиву. Мотивація реалізує життєві відносини, регулює процеси розвитку та становлення особистості. Мотивація студентів до навчання – це складна проблема, яка не має однозначного трактування.

Саме тому, мотивація – це те, що змушує нас діяти. Вона залежить від багатьох факторів, зокрема від наших особистих особливостей, цінностей, цілей і потреб. Складність проблеми мотивації студентів до навчання зумовлена тим, що вона є багатобічна й залежить від різноманітних факторів. Ось деякі з них:

– Особистісні особливості студентів. Мотивація навчання залежить від таких особистісних характеристик, як інтелект, воля, емоційна стійкість, спрямованість особистості.

– Цілі та потреби студентів. Мотивація навчання визначається тими цілями, які ставить перед собою студент, і тими потребами, які він хоче задовольнити шляхом навчання.

– Вплив зовнішніх факторів. На мотивацію навчання впливають такі зовнішні фактори, як умови навчання, методи викладання, взаємодія з викладачами й однокурсниками.

Студенти мотивовані до навчання не тільки для того, щоб отримати хороші оцінки, а й для того, щоб досягти успіху в майбутньому. Наприклад, вони хочуть отримати престижну роботу й реалізувати свій потенціал. Як

відомо, одним із головних завдань сучасного вчителя є формування в учнів постійної мотивації до навчання впродовж життя, сприяння їм у виборі кар'єри та становленні кваліфікованих експертів. Однак, деякі вчені вважають, що вивчення мотиваційних питань у навчально-пізнавальній діяльності у вищому навчальному закладі дає суб'єкту змогу дослідження зрозуміти багато аспектів внутрішнього життя студента: його інтереси, цінності й переконання, мотиви діяльності, що сприяють подальшому усвідомленню, становлять його професійну спрямованість, уміння, знання, навички. Отже, до мотиваційних компонентів навчальної діяльності належать пізнавальні потреби, навчальна мотивація та навчальна значущість.

Література:

1. Кудріна Т.С. Діяльність, поведінка особистості: потребнісно-мотиваційна підсистема. Психологія / за ред. Ю.Л. Трофімова. 3-тє вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. С. 384–406.

2. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2011. 448 с

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-118

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ ТА МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ

Кіриченко С. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психологічної і педагогічної антропології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Психологічне здоров'я школярів є одним із ключових аспектів гармонійного розвитку особистості, особливо у періоди соціальної та економічної нестабільності. В умовах сучасних викликів, спричинених військовими діями в Україні, дистанційним навчанням та соціально-економічною невизначеністю, стан ментального здоров'я дітей набуває особливої значущості. Дослідження ЮНІСЕФ за 2023 рік свідчать, що понад 50% українських дітей відчувають підвищений рівень тривожності та

стресу, що негативно позначається на їхній концентрації, емоційному стані та мотивації до навчання [1].

Об'єктом дослідження ми обрали ліцей, який є комунальним закладом м. Харкова, в якому майже три роки навчаються дистанційно 871 учень. Значна частина учнів була змушена залишити місто або країну, так у початковій школі 43,3% учнів перебувають за кордоном, у середній школі таких учнів 46,5%, а серед старшокласників – 44,1%. Відсутність живого спілкування, емоційне виснаження та соціальна ізоляція є ключовими викликами, що знижують навчальну мотивацію учнів.

Війна суттєво вплинула на психологічний стан школярів у декількох аспектах. За даними Національної академії педагогічних наук України за 2023 рік, близько 60% дітей, що навчаються дистанційно у воєнний час, стикаються з підвищеною тривожністю, емоційним вигоранням і депресивними проявами [4]. Серед учнів досліджуваного закладу 43,7% перебувають за межами країни, 9,3% змінили місце проживання в Україні, а 47% залишаються в Харкові, який піддається регулярним обстрілам. 68% дітей, які залишилися в місті, відзначають підвищену тривожність і страх за власну безпеку, тоді як учні за кордоном стикаються з проблемами адаптації (56%), культурними бар'єрами (39%) та соціальною ізоляцією (41%).

Перехід на дистанційне навчання став серйозним випробуванням для школярів. Згідно з дослідженнями НАПН України за 2023 рік, 72% учнів відзначають зниження рівня мотивації до навчання через відсутність безпосередньої взаємодії з учителями та однолітками [4]. У ліцеї 64% учнів початкової школи зазначають, що їм важко зосередитися на онлайн-уроках, 59% учнів середньої школи скаржаться на втому та вигорання, а 48% старшокласників відзначають зниження рівня академічної успішності через нестачу мотивації та труднощі з самоорганізацією.

Соціально-економічні фактори також відіграють важливу роль. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України за 2023 рік, 43% сімей із дітьми мають значні фінансові труднощі [3]. У закладі, який досліджували, 38% дітей відчувають тривогу через фінансові проблеми сім'ї, 27% змушені допомагати сім'ї (догляд за молодшими дітьми або підробіток), а 19% зазначають, що батьки не можуть забезпечити їм належні умови для навчання (відсутність гаджетів, якісного інтернету тощо).

Мотивація до навчання є важливим чинником академічного успіху, особливо в умовах кризи. Дослідження показують, що 54% учнів відчувають знижену концентрацію через емоційний напружений стан, а 41% зазначають, що нестача соціальної взаємодії з однолітками зменшує їхню залученість у навчальний процес.

Система психологічної підтримки школярів в Україні має значний потенціал для вдосконалення, проте стикається з численними викликами. Однією з основних проблем є нестача кваліфікованих спеціалістів: у середньому один психолог обслуговує понад 600 дітей, що значно перевищує рекомендовані норми ВООЗ [2]. Так, у ліцеї, який є об'єктом

дослідження, на одного психолога припадає 871 учень, що суттєво ускладнює надання індивідуальної допомоги.

Для вдосконалення системи психологічної підтримки необхідно вживати комплексні заходи. По-перше, слід розширити кадровий склад шкільних психологів та створити умови для їхньої професійної підготовки у сфері кризової психології. По-друге, важливо запровадити регулярні тренінги для вчителів і батьків щодо методів надання психологічної допомоги. По-третє, використання сучасних технологій, таких як онлайн-консультації та цифрові платформи підтримки, може суттєво підвищити доступність психологічних послуг для школярів. Нарешті, необхідно проводити інформаційні кампанії, які зменшуватимуть стигматизацію звернень до фахівців і формуватимуть культуру психологічного добробуту в освітньому середовищі.

Література:

1. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). Impact of War on Children's Mental Health in Ukraine. 2023. URL: https://www.unicef.org/ukraine (дата звернення: [06.03.2025]).

2. World Health Organization (WHO). Mental Health Support in Schools: Global Standards. 2023. URL: https://www.who.int (дата звернення: [06.03.2025]).

3. Міністерство соціальної політики України. Соціально-економічні виклики для українських сімей в умовах війни. 2023. URL: https://www.msp.gov.ua (дата звернення: [06.03.2025]).

4. Національна академія педагогічних наук України (НАПН України). Вплив дистанційного навчання у воєнний час на психологічний стан учнів. 2023. URL: http://naps.gov.ua (дата звернення: [06.03.2025]).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-119

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Лефтеров В. О.
доктор психологічних наук, професор,
перший проректор
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Події останніх років в Україні можна характеризувати як екстремальне випробування та дійсно історична боротьба за виживання. Повномасштабна

війна прямо чи опосередковано вплинула на ментальний стан, життя та діяльність як окремих громадян, так і різних соціальних спільнот, суспільства і держави в цілому. Історичні злами – це майже завжди надмірні випробування для психіки людей, і дійсно в сучасних умовах значно зріс вплив на особистість українців різних негативних психоемоційних чинників спектр яких суттєво розширився. У громадян України проявляються панічні атаки, загострюється почуття страху, відчаю, невизначеності, невпевненості, розгубленості, розчарування. Наявні численні факти гострих стресових та відстрочених психотравматичних переживань, болючі відчуття горя та втрат.

За результатами досліджень проведених у 2024 році в усіх областях України Інститутом поведінкових досліджень, виявлено, що кожен четвертий українець (28%) демонструє ознаки високого рівня стресу [1]. Аналізуючи досвід війни, цим дослідженнями було встановлено, що дві третини респондентів пережили розлуку із рідними, майже половина – обстріли та бомбардування, 31% – смерть рідних або близьких, 30% – вимушений переїзд у інший регіон України, або за кордон (17%). Також, 20% респондентів зазначили, що вони були свідками смерті людей внаслідок обстрілів, 18% – втрати житла, дому, 13% – окупації. Крім цього, наводився і такий досвід як голод та відсутність води (9%), фізичне або сексуальне насильство (2%) [1].

Сьогодні можна стверджувати, що у більшості населення України наявні масові прояви синдрому емоційного вигорання різного ступеню. В першу чергу це стосується практично всіх працівників сектору оборони та безпеки, а також волонтерів, медиків, населення прифронтових регіонів. Однією з найбільш уразливих категорій є діти, їх емоційний стан, поведінка та розвиток.

Отже, війна спричиняє руйнування не лише фізичної, а й психологічної та духовної цілісності суспільства. Тому психологічне відновлення громадян є не лише медичною та соціальною проблемою, а й необхідною передумовою духовного відродження нації. Але без подолання наслідків психологічних травм і психологічного відновлення українців цей процес буде неповним.

За прогнозами Міністерства охорони здоров'я України, психологічної допомоги потребує більше половини українців. Також у МОЗ прогнозують, що наслідки війни позначатимуться на психічному стані українців щонайменше 7 років [2]. В цих умовах відновлення психологічного здоров'я населення України є практично рівноцінним відновленню економіки та інфраструктури.

Відновлення психологічного здоров'я, на думку українських вчених (Т.М. Титаренко, М.С. Дворник, В.О. Климчук та ін.) включає декілька рівнів та критеріїв. Зокрема – це можливість оновлення власної цілісності і

безперервності, посилення потребово-мотиваційних, ціннісно-смислових ресурсів особистості, що забезпечують особистісну динаміку, задають горизонти самозмін і є енергетичним джерелом зростання. Психологічне відновлення це також підтримання продуктивності і самоефективності особистості, оновлення здатності до самореалізації, підвищення креативності, а також відновлення емоційного інтелекту і комунікативної компетентності [3].

Враховуючі наведені сучасні виклики психологічного відновлення українців, основні шляхи та напрямки психологічного відновлення можна поділити на кілька рівнів: індивідуальний, сімейний, суспільний та державний.

1. На індивідуальному рівні мають реалізуватися:

– психологічна підтримка та терапія – доступ до професійних психологів, психотерапевтів, груп підтримки;

– робота з травмою (застосування методів когнітивно-поведінкової терапії, тілесно-орієнтованих практик, арт-терапії тощо);

– самодопомога – навчання навичкам саморегуляції та ресоціалізації, (медитація, фізична активність, техніки дихання, соціальна активність);

– осмислення досвіду, духовне та особистісне зростання (рефлексія, пошук нових сенсів).

1. На сімейному рівні психологічного відновлення необхідні такі заходи:

– відновлення довіри та сімейних зв'язків (відкритий діалог у сім'ях, підтримка дітей, спільне проведення часу);

– допомога дітям у подоланні стресу – робота з психологами, (казкотерапія, ігрова терапія тощо);

– підтримка військових після повернення (адаптація ветеранів, реінтеграція у систему сімейних відносин і цінностей, сімейне консультування).

3. На суспільному рівні:

– групова терапія та підтримка спільнот (групові терапевтичні сесії, зустрічі ветеранів, волонтерів, переселенців, групи самодопомоги, що сприяють інтеграції людей у суспільство та відновленню соціальних зв'язків);

– освіта та просвітництво – програми психологічної грамотності, навчання методам подолання стресу, профілактики емоційного вигорання;

– культура та мистецтво як інструмент зцілення (театральні постановки, виставки, літературні ініціативи, музична терапія).

4. Державний рівень психологічного відновлення українців має включати:

– доступну психологічну допомогу (розширення мережі кризових та реабілітаційних центрів, гарячих ліній, мобільних психологічних служб тощо);

– затвердження та реалізацію комплексних програм підтримки та реабілітації військових і ветеранів;

– соціальну підтримку постраждалих (програми для переселенців, поранених, родин загиблих, полонених, дітей війни);

– відновлення національної ідентичності (підтримка культурних ініціатив, національної єдності, позитивної історичної пам'яті.

Психологічне відновлення українців має стати фундаментом для подальшого духовного відродження нації як стратегічного шляху розвитку України. До духовного відродження слід включити такі напрямки: релігійне та моральне відродження, духовне зцілення на засадах психологічної реабілітації, освітньо-культурне відродження, соціальна єдність та національна ідентичність, створення нової етичної та суспільної моделі.

Проте, травматичні та кризові події, як відомо, можуть й стимулювати особистісне та соціальне зростання, і такі передумови в Україні вже є. Зокрема, В.Г. Панок та В.В. Предко, в результаті проведеного дослідження встановили, що більшість українців має тенденцію до прояву посткризового розвитку, вони виявляють життєстійкість, надію та оптимізм, які допомагають їм краще справлятися з негативними наслідками травмівних подій [4].

Таким чином, для ефективного психологічного відновлення та духовного відродження українців потрібен комплексний підхід, що включає індивідуальну, групову, суспільну та державну підтримку. Важливо розвивати культуру психологічної грамотності, збільшувати доступність психотерапевтичних послуг та підтримувати довготривалі програми реабілітації постраждалих і ветеранів. Психологічне відновлення українців є не просто необхідним етапом подолання наслідків війни, а й фундаментом для духовного відродження нації.

Література:

1. Аналітичний звіт. Чому люди уникають психологічної допомоги. Бар'єри та стереотипи. URL: https://surl.li/lcilao

2. Як психологічно відновитися під час і після війни. URL: https://www.ukrainer.net/psykhologichna-reabilitatsiia/

3. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.]; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

4. Панок В.Г., Предко В.В. Психологічні особливості посткризового розвитку українців в період війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету,* 2024. С 137-142. DOI https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.27.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-120

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІ

Логінова М. А.
студентка ІІІ курсу
Медичний фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса. Україна

Харчук А. М.
студентка ІІІ курсу
Медичний фаховий коледж
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса. Україна
Науковий керівник: ***Єрмакова С. С****.*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса. Україна

В умовах зростання у суспільстві інформаційного, епідемічного, інтелектуального та емоційного навантаження особливої актуальності набуває проблема обрання сучасною молоддю шляхів майбутнього життя та професійної діяльності у відповідності до здібностей, можливостей особистості, а також потреб суспільства. Загалом проблема дослідження професійного благополуччя пов'язана з пошуком параметрів і розробкою моделей, завдяки яким можна визначити особливості емоційно-оцінного ставлення особистості до себе як професіонала, до свого професійного середовища та організаційного контексту. Ми проаналізували існуючі моделі і дійшли висновку, що вони часто перевантажені складниками і не завжди мають зрозумілий механізм формування суб'єктивного професійного благополуччя особистості.

Різні підходи щодо визначення змісту поняття свідчать про багатоплановість проблеми дослідження психологічного благополуччя особистості у професійному середовищі. Досить характерними у західній психології є описові визначення, що зводяться до перерахування показників професійного благополуччя, або визначення через протиставлення проявам професійного неблагополуччя. Як показало наше дослідження, більшість авторів сходяться в тому, що професійне благополуччя особистості – складна комплексна структура переживання суб'єктом окремих аспектів своєї професійної діяльності і життя в цілому, що діє за акумулюючим принципом і має позитивну або негативну модальність. У конструюванні моделей професійного благополуччя найбільш популярним є багатовимірний підхід з використанням різних показників, при цьому дослідники пропонують моделі різної розмірності. Ці моделі пов'язують досягнення професійного благополуччя з реалізацією прагнення до особистісного саморозвитку та самостійності за умови професійної компетентності та сприятливих емоційних та психосоматичних станів, що переважають у комфортному робочому середовищі.

Багатовимірний підхід дозволяє досить точно оцінювати рівень професійного благополуччя працівника, аналізувати його природу, причини і наслідки. Існують дані також і про зв'язок професійного благополуччя з багатьма об'єктивними параметрами. Так, фактором, що сильно підриває професійне здоров'я і благополуччя були визнані «плітки на робочому місці». Професійне благополуччя пов'язане й з індивідуальними характеристиками роботи, зокрема з автономністю. Кожен працівник переживає професійне благополуччя в контексті власної здатності виконувати професійну діяльність, тобто в контексті особистісних властивостей і можливості їхньої реалізації у професійній діяльності. Показано, що вклад об'єктивних факторів в оцінку професійного благополуччя опосередковується індивідуально-психологічними характеристиками особистості, зокрема рівнем соціальної інтеграції. До того ж низка досліджень доводить, що ставлення до роботи, і зокрема задоволеність роботою, є не лише диспозиційною або ситуаційною функцією, але також є відповідністю між ними в таких аспектах, як задоволення потреби індивіда у винагороді за роботу, задоволення очікувань, бажань, пов'язаних із роботою. Так, модель QWL доводить, що якість робочого життя працівників залежить від того, у якій мірі робоче середовище, вимоги до роботи, поведінка керівників і допоміжні програми в організації сприймаються як такі, що задовольняють потреби співробітників.

Згідно з двохфакторною моделлю задоволеності роботою ступінь задоволеності визначається персональною оцінкою відповідності досягнутого тому, що працівник виділяє собі як стандарти хорошого життя.

Теорія діапазону афектів стверджує, що задоволення визначається відповідністю того, що людина хоче від роботи, і того, що вона має на роботі. Згідно такої теорії розбіжності між бажаним і отриманим викликають незадоволення лише в тому випадку, якщо певний аспект роботи є важливим для людини.

Очевидно, що внесок об'єктивних факторів в оцінку суб'єктивного професійного благополуччя опосередковується особистісними цінностями людини: чим більшу значимість має, наприклад, кар'єрне зростання, тим сильніше оцінка його актуального стану позначатиметься на переживанні благополуччя.

Кожна особистість має певне ставлення до оточуючого середовища, виходячи з якого інтерпретує його зміст і надає сенсу. В цьому аспекті професійне благополуччя відповідає ціннісно-смисловій орієнтації особистості і, відповідно, має розглядатись у контексті виокремлення ціннісно-смислового компоненту. Ідея ціннісно-смислового регулювання життєдіяльності суб'єкта інтегрує осмислення людиною реалізації важливих для нього цінностей у професійному житті, переживання суб'єктивного благополуччя/неблагополуччя та постановку чергових професійних завдань. Теорія цінностей Шварца та ін. описує цінності як бажані трансситуаційні цілі різної важливості, які служать орієнтирами для дій. Вони впливають на людську поведінку, мотивацію та цілі. Іншими словами, особистісні цінності відображають те, що в першу чергу важливо для людини.

У професійній діяльності цінності як усвідомлена особистістю значущість певних об'єктів стосовно їх відповідності чи невідповідності потребам особистості визначають специфіку трудової мотивації особистості. Наше дослідження представлене в форматі контент-аналізу уявлень викладачів вищої школи про професійне благополуччя показав, що респонденти визначають цей феномен через задоволеність умовами праці, які включають помірне навантаження, зручний графік, фінансову задоволеність, сучасне обладнання; автономність, пов'язану зі свободою прийняття рішень, відсутністю тиску; позитивні стани, пов'язані із залученістю у робочі процеси: задоволення від роботи, бажання та інтерес до роботи, задоволеність результатами роботи; позитивні відносини у робочому середовищі; професіоналізм, прагнення до кар'єрного і професійного зростання і можливість самоактуалізації, пов'язану із реалізацією своїх здібностей, визнанням, затребуваністю і творчістю.

За результатами дослідження ми легко виявили, той факт, що актуалізовані компоненти структури професійного благополуччя відповідають універсальній ієрархічній моделі потреб А. Маслоу. Це свідчить, на нашу думку, про те, що оцінки благополуччя, пов'язаного з роботою, є оцінками внеску професійної діяльності у задоволення

актуалізованих потреб і робить доцільним розгляд професійного благополуччя у контексті мотиваційної сфери особистості. Потреби є основою професійної діяльності, а їхній зміст значається як особистісними установками і ціннісними орієнтаціями, так і об'єктивними зовнішніми умовами її життя.

Отже, професійне благополуччя пов'язане безпосередньо з процесом виконання професійної діяльності в певному організаційному середовищі і включає оцінку цього середовища працівниками. Кожен працівник переживає професійне благополуччя в контексті особистісних цінностей. Тобто люди задоволені професійною діяльністю тією мірою, наскільки задоволені їхні потреби та цінності. Цінності як усвідомлена особистістю значущість певних об'єктів стосовно їх відповідності чи невідповідності потребам особистості визначають специфіку трудової мотивації особистості. Задоволення потреб у професійній діяльності є чинником успішності професійної діяльності.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-121

PRIORITIZATION OF PSYCHOLOGICAL RECOVERY SKILLS

Lupanov K. V.
Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor at the Human Factor Management Department
State University «Kyiv Aviation Institute»
Kyiv, Ukraine

Traumatic events, such as disasters or military conflicts, often lead to complex challenges that may result in a sense of helplessness among those who have experienced them. Persistent stress and pressure associated with the need for rapid problem-solving can hinder the ability for reflection and rational analysis of optimal coping strategies. Implementing a systematic approach to problem-solving contributes to enhancing the effectiveness of overcoming difficulties, restoring a sense of personal control, and strengthening self-efficacy. The development of psychological resilience skills in individuals affected by catastrophic or wartime events enables them to analyze psychological challenges, assess alternative solutions, and apply optimal coping strategies.

An analysis of contemporary scientific literature allows for the identification of key coping strategies, including confrontation, distancing, self-control, seeking social support, accepting responsibility, avoidance, planned problem-solving, and

positive reappraisal. Within the framework of R. Lazarus and S. Folkman's concept, coping strategies are defined as adaptive behavioral mechanisms that contribute to stabilizing an individual's psychosocial state under stressful conditions. In his monograph Psychological Stress and the Coping Process, R. Lazarus emphasizes the role of conscious strategies in responding to stressful situations, highlighting their importance in fostering resilience [1, pp. 67–69].

Coping strategies are considered significant personal resources that facilitate adaptation to a changing environment. The key functions of coping behavior include mitigating the negative impact of stressors, adjusting to new conditions, maintaining a positive self-concept, ensuring emotional stability, and fostering constructive social connections. According to the classification proposed by E. Frydenberg and R. Lewis, coping strategies are categorized into three primary styles: productive, intermediate, and non-productive [2, p. 35].

In the international context, specialized support programs are being developed for individuals in crisis situations, particularly refugees. These programs incorporate psychological assistance aimed at reducing anxiety levels, as well as measures to promote sociocultural adaptation and integration [3, pp. 145–160].

The effective resolution of complex psychological issues requires the optimization of corrective strategies and the integration of relevant psychological resilience skills, which enhance an individual's adaptive capacity.

In the initial encounter with a crisis or catastrophic psychological situation, the ability to engage in problem-focused coping plays a decisive role. The level of an individual's cognitive functioning and the development of their social network provide essential support both at the onset and in the later stages when the emergence of intense and recurring distress reactions necessitates emotional regulation. Compensating for emotional imbalance is a key factor in minimizing physiological and psychological stress responses.

Well-developed social connections play a critical role in the process of restoring interpersonal relationships with family members and close individuals. A lack of social support can significantly complicate psychological rehabilitation. Restoring social connections involves not only rebuilding positive interpersonal relationships but also activating community support resources.

Engagement in positive activities as a strategy for improving emotional well-being and overall functioning is a crucial skill when facing depressive states, affective disorders, or social isolation. In such cases, problem-focused coping skills and social support play a secondary role.

When an individual experiences heightened anxiety and intrusive cognitions that negatively affect their functioning, the development of rational thinking skills becomes a primary concern. This involves analyzing and recognizing triggering events or their components, as well as modifying cognitive schemas to reduce anxiety levels. In such conditions, action-planning strategies or emotional regulation techniques tend to be less effective.

In cases of severe somatic illnesses, pronounced mental disorders, substance abuse, or significant ongoing adversities, the supervisor refers the patient to appropriate specialized services, emphasizing the importance of problem-focused coping skills.

The first step in the problem-solving process is a clear definition of the problem itself. If the issue is complex, it is recommended to decompose it into more manageable components. Often, large-scale problems can be broken down into a series of smaller, more solvable tasks. Clearly defining the problem enhances the effectiveness of its resolution.

When decomposing a problem into multiple components, an individual may experience doubts about their ability to solve them. It is crucial to focus on each component separately, avoiding multitasking and distractions caused by secondary issues.

Chronic problems may lead to increased stress levels, negative affect, and disruptions in interpersonal relationships, including heightened aggression. The inability to resolve current issues can result in feelings of helplessness and demoralization. Problem-focused coping enables individuals to break down problems into manageable components, prioritize tasks, and select optimal action strategies. In cases where family members struggle with problem-solving, engagement in psychological counseling is recommended.

Bibliography:

1. Folkman, S., Lazarus R.S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A., Gruen, R.J. Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. Journal of Personality and Social Psychology. 1986. 992-1003. URL: http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.50.5.992.

2. Frydenberg E. Beyond Coping. Meeting goals,visions and challenges. Oxford University Press, 2006. P. 272.

3. Klaassens, M., & van Hout, J. The mental health status of Ukrainian refugees in the Netherlands: A quantitative study. Journal of Refugee Studies. 36(2), 2023, c. 145–160.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-122

ФАКТОРНА МОДЕЛЬ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Олефір В. О.
доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної психології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Боснюк В. Ф.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національний університет цивільного захисту України
м. Черкаси, Україна

З 1960-х років концептуалізація суб'єктивного благополуччя стала важливим напрямом психологічних досліджень, особливо після публікації Е. Дінера [5]. Його трьохкомпонентна модель (задоволеність життям, позитивний та негативний афект) залишається домінантним підходом до оцінки суб'єктивного благополуччя. Дослідження показують, що вищий рівень суб'єктивного благополуччя пов'язаний із соціально-економічними, міжособистісними та фізичними перевагами.

Науковці дискутують щодо структури суб'єктивного благополуччя. Виділено п'ять основних моделей: три окремі компоненти, ієрархічна модель, причинно-наслідкова модель, композитна модель та модель конфігурації компонентів. Кожна з них має обмеження, що зумовило використання біфакторної моделі, яка дозволяє одночасно оцінювати загальний фактор та унікальні складові [3; 6]. Проте результати досліджень щодо її ефективності залишаються суперечливими.

Останніми роками дослідники почали застосовувати експлораторне моделювання структурними рівняннями (EMCP), яке дозволяє більш точно враховувати взаємозв'язки між компонентами конструкта. Незважаючи на численні дослідження, консенсусу щодо оптимальної моделі суб'єктивного благополуччя немає. Жодна з моделей не була перевірена на вибірці українців, що підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Метою роботи є визначення факторної структури суб'єктивного благополуччя молодих українців, припускаючи, що біфакторна модель EMCP забезпечить кращу відповідність даним порівняно з традиційною трьохфакторною моделлю.

Метод

Учасники. До вибірки досліджуваних увійшли 1111 студентів закладів вищої освіти України віком від 18 до 26 років. Гендерний розподіл вибірки склав 59,0% жінок та 41,0% чоловіків.

Процедура та інструменти. Дослідження проводилося за неекспериментальним дизайном із використанням самозвітних методик.

У межах дослідження було оцінено три основні компоненти суб'єктивного благополуччя: задоволеність життям, позитивний афект і негативний афект.

Шкала задоволеності життям (українська адаптація: Олефір та Боснюк, [1] застосовувалася для оцінки когнітивного компонента суб'єктивного благополуччя. Надійність шкали: ω = .835, 95% CI [819–850].

Шкала позитивних та негативних переживань (SPANE) (українська адаптація: Олефір та ін., [2] використовувалася для вимірювання афективного компонента суб'єктивного благополуччя. Внутрішня узгодженість шкали: позитивні переживання: ω = .875, 95% CI [.863 – .886]; негативні переживання: ω = .827, 95% CI [.811 – .843].

Організація дослідження. Учасники отримали електронні листи з інформацією про дослідження та посиланням на Google Forms. Перед заповненням анкет вони мали ознайомитися з онлайн-інформованою згодою, яка містила опис мети дослідження, очікувану тривалість опитування, можливість відмови від участі та умови збереження й використання даних.

Аналіз усіх моделей проводився за допомогою програми Mplus 7.0 (Muthén & Muthén, 1998–2015) із використанням робастної оцінки максимальної правдоподібності (MLR). Цей метод є стійким до лікертовської природи тверджень опитувальників та ненормальності розподілу даних. Для оцінки моделей EMCP було застосовано генератор EMCP-коду [4].

Статистичні обчислення виконувалися у середовищі RStudio (RStudio Team, 2020) з використанням версії R 4.2.3 (R Development Core Team, 2014) та додаткових пакетів. Зокрема, AICcmodavg застосовувався для розрахунку вагових коефіцієнтів Акайке, а BifactorIndicesCalculator – для обчислення біфакторних індексів: поясненої загальної дисперсії (ECV), ієрархічної Омега (OmegaH), відсотка незабруднених кореляцій (PUC) та загальної дисперсії, поясненої елементом (I-ECV).

Результати

Дослідження порівнювало структурні моделі суб'єктивного благополуччя, щоб визначити найкращу з них. Аналіз 3Ф-КФА та 3Ф-EMCP показав, що більш складна структура 3Ф-EMCP не сприяє кращій диференціації факторів. Біфакторні моделі підтвердили існування інтегрального фактора, причому модель БФ-EMCP виявилася найбільш

відповідною даним. Це свідчить про доцільність розгляду суб'єктивного благополуччя як багатовимірної конструкції із загальним фактором.

Перевірка інваріантності за статтю показала, що модель БФ-ЕМСР однаково добре працює для чоловіків і жінок. Водночас дослідження має обмеження: вибірка складалася зі студентів 18–25 років, не враховувались специфічні сфери задоволеності життям і досліджувалася лише гендерна інваріантність. Майбутні роботи можуть розширити аналіз на інші вікові та соціально-економічні групи.

Висновки

Порівняння конкуруючих структурних моделей показало, що суб'єктивне благополуччя, оцінене за шкалами SWLS і SPANE, найкраще описується біфакторною моделлю ЕМСР. Ця модель, яка включає загальний інтегральний фактор суб'єктивного благополуччя та три його компоненти (задоволеність життям, позитивний і негативний афект), є перспективною для подальших досліджень із використанням моделювання структурними рівняннями. Отримані результати щодо структурної концептуалізації української вибірки узгоджуються з дослідженнями в інших країнах і культурних контекстах. Перевірка інваріантності підтвердила психометричну еквівалентність цього конструкта для осіб різної статі.

Література:

1. Олефір В. О., Боснюк В. Ф. Адаптація україномовної версії шкали задоволеності життям Е. Дінера. *Наука і освіта*. 2024. № 2. С. 64–72 https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-2-9

2. Олефір В. О., Боснюк В. Ф., Малофейкіна К. О. Валідизація і вимірювальна інваріантність української версії шкали позитивних і негативних переживань (SPANE). *Вісник Харківського національного, університету імені В. Н. Каразіна, серія «Психологія»*. 2021. № 71. С. 34–42. https://doi.org/10.26565/2225-7756-2021-71-04

3. Chen F. F., Bai L., Lee J. M., Jing Y. Culture and the structure of affect: A bifactor modeling approach. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being.* 2013. Vol. *17*(5). P. 1801–1824. https://doi.org/10.1007/s10902-015-9671-3

4. De Beer L. T., Morin A. J. S. (B)ESEM invariance syntax generator for Mplus. 2022. https://doi.org/10.6084/m9.figshare.19360808

5. Diener E. Subjective well-being. *Psychological Bulletin.* 1984. Vol. *95*(3). P. 542–575. https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542

6. Jovanović V. A bifactor model of subjective well-being: A re-examination of the structure of subjective well-being. *Personality and Individual Differences.* 2015. Vol. *87.* P. 45–49. https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.026

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-123

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Пасхін Г. І.
аспірант кафедри педагогіки та психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується значними соціокультурними трансформаціями, що впливають на становлення особистості молодої людини. Гендерні особливості індивідуально-психологічних характеристик сучасної молоді є важливим аспектом психологічних досліджень, адже вони визначають стиль мислення, поведінкові моделі, емоційну сферу та адаптаційні механізми.

Глобальні зміни в суспільстві, зокрема цифровізація, динаміка гендерних ролей, зміни в соціальних очікуваннях і ціннісних орієнтаціях, значною мірою формують сучасну молодь. У цьому контексті вивчення гендерних особливостей дозволяє глибше зрозуміти специфіку когнітивних, емоційних, мотиваційних та поведінкових проявів юнаків і дівчат, їхні особистісні ресурси та труднощі в процесі соціалізації.

Значний інтерес становить аналіз гендерних відмінностей у стратегіях подолання стресу, рівнях тривожності, особливостях самооцінки, емоційного інтелекту, а також схильності до ризикової поведінки, яким і сьогодні продовжують займатись такі сучасні науковці, як: Ю. Асєєва, О. Бедлінський, О. Галян, А. Горянська, О. Грек, Е. Гуцало, Г. Даниленко, В. Данильченко, С. Доскач, М. Еувема, О. Зубова, С. Максименко, С. Мельничук, Г. Мікляєва, Т. Опанчук, Р. Павелків, В. Петренко, В. Пісоцький, А. Росюк, О. Саннікова, М. Сачук, Г. Соколова, Н. Торбяк, О. Чабан, А. Черкашин, О. Хаустова, Г. Хомич, І. Ясточкіна та інші [1-4, 6-9]. Поглиблені знання в цих сферах сприяють розробці ефективних психологічних підходів до супроводу молоді, профілактики девіантної поведінки, розвитку та адптації в сучасних реаліях, а також формуванню психологічної готовності до дорослого життя.

Метою нашого дослідження – є визначення гендерних індивідуально-психологічних особливостей сучасної молоді.

У нашому дослідженні прийняло участь 207 осіб віком від 17 до 25 років, із них 83 юнака та 124 юнки, середній вік групи склав 20,75 років.

Для визначення особливостей юнок та юнаків, ми використали П'ятифакторний опитувальник особистості (Р. Маккраї та П. Коста), який дозволяє адекватно описати психологічний портрет особистості на основі

факторного аналізу п'яти незалежних змінних (нейротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, співробітництво, сумлінність) [5](табл. 1)

Таблиця 1

Індивідуальні особливості сучасних юнаків та юнок

Шкали	***Юнаки***	***Дівчата***
Екстраверсія – інтроверсія		
високі	40,964	25,000
середні	33,735	42,742
низькі	25,301	32,258
Прихильність – відокремленість		
високі	36,145	25,806
середні	33,735	44,355
низькі	30,120	29,839
Самоконтроль – імпульсивність		
високі	26,506	21,774
середні	51,807	55,645
низькі	21,687	22,581
Емоційна стійкість – емоційна нестійкість		
високі	34,940	19,355
середні	31,325	39,516
низькі	33,735	41,129
Експресивність – практичність		
високі	20,482	16,935
середні	33,735	44,355
низькі	45,783	38,710

За попередніми результатами можна вказати, що юнаки мають високий рівень екстраверсії (**40,96%)**, що вказує на їхню соціальність, активність та досвідченість до взаємодії з іншими людьми; **36,15%** високий рівень прихильності, демонструють помірний контроль над імпульсами залежно від основних **(51,81%** із середнім рівнем), здатні справлятися зі стресом, демонструючи врівноваженість і стійкість у складних ситуаціях (**34,94%** юнаків мають високий рівень емоційної стійкості), більш прагматичні, раціональні, орієнтовані на логіку (**45,78%** мають низький рівень експресивності). Дівчата демонструють гнучкість, можуть бути товариськими або стриманими залежно від ситуації (**42,74%** із середнім рівнем); демонструють баланс між довірливістю до людей та певною незалежністю (**44,36%** із середнім рівнем); адаптуються до обставин, проявляють помірну дисципліну (**55,65%** із середнім рівнем);схильні до емоційної нестабільності, підвищеної тривожності, стресу та перепадів настрою (**41,13%** із низьким рівнем); вміють збалансувати емоційну сферу та можуть демонструвати прагматичний підхід у поведінці (**44,36%** із середнім рівнем). Дівчата, у порівнянні з юнаками, частіше проявляють емоційну нестійкість, імпульсивність та інтроверсію. Водночас вони демонструють вищий рівень прагматизму та збалансовану прихильність до оточення, що дозволяє їм адаптуватися до мінливих умов сьогодення.

Результати дослідження підтверджують наявність статистично значущих гендерних відмінностей в індивідуально-психологічних характеристиках сучасної молоді, що вказує на необхідність урахування гендерного фактору в психологічному супроводі, освітньо-виховних процесах та профілактичних заходах.

Отримані дані свідчать про необхідність подальшого вивчення психологічних механізмів, гендерних особливостей у контексті розвитку особистості молоді, її соціалізації та адаптації до сучасних викликів. Особливий інтерес становить дослідження впливу соціальних очікувань, гендерних стереотипів та особистісних стратегій подолання стресу на формування психологічної зрілості молоді.

Подальші дослідження у цьому напрямі дозволять розширити наукове розуміння гендерної диференціації індивідуально-психологічних особливостей та сприятимуть формуванню ефективних методів психологічної підтримки молоді в умовах соціокультурних трансформацій.

Література:

1. Асєєва Ю. О., Кузнецова А. В., Грачковська В. В. Проблема суїцидальності серед молодого покоління українців. *Габітус*. 2022 Вип. 36 С. 110-114 DOI: https://doi.org/10.32843/ 2663-5208.2022.36.17

2. Галян І.М. Ціннісно-смислова саморегуляція особистості: ґенеза та механізми функціонування: монографія. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. 402 с.

3. Данильченко В. О. Вплив соціальних медіа на самопочуття та самоповагу молоді. *Психологічні дослідження*, 2018. С.102-108.

4. Еувема М. Психосоціальний розвиток дітей та молоді: пер. з англ. Київ. «LHSI», 2016. 108 с.

5. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.

6. Максименко С.Д., Руденко Я.В., Кушнєрьова А.М., Невмержицький В.М. Психічне здоров'я особистості: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 438 с.

7. Сачук М. Зниження тривожності в дітей підліткового віку: корекційно-профілактична програма. *Психолог. Шкільний світ: Всеукраїнська газета.* 2016. № 23/24. С. 36-43.

8. Торбяк Н. В. Проблема самооцінки дітей молодшого шкільного віку та особливості її формування під впливом педагогічної оцінки. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Соціальна робота*. 2017. № 1. С. 30-34.

9. Хомич Г. О. Психологічна допомога особистості у стані тривоги: екзистенційна модель. Загальна і медична психологія. 2019. № 2. С. 77– 81.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-124

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Перелигіна Л. А.
доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Швалб А. Ю.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної психології
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Події останніх років, зокрема, повномасштабна військова агресія російських військ та вторгнення на територію України у лютому 2022 року, призвели до появи нової сфери психологічних досліджень, а саме досліджень психологічних особливостей учасників бойових дій. Варто відзначити, що і раніше проводилися дослідження учасників бойових дій чи миротворчих операцій [1, 5, 6], однак такої кількості досліджуваних у психологів ще не було. Це стосується багатьох психологічних якостей та феноменів, серед яких варто виокремити психологічне благополуччя особистості, яке впливає на всі сфери життєдіяльності людини [2, 4].

Попри великий пласт наукових теоретичних та практичних праць з проблематики дослідження [3], тема можливості використання різних технік і технологій для надання психологічної допомоги учасникам бойових дій не втрачає своєї актуальності, оскільки існує потреба в реабілітації психологічних станів таких фахівців, яка неможлива без аналізу впливу участі в бойових діях на психологічні характеристики особистості та її психологічне та фізичне благополуччя.

Тому метою нашої роботи стало дослідження впливу соціально-психологічного тренінгу на психологічне благополуччя учасників бойових дій. Для цього використовувались шкала суб'єктивного благополуччя Ріфф та методика суб'єктивного благополуччя А. Перуе–Баду. В дослідженні приймали участь 68 рятувальників – учасників бойових дій.

Результати, отримані після проведення зазначених методик, були кількісно та якісно проаналізовані і являли собою наступні показники: рівень самооцінки досліджуваних, емоційного стресу та психологічного

благополуччя. Додатковими показниками, які більш детально характеризували психічні стани респондентів, були рівень тривожності, працездатності, психічної напруги та втоми.

Що стосується питання тривожності, можна сказати про значний прояв явних ознак тривожності (52%), незначний прояв тривожності є характерним для групи, що склала 32%, 10% − сильно виражена тривожність та всього 6 % осіб не мають прояву тривожності. Загалом більшість досліджуваних мають низьки показники працездатності та високі показники психічної втоми, що пов'язано зі специфікою виконання завдань службового характеру.

При визначені суб'єктивного рівня психологічного благополуччя було виявлено, що усі співробітники мають середній (40%), вище середнього (50%) та високий рівень (10% персоналу) суб'єктивного благополуччя. Проте визначення рівня психологічного благополуччя показало, що 17% співробітників мають низький рівень психологічного благополуччя. Також встановлено, що 19% респондентів мають низький рівень осмисленості життя, тобто відчувають безцільність існування та відсутність життєвих перспектив.

За для відновлення психологічного благополуччя рятувальників нами було використанно соціально-психологічний тренінг. Цей тренінг має структуру, яка відповідає особливостям повсякденної діяльності рятувальників, що мають особистісний досвід участі у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Програму тренінгу було розроблено і апробовано фахівцями навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України.

Повна програма тренінгу розрахована на 3 робочі дні по 8 годин кожний. Розпочинати тренінг необхідно через декілька діб після закінчення виконання завдань за призначенням в умовах впливу негативних стрес факторів, але не пізніше двох із половиною тижнів після них.

Перший день тренінгу складався з двох блоків. У блоці «Відновлення комунікативної компетенції рятувальників» було вирішення актуальних комунікативних завдань, що виникають у рамках повсякденної діяльності фахівців; виявлення проблем в комунікативній сфері, які виникають внаслідок службових завдань в екстремальній та кризовій ситуації, та шляхи їх подолання.

У 2-му блоці «Поведінково-діяльнісний» формували навички спільної діяльності в екстремальних ситуаціях, розвиток уміння «відчувати групу» та її окремих членів, підвищили рівень усвідомлення учасниками типового та специфічного у професійній діяльності того чи іншого фахівця, включаючи розвиток почуття спільності, формування навичок тілесної взаємодії один з одним, підготовку до майбутніх проблемних життєвих ситуацій та внесення коректівів до поведінки.

Другий день тренінгу (блок «Емоційний») був спрямований на підвищення здатності впоратися із ситуацією нагнітання напруги, включення глибоких емоційно-позитивних переживань у фахівців, розуміння ними можливих професійних і психологічних проблем та шляхів їх розв'язання.

Третій день тренінгу (блок «Ресурсний») був присвячений формуванню вміння позитивно мислити, розвитку позитивного самовідношення; формуванню навичок самосвідомості й уміння прихиляти до себе, емпатичних умінь; розвитку уміння думати про себе в позитивному ключі; усвідомленню фахівцем соціальної приналежності до певної групи; підвищення рівня усвідомлення можливих перешкод на шляху до професійних цілей і уявлення про шляхи подолання цих перешкод.

Після участі у відновлювальному тренінгу у рятувальників знизився рівень реактивної тривожності, підвищився рівень нервово-психічної стійкості та виявлено значуще поліпшення емоційного фону. Учасники тренінгу позбавилися відчуття необхідності звільнення від стресу, у них відбулося усвідомлення свого внутрішнього стану, який виник у результаті травмуючої ситуації, відбулося поліпшення стану нервово-психічної стійкості.

Література:

1. Алещенко В. І. Психологічне забезпечення миротворчої діяльності військовослужбовців Збройних Сил України: моног. Харків, ХУПС. 2008. 238 с.

2. Волинець Н. В. Чинники психологічного благополуччя персоналу Державної прикордонної служби України в особливих умовах здійснення професійної діяльності. *Український психологічний журнал*. № 2. 2018. С. 18-35.

3. Використання психотренінгових технологій у практичній діяльності психологів ДСНС України: практичний порадник /За заг ред. В.П. Садкового; НУЦЗУ. –Х. : ФОП Панов А.М., 2018. – 340с.

4. Коваленко А. Б. Психологічне благополуччя військовослужбовців, що отримали поранення в зоні АТО. *Український психологічний журнал*. 2017. № 3 (5). С. 124–134.

5. Кокун О. М. та ін. *Peculiarities of providing psychological assistance to military personnel, veterans and members of their families by civilian psychologists: a methodological manual.* 7БЦ, м. Київ, Україна. 2023. 276 с.

6. Овсяннікова Я.О. Післятравматичне зростання рятувальників-учасників АТО засобами психотренінгових технологій. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології*: монографія / за заг. ред. В.П. Садкового, О.В. Тімченко; НУЦЗУ. Х.: ФОП Мезіна В.В., 2017. С.488-498.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-125

ПИТАННЯ ПЕРЕПИСУВАННЯ ЖИТТЄВОГО СЦЕНАРІЮ У РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Слободенюк Д. А.
студент 2 курсу «Фізична терапія та реабілітація»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Є певний «життєвий план», який складає людина у дитинстві, орієнтуючись на невербальні та вербальні сигнали, котрі їй подають батьки, найближче оточення дитині.

Батьки мають сильний вплив на дитину, передаючи йому послання, котрі закріпляються на підсвідомому рівні. Цей вплив обумовлює найлегші вибори у дорослому житті.

Стен Вуллемс виділив дві найважливіші особливості формування життєвого сценарію : 1) Сценарні рішення є номер 1 пріоритетом для виживання дитини у світі, що часто ворожий для дитини і загрозливе для її життя; 2) сценарні рішення приймаються відповідно до емоцій дитини та її способу тестування реальності.

Формування життєвого сценарію

– Життєвий сценарій формується в ранньому дитинстві на несвідомому рівні, часто ще до того, як дитина навчиться говорити.

– Батьківські установки (вербальні та невербальні) значно впливають на сприйняття світу та самих себе.

– Реакції батьків на успіхи та невдачі дитини визначають її подальші життєві рішення.

Вплив батьків та оточення

– Дитина формує сценарні рішення для виживання в світі, який може здаватись ворожим або небезпечним.

– Емоційний досвід раннього дитинства має значний вплив на формування переконань щодо себе, інших людей та життя загалом.

– Невідповідна реакція батьків (ігнорування, покарання, відсутність підтримки) може призвести до узагальнених негативних установок, наприклад: «Людям довіряти не можна» або «Я не заслуговую на любов».

Переживання дитини та сценарні рішення

– Діти не розрізняють свої потреби та їх задоволення, через що можуть приймати екстремальні рішення.

– Фантазія про власну всемогутність змушує дитину брати на себе відповідальність за ситуації, які від неї не залежать (наприклад, сварки батьків).

– Відчуття провини або відповідальності за дії дорослих може закріпитися на все життя.

Категорії життєвих сценаріїв

– **Переможці** – люди, які досягають поставлених цілей та реалізують свої бажання.

– **Переможені** – ті, хто рухається до самознищення або серйозних життєвих невдач (можуть мати три ступені трагічного фіналу).

– **Не-переможці** – люди, які не зазнають великих втрат, але й не досягають значних успіхів (живуть у «зоні комфорту» без ризику).

Відмінності між переможцем і переможеним

– Переможець має запасний план на випадок поразки, тоді як переможений діє за принципом «все або нічого».

– Переможений часто говорить про перемогу, але не має чіткої стратегії.

– Людина може мати змішані сценарії: бути переможцем у одній сфері, не-переможцем у іншій, а в третій – переможеним.

Накази та рішення

1. **Накази в Транзакційному аналізі**

– Боб і Мері Гулдінг визначили 12 основних типів наказів.

– Накази – це переважно невербальні послання, які дитина отримує від батьків.

– Кожен наказ має відповідний дозвіл (накази починаються з «Не…», дозволи – з «Добре…»).

2. **Основні типи наказів**

– **Не живи** – передається, коли батьки відчувають дитину як тягар або заважає їхнім планам.

– **Не будь самим собою** – виникає, коли дитина не відповідає очікуванням батьків щодо статі, характеру чи поведінки.

– **Не будь дитиною** – може формуватися, коли батьки самі не дозволяли собі бути дітьми або коли сприймають дитину як конкурента.

– **Не рости (залишайся маленьким)** – часто адресовано молодшим або єдиним дітям, коли батьки бояться втратити свою батьківську значущість.

– **Не роби успіхів** – виникає, коли батьки заздрять майбутнім успіхам дитини або бояться, що вона їх перевершить.

– **Не роби (нічого не роби)** – дитина отримує такий наказ від батьків, які бояться наслідків її активності та ініціативності.

Драйверна поведінка та її специфіка

1. **Поняття драйверної поведінки**

– Драйвери – це короткочасні сценарні реакції, що проявляються в межах 0,5-1 секунди.

– Їх виявлення дозволяє прогнозувати сценарний процес людини.

2. **Основні види драйверів**

1. «Будь найкращим»

– Використання фраз-кліше: «Як уже говорив…», «Можна сказати…»

– Тон голосу: схожий на дорослого.

– Жести: рахує на пальцях, підпирає підборіддя.

– Вираз обличчя: очі спрямовані вгору, ніби щось читає.

2. «Радуй інших»

– Часті питання: «Добре?», «У тебе нормально?»

– Тон голосу: високий, пісклявий.

– Жести: розводить руками, киває головою.

– Положення тіла: нахилений вперед, плечі підняті.

– Вираз обличчя: дивиться з-під брів.

3. «Намагайся»

– Використання слів: «спробую», «намагатимуся».

– Тон голосу: глухий, приглушений.

– Положення тіла: сутулиться, руки на колінах.

– Вираз обличчя: напружене, складки над переніссям.

4. «Будь сильним»

– Використання слів: «Мені спала на думку думка…», «Ти змушуєш мене нервувати».

– Тон голосу: монотонний, рівний.

– Жести: відсутні.

– Положення тіла: руки переплетені, тіло нерухоме.

– Вираз обличчя: нічого не виражає.

5. «Поспішай»

– Використання слів: «Швидше!», «Ходімо!».

– Тон голосу: уривчастий, швидкий.

– Жести: постукування пальцями, погляди на годинник.

– Вираз обличчя: швидко змінюється.

3. **Зв'язок драйверної поведінки зі сценаріями**

– Драйвери відтворюють мініатюрні сценарні процеси.

– Вони є функціональними проявами неблагополучних контрсценаріїв.

– Наприклад:

– «Будь найкращим» – підкорення батьківському голосу «Будеш ОК, якщо все робитимеш краще за інших».

– «Радуй інших» – людина відчуває себе ОК лише тоді, коли робить інших щасливими.

– «Намагайся» – переконання, що достатньо намагатися, а не діяти.

Драйвери як стратегії виживання

– Вони є тимчасовими компенсаційними механізмами.

– Дозволяють не виконувати руйнівних наказів сценарію (наприклад, «Не живи»).

Проактивність як альтернатива драйверам

– Проактивність – це дія з власних переконань, а не під впливом зовнішніх чинників.

– Вона тісно пов'язана з відповідальністю за своє життя.

– Проактивна людина усвідомлює свої дії, їхні наслідки та працює над своїм розвитком.

Вважаємо, що основна частина реабілітації та психотерапевтичних послуг, психологічної допомоги повинна зводитись до того, що пацієнт почне прикладати зусилля заради того, щоб використовуючи критичне мислення, почати переписувати неспівпадаючі з дійсністю сценарії у свідомому стані.

Це зможе покращити якість навичок, котрі надають реабілітаційні центри, ерготерапевти, фізіотерапевти, психотерапевти у процесі реабілітації завдяки заохоченню пацієнта до життя мрії.

Література:

1. Штайнер К. Сценарії життя людей. Харків: Фабула, 2019. yakaboo.ua
2. С. Кові 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Київ: КМ-Букс, 2019.
3. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. Київ: Книги XXI, 2018.

НАПРЯМ 15. ТРАВМА ВІЙНИ: ВИКЛИКИ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-126

ТРАВМА ВІЙНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОГО МАЙБУТНЬОГО

Адамова О. С.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Війна в Україні спричинила глибокі та масштабні наслідки для психологічного здоров'я населення, що вимагає комплексного аналізу та розробки ефективних стратегій психологічної підтримки. Воєнні дії, масове насильство, втрата близьких, примусове переселення, руйнування домівок та соціальних зв'язків – усе це спричиняє серйозні психоемоційні травми, які можуть мати довготривалий вплив як на індивідів, так і на суспільство в цілому. Гібридний характер війни, що включає не лише фізичне знищення, а й інформаційні атаки, маніпуляції та дестабілізацію суспільства, створює додаткове навантаження на психіку українців. Стрес, викликаний війною, не є одномоментним, він продовжує діяти протягом усього періоду невизначеності, а його наслідки можуть проявлятися навіть після завершення активних бойових дій.

Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України, за попередніми розрахунками станом на червень 2022 року близько 15 мільйонів українців потребуватимуть психологічної підтримки, з них близько 4 мільйонів – медикаментозного лікування [1, с. 248]. Ці цифри підкреслюють масштаб проблеми та необхідність своєчасного втручання. Наразі головним викликом залишається доступність психологічної допомоги та її якість, оскільки кількість спеціалістів, які мають достатню кваліфікацію для роботи з військовими та цивільними, що пережили важкі травматичні події, є обмеженою. Крім того, стигматизація психічних розладів та недовіра до психологічної допомоги залишаються суттєвими бар'єрами для багатьох людей, які її потребують. У суспільстві досі існує уявлення про те, що звернення до психолога є ознакою слабкості, що може ускладнювати процес адаптації та відновлення. Наприклад, у дослідженні проведеному групою

учених щодо потреби в підтримці ментального здоров'я українських студентів під час війни було виявлено стереотип «звернення до психолога – прояв слабкості». Зазначається, що «погіршення психічного здоров'я студентів українських університетів з початку війни було додатково підтверджено під час якісних обговорень у фокус-групах зі студентами та викладачами... Наприклад, віра у стереотип «психологічна допомога – це ознака слабкості» може викликати страх осуду та розголосу за наявності проблеми з психічним здоров'ям і зрештою стати бар'єром для звернення по професійну підтримку» [2, с. 10, 11, 13].

Дослідження показують, що посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та депресія є одними з найпоширеніших психічних розладів серед постраждалих від війни. Наприклад, у наукових публікаціях на сайті Національного інституту стратегічних досліджень зазначається, що серед військовослужбовців тривожні та депресивні розлади трапляються вдвічі частіше, ніж серед цивільного населення [3]. Це свідчить про необхідність спеціалізованих програм підтримки для ветеранів та діючих військових. Важливим питанням є також психологічна адаптація військових після повернення до мирного життя, адже багато з них стикаються з труднощами соціалізації, проблемами у спілкуванні з рідними, почуттям провини перед тими, хто загинув, та загальною втратою сенсу життя. У багатьох розвивається так званий «бойовий стрес», що проявляється у вигляді підвищеної тривожності, агресії, проблем із самоконтролем та схильності до ризикованої поведінки [4].

Війна також значно впливає на дітей та підлітків, які є однією з найвразливіших категорій суспільства. Пережиті травматичні події можуть призвести до розвитку тривожних розладів, депресії та проблем з поведінкою. Відсутність своєчасної допомоги може мати довгострокові наслідки для їхнього психічного здоров'я та соціальної адаптації.

Невизначеність майбутнього, економічна нестабільність та постійний інформаційний тиск підсилюють хронічний стрес серед населення. За даними Міністерства охорони здоров'я України за 2022 рік, понад 70% українців відчували стрес або знервованість, але лише 2% зверталися по допомогу до фахівців [5]. Однак, потрібно зазначити, що нещодавно були опубліковані результати четвертої хвилі всеукраїнського дослідження, проведеного у грудні 2024 – січні 2025 року в межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» – ініціативи першої леді Олени Зеленської. І результати свідчать, що українське суспільство вже зовсім по-іншому починає ставитися до свого психологічного здоров'я. «Частка тих опитаних, хто вже звертається до психологів або психотерапевтів, збільшилась із 7% у 2022 році до 17% на початку 2025 року. Відсоток тих, хто категорично не планує звертатися за такою допомогою, зменшився з 46% у 2022 році до 22% у 2025 році. Суттєво збільшився запит на психологічну підтримку – з 41% до 71%. Та 86% українців вважають, що тему ментального здоров'я слід обговорювати більше» [6]. А це показник

того, наскільки українське суспільство потрібує якісної, фахової інформації про психологічне (ментальне) здоров'я і що є готовність сприймати таку інформацію.

Фізичне здоров'я також зазнає негативного впливу через психосоматичні прояви війни. ПТСР часто супроводжується такими захворюваннями, як гіпертонія, стенокардія, тахікардія, виразка шлунка та артрит [7]. Крім того, ПТСР може спонукати до ризикованої поведінки, включаючи зловживання алкоголем та наркотиками, що погіршує загальний стан здоров'я. Війна впливає не лише на безпосередніх учасників, а й на наступні покоління, які можуть успадкувати травматичний досвід через сімейні наративи, соціальну напруженість, нестабільність та невизначеність майбутнього.

Таким чином невизначене майбутнє в умовах війни посилює психологічні травми, спричиняючи зростання тривожних розладів та ПТСР. Відсутність прогнозованості ускладнює адаптацію та відновлення психологічного здоров'я українського суспільства. Тому є необхідність надалі розвивати систему психологічної підтримки та, відповідно, зміцнювати рівень психологічної стійкості суспільства.

Література:

1. Юрценюк О. С., Сумарюк Б. М. Вплив війни на психічне здоров'я українців: чинники формування невротичних та стрес-асоційованих психічних розладів. Сучасний стан питання. *Art of Medicine.* 2023. № 2 (26). С. 248-251. DOI: 10.21802/artm.2023.2.26.248.

2. Полив'яна М., Степанова Н., Ячнік Ю., Мишаківська О., Фегерт Й. М., Сітарскі Е., Пінчук І. Потреба в підтримці ментального здоров'я студентів під час війни. *Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Медичні науки.* 2024. № 2 (76). С. 1-19. DOI: 10.25040/ntsh2024.02.21.

3. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-vchas y-viyny.

4. Пузирьов Є. В., Ізвєков В. В. Бойовий стрес та його наслідки для військовослужбовців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 203-209. DOI https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/33.

5. Понад 70% українців відчувають стрес або знервованість і лише 2% звертаються до фахівця. URL: https://moz.gov.ua/uk/ponad-70-ukrainciv-vidchuvajut-stres-abo-znervovanist-i-lishe-2-zvertajutsja-do-fahivcja-.

6. Ти як? Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни. URL: https://od.cdc.gov.ua/news/ty-yak-psyhichne-zdorov-ya-ta-stavlennya-ukrayintsiv-do-psyhologichnoyi-dopomogy-pid-chas-vijny/.

7. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний... URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-127

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кабанцева А. В.
кандидатка психологічних наук,
завідувачка відділення клінічної психології, учена секретарка
Державний заклад «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України»
м. Київ, Україна

Війна завдає глибоких психотравм дітям, а страшними наслідками є те, що ці травми можуть бути тривалими, навіть довічними, і можуть навіть передаватися наступним поколінням [1, 2]. Це відбувається через те, що діти стають свідками потужних стресових подій і стикаються з великим масивом проблем, основними з яких є: гуманітарні та фізичні проблеми, проблеми психічного здоров'я, соціальні та освітні проблеми.

Незадоволення базових потреб дитини, зокрема почуття безпеки, що є критично важливим для здорового розвитку, посилюють виникнення психічної та соматичної патології [3]. Діти, які пережили воєнні конфлікти, часто мають проблеми з поведінкою, у них викають труднощі у спілкуванні та адаптації, а також вони схильні до агресії або ізоляції [4, 5]. Подібне призводить до порушення психічної та соматичної безпеки особистості. Це знижує якість її життя і посилює загострення перебігу вікових криз розвитку.

Не кожна стресова подія є травматичною. Такою вона стає коли стресовий фактор значно перевищує спроможність психіки та організму, в наслідок чого і розвивається психотравма, яка підриває відчуття безпеки у світі та заміщує думками, що катастрофа може статися будь-коли. У такому стану виникають повторні переживання, уникнення, негативні когніції та настрій, гіперзбудження. Але чим вище ресурсний потенціал, тим менше особистість зазнає негативних наслідків пережитих стресових подій. Відносно цього, специфіка діяльності клінічного психолога полягає у двох основних напрямках, які зворотно залежні між собою: зміцнення та відновлення психічного здоров'я (рис.).

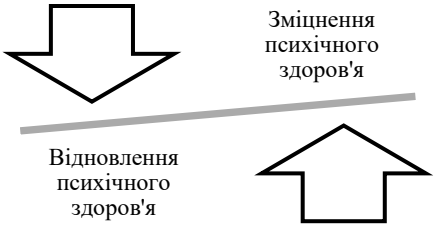

Рис. Основні напрямки діяльності клінічного психолога

При травматичному досвіді, завданням для клінічного психолога виступає саме відновлення психічного здоров'я (відновити почуття безпеки та сприяти посттравматичному зростанню), що потребує комплексного та системного підходів, бо збитків зазнає як психічне, так і психічне здоров'я.

До зміцнення психічного здоров'я входить розвиток психологічного благополуччя дитини та попередження набуття нею травматичного стресового досвіду. Останнє полягає у формуванні стійкої Я-концепції дитини (когнітивний, оцінний і поведінковий компоненти), що сприятиме розширенню знань дитини про себе, зміцненню власних ціннісних орієнтацій, підвищенню самоконтролю, саморегуляції, самоефективності тощо.

Вищезазначені напрямки реалізуються через основні форми роботи клінічного психолога: психопрофілактика, психодіагностика, психокорекція, психологічне консультування, психологічна реабілітація та абілітація. Клінічний психолог працює не один, а в системі «клінічний психолог – дитина – батьки – лікарі – педагоги». При виявленні соматичних проявів порушення здоров'я дитина перенаправляється до профільного лікаря. Робота з дитиною повинна відбуватися у тісній співпраці з батьками. Необхідним виступає оцінка актуального самопочуття батьків та дослідження загального внутрішньосімейного клімату.

Психоемоційний стан дорослих, які знаходяться поряд із дітьми (батьки чи особи, які їх заміщують) має великого значення, бо несе swell-реакцію. Не менш важливим виступає наскільки дорослі здатні опанувати свій психоемоційний стан та забезпечити необхідну психологічну підтримку дитині.

Кожна дитина індивідуальна, і те, що є нормою для однієї, може бути тривожним сигналом для іншої. Спостереження та бесіда є основними інструментами дорослого (батьків, педагогів, інших дорослих, які контактують із дитиною), щоб своєчасно визначити перші прояви порушень психічного здоров'я дитини. Чим раніше буде надана допомога, тим ефективнішими будуть заходи по відновленню самопочуття дитини.

Робота клінічного психолога полягає в тому, щоб на ранніх стадіях допомогти дитині подолати травматичний стрес, відновити емоційний

баланс і повернутися до нормального життя. Роль клінічного психолога в цій системі полягає у реалізації скринінгу оцінки психічного здоров'я дітей в освітніх закладах, так як діагностичний інструментарій клінічного психолога відрізняється від інструментарію практичного психолога, проведення психоедукації та психопрофілактики серед дітей та дорослих, які ними опікуються, здійснення поглибленої конкретно спрямованої психодіагностики задля виявлення актуальних проблем, консультуванні батьків та педагогів, що сприятиме покращенню підтримки дітей у складний період, а також розвитку батьківських компетенцій та психологічної культури,

Психоедукація сприяє зменшенню стигматизації психічних розладів та формуванню толерантного ставлення до людей із ними. Підвищення рівня знань та психологічної культури сприяє посиленню мотивації щодо звернення по професійну психологічну допомогу в разі необхідності. До корекційно-розвиваючих заходів психотравматичного зростання обов'язковим є залучення батьків, бо сім'я є першим і важливим осередком для дитини.

Спираючись на власний досвід роботи з дітьми та їх батьками, актуальними темами психоедукційних заходів у воєнний період стали: «Стресостійкість. Навички управління стресом», «Резильєнс – відновлення після стресу», «Життєві цінності – складова резильєнтності», «Сім'я – як життєва цінність і ресурс для особистості», «Як зберегти себе і свою сім'ю в надзвичайних умовах?», «Як зберегти себе і свою сім'ю в надзвичайних умовах пролонгованого впливу?», «Вікно толерантності – оптимальний стан людини», «Перша психологічна допомога (ППД): моя користь іншим», «Особливості ППД при різних реакціях на стрес», «Інформаційно-психологічна безпека в умовах гібридної війни». Наявність здорової емоційної підтримки та безпеки в родині забезпечує дітям почуття стабільності та захищеності, що знижує ризик розвитку тривожності та інших психологічних порушень.

Література:

1. Schwartz L., Nakonechna M., Campbell G., Brunner D., Stadler C., Schmid M. et. al. Addressing the mental health needs and burdens of children fleeing war: a field update from ongoing mental health and psychosocial support efforts at the Ukrainian border. *European journal of psychotraumatology.* 2022. Vol. 13(2). 2101759. https://doi.org/10.1080/20008198.2022.2101759

2. Yayan E.H., Düken M.E., Özdemir A.A., Çelebioğlu A. Mental Health Problems of Syrian Refugee Children: Post-Traumatic Stress, Depression and Anxiety. *Journal of pediatric nursing*. 2020. Vol. 51. e27–e32. https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.06.012

3. Кабанцева А. В. Дитина у турбулентному часі / А. В. Кабанцева, Д. О. Костін // The 9th International scientific and practical conference

"Dynamics of the development of world science" (May 13-15, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. 1142 p. – C. 543-549.

4. Ye Y., Li Y., Jin S., Huang J., Ma R., Wang X. et. al. Family Function and Post-Traumatic Stress Disorder in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*. 2023. Vol. 24(5). P. 3151-3169. https://doi.org/10.1177/15248380221126182

5. Masten A.S., Narayan A.J. Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience. *Annu. Rev. Psychol*. 2012. Vol. 63. P. 227–57. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100356

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-128

ТРАВМА ВІЙНИ У МЕНТАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Панченко О. А.
доктор наук з державного управління,
доктор медичних наук, професор,
Заслужений лікар України, академік НАПН України,
генеральний директор
Державний заклад «Науково-практичний медичний
реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України»;
президент
Громадська організація «Всеукраїнська професійна психіатрична ліга»
м. Київ, Україна

Історію людства певною мірою можна розглядати як чергування періодів війни та миру, процес зіткнення різних племен, князівств, держав. На Землі, як і раніше, відбуваються терористичні акти, міжнаціональні та міжетнічні конфлікти, збройні зіткнення, а насильство та агресія залишаються основними проблемами людства.

Головною умовою злагоди у суспільстві є наявність цілісної системи основних цінностей, що міцно увійшла в життя, та відповідних норм поведінки, які повинні вступати в гармонійні відносини з цією системою і бути сумісними один з одним. Коли така єдність слабшає, збільшуються шанси міжнародної чи громадянської війни.

Війна не перестає бути одним із найсуворіших випробувань особистості, її психологічних та фізичних можливостей. Закони війни діють в умовах воєнного часу і втрачають свою значущість в умовах миру. Однак люди, які провели в умовах війни певну частину свого життя, не можуть миттєво перейти із «світу війни» до «світу мирного життя». Причиною цього є «військовий синдром».

Термін «синдром» часто асоціюється з клінічним підходом та патологією. Однак у психології поняття синдрому використовується й у ширшому значенні – для характеристики поєднань певних психологічних ознак (симптомів), об'єднаних єдиним механізмом виникнення та розвитку аналізованого явища. Таким чином, у найбільш загальному вигляді будь-який синдром є системним явищем – симптомокомплексом, наявність якого передбачає вироблення на рівні індивідуальної і колективної свідомості стійкого стереотипу сприйняття навколишнього світу і поведінки в ньому [1].

Під час аналізу «військового синдрому» слід виокремлювати вихідні психологічні передумови його формування та розвитку [2], а також деяке ядро, до якого входить: а) психологічні особливості людини у війні (як індивіда, особистості, суб'єкта професійної діяльності тощо); б) особливості його професійної підготовки та професійної діяльності; в) особливості соціальної взаємодії різнопрофільних фахівців у ході воєнних дій. Також слід пам'ятати, що війна – це підвищений стрес [3], адаптація до умов якого передбачає «перемикання» людини на якісно відмінний від умов мирного життя режим військової життєдіяльності.

Війна, як вид соціальної взаємодії, завжди представлена двома категоріями суб'єктів. По-перше, це воїни (солдати й офіцери), для яких війна являє собою різновид професійної діяльності, а по-друге, – мирне (невійськове населення), яке опинилося у сфері воєнних дій. Воєнний синдром формується і в тих, і в інших, проте зміст його істотно відрізняється залежно від психологічного сприйняття війни представниками відповідних соціальних груп.

Щодо цивільного населення активні бойові дії на території України значно погіршують як фізичне, так і ментальне здоров'я. Цивільні особи можуть стати жертвами війни через різноманітні причини, включаючи обстріли, вибухи, атаки, захоплення, знищення майна, тривожне очікування несприятливих подій та інші наслідки воєнних подій. Це може призвести до різних видів травм – як фізичних (поранення від снарядів, куль, унаслідок пожежі, травми від обвалень будівель, опіки), соціальних (втрата родини та друзів, розлука з близькими, втрата житла та майна, переселення та безпритульність), так і психологічних (емоційна лабільність, тривога, страхи), як наслідок – розвиток психопатології (посттравматичний стресовий розлад, тривожні, депресивні та невротичні розлади) [3].

Динаміка переживання психотравми військовими включає чотири етапи [3]. Перший із них характеризується шоковим станом після пережитої події під час проведення бойових дій, коли людина розуміє, що сталося, але не може це прийняти на емоційному рівні. Другий етап полягає в усвідомленні учасником бойових дій того, що сталося, і пошуку справедливості, коли відбувається або перекладання відповідальності на тих, хто так чи інакше був причетний до травмувальної події, або прояв аутоагресії, що супроводжується сильним почуттям провини. Третій етап пов'язаний із депресивним станом, коли комбатант не бачить виходу із ситуації, що

склалася, життя стає безглуздим, і він починає відчувати почуття непотрібності, самотності, нерозуміння з боку суспільства і близьких людей. На четвертому етапі відбувається повне і свідоме прийняття свого військового минулого, набуття віри у власні сили і сприйняття своєї участі в бойових діях як певного життєвого досвіду.

Найбільш важкі, як для самого військовослужбовця, так і для його оточення, є відстрочені реакції, які можуть переслідувати його протягом усього життя. До таких проявів відносяться: надпильність, коли формується стійке відчуття небезпеки й потрібно постійно стежити за всім; неадекватне реагування та «вибухова реакція»; притупленість емоцій – повна чи часткова втрата здатності до емоційних проявів; напади люті, силові заходи впливу під час вирішення будь-якої проблеми; порушення пам'яті та концентрації уваги; депресія; загальна тривожність, що виявляється на фізіологічному та психологічному рівнях, а також сприяє розвитку психосоматичних захворювань; зловживання наркотичними та лікарськими речовинами; алкоголізм; непрохані нав'язливі спогади; галюцинаторні переживання; суїцидальні схильності, а також «вина». Подібні патологічні симптоми ускладнюють соціальну адаптацію і ставлять перед військовослужбовцями питання: як жити після військової психічної травми?

Офіційне визнання воєнного синдрому як хвороби у вигляді ПТСР дало змогу здійснювати реабілітаційні програми, які сприятимуть ефективнішій інтеграції колишніх військових у мирний соціальний простір. Проте наявна система соціально-психологічної реабілітації є недостатньо розвиненою, адже соціально-психологічні центри здебільшого використовують медикалістський підхід, ігноруючи потреби у професійній та соціальній реабілітації. Незважаючи на те, що ПТСР формально є психічним захворюванням, його вивчення має комплексний характер, а діагностика належить до компетенції клінічних психологів, психотерапевтів і соціальних працівників, що є надзвичайно важливим під час складання комплексних реабілітаційних програм для постраждалих від травми війни.

Література:

1. Платинюк О.Б. Діагностика корекція та профілактика непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій, які одержали поранення: дис. д-ра. філософії; Харків. нац. мед. ун-т МОЗ України. Харків, 2022. 154 с.

2. Мустафаєв А., Юсіфова Г., Казімі П. Посттравматичні стресові розлади у військових умовах (інформативний аналіз проблеми). *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. № 26(2). С. 51-54. https://doi.org/10.15421/172326

3. Панченко О.А., Кабанцева А.В., Жогіна О.О., Сердюк І.А. Комплексна медико-психологічна реабілітація при травмі війни (клінічний випадок). *Медичні перспективи*. 2024. Т. 29, № 3. С. 235-244. DOI: https://doi.org/10.26641/2307-0404.2024.3.313425

НАПРЯМ 16. СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ПОЛІТИКА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ: ВИКЛИКИ, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ УСПІШНОЇ ПРАКТИКИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-129

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ДОСВІД УКРАЇНИ

Сурело Є. А.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю «231 Соціальна робота»
освітньо-наукової програми «Соціальна робота.
Соціальна реабілітація»
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»;
аспірант
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

Педагогічна спільнота стикається з багатьма викликами, особливо в період повномасштабної війни рф проти нашої держави, яка триває вже три роки. Науковці та практики шукають шляхи розв'язання нагальних проблем, які в першу чергу турбують освітян. Це фізична небезпека та нестабільність, втрата близьких та колег, евакуація та переміщення, перевантаження роботою, економічні труднощі, проблеми з інфраструктурою, відчуття безвихідності та відчаю та ще багато інших, про які ми більш детально говорили в нашому дослідженні [6]. На даний час наявна ще одна проблема, про яку мало хто говорить. Це організація сприятливого освітнього середовища в закладах освіти. Педагогічний працівник. перебуваючи сам в нестійкому психо-емоційному стані, має забезпечити комфортне перебування здобувачів в закладі освіти.

В сучасних реаліях роль вчителя не обмежується лише проведенням уроків та передачею інформації учням. Бути наставником, психологом, організатором соціального життя в школі та громаді, особливо в сільській місцевості, та й нерідко соціальним реабілітологом – ось що значить бути вчителем в Україні в умовах війни. Чи готові до такого навантаження самі вчителі? Про це ми розмірковували в нашій іншій роботі [7].

Освіта є основою суспільного розвитку, а створення сприятливого освітнього середовища є важливим чинником забезпечення рівного доступу до якісного навчання. Такі умови мають бути створені для всіх здобувачів освіти: дітей та молоді, яка залишилась навчатися в своїх закладах, осіб – які були вимушені переїхати із зони активних бойових дій та з окупованих території, а це вже дві різні категорії учнів, які можуть активно вести дискусії щодо політичної ситуації, а отже з'являється ще одна підстава для проявів булінгу, та й обійти увагою дітей з особливими освітніми потребами ми не маємо права. Тож, виходимо на поняття соціальної інклюзії. Та хто готував учителя до такого напряму роботи? Хто зможе допомогти, порадити й без того заклопотаному освітянину будь-якого рівня?

Звернемося до статистичних даних. В 2023-2024 н.р. відкрили двері для учнів 12 268 шкіл [1], а практичних психологів і соціальних педагогів працювало 7 019 та 4 089 відповідно [5]. Отже, бачимо нагальну потребу в висококваліфікованих фахівцях, які можуть допомагати в соціально-психологічному супроводі.

Соціальна інклюзія як концепція можливостей сприяє формуванню сприятливого освітнього середовища, забезпечуючи комфортні умови для всіх учасників освітнього процесу незалежно від їхніх соціальних, фізичних чи когнітивних особливостей.

Активне запровадження соціальної інклюзії в Україні розпочалося з імплементації принципів Нової української школи та інклюзивного навчання. Але цей процес супроводжується численними викликами: від необхідності змін у педагогічному підході до подолання суспільних стереотипів.

Ідеї та підходи до створення громадсько-активної школи та запровадження стандарту «Соціальна інклюзія» добре висвітлено в навчально-методичному посібнику «Стандарти громадсько-активної школи: Соціальна інклюзія» за авторством Найда Ю.М., Такаченко Л.М. [2]. Автори акцентують увагу на цінності соціальної інклюзії, яка полягає в основі формування демократичного суспільства. Соціальна інклюзія – це забезпечення того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті громади як рівноправні члени, яких поважають і які роблять свій внесок у розвиток громади та суспільства.

В освітньому контексті інклюзія означає створення такого середовища, в якому всі здобувачі освіти, включаючи дітей з особливими освітніми потребами (ООП), внутрішньо переміщених осіб (ВПО), представників національних меншин та інших вразливих груп, мають рівний доступ до якісного навчання.

Основними принципами соціальної інклюзії в освіті є такі: забезпечення рівного доступу до навчання; створення безпечного, доброзичливого середовища; адаптація освітніх програм відповідно до потреб здобувачів освіти; розвиток толерантності та взаємоповаги в освітніх колективах.

В Україні соціальна інклюзія в освіті регулюється низкою нормативних актів (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення запровадження соціальної інклюзії в Україні

Нормативно-правовий акт	Запропоновані цілі
Закон України «Про освіту» (2017)	Закріплює принцип інклюзії та рівного доступу до освіти
Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020)	Визначає механізми інклюзивного навчання
Постанова Кабінету Міністрів України № 872 «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011, зі змінами)	Визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах
Концепція Нової української школи	Передбачає створення безбар'єрного освітнього середовища

Повний перелік нормативно-правових документів розміщений на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [3].

Ці документи закладають основу для формування інклюзивного освітнього середовища, але ефективність їхньої реалізації залежить від практичних механізмів запровадження.

Сьогодні освітня політика України зосереджена на впровадженні ідей інклюзивної освіти дітей з ООП. Для інтеграції здобувачів з ООП створені інклюзивно-ресурсні центри, які допомагають закладам освіти у визначенні рівнів підтримки й розробці індивідуальних освітніх програм; залучаються асистенти вчителів, які підтримують дітей з ООП під час навчання; адаптуються навчальні програми із використанням методик диференційованого навчання.

З огляду на позитивні зрушення маємо говорити про низку викликів, які залишаються актуальними, зокрема недостатня підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі та відсутність необхідної матеріально-технічної бази. За даними сайту ІС «Вступ.ОСВІТА.UA» [4] у 2023 році лише Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» пропонував навчання за освітньою програмою «Інклюзивна освіта. Асистент вчителя». Інші заклади пропонують як додаткову кваліфікацію «Асистент вчителя інклюзивного класу». Отже, на сьогодні українська школа потребує якісно підготовлених фахівців, які й зможуть реалізовувати ідею сприятливого освітнього середовища.

Для адаптації ВПО в рамках отримання освітніх послуг створюються психологічні служби, організація дистанційного та змішаного навчання, реалізація грантових програм для підтримки навчання та інтеграції ВПО.

Попереду ще багато роботи з впровадження ідей соціальної інклюзії, але можемо говорити, що цей шлях стане основою розбудови мирної й незалежної, багатонаціональної та мультикультуральної України.

Література:

1. Кузьмичова Н. МОН: Освітні втрати – це реальна загроза розвитку всієї країни. *Знайшов*. URL: https://znayshov.com/News/Details/nadiia_kuzmychova_mon_osvitni_vtraty_tse_realna_zahroza_rozvytku_vsiiei_krainy (дата звернення: 03.03.2025).

2. Найда Ю., Ткаченко Л. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія : навч.-метод. посіб. / ред. Л. Даниленко. Київ : ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2014. 68 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5617/1/Y_Naida_SGAS_SI.pdf (дата звернення: 09.03.2025).

3. Освіта осіб з особливими потребами. Нормативна база. *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami-normativna-baza/ (дата звернення: 08.03.2025).

4. Освітні, педагогічні науки | Бакалавр | 2023 | Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» – ІС «Вступ.ОСВІТА.UA». *ІС «Вступ.ОСВІТА.UA»*. URL: https://vstup.osvita.ua/y2023/r23/6512/1243835/ (дата звернення: 08.03.2025).

5. Психологічна служба у школах: вплив повномасштабної війни / О. Будзь та ін. ; ред.: А. Аносовова, О. Пєтушкова. Київ : Центр інновац. освіти «ПроСвіт», 2023. 93 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/pdf.pdf (дата звернення: 03.03.2025).

6. Сурело Є. Вплив війни на ментальне здоров'я сільських учителів: причини та наслідки. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 8(42). URL: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-902-918 (дата звернення: 10.03.2025).

7. Сурело Є. Роль педагогів сільської місцевості у формуванні гармонійного соціального середовища закладу освіти в умовах війни. V міжнародна науково-практична інтернет-конференція «ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка» : зб. тез науково-практ. конф. *V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка»* : Зб. тез доп. науково-практ. конф., м. Полтава, 20–21 лют. 2025 р. Полтава, 2024. С. 328–331.

URL: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1lB7BAXWSPHjrbKeCAy8DW4DDUf0PtGCs (дата звернення: 28.02.2025).

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО ФОРУМУ

«ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: МІЖГАЛУЗЕВИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ТА ПОТЕНЦІАЛИ РОЗВИТКУ»

Частина ІІ

м. Одеса, 11 квітня 2025 року

Підписано до друку 08.04.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 22,55. Тираж 100. Замовлення № 0425-041.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.